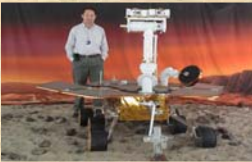

ئۇيغۇر ئالىمى ـ ئەركىن سىدىق بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن يازما سۆھبەت

(1 ـ قىسىم)

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز ئورنىدا 14
1-سوئال: يۇرتتىكى توردىشلار چەت ئەللەردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ تۇرمۇشىغا ئالاھىدە قىزىقىدىكەن، ئۆزىڭىز ۋە ئائىلە ئەھۋالىڭىز توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز؟ 18
2- سوئال: ھازىر ئاساسلىقى قايسى ساھە بويىچە تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىسىز؟....... 28

3-سوئال: قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىڭىز (ئىلان قىلغان ئەسەرلىرىڭىز، چوڭ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتنىشىش ئەھۋالىڭىز)دىن خەۋەردار بولغىمىز بار.بۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرەمسىز؟ 38....................................
4-سوئال: سىز ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىڭىزدىن تارتىپ ھازىرقى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكىچە ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان

ئۆگىنىش ئادىتىڭىز قايسى؟ ... 46

5- سوئال: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا سىزنىڭ "7 منۇتتىن كېيىن مېنى ئويغىتىپ قويۇڭلار" دىگەنلىكىڭىز ھەققىدە ئەسلىمىلەر بار ئىكەن، بۇ ۋاقىت قارىشىڭىزنى ئىخچام ئىپادىلەپ بېرىڭ. سىز دەم ئېلىش بىلەن خىزمەت، ئۆگىنىشنى قانداق بىرلەشتۈرىسىز؟ 90

6- سوئال: بىر ئادەم ئۆچۈن

ئائىلە، تۇرمۇش، ۋە خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋەتنى تۇغرا بىر تەرەپ قىلىشمۇ ئىنتايىن مۇھىم. سىز ئۆزىڭىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەجرىبە-ساۋاق بىلەن ئويى-پىكىرلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟...................... 121

7- سوئال: تور بېتىڭىزدە يۇرتتىكى ياشلار بىلىشنى ئۈمىد قىلىدىغان نۇرغۇن مەسىلىگە جاۋاب بېرىپسىز. بۇ تور بەتنى

ئىشلەش ئارام ئېلىشنىڭ بىر قىسمىمۇ؟ 170

8 - سوئال: ھازىر مەملىكەتلىك مەتبۇئاتلاردا دۆلىتىمىز مائارىپىنىڭ يېتەرسىزلىكلىرى، چەت ئەل مائارىپىنىڭ ئىلغارلىقلىرى توغرىسىدا مۇلاھىزىلەر بولۇپ تۇرىدۇ. سىز پەرزەنتلىرىڭىزنى ئامېرىكا ئوتتۇرا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقان ئاتا بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن قانداق سېلىشتۇرىسىز؟ 219

9. سوئال: يۇرتتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا يەرلىك مائارىپنىڭ يېتەرسىز تەرەپلىرىنى ئۆزلىرىگە توسالغۇ بىلىپ، ئۆگىنىشتە بوششىشىنىڭ سەۋەبى قىلغۇلماسلىقى توغرىسىدا يۇقىرىقى بايانلىرىڭىزدىن باشقا قىستۇرمىڭىز بارمۇ؟........... 295
10. سوئال: يۇرتتىكى ياش-ئۆسمۈرلەر ئىلىم-پەن ساھەسىدە ئەڭ قىزىقىدىغان تېمىلارنىڭ بىرى

نوبېل مۇكاپاتى. سىزچە كەلگۈسىدە ئۇيغۇرلاردىنمۇ نوبېل مۇكاپاتى ئالىدىغان ئادەم چىقارمۇ؟ بۇ توغرىدا ئويلىغانلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟ 353

11-سوئال: يۇقىرىقى سۆھبەت خاتىرىسىدىن سىزنىڭ ئۇيغۇرلار ئىچىدىكى ئۆگىنىش، خىزمەت ۋە تۇرمۇش جەھەتلەرنىڭ ھەممىسىدە بىر قەدەر

مۇۋاپىقىيەتلىك ھايات كۆچۈرگەن كىشلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىڭىزنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. سىزنىڭ كىشلىك تۇرمۇشىنى ئاشۇنداق ئېلىپ ماڭالىشىڭىزدىكى ئەڭ مۇھىم كىشلىك خاراكتېرلار قايسىلار؟ ئۆز بېشىڭىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەر بىلەن بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟ 378

12-سوئال: چەت ئەل

ياشلىرنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھى ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىڭىز؟ 524

13-سوئال: چەت ئەللىكلەرنىڭ تۇرمۇشىدا كىتاب ئوقۇش ھەققىدە كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟... 597

14-سوئال: چەت ئەللىكلەرنىڭ تىل ئۆگىنىشى ھەققىدە كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟... 666

15. سوئال: ئىنتېرنېت خەۋىرىدە "ئۇيغۇرلار جۇڭگودا ئۆز تىل-

يېزىقــدا تــور بېكەتلىرىنــى
ئـــــــــــشلىگەن، Windows
مەشـغۇلات سىستېمىـسىغا ئۆز
يېزىقنى كىرگۈزگەن 2-مىللەت"
دېيىلدى، ئۇيغۇر تـور مەدەنىيىتى
ۋە كومپيــۇتېر بىلىملىرىنـــى
ئومۇملاشتۇرۇش ھەققىدە قانداق
تەكلىپلىرىڭىز بار؟ 744
16. سوئال: سىز تۇرۇۋاتقان
ھەقىقىي بـازار ئىگىلىكى
شــارائىتىدىكى كىــشلەرنىڭ

تۇرمۇشتا ئىقتىسادچىل بولۇش ئىگى ھەققىدە ھېس قىلغانلىرىڭىز قايسىلار؟ 828

17. سوئال: ھازىر جەمئىيەتىمىزدە كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ ھەممىسىنى پۇل بىلەن ئۆلچەيدىغان كەيپىيات قىسمەن باش كۆتۈرۈشكە باشلىدى. "غەرب جەمئىيىتى"دىمۇ شۇنداقمۇ؟ 936

18- سوئال: ئامېرىكىدا يىگى شىركەت قۇرۇش ئىشلىرى قانداق

بولـــــدۇ؟ ئۆزىڭىزنــــىڭ
سەرگۈزەشتىلىرىگە بىرلەشتۈرۈپ
سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟ 1018
19- سـوئال: بىزنــىڭ ھـازىرچە
سىزدىن سورايدىغان سوئاللىرىمىز
يـۇقىرىقىلار بىلـەن ئاخىرلاشتى.
سـىزنىڭ ئەڭ ئاخىـردا ئۇيغـۇر
دىيارىـــدىكى ۋەتەنداشــلارغا
دەيدىغان يەنە قانداق سۆزلىرىڭىز
بار؟ 1160
خۇلاسە 1212

كىرىش سۆز ئورنىدا

مـــۇھەررىردىن: <بىلــــۋال> تـــور http://www.biliwal.com بېتىمىز يېڭى قۇرۇلغان بولۇشىغا قارىماي، بارغانسېرى دۇنيانىڭ ھەرقايـــــسى جايلىرىـــــدىكى دوستلارنىڭ دىققەت-ئېتىبارىغا ئېرىشىپ، زىيارەت قىلغۇچىلىرى ئۆزلۈكسىز كۆپىيىشكە باشلىدى. بىز بۇ جەريانــدا يــۈرتىمىزدىكى

توورداشلىرىمىزنىڭ چەت
ئەللەردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرى
ھەققىدىكى قىزىقىش سادالىرىنى
كۆپ ئاڭلىدۇق، بۇ ھەقتىكى
ئىنكاسلار بىزنىڭ بۇ جەھەتتە
ئىزدىنىشىمىزگە سەۋەب بولدى.
شۇڭا بىز ئىشىمىزنىڭ
مۇقەددىمىسى سۈپىتىدە
ئامېرىكىدا ئىشلەۋاتقان ئۇيغۇر
ئالىمى ئەركىن سىدىق ئەپەندىنى
زىيارەت قىلىش مەقسىتىدە،

ئالمىنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى ئىلشقا جۇرئەت قىلدۇق. بىزنىڭ ئالمىدىن سورىغان سوئاللىرىمىز بەلكىم ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ تەلەپلىرىنى قانائەتلەندۇرەلمەسلىكمۇ مۇمكىن، ئەگەر ئۇنداق بولۇپ قالسا جاۋابكارلىق پۈتۈنلەي بىزنىڭ تەجرىبىسىزلىكىمىزدە. لېكىن ئەركىن ئەپەندىنىڭ سوئاللىرىمىزغا بەرگەن جاۋابلىرى

ھەقىقەتەنمۇ بىزنىڭ كۆتكەن يېرىمىزدىن چىققان. شۇڭا بىز ئەركىن ئەپەندىگە ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمىز. توردىشىلىرىمىز ئەركىن ئەپەندى ھەققىدە يەنە چۈشەنچە ھاسىل قىلىش ئارزۇسىدا بولسا، سۆھبەتنىڭ 3-جاۋابىدا ئەركىن ئەپەندى تىلغا ئالغان تور بېتىنى زىيارەت قىلىشقا تەۋسىيە قىلىمىز.

1-سوئال: يۇرتتىكى تورداشلار چەت ئەللەردىكى ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ تۈرمۈشىغا ئالاھىدە قىزىقىدىكەن، ئۆزىڭىز ۋە ئائىلە ئەھۋالىڭىز توغرىسىدا سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

جاۋاب: بىزنىڭ ئائىلىدە 4 جان كىشى بار: ئۇلار مەن، ئايالىم ئامانگۈل، 1985-يىلى تۇغۇلغان قىزىم دىلنارە ۋە 1989-يىلى تۇغۇلغان ئوغلۇم دىلشاتتىن

ئىبارەت. بىزنىڭ ھازىرقى ئۆيىمىز كالىفورنىيە شتاتىنىڭ LosAngeles شەھىرىگە 40 كىلومېتىر كېلىدىغان Santa Clarita دېگەن شەھەردە بولۇپ، دىلنارەدىن باشقىلار مۇشۇ يەردە تۇرىمىز. دىلنارە SanFrancisco شەھىرىگە 30 كىلومېتىر كېلىدىغان "Hayward" دېگەن شەھەردىكى كالىفورنىيە شتات

ئۇنۇۋېرسىتېتىدا ئىقتىساد كەسپى باكالاۋۇرلىقىنىڭ 2-يىللىقىدا ئوقۇۋېدۇ. سان-فرانسىكو بىلەن لوس-ئانژېلىس شەھرىنىڭ ئارىلىقى 500 كىلومېتىر كېلىدۇ. مەن خىزمەت قىلىدىغان ئىدارە ئۆيىدىن 53كىلومېتىر يىراقلىقتىكى Pasadena دېگەن شەھەرگە جايلاشقان. مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 5 تىن 45 مىنۇت ئۆتكەندە (5:45 دە) ئورنۇمدىن

تـۇرىمەن. سـائەت 6:15 دە
ئۆيدىن يولغا چىقىپ، 5كىلومېتىر
يىراقلىقتىكى بىر يېغىلىش ئورنىغا
بـارىمەن. ئۇ يەردە ئـىدارىنىڭ
كىچىـك ئاپتوبۇسـىغا چىقىـپ،
سائەت 6:30 دە ئىدارىگە قاراپ
مـاڭىمىز. بـۇ 14 كـىشىلىك
ئاپتوبۇس بولۇپ، ئىدارىگە سائەت
7:15 – 7:30 دە يېتىپ كېلىپ،
دەرھال ئىشقا چۈشۈپ كېتىمىز.
چۈش ۋاقتى سائەت 12 دە بىر

سائەت دەم ئېلىش ۋاقتىمىز بار بولۇپ، مەن تامىقىمنى ئۆزۈمنىڭ ئىشخانىسىدا يەيمەن. ھەر كۈنى چۈشلۈك تامىقىمنى ئالغاچ كېلىپ، ئۇنى 15 مىنۇت ئىچىدە يەپ بولىمەن. ئېشىپ قالغان ۋاقتىتا، ماشىنا كەلگەن ئېلخەتلىرىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا جاۋاب يازىمەن. كەچتە سائەت 4:25 دە ئىدارىدىن ئۆيگە قاراپ يولغا چىقىمىز. ھەمدە سائەت 5:00 –

5:15 دە ئۆيگە يېتىپ بېرىپ بولمەن. تاماق ئېتىپ يەپ، ئۆيدە يەنە 1 ـ 1.5 سائەت ئىشلەيمەن. كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۆيغۇرلارنىڭ ئىشنى، بەزىدە ئىدارىنىڭ ئىشنىمۇ قىلىمەن. تېلېۋىزوردا ئازراق خەۋەر كۆرۈپ، كارىۋاتقا سائەت 9:30 چىقىپ، شۇ كۈنلۈك گېزىتنىڭ مەملىكەت ۋە خەلقارا خەۋىرىنى ۋە ئىقتىساد قىسمىنى تەپسىلي كۆرۈپ، سائەت

10:30 ئۇخلايمەن.

ئايالىم ئامانگۈلمۇ Pasadena شەھىرىدىكى بىر چوڭ دوختۇرخانىدا كومپيۇتېر پروگراممىسى يېزىش ۋە ئانالىز قىلىش ئىشىنى ئىشلەيدۇ. ئىشلەيدىغان ئىدارىسى ئۆيدىن 60 كىلومېتىر يىراقتا بولۇپ، ئۆزى ماشىنا ھەيدەپ بارىدۇ. ئۆيدىن سائەت 7:00 ئەتراپىدا يولغا چىقىپ، سائەت 8:00 ئەتراپىدا

ئىدارىسىگە يېتىپ بارىدۇ. كەچتە سائەت 5:00 دە يولغا چىقىپ، 6:00 ئەتراپىدا ئۆيىگە يېتىپ كېلىدۇ.

ئوغلۇم دىلشاتنىڭ مەكتىپى ئۆيدىن 8 كىلومېتىر يىراقلىقتا بولۇپ، مەكتەپكە بالىسى ئوخشاش مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بىر قوشنىمىزنىڭ ماشىنىسىدا بارىدۇ. بىز ئۇ قوشنىمىزغا ھەر ئايدا 50 دوللار پۇل تۆلەيمىز.

ئۆيدىن سائەت 7:00 دە يولغا چىقىپ، چۈشتىن كېيىن سائەت 4:00 لەردە ئۆيگە قايتىپ كېلىدۇ. ئالدى بىلەن ھەممە تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ تۈگىتىپ، بىر تېلېۋىزور كۆرۈپ، كەچ سائەت 10 لاردا ئۇخلايدۇ. دىلشات بۇ يىل 4-ئايدا ماشىنا كېنىشكىسى ئالىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپكە ئۆزى ماشىنا ھەيدەپ بارىدۇ.

قىزىم دىلنارەنىڭمۇ ئۆز ماشىنىسى
بار. ئۇ مەكتەپتىن 20كىلومېتىر
يىراقلىقتىكى بىر شەھەردە
ئىجارىگە ئالغان ياتاقتا تۇرۇپ،
مەكتەپكە بېرىپ-كېلىپ ئوقۇيدۇ.
ئۇنىڭدىن باشقا، ھەر ھەپتىدە 20
سائەت ئەتراپىدا ئىشلەپ،
ئۆزىنىڭ پارچە-پۇرات تۇرمۇش
خىراجىتى بىلەن ياتاق
ئىجارىسىنى ئۆزى ئىشلەپ تاپىدۇ.
ئوقۇش پۇلىنى بىز چىقىرىپ

بېرىمىز.

2- سوئال: ھازىر ئاساسلىقى قايسى ساھە بويىچە تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىسىز؟

جاۋاب: مەن ھازىر "JPL" دېگەن ئىدارىدە بىر "ئالىي دەرىجىلىك ئوپتىكا ئىنژىنېرى" بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ئالەم بوشلۇقى تېخنىكىسىنى باشقۇرۇش مەركىزى (ئىنگلىزچىسى " National

Aeronautics and Space Administration" بولـۇپ، ئۇنـى قـــــسقارتىپ "NASA" دەپ يازىدۇ) (http://www.nasa.gov) نـىڭ قارىمىقـىدا 10 تەتقىق-تەرەققىيات مەركىزى (Research and Development Center) بار بولـۇپ، ئۇنـىڭ ئىچىدىكى ئەڭ يۇقىرى تېخنىكا مەركىزى "JPL" دۇر. ئۇ ئىنگلىزچىـدە " Jet Propulsion Laboratory" دەپ

ئاتلىــپ، قــىسقارتىلىپ "JPL" دەپ يېزىلىـــــــــــــدۇ. (JPL (http://www.jpl.nasa.gov مەمۇرىي جەھەتــتىن كــالىفورنىيە تېخنىكا ئىنستىتۇتى (ئىنگلىزچىسى " California Institute of Technology" بولـــــــــۇپ، قــىسقارتىلىپ "Caltech" دەپ يېزىلىــدۇ) گە قاراشــلىق بولــۇپ، ئۇنىــڭ ئىقتىــسادىي چىقىمىنــى NASA چىقىرىــپ بېرىــدۇ. JPL

خزمەتچىلىرىنىڭ سانى 2004-يىلى 6000 ئەتراپىدا، ئۇنىڭ ئىچىدە 2000 ئادەمنىڭ دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى، 2000 ئادەمنىڭ ماگىستىرلىق ئۇنۋانى، قالغان 2000 غا يېقىن ئادەمنىڭ باكالاۋرلىق ئۇنۋانى بار بولۇپ، 2004-يىللىق ئىقتىسادىي چىقىمى 1.6 مىليارت دوللار ئەتراپىدا بولغان. يېقىندا ئېلان قىلىنغان بىر دوكلاتتا

ئاساسلانغاندا، Caltech پۈتۈن دۇنيادىكى ئالىي مەكتەپلەر ئىچىدە 3-ئورۇندا تۇرىدىكەن (خارۋارد ئۇنىۋېرسىتېتى 1-ئورۇندا، ستانفورد ئۇنىۋېرسىتېتى 2-ئورۇندا ئىكەن Caltech تا نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن پروفېسسورلارنىڭ سانى جەمئىي 30 ئىكەن).

http://pr.caltech.edu/events/caltech_nobel /

ھازىر مەن 2 چوڭ ئالەم
قۇرۇلۇشىنىڭ تېخنىكىلىق
كۆرسەتكۈچىنى ھېسابلاپ چىقىش
ئىشىنى قىلىۋاتىمەن. ئۇنىڭ
بىرىنچىسى 2006-يىلى يەر شارى
تۇۋۋەن ئوربىتىسىغا قويۇپ
بېرىلىدىغان بىر يېڭى تىپتىكى
ئالەم تېلېسكوپى بولۇپ، ئۇنىڭغا
ئاجرىتىلغان پۇل 200 مىليون
دوللاردىن ئاشىدۇ. يەنە بىرسى
ئالەم بوشلۇقىدىن يېڭى پىلانېتا

تــاپقۇچى (Terrestrial Planet Finder) دەپ ئاتىلـــــــــــــپ، قىسقارتىلىپ TPF دەپ يېزىلىدۇ. http://planetquest.jpl.nasa.gov/TPF/tpf_index.html

ھازىر ئامېرىكا تاپقان، قۇياش (بىزنىڭ كۈن) دىن باشقا 150 ئەتراپىـــــــدىكى ئۆزى نـــــۇر چىقىرىدىغان يۇلتۇزلار بار بولۇپ، كىشىلەر بۇ يۇلتۇز (پىلانېتا)لارنىڭ ئىچىدە ئادەمگە ئوخشاش

جانلىقلار ياشايدىغان پىلانېتلارمۇ بولۇشى مۇمكىن، دەپ پەرەز قىلىشىۋاتىدۇ. TPF نىڭ مەقسىدى ئاشۇنداق پىلانېتلارنىڭ ئىچىدىكى 30 نەچچىسىنى تەكشۈرۈشتىن ئىبارەت. TPF 2014-يىلى قويۇپ بېرىلمەكچى.

مەن دۇنيادىكى ئۈستىكا ئىنژېنېرلىرى ئىچىدە بىر قەدەر ئۇمۇميۈزلۈك تەرەققىي قىلغان كىشىلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىمەن،

ئۆزۆم ھەر خىل كومپيۇتېر تىللىرىدا مۇرەككەپ، يۇقىرى دەرىجىلىك پروگراممىلارنى يازالايمەن. مۇرەككەپ ئوپتىكىلىق ئۈسكۈنە ۋە زاپچاسلارنى لايىھىلەيەلەيمەن. ئۇلارنى تەجرىبىخانىدا ئۆزۆم ياساپ چىقالايمەن. ھەمدە ھەرخىل ئوپتىكىلىق زاپچاس-ئۈسكۈنىلەرنى تەجرىبىخانىدا سىناق قىلىپ تەكشۈرۈپ

چىقالايمەن. شۇڭلاشقا ھازىرغىچە ئىشلىگەن 3-4 ئىدارىنىڭ ھەممىسىدە تېخنىكا جەھەتتىن ئەڭ ئەتىۋارلىق خادىم قاتارىدا ئورۇن تۇتۇپ كەلدىم. مەن JPL گە 2004-يىلى 1-ئايدا كىرگەن بولۇپ، شۇ يىل 8-ئايدا "تۆھپىسى ئالاھىدە بولغان خادىم" دېگەن مۇكاپاتقا ئېرىشتىم.

JPL گە خىزمەتكە كىرىش

ئەنتايىن قىين بولۇپ، بەزىلەرنىڭ مۆلچەرلىشچە، ئۇيغۇر، تۈرك، قازاق، قىرغىز قاتارلىق تۈركىي مىللەتلەرنىڭ ئىچىدە، ئالدىنقى 20 يىل ئىچىدە JPL گە ئىشقا كىرەلىگەنلەر يالغۇز مەن ئىكەنمەن (هازىرمۇ JPL دە مەندىن باشقا تۈركىي مىللەتلەردىن ئادەم يوق).

3-سوئال: قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىڭىز (ئىلان قىلغان

ئەسەرلىرىڭىز، چوڭ ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتنىششى ئەھۋالىڭىز)دىن خەۋەردار بولغىمىز بار.بۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرەمسىز؟

جاۋاب: مەن 1986-يىلىدىن ھازىرغا قەدەر خەلقئارادىكى ئەڭ ئالىي دەرىجىلىك ئىلمىي- تەتقىقات ژۇرناللىرىدا جەمئىي 20 پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدىم. ئوپتىكا ئىلىم-تېخنىكىسى ساھەسىدە، ئامېرىكىدا 3 پارچە

"كتــاپ بــاپى" (Book Chapter) چىقــاردىم. بــۇ رىقــابىتى ۋە شــان- شــەرىپى ئىنتايىن يۇقىرى بولغان ئىلمىي ئەمگەك بولۇپ، ئامېرىكىدىكى بىر قىسىم ئىلىم- پەن جەمئىيەتلىرى بىـــــرنەچچە زىيـــــالىي- مۇتەخەســسلەردىن تەشــكىل تاپقـــــان گـــــۇرۇپپىلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، بىـردىن كىتـاپ بـــاپى يـــازدۇرۇپ، بـــۇ يېزىلغـــان

باپلارنى بىرلەشتۈرۈپ، بىر يۈقىرى سەۋىيەلىك تېخنىكىلىق كىتاپ قىلىپ چىقىرىدۇ. مەن يۇقىرىدا ئېيتقان "كىتاپ باپى" دەل ئەنە شۇ نەرسىدىن ئىبارەت. مەن يەنە ئامېرىكىدا 4 پارچە كەشپىيات پاتېنتى چىقاردىم. ھەمدە خەلقئارالىق ئىلمىي-تەتقىقات يىغىنلىرىدا جەمئىي 28 پارچە ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلدىم. بۇ ماقالىنىڭ تەپسىلاتىنى

"
http://www.meripet.com/Main/
Erkin_Bio.htm" دېگەن تور بېتىدىن كۆرۈش مۇمكىن.
بۇلاردىن باشقا، مەن دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئوپتىكا ئىلمىي-تەتقىقات ژورناللىرى "Journal of ،Optics Letter"" "Optical Society of America" ۋە "Applied Optics" قاتارلىق ژورناللارغا تەھرىر ھەيئەت

(مۇھەررىردىن: ئامېرىكىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ژۇرنىلىغا ماقالە ئەۋەتسىڭىز، ئۇلار ماقالىڭىزنى شۇ ساھەدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك مۇتەخەسسىستىن 3 كىشىگە يوللاپ، شۇلارغا تەستىقلىتىدۇ. ئەگەر بۇ 3 كىشىنىڭ تەستىقىدىن ئۆتسە، ماقالىڭىز ئاندىن ژۇرنالغا بېسىلىدۇ) بولۇپ ئىشلەپ بەردىم. ئۇيېتىكا ساھەسىدىكى بىر قانچە يۇقىرى تېخنىكىلىق زاپچاس ۋە

ئۇسكۇنە بويىچە دۇنيانىدىكى ئەڭ ئالدىنقى مۇتەخەسسىلەر قاتارىدا ئورۇن تۇتتۇم. ئامېرىكا، گېرمانىيە ۋە ياپونىيەدىكى كۆپلىگەن ئىدارە ۋە ئالىي مەكتەپلەردە تەكلىپ بويىچە ئىلمىي دوكلات بەردىم.
يۇقىرىقىلاردىن باشقا، مەن كالىفورنىيە شتاتىنىڭ Sacramento شەھىرىدىكى كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتى California State University,)

بــلــەن داۋــس (Sacramento
شــەھرىدىكى كـــــالىفورنىيە
ئۇنىۋېرســتېتى (University of
(California, Davis دە لېكتـــور
بولۇپ ئىشلەپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈش
ئالدىــــــدىكى بـــــاكالاۋۇر
ئوقۇغۇچىلىرىغــا كەسپي دەرس
ئۆتـــــۈپ، ئوقۇغۇچىلارنـــــڭ
مەۋســـۇملۇك ئوقۇتقـــۇچى
باھالــشىدا شۇ مەكتەپلەرنىڭ
رەسمي پروفسسورلىرىدىنمۇ كۆپ

يۇقىرى باھاغا ئېرىشىپ، 3 قېتىم مۇكاپاتلاندىم.

4-سوئال: سىز ئۇقۇغۇچىلىق ۋاقتىڭىزدىن تارتىپ ھازىرقى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكىچە ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان ئۆگىنىش ئادىتىڭىز قايسى؟

جاۋاب: مەن 4-5 ياشلارغا كىرگەن ۋاقتىمدىن تارتىپ، پۈتۈن جەمئىيەت ئىنتايىن كەمبەغەل بولۇپ، ئاشلىق ئىنتايىن قىس

بولۇپ كەتكەنىدى. دادام ئوقۇش
بىلەن باشقا يەرگە كەتكەن، ئاپام
ئىشلەۋاتقان بولۇپ، چۈشلۈك
تاماقنى ئۆچۈن ئاكام بىلەن
ئىككىمىزگە بىردىن كىچىك تۇقاچ
تەييارلاپ قويىۋاتتى. چۈش بولغىچە
مېنىڭ قورسىقىم ئېچىپ كېتىپ،
چىدىيالماي مەكتەپنىڭ بىر
بىناسىغا ئېسىقلىق سائەتنىڭ
ئالدىغا چۈش بولغان-
بولمىغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن

قايتا-قاتلاپ بىرىپ قاراپ كېلىدىغانلىقىم ھازىرمۇ ئېسىمدە. مەن ئاكامدىن "سائەتنىڭ چوڭ تىلى مانچىگە، كىچىك تىلى مانچىگە كەپتۇ. ئەمدى توقاچنى يېسەك بولامدۇ؟" دەپ ھەر قېتىم سورايتتىم. داۋاملىق ئاچ يۈرەتتىم. نېمە سەۋەب بولغانلىقى ھازىر ئېسىمدە يوق. ئېشقىلىپ مەن باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدىن تارتىپلا مەكتەپكە ئىنتايىن ئامراق

ئىدىم. ئەخلەت دۆۋىلىرىدە
ياتقان ئالقاندەك قەغەزنى
كۆرسەم، ئۇنى دەرھال تېرىپ،
"ھېساب ئىشلەشكە ئىشلىتىمەن"
دەپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالاتتىم. ئۇ
چاغدا قارا قەلەمدىن باشقا قەلەم
يوق بولۇپ، ھەر بىر قەلەمنى
تەكرار ئۇچلاپ ئىشلىتىپ، ئۇنىڭ
ئۇزۇنلۇقى ئەڭ ئاخىرىدا 1cm
ئەتراپىدا قېلىپ، بارماق بىلەن
تۇتۇش پۇتۇنلەي مۇمكىن

بولمىغاندا ئاندىن تاشلىۋېتەتتىم.
. باشلانغۇچنىڭ يۇقىرى يىللىقىغا
چىقىپ، بىر ئاز ئاق-قارىنى پەرق
قىلالايدىغان بولغان ۋاقتتا، مەن
ياخشى ئوقۇپ، ئىقتىسادىي
جەھەتتە ئۆز تەقدىرىمنى
ئۆزگەرتىش ئىرادىسىگە كەلدىم.
"قانچىلىك ئوقۇش بولسا،
ھەممىسىنى تۇگەتكىچە
ئوقۇيمەن،" دەپ ئويلايتتىم.
ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن

كېيىن، بىلمىنىڭ نەقەدەر زوۋرلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم. بۇ توغرىسىدا مۇشۇ قىسمىنىڭ ئاخىرىدا يەنە بىر ئاز تەپسىلىيرەك توختىلىمەن. ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە يېزىدا "قايتا تەربىيە ئېلىش" جەريانىدا باشقا ممللەتلەر تەرىپىدىن قاتتىق كەمسىتىلىش ئىشلىرى بېشىمدىن ئۆتتۈلۈپ، ئۇ مېنىڭ ياش قەلبىمگە ناھايىتى قاتتىق تەسىر قىلدى. شۇڭىدىن

كېيىن، ھەممە جەھەتتىن تولۇق
قابىلىيەت يېتىلدۈرۈپ، باشقا
مىللەتلەر قىلالىغان ئىشنى بىز
ئۇيغۇرلارنىڭمۇ قىلالايدىغانلىغنى
ئىسپاتلاش ئىرادىسىگە كەلدىم.
شۇنداق قىلىپ، مەن ئالىي
مەكتەپكە چىقىشتىن بۇرۇن،
ياخشى ئوقۇپ، ئۆزۈمنىڭ
ئىقتىسادىي تەقدىرىمنى
ئۆزگەرتىش؛ بىلىمنى ئىمكانىيەت
بار ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىگىچە

ئىگىلەش؛ ھەمدە ئۇيغۇرلارنىڭمۇ
باشقىلار قىلالىغان ئىشنى
قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ، شۇ
ئارقىلىق مىللەتتە ئۈمىد پەيدا
قىلىشتىن ئىبارەت بىر قانچە غايە
ۋە ئىرادىنى تۇرغۇزغان ئىدىم. مانا
بۇلار ئىزچىل تۈردە مېنىڭ
ئۆگىنىش ئادىتىمنىڭ ئاساسى
بولۇپ كەلدى: مەن ھەرگىز ۋەزىپە
ئۈچۈن ئۆگەنمىدىم. ھەرگىز
ئىمتىھاندىن ئۆتۈش ئۈچۈن

ئۆگەنمىدىم. ھەرگىز مەكتەپ پۈتتۈرۈۋېلىش ئۈچۈن ئۆگەنمىدىم. ئۆزۈم ئىرىشەلىگەن پۇرسەتنىڭ ھەممىسىدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ئالدىمغا كەلگەن ھەممە نەرسىنى ئۆگەندىم.
تۆۋەندە، مېنىڭ يۇقىرىقىدەك ئىدىيەلەرنىڭ شەكىللىنىشىدىكى تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشىنى بىر قىسمى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتىمەن. مەن كىچىك ۋاقتىمدا،

ئائىلمىزدە جان سانى كۆپ (بىز جەمئىي 6 بالا) بولۇپ، دادام يالغۇز ئىشلەيتتى (ئاپام مېنىڭ ئىنىم تۇغۇلۇپ، بىر قانچە يىل ئۆتكەندە باللارنى بېقىشتا بەك قىينىلىپ كېتىپ، ئۆزىنىڭ ئىشچىلىق خىزمىتىدىن چېكىنگەن ئىدى). ئىقتىسادىي قىينچىلىق تۈپەيلىدىن، مەندىن 2 ياش چوڭ ئاكام بىلەن ئىككىمىز بىر ئاز پۇل تېپىشنىڭ ھەر خىل ئامالى

ئۈستىدە قاتتىق ئىزدەندۇق. مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە (ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە) ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، ئاكام بىلەن ئىككىمىز رادىئو قۇراشتۇرۇشنى ئۆگەندۇق. ئۇ چاغدا رادىئو ئىنتايىن قىس بولۇپ، پەقەت ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئالاھىدە ياخشى كىشىلەرنىڭلا رادىئوسى بار ئىدى. بىز دەسلەپتە يۇز سوپۇننىڭ پلاستىك قۇتىسى ئىچىگە بىر

كۆچەيتكۆچلۆك، پەقەت بىرلا
باتىرىيە بىلەن ماڭىدىغان رادىئو
قوراشتۇردۇق. ئەخلەتخانىلاردىن
تۆمۈر-تەسەك ۋە سۆڭەك
قاتارلىقلارنى تېرىپ، ئۇنى تۆمۈر،
سۆڭەك يىغىش دۇكانلىرىغا
ئاپىرىپ سېتىپ، تاپقان
پۇلىمىزنىڭ ھەممىسگە رادىئو
زاپچاسلىرى ئالاتتۇق. رادىئودىن
ئاۋاز چىقىرىش ئۈچۈن، كېچە-
كېچە ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزغان

كىچىلىرىمىزمۇ كۆپ بولاتتى. ئۇ چاغدا رادىئى قۇراشتۇرۇش توغرىسىدا ھېچ قانداق ئۇيغۇرچە كىتاب-ماتېرىيال يوق بولۇپ، بىز خەنزۇچە كىتابلارنى ئوقۇيالمايتتۇق. بىراق، ئاكام بىلەن ئىككىمىز بارا-بارا رادىئوغا ئائىت خەنزۇچە كىتابلاردىكى توك يولى خەرىتىسىنى كۆرەلەيدىغان بولدۇق. ئۇزاق ئۆتمەي ئاكام بىلەن ئىككىمىز ئۇيغۇر

دېھقانلارنىڭ بۇزۇلۇپ قالغان رادىئوسىنى ئوڭشاپ، بىر ئاز پۇل تاپاۋتى قىلىدىغان بولدۇق. مەن ھەر يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندىلا خەنزۇلارنىڭ رادىئو رېمونتخانىلىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ساقلاپ تۇراتتىم. ئۇيغۇر دېھقانلار رادىئوسىنى ئەكەلگەندە، مەن ئۇلارغا بىزنىڭمۇ رادىئو ئوڭشايدىغانلىقىمىزنى ئېيتىپ، ئۇلارنى بىزنىڭ ئۆيگە باشلاپ

كىلەتتىم. ئۆيدە ساقلاپ تۇرغان
ئاكام دەرھال رېمونتچىلىقنى
باشلايتى. مەن يېڭى خېرىدار
تېپىش ئۈچۈن بازارغا يەنە
كېتەتتىم. بىزنىڭ ئالىدىغان ئىش
ھەققىمىز خەنزۇ دۇكانلىرىنىڭ 1/3
قىسمىدىنمۇ ئاز، ئۇنىڭ ئۈستىگە
ئۇيغۇر دېھقانلار بىزگە ھېچقانچە
قىينالمايلا مەقسىدىنى
ئۇقتۇرالايدىغان بولغاچقا، ئۇلار
بىزنى تاپقانلىقى ئۈچۈن ئىنتايىن

خۇشال ئىدى. بىر ئاز پۇل تاپقانغا بىزمۇ ناھايىتى خۇشال ئىدۇق. بىز خېرىدارلىرىمىزغا چاي، ئەگەر چۆشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالسا، بەزىدە چۆشلۈك تاماقمۇ بېرەتتۇق. بىز مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئاقسۇ شەھىرى ئەتراپىدىكى دېھقانلار بىر-بىرىدىن ئاڭلاپ، بىزنى ئۆزلىرى ئىزدەپ كېلىدىغان بولدى. ساقاللىرىغا ئاق كىرگەن چوڭلارمۇ

بىزنى "ئۇستام" دەپ ئاتىغاندا، بىز ھەم ئوڭايسىزلىناتتۇق ھەم خۇشال بولاتتۇق.

ئەنە شۇ ۋاقىتلاردا، بىز بەزىدە كاشىلىسى چوڭراق رادىئولارنى تۈزەلمىدۇق. ئاكام بىلەن ئىككىمىز "ئەگەر خەنزۇچە كىتاب ئوقۇيالىغان بولساق، نىمە دېگەن ياخشى بولاتتى؟" دەپ ئويلايتتۇق. كۆپرەك بىلگەنسېرى، بىلمىگەنلىك قانچىلىك ئازلىقنى

ھېس قىلاتتۇق. بۇ ئىشلار ماڭا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغانىدى. بىلمىنىڭ نەقەدەر قەدىرلىكلىكىنى، ئۇنىڭ ئادەم ئۆچۈن نەقەدەر كېرەكلىكلىكىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتكەنىدىم. شۇڭلاشقا، مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا، ھەممىيلەن دېك شىياۋپىڭنى پىپەن(تەنقىد) قىلىش ھەرىكىتى، "بىلىمنىڭ كېرىكى يوق" نەزەرىيىسى ھەممە

يەرنى بېسىپ كەتكەن بولسىمۇ، مەندە "بىلىمنىڭ چوقۇم لازىمى بار" دېگەن مۇستەھكەم كۆزقاراش بولغاچقا، مەن ئۆزۈمنىڭ كۈندىلىك دەرسلىرىمنى پۇختا ئۆگىنىپلا قالماي، تاپالىغان ھەممە شەرت-شارائىتتىن تولۇق پايدىلىنىپ ئۆگەندىم. ماتېماتىكا ۋە فىزىكا دەرسلىرىدە، ئوقۇتقۇچى تەلەپ قىلغان-قىلمىغانلىقىدىن قەتئىي نەزەر، مەن كىتابتىكى

مەشقلەرنىڭ ھەممىسنى بىرنىمۇ قويماي ئىشلىدىم. ئۇ چاغدا ئۇيغۇر ئۇسمۇرلىرى ئۇچۇن ھېچ قانداق ئوقۇش كىتابلىرى يوق بولۇپ، 1972- ياكى 1973- يىللىرى تۇنجى قېتىم "قىزىل پوپوكلۇك نەيزە" دېگەن خەنزۇچىدىن تەرجىمە قىلىنغان كىتاب چىقتى. مەن سىنىپىمدىكى ھەممە ئوقۇغۇچىنى سەپەرۋەر قىلىپ، ئۇلاردىن پۇل يىغىپ،

ئاقسۇ شەھەرلىك كىتابخانىغا بېرىپ ھېلىقى كىتابنى سېتىۋېلىپ ئەكېلىپ، سىنىپتىكى ساۋاقداشلارغا تارقىتىپ بەردىم. بۇ مەزگىل مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرى بولۇپ، پۈتۈن جەمئىيەت ۋە مەكتەپ ئەخلاقى پۈتۈنلەي ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەنىدى. بىزنىڭ سىنىپتىكى كەپسىز ئوقۇغۇچىلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا بىر دەرسنىڭ

نورمال ئۆتۈلۈشگە يول قويمايتتى. قش كۆنلرى مۇئەللم سنىپقا كرشتن بۇرۇن، ئوت قالاپ ئسسندىغان مەشنڭ ئۆستنكى ياپقۇچنى ئېلىۋېتىپ، سنىپنى ئسسقا لىق تولدۇرۇپ، ئادەم بر-برىنى كۆرەلمەيدىغان ھالەتكە ئەكېلىپ قويااتتى، شۇ سەۋەبتىن سنىپقا كرگەن ئوقۇتقۇچى دەرس ئۆتەلمەي، سنىپتىن يىغلاپ چقىپ

كەتكەنلىكىنى كۆپ قېتىم ئۆز سىنىپىمدا بېشىمدىن بىۋاستە ئۆتكۆزگەندىم. ئۇ مەزگىل ئوقۇتقۇچىلارمۇ پپەنگە ئۇچراۋاتقان، ياخشى ئوقۇغانلارغىمۇ ياخشى كۆن يوق چاغلار بولغاچقا، ئوقۇغۇچىلار ئوقۇشتىن ئاساسەن ۋاز كەچكەندى. مەن ئادەتتىكى ۋاقىتتا ھەر خىل زەربىگە ئۇچرىسامۇ، ئەمما ئىمتىھاننىڭ

ئالدىدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ خۇشامىتىگە ئۇچرىغان ۋاقىتىمۇ كۆپ بولدى. بىر قېتىم فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى يىللىق ئىمتىھاننى ئوچۇق ئىمتىھان قىلىپ، سوئالنى بىزگە 3 كۈنلۈك تارقىتىپ بەردى. سىنىپ بويىچە پەقەت مەنىلا ھەممە سوئالنى ئۆزۈم ئىشلىدىم. قالغان ساۋاقداشلارنىڭ ھەممىسى ئەتىسى بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ، جاۋابنى مەندىن ئەينەن

كۆچۈردى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىمتىھانىدىكى ھەممە ئوقۇغۇچىلارنىڭ جاۋابى ئوپ-ئوخشاش بولدى. نېمە ئىش بولغانلىقى ئوچۇق-ئاشكارە بولۇپ، ئۇنى ھەممەيلەن "توغرا" چۈشىنەتتى. شۇنىڭ بىلەن فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى ماڭا 100 نومۇر بېرىپ، قالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە 50 نومۇر قويدى. مەدەنىيەت ئىنقىلابىنى باشتىن

كەچۈرۈپ باقمىغان ياشلار ئۆچۈن ئەينى ۋاقىتتىكى ئەھۋالنى كۆز ئالدىغا ئەكېلىش ئاسان ئەمەس. ياخشى ئوقۇغۇچىلارنى پەن قىلىدىغان بىر دەۋردە ياخشى ئوقۇش ناھايىتى يۇقىرى دەرىجىدە شىجائەت تەلەپ قىلاتتى.

"بىلىم مەڭگۈ لازىم بولىدۇ" مانا بۇ شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىپ كەلگەن بىردىن-

بىر دۇنيا قارىشى. مەن شۇنىڭدىن باشلاپ، ئالدىمغا قانداق بىلىم كەلسە، شۇنى ئەستايىدىل ئۆگەنىدىم. بىز تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا، "ئىشكىنى ئېچىپ قويۇپ، مەكتەپ باشقۇرۇش" سىياسىتى بويىچە، بىزنىڭ مەكتەپنىڭ تولۇق ئوتتۇرىنىڭ 3 سىنىپىنى "دېھقانچىلىق ماشىنىسازلىق سىنىپى"، "دېھقانچىلىق سىنىپى"،

ۋە "دوختۇرلۇق سىنىپى" دەپ 3 ئايرىدى. بىزنىڭ سىنىپتا 24 ئوغۇل بالا بار بولۇپ، دوختۇرلۇقنىڭ ھەممىسى قىزلار، دېھقانچىلىقنىڭ بولسا قىز-ئوغۇللار ئارىلاش ئىدى. بىز ئاقسۇ تىراكتۇر پونكىتىغا بېرىپ يېرىم يىل ئىشچى بولۇپ ئىشلىدۇق. مەن ئۇ يەردە تىراكتۇر رېمونت قىلىشنى، چويۇندىن ياسىلىدىغان قوش (ساپان)قۇيۇشنى ناھايىتى ياخشى

ئۆگەنـدىم. ھەمـدە تىراكتـۇر ھەيدەشنىمۇ ئۆگىنىۋالدىم (سىنىپ بـويىچە پەقەت مەنـلا شـۇنداق قىلغانـدىم). مەكتەپنـىڭ يېزا ئىگىلىك مەيـدانىغا بېرىـپ، يېرىم دېھقـانچىلىق قىلـدۇق. مەن ئۇ يەردە قونـاق تېرىـشنى، كېـسەك قويۇشـنى، يـېمىش دەرىخنـى ئۇلاشنى، ۋە تىراكتـۇر بىلەن يەر ھەيدەشنى ياخشى ئۆگەنـدىم. ئۇيغۇرلارنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى

كۆپ ئوقۇپ، شېئىر يازالايدىغان بولدۇم. ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر قېتىم ئۆزۈم باش تەھرىر بولۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر شېئىرلار توپلىمىنى چىقاردىم. ئاقسۇ گېزىتىدە بىر قانچە پارچە شېئىر ئېلان قىلدىم. ھېكايە يېزىشقىمۇ تەييارلىق قىلغان بولسامۇ، ئۇنى باشلىيالماي قالدىم. لۇشۈن فېليەتونلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنىڭ

ھەممىسنى ئوقۇپ چىقىپ، فىلىيەتون يازالايدىغان دەرىجىگە يەتتىم. مەكتەپنىڭ ئەمگەك مەيدانىدا تۇرۇۋاتقان مەزگىلدە، بىر 5 كىشىلىك ئوقۇغۇچى گۇرۇپپىسىنى يېتەكلەپ جەمئىيەت تەكشۈردۈم. ئەسلى مەقسىدىمىز خۇددى ماۋ زېدوڭنىڭ "خۇنەن جەمئىيىتىنى تەكشۈرۈشتىن دوكلات" دېگەنگە ئوخشاش بىر دوكلات يېزىش بولسىمۇ، ئۇيغۇر

دېھقانلىرىنىڭ ئەھۋالى ماۋ
تەسۇۋرلىگەن ئەھۋالغا ئوخشىمىغان
كەلمىگەچكە، بىز رەسمىي دوكلات
يېزىشنى رەت قىلدۇق.

بۇلاردىن باشقا، تۇرمۇش
ئېھتىياجى تولۇپ بولمىسىمۇ
بىلەن ئىككىمىز ئۆيدە تامچىلىق،
ياغاچچىلىق ۋە تۆمۈرچىلىكمۇ
قىلىپ باقتۇق. مەن ئاپامغا
ياردەملىشىپ، ئارام ۋاقىتلىرىمدىن
پايدىلىنىپ، ئۆيدە بىر مەزگىل

گىلەم توقۇدۇم. تولۇقسىز ئوتتۇرا
مەكتەپكە چىقىشتىن بۇرۇن،
يازلىق ۋە قىشلىق تەتىللەرنىڭ
ھەممىسىدە يىپىزىدىكى
تۇققانلىرىمىزنىڭ قىشىغا بېرىپ،
ئۇلارغا ياردەملىشىپ ئەمگەك
قىلدىم. 5 ياشلىق ۋاقتلىرىمدا
كالىغا مىنىۋېلىپ خامان
ھەيدىدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن كالا
ھارۋىسى ۋە ئېشەك ھارۋىسى
ھەيدىدىم. زەمبىل ۋە غالتەك

بىلەن ئۇغۇت تۇشۇدۇم. شاللىقتا ئوت تەردىم. بۇغداي ۋە قوناق ئوردۇم. سەل چوڭراق بولغاندا سۆرەم سۆردۈم (نەچچە قېتىم سۆرەمدىن يىقىلىپ چۈشۈپ، سۆرەمنىڭ ئاستىدا قالغان ۋاقىتلىرىممۇ خېلى كۆپ بولغان)، قوش ھەيدىدىم. مەن 7 يېشىمدا تاماق ئېتىشنى ئۆگەندىم. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا، تونۇرغا نان ياقالىغۇدەك بولغانىدىم.

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، مەن كونىشەھەر (ھازىرقى ئونسۇ) ناھىيىسىنىڭ شال ئۇرۇقچىلىق مەيدانىغا "قايتا تەربىيە" گە چۈشكەن بولۇپ، ئۇ يەردە يېرىم يىلنىڭ ئىچىدىلا مەيدان بويىچە ئەڭ ئالدىنقى قاتاردىكى شال تېرىش تېخنىكى بولۇپ قالدىم. بۇ يېزىدا ئېلېكتر توكى يوق بولۇپ، ئاخشىمى ئۆزىمىز ياسىۋالغان

كىرسىن چىرىغى بىلەن ياتقىمىزنى يورۇتاتتۇق. سائەتمۇ يوق بولۇپ، تاڭ ئاتقاندا ئىشقا بېرىپ، كۈن ئولتۇرغاندا ئىشتىن قايتاتتۇق. مەن بىر يىلنىڭ ئىچىدە 4-ئايدا شاللىقنىڭ سۈيىگە كىرىشنى باشلىغان بولۇپ، 10-ئايغىچە شۇ سۇدا ئىشلىدىم. 4-ئايدا يەر تېخى ئېرىمىگەن بولۇپ، بىز رېزىنكە ئۆتۈك كىيىۋېلىپ، مۇزنىڭ ئۈستىگە

دەسسەپ تۇرۇپ ئىشلەيتتۇق. شۇ
جەرياندا مەن يېزىمىزدا قايتا
تەربىيە ئېلىۋاتقان ئۇيغۇر ياشلارنى
يىغىپ، بىر ئەدەبىيات-سەنئەت
ئەترىتىمۇ تەشكىللىدىم (بىزنىڭ
ئۆيدە ھېچقانداق ساز يوق بولۇپ،
مەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يېزا
ئىگىلىك مەيدانىدا ئىشلىگەن
مەزگىلدە، ساۋاقداشلىرىمنىڭ
دۇتتىرى بىلەن دۇتتار چېلىشنى
ئۆگىنىۋالغان ئىدىم). مەن ئۆزۈم

تېكىست يازغۇچى، مۇزىكا رەتلىگۈچى، ساز چالغۇچى، ۋە باشقۇرغۇچى بولۇپ، كونىشەھەر ناھىيىلىك كىنو كۇلۇبىدا تېخى بىر قېتىم ئويۇن قويدۇق. مەن بىر دەم داپ چالسام، بىر دەم راۋاپ، يەنە بىر دەم دۇتتار چالاتتىم. ئەترىتىمىزدە مەندىن باشقا سازچى يوق ئىدى. يېزىدىكى بىر يېرىم يىل جەريانىدا، مەن بىر ئاي پادىمۇ باقتىم. كەڭرى كەتكەن

جاڭگال. مەندىن باشقا ھېچ قانداق ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيدۇ. مەن 30 دەك قوي، 4-5 كالا، ۋە بىر قانچە ئات بىلەن بىرگە. ھەر كۈنى 10 نەچچە سائەت ۋاقتىنى ئاشۇ ھايۋانلار بىلەن بىرگە ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك. ئوقۇيدىغان باشقا كىتاب يوق. مەن شۇ جەرياندا ماۋ زېدوڭنىڭ 5 قىسىملىق ئەسىرىنى ئوقۇپ چىقتىم (ئۇنىڭ بىر قىسمىنى مەن بۇرۇنمۇ

ئوقۇپ چىققان ئىدىم). ھەمدە بىر ئاز خەنزۇچە ئۆگەندىم. ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانى 1977-يىلى 12-ئاينىڭ 10-كۈندىن باشلاپ ئېلىنغان بولۇپ، 12-ئاينىڭ 5-كۈنى تېخىچە پۈتۈمغا رېزەنكە ئۆتۈك كىيىۋېلىپ، مۇزنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ تۇرۇپ، زەيكەش چېپىۋاتاتتىم. ئاقسۇ شەھىرىدىكى ئوقۇغان مەكتىپىمگە قايتىپ، ئىمتىھانغا تەييارلىق

قىلىشمىغا رۇخسەت قىلىشمىدى. ھەر كۈنى ئەمگەكتىن قايتىپ كېلىپ، كىرسىن چىرىغى (جىن چىراق) نى يېقىپ قويۇپ، ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلاتتىم. ئەتىگىنى بۇرنۇمنى سىلىسام، بۇرنۇمنىڭ تۆشۈكىگە يىغىلىپ كەتكەن ئىس قولۇمنى قاپقارا قىلىۋەتەتتى. يېرىم كېچە بولۇپ، پۈتۈن دالان ئۇيقىغا كەتكەن ۋاقىتتا، ياتىقىمىزنىڭ پۈتۈن

تـامـلىرى ۋە تورۇسـلـىردا ئۈۋا
تۈتـۇپ ياشاۋاتقان چاشقانلار
ئۈۋىلىرىـدىن چىقىپ، يېڭـدىن
تۆشۈك كولاپ، بەزىدە ئۈۋۇۋاتقان
كىتابىمنىڭ ئۈستىگە چالما
تاشـلايتتى. مەن ئاشـۇنداق
شـارائىتتا، كونـىشەھـەر نـاھىيە
بازىرىدا ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان
بەردىم. ئاز ۋاقـتـتىن كېـيىن،
پۈتۈن ئاقسۇ ۋىلايىتىگە "بىر
ئۈۋۇغۇچى ئاپتونوم رايون بويىچە

ئالاھىدە يۇقىرى نەتىجە ئاپتۇ،" دېگەن گەپ تارقالدى. ھەممە كىشىلەر ئۇ بالىنىڭ كىملىكىنى بىلمەكچى بولۇشاتتى. ئاخىرىدا قارىسام، ئۇ مەن ئىكەنمەن - مەن ئاپتونوم رايون بويىچە ئۇيغۇر تىلىدا ئىلىنغان ئىمتىھاندا 2- بولۇپتىمەن.

شۇنداق قىلىپ، مەن ئالىي مەكتەپكە بېرىشتىن بۇرۇن، ئۆزۈمگە ئۆگىنىشتىكى مۇنداق

نىشاننى تىكلىدىم:
1) بىلىمنى ئىنتىھاندىن ئۆتۈش، مەكتەپ پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ بىلىم دائىرىسىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە كېڭەيتىپ، ئىلىم-پەننىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىش ئۈچۈن ئۆگىنىش.
2) بىلىمنى باشقىلار قىلالىغان ئىشنى ئۆيغۇرلارنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش

ئۆچۈن ئۆگىنىش.

3) بىلمنى ئۆزۈمنىڭ ئىقتىسادىي تەقدىرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئۆگىنىش.

شۇ چاغدىن باشلاپ، مانا يۇقىرىقىلار مېنىڭ ئۆگىنىش ئادىتىمگە ئايلاندى.

5- سوئال: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا سىزنىڭ "7 مىنۇتتىن كېيىن مېنى ئويغىتىپ قويۇڭلار" دېگەنلىكىڭىز ھەققىدە

ئەسلىملەر بار ئىكەن، بۇ ۋاقىت قارىشىڭىزنى ئىخچام ئىپادىلەپ بېرىدۇ. سىز دەم ئېلىش بىلەن خىزمەت، ئۆگىنىشنى قانداق بىرلەشتۈرىسىز؟

جاۋاب: مەن ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان ۋاقتىمدا سىنىپنىڭ ئۆگىنىش باشلىقى، سىنىپ باشلىقى ۋە ئاخىرقى 2 يىل مەكتەپ ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ

ئىشلىگەن ئىدىم. شىنجاڭ
ئۇنىۋېرستېتىغا كىلىپ، 1-يىلى
خەنزۇچە ئۆگىنىش ۋاقتىدا، سىنىپ
باشلىقلىق خىزمىتىنى ئۇستۇمگە
ئېلىپ ئىشلىدىم. مەن ھەممە
ئىشتا ئۆزۈمگە ئەڭ يۇقۇرى تەلەپ
قويۇپ، ھەممە ئىشنى
ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە يۇقۇرى
ئۆلچەم بىلەن ئەستايىدىل
بجىردىغانلىقىم، ھەممىدە
ئۆگىنىشنى ئىزچىل ياخشى

قىلدىغانلىقىم ئۈچۈن، بىر يىللىق
ئوقۇشنى تۇگەتكەندىن كېيىن،
ماڭا ئارقا-ئارقىدىن يېڭى
ۋەزىپىلەر يۈكلەندى. مەن
مەكتەپ ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ
دائىمىي ھەيئىتى، مەكتەپ
ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسى (ئۇ
چاغدا ھازىرقىدەك ئوقۇغۇچىلار
بىرلەشمىسى دېيىلمەيتتى-
مۇھەررىردىن) نىڭ رەئىسى، ئۇيغۇر
ئاپتونوم رايون (ئۇئار) لۇق ياشلار

بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئۇئار لـــۇق ئوقۇغـــۇچىلار بىرلەشمــــسىنىڭ رەئـــىسى، ۋە مەملىكەتلىك ئوقۇغـــۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قاتـــارلىق ۋەزىپىلەرنـــى ئۆز ئۈستىۈمگە ئالدىم. ھەر ھەپتىدە بىجىرىـــدىغان، يـــۇقىرىقى ۋەزىپىلەرگە ئائىـــت نۇرغـــۇن ئىـــشلاردىن باشـــقا، مەن ھەر ھەپتىدە دەرستىن ئايرىلىپ، ئاز

دېگەنــدە 3 قېــتىم ھەر خــىل يىغىنلارغا قاتناشمسام بولمايتتى. ئۇنىڭــدىن باشــقا، 1-يىلــدىكى خەنزۇچە ئۆگىنىش تۈگىتىپلا، مەن خەنزۇچىگە تاپىنىپ، ئىنگلىز تىلى ئۆگىنــىشنى باشلىدىم. دەسلەپتە ئۆزۈم ئۆگەنــدىم. كېيىنچــرەك ئۆزۈمنىڭ دەرسلىرىنىڭ بەزىلىرىگە قاتناشماي، فىزىكا فاكۇلتېتــىدىكى ۋە چەت ئەل تىللـــــــــىرى فاكۇلتېتـــــدىكى خەنــزۇ

ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىنگلىز تىلى دەرسلىرىگىمۇ قوشۇمچە كىرىدىغان بولدۇم. ئۆزۈمنىڭ ئوقۇشى، ئوقۇغۇچىلار خىزمىتى ۋە ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ھۆددىسىدىن مۇكەممەل چىقىش ئۈچۈن، مەن ۋاقىتتىن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشنى ئۆگەندىم. مەن

سائەتكچە ئۇگۇنۇش قىلاتتىم. بىر
ھەپتىدە 7 كۈن ئىشلەيتىم. مېنىڭ
دەم ئېلىش ۋاقتىم پەقەت ھەر
شەنبە كۈنى كەچلىكى بولۇپ، ئۇ
ۋاقىتتا مەن ئىمكانقەدەر بىرەر
ئولتۇرۇشقا، دوست ياكى
تونۇشلىرىمنىڭ ئۆيىگە باراتتىم.
قالغان ۋاقتىمنىڭ ھەممىسىدە
ئۇگۇنۇش قىلاتتىم . ھەر كۈنى
ئەتىگەنلىكى سائەت 6 دە
ئورنۇمدىن تۇرۇپ، كەچتە سائەت

11 دىن كېيىن ئاندىن دەم ئالاتتىم. يىغىنلارنىڭ ئالدى-كەينىدە، تاماقتا ئۆچرەت تۇرغاندا، ئاپتوبۇستا يول ماڭغاندا ئىنگلىزچە سۆزلۈك يادلايتتىم.

ماڭا نىسبەتەن ۋاقىتنىڭ قىس بولۇپ كەتكەنلىكىدىن، مەن قانداق قىلغاندا ۋاقىتنىڭ ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدىمۇ ئىزدەندىم. شۇنىڭ

نەتىجىسىدە، مۇنداق 2 ھەقىقەتنى تېپىپ چىقتىم:
1) ۋاقىتنى مىنۇت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمنىڭ ۋاقتى، ۋاقىتنى سائەت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمگە قارىغاندا 60 ھەسسە كۆپ بولىدۇ.
2) ئادەم بىر خىل ئىشنى قىلىپ چارچىغاندا، باشقا بىر خىل ئىشنى قىلسا، يەنىلا ئۈنۈملۈك ئىشلىيەلەيدۇ. مەسىلەن، سىز

ئەگەر ماتېماتىكىا ئۆگىنىپ چارچىغانىدا، ئۆگىنىشنى تىل ئۆگىنىشكە ئۆزگەرتىسىڭىز، ئۆگىنىشىڭىزنى يەنىلا ئۇنۇملۇك داۋاملاشتۇرالايسىز. بۇ خۇددى دوسكىغا خەت يازغانغا ئوخشاش. ئەگەر سىز ئاق رەڭلىك بوردا خەت يېزىۋەرسىڭىز، بىر ئازدىن كېيىن دوسكىغا نېمە يېزىلغىنىنى كۆرەلمەي قالىسىز. ئەمما ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز قىزىل بور بىلەن

خەت يازسىڭىز، خەتنى يەنە بىر مەزگىل كۆرگىلى بولىدۇ.
ئادەم بىر ئىشتا ئالاھىدە نەتىجە قازانماقچى بولىدىكەن، چوقۇم باشقا بىر قىسىم ئىشلاردىن ۋاز كېچىشى كېرەك. ھەممە ئىشلارنى تەڭ ئېلىپ مېڭىپ، ھەممىسىدىن ئالاھىدە نەتىجە قازىنىش ئاسان ئەمەس. مەن ئىزچىل ئەمەل قىلىپ كەلگەن ئادەتنىڭ بىرسى شۇكى، مەن خىزمەتنىڭ ئىشى،

ئۇيغۇرنىڭ ئىشى ۋە ئائىلىنىڭ ئىشى قاتارلىق 3 تۈرنىڭ ھەممىسىدە، ئىشلارنىڭ مۇھىملىق دەرىجىسىگە قاراپ، بىردىن تىزىملىك تۈزىمەن. شۇ تىزىمغا قاراپ، ئىشنى ئەڭ مۇھىمىدىن باشلاپ، بىر-بىرلەپ قىلىمەن. بىكار قالىدىغان ۋاقتىم ئاساسەن يوق.

بەزى ياش ئۆسمۈرلەر، "ياشلىقتا تازا قانغىچە ئوينىۋېلىش كېرەك"،

دەپ ئويلايدۇ. بۇ ئىنتايىن خاتا.
سىز ياش ۋاقتىڭىزدا، ياشاش
ئۆچۈن پۇتۇنلەي ئاتا-ئانىڭىزغا
تايىنىسىز. ئۆزىڭىزنىڭ ھېچ نىمىڭىز
بولمايدۇ. ئاشۇنداق تۇرۇپ،
قانداق ياخشى ئويىنىيالايسىز؟
ئۇنىڭدىن باشقا، ئەڭ مۇھىم بىر
نۇقتا شۇكى، سىزنىڭ باشلانغۇچ
مەكتەپتىن تارتىپ تولۇق
ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىچە بولغان 12
يىل ئۆمرىڭىز سىزنىڭ كېيىنكى

50-60 يىل ئۆمرىڭىزنىڭ قانداق ئۆتۈشىنى بەلگىلەيدۇ. شۇڭا،ئاشۇ 12 يىلدىن ناھايىتى ياخشى پايدىلىنىشىڭىز كېرەك. شۇ مەزگىلدە ھەقىقىي بىلىم ۋە ھەقىقىي تۇرمۇش ئىقتىدارىنى ئىگىلىشىڭىز كېرەك. بۇ مەزگىلدە ھەر بىر ئاتا-ئانىنىڭ ۋەزىپىسى ئىنتايىن ئېغىر ۋە مۇھىم. سىز يۇقىرىقى ئۇقۇمنى پەرزەنتلىرىڭىزگە زېرىكمەي

داۋاملىق چۈشەندۈرۈشكىز كېرەك. "بالام، سەن چوڭ بولغاندا قانداقراق ياشايسەن؟"، "هازىر ياخشى ياشاشقا تەييارلىقلىق بارمۇ؟" "ئۆيلەپ ئولتۇرۇپسەن؟" دەپ سوراپ تۇرۇش كېرەك. بالىلىرىمىزدا تۇرمۇشقا كېرەكلىك ئىقتىدارلارنى يېتىلدۈرۈشكىز، ئۆزىمىزنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىمىزلىرىنى

ئۆگىتىشىڭىز كېرەك. بالىڭىزنىڭ
ھەممە ئىشنى سىز قىلىپ
بەرسىڭىز، بالىڭىزنى ئورۇنسىز
ئەركىلەتسىڭىز، ئۇ ھەرگىز
بالىڭىزنى ئەتىۋارلىغانلىق
بولمايدۇ. ئۆيدە بالىڭىزنى
ئاشۇنداق ئەركىلەتكەن بىلەن،
بالىڭىز چوڭ بولغاندا جەمئىيەتتە
خارلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. ھەتتا
ئۆز جېنىنى يولدا باقالماسلىقمۇ
مۇمكىن. شۇڭا بالىڭىزغا، "ئەگەر

باشقىلاردىن ياخشىراق ياشايمەن، دېسەڭ، باشقىلاردىن بەكرەك تىرىشىشىڭ كېرەك. باشقىلاردىن كۆپرەك ۋاقىتنى ئۆگىنىشكە سەرپ قىلىشىڭ كېرەك." دېگەن ئۇقۇمنى كىچىكىدىن تارتىپلا سىڭدۈرۈشىڭىز كېرەك.

مەن ۋاقىتتىن يۇقىرىقىدەك پايدىلىنىپ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ئاخىرقى 4 يىل جەريانىدا، ئۆزۈمنىڭ ئوقۇشى،

ئوقۇغۇچىلارنىڭ خىزمىتى ۋە چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ئالاھىدە نەتىجە قازاندىم. پەقەت بىر قېتىمقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، 4 يىلنىڭ مەۋسۇملۇق ۋە يىللىق ئىمتىھانلارنىڭ ھەممىسىدە 100 دىن نومۇر ئالدىم. كەسىپ ئوقۇغان 1- ۋە 2-يىلىدىن ئىبارەت 2 يىل ئىچىدە ئىنگلىز تىلىدا خەنزۇ تەبىئى پەن

ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 3 يىللىق دەرسىنى تۈگىتىپ، خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئوقۇش تاماملاش ئىمتىھانىسىغا قاتنىشىپ، سىنىپ بويىچە 5- بولدۇم. كەسىپ ئوقۇغان 3- ۋە 4-يىلى جەريانىدا ئۆزلۈكۈمدىن ياپون تىلى ئۆگىنىپ، ئوقۇش پۈتتۈرۈشتىن بۇرۇن ياپون تىلىنىڭ گراماتىكىسىنىمۇ ئۆگىنىپ تۈگەتتىم. 1983-يىلى شائخەي

قاتناش ئۇنۇۋېرسىتېتىغا بېرىپ،
"مىكرو دولقۇن تېخنىكىسى"
بويىچە بىر يىل بىلىم ئاشۇردۇم. بۇ
ئۆزۈم بۇرۇن ئوقۇپ باقمىغان
كەسىپ بولۇپ، ئەينى ۋاقىتتا
پۈتۈن ئۇيغۇر بويىچە بۇ ساھەدە
بىرمۇ كەسپىي خادىم يوق ئىدى.
مەن ئۆز ۋەزىپەمنىڭ ئېغىرلىقىنى
تولۇق تونۇپ، ھەر كۈنى كەچ
سائەت 11 دە چىراغ
ئۆچۈرۈلگىچە مەكتەپ

كۈتۈپخانىسىدا، چىراغ ئۆچۈرۈلگەندىن كېيىن "سۇ ئاستى پاراخودى رادار سىستېمىسى" تەجرىبخانىسىغا بېرىپ ئۆگىنىش قىلدىم. يازلىق تەتىلدىكى 2 ئاي ۋاقىت ئىچىدە يۈرتقا قايتماي، شاگىخەيىنىڭ ھەددىدىن تاشقىرى تىنجىق ئىسسىقىغا بەرداشلىق بېرىپ، كۈنىگە 10 نەچچە سائەت مىكرو دولقۇنغا ئائىت كەسپىي كىتابنى

خۇددى رومان ئوقۇغاندەك ئوقۇدۇم.
بۇرۇن بىر داڭلىق ئادەم ئۆزىنىڭ جاپاغا بەرداشلىق بېرىش قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن، بىر تاختاينىڭ بىر يۈزىگە نۇرغۇن مىخ قېقىپ، شۇ مىخ قېقىلغان يۈزىدە ئۇخلاپ يېتىپتىكەن. مەن ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بېرەلمىگەنلىكىمدە، ئەنە شۇ ئادەمنى ئويلىدىم. بۇ مەكتەپنىڭ رەھبەرلىرى كىيىن شىنجاڭ

ئۇنۇۋېرسىتېتىغا خەت يېزىپ، "ئەگەر ئەركىندەك ئادەملىرىڭلار بولسا، قانچىنى ئەۋەتسەڭلار شۇنچىنى قوبۇل قىلىمىز،" دەپتۇ. 1985-يىلى 9-ئايدا ياپونىيەگە باردىم. يېڭى بارغاندا، مېنىڭ ئۇستازىم ماشا ئانچە قارىمىدى. ئەتىگەنلىكى مەن ياپون تىلىدا سالام بەرسەم، ئىلىك ئالماي ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئۇ كىشىنىڭ مېنى بىر يۈك، دەپ

ھسابلاۋاتقانلىقنى ھېس قىلدىم. ھەر كۈنى ئەتىگىنى سائەت 8 دە 1-بولۇپ تەجرىبىخانىغا بېرىپ، كېچە سائەت 12 گىچە ئىشلىدىم. 3 ئايدىن كېيىن، ياپونىيەنىڭ بىر قېتىملىق مەملىكەتلىك پەن تەتقىقات يىغىنىغا ئۆزۈمنىڭ 1-ماقالىسىنى يوللىدىم. قاتتىق ئىشلەشتە ئۆزۈم تۇرغان مەكتەپتىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھەيران قالدۇردۇم. كېيىن

ھەمميلەن ماشا ئالاھىدە قارايدىغان بولۇپ كەتتى. يېقىندا ماشا مېنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى ئۇستازىمدىن بىر خەت كەلدى. ئۇ كىشى ھازىر 80 ياشقا يېقىنلاشقان بولۇپ، خېتىدە مۇنداق دەپتۇ: "ئەركىن، سېنى ئامېرىكىدىكى ئوقۇغۇچىنى تۇگىتىپ، ياپونىيەگە كەلسە، يەنە بىرگە تەتقىقات ئېلىپ بارساق، دەپ ئويلىغاندىم. ئۇ ھازىر مۇمكىن ئەمەس بولۇپ

قالدى. بۇنىڭدىن كېيىن ماڭا
ئامېرىكىغا بېرىش ئىمكانىيىتىمۇ
يوق ئوخشايدۇ. مەن يېقىندا
ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى ئۆمرىنى
ئەسلەپ چىقتىم. قارىسام، مېنىڭ
ئۆلمىي تەتقىقاتتا ئەڭ كۆپ ۋە
ئەڭ مۇھىم نەتىجە چىقارغان
ۋاقتىم سەن بىلەن بىرگە ئىشلىگەن
ۋاقىتتىم بوپتۇ...." . مەن
ئامېرىكىدا ماگىستېرلىق ئوقۇغاندا
ماڭا ئۇستاز بولغان كىشى بىر

ياپونلۇق بولـۇپ، ئۇ دەرسـنى
كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتى
Northridge شۆبىسدە ئۆتۈپ،
تەتقىقـاتـنى Caltech تە
قىلـدىغان بولـۇپ، تەتقىقات
جەھەتـتـە فاكۇلتېتنىـڭ ئەڭ
ئالدىـدا بولغاچقـا، مەن شۇ
كىشىگە تەقسىم بولغان ئىكەنمەن.
بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن ئۇ
كـىـشى مېنىـڭ تەتقىقـات
نەتىجىلىرىمنـى كۆرۈپ، ماڭـا

يازغان ئېلخېتىدە مۇنداق دەپتۇ: "ئەركىن، بىر ئوقۇتقۇچى ئۇچۇن، ئۆز ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئۆزىدىن ئېشىپ كېتىشىدىن بەختلىك ئىش يوق. سەن ئۇچۇن مەن ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك بەختلىك ھېس قىلىمەن...."

قىسقىسى، مەن ئۆگىنىش ۋە خىزمەتتە ئىزچىل تۈردە "ئاق بۇوردا خەت يېزىپ كۆرگىلى بولمىسا، قىزىل بور بىلەن خەت

يېزىش" ئۇسۇلنى قوللاندىم.
1978-يىلدىن 1995-يىلى
دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىشقىچە ھەر
كۈنى 14-16 سائەت ئىشلىدىم.
ھازىرمۇ ھەر كۈنى 10 سائەتتىن
كۆپرەك ۋاقىتنى ئەقلىي ئەمگەككە
سەرپ قىلمەن. ئويۇن-تاماشا
ۋاقتىدىمۇ ئىنتايىن ئاكتىپ.
يىغىلىشقا بارسام، تاناسا-
ئۇسسۇلنى ھەممەيلەندىن كۆپرەك
ئوينايمەن. ئۇيغۇرچە ناخشا،

مۇزىكا، ساز، VCD لارغا ئېنتايىن ئامراق. ئۆيۈمدە دۇتتار، تەمبۇر، گىتتار ۋە پىيانولار بار (كۆپىنچە ئۆيگە كەلگەن مېھمانلارغا چالدۇرمەن). ئۆيىمىزدە پات-پات "ئائىلە ۋاقتى" ئۆتكۈزىمىز. ئۇ ۋاقىتتا بىز ياكى ئائىلە بويىچە كىنو كۆرۈمىز، ياكى تۆتىمىز بىرلىشىپ قەرت ئوينايمىز. بىزنىڭ ئەتراپىمىزدىكى ۋەتەنداشلار بىلەن بىرگە بولۇشنىمۇ ناھايىتى ياخشى

كۆرمەن. بىرگە پاراشۇلىشىشتىن ئىنتايىن ھوزۇرلىنىمەن. ئەتراپىمىزدىكى ۋەتەنداشلار بىلەن خۇددى ئۇرۇق-تۇققانىدەك بېرىش-كېلىش قىلىپ، يېقىن ئۆتىمىز. مانا بۇلار مېنىڭ ئەڭ ياخشى دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىمدۇر.

6- سوئال: بىر ئادەم ئۆچۈن ئائىلە، تۇرمۇش، ۋە خىزمەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىشمۇ ئىنتايىن مۇھىم. سىز

ئۆزبگىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەجرىبە-ساۋاق بىلەن ئۈي-پىكىرلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: ئائىلە، تۇرمۇش ۋە خىزمەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن مۇھىم. ئۇ بىر ئائىلە ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىنى، پەرزەنتلەرنىڭ قانداق يېتىلىپ چىقىشىنى بەلگىلەيدۇ. بۇ

مەسىلىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشتا، بىز ئۇيغۇرلاردا ساقلىنىۋاتقان مەسىلە خېلى كۆپ.
بۇنىڭدىن 7-8 يىل بۇرۇن، بىر داڭلىق ئۇيغۇر پەلسەپە پرافېسسورى ماڭا مۇنداق دېگەنىدى: "بىر ئەر ئۈچۈن مۇنداق 3 نەرسە ھەممىدىن مۇھىم: ① بىلىم، ② پۇل، ③ بىر ياخشى خوتۇن." مەن ھازىرغىچە بىر ئايال ئۈچۈن قانداق

نەرسلەرنىڭ ئەك مۆھىملىقىنى بىر كىمدىن ئاڭلاپ باقمىدىم. ياكى بىرەر يەردە ئوقۇپ باقمىدىم. شۇڭا ئۇ جەھەتتە بىر نەرسە يازالمايمەن. ئوخشىمىغان ئادەم ئائىلە ۋە خىزمەتتىكى مۇناسىۋەتلەرنىڭ مۆھىملىق دەرىجىسىنى ئوخشىمىغان تەرتىپتە تىزىدۇ. ئۇنى ئوخشىمىغان مىللەتلەرمۇ ئوخشىمىغان تەرتىپتە تىزىدۇ. بىز

ئۇيغۇرلار ئۆچۈن، ھەممە ئادەم قوبۇل قىلالايدىغان بىر تەرتىپنى تۈزۈپ چىقىش ئانچە ئاسان ئىش ئەمەس. مەن بۇ يەردە پەقەت ئۆزۈم كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئەمەل قىلىدىغان تەرتىپنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇنى قىسقىچە چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈپ كېتەي:

مەن ئائىلە، تۇرمۇش ۋە خىزمەتتىكى ھەر خىل مۇناسىۋەتلەرنىڭ مۇھىملىق

تەرتۇۋنى مۇنداق تىزىمەن:

1) ئەر ئۆچۈن ئايالى، ئايال ئۈچۈن ئېرى ھەممىدىن مۇھىم.

2) پەرزەنتلەر

3) ئاتا-ئانىلار

4) خىزمەت

بۇلاردىن كېيىن، قېرىنداش، ئۇرۇق-تۇغقان، ۋە دوست-بۇرادەرلەر تۇرىدۇ. تۆۋەندە بۇنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا قىسقىچە چۈشەندۈرۈش بېرىمەن:

1) مەيلى رېئاللىقتا بولسۇن، ياكى كىنولاردا بولسۇن، ياشىنىپ قالغان بىر جۈپ ئەر-خوتۇننىڭ بىر-بىرىنى يۆلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىز داۋاملىق ئۇچرىتىپ تۇرىمىز. ئاشۇ ياشقا بارغاندا، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى ئاللىقاچان ئالەمدىن ئۆتكەن. باللىرى چوڭ بولۇپ، مۇستەقىل ھاياتنى باشلاپ كەتكەن بولىدۇ. ئۇلار نۇرغۇن قېتىم خىزمەت،

نۇرغـۇن قېـتىم دوسـت-بۇرادەرلەرنى ئالماشتۇرۇپ بولغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، بۇ ئىككەيلەن يەنىلا بىرگە. بىرسى كېسەل بولۇپ قالسا، ياكى يەنە بىرسىدىن جىق ئاجىزلاپ كەتكەن بولسا، يەنە بىرسى ئۇنىڭ ئېغىرنى ئۇن-تىنسىز كۆتۈرىدۇ. ساپ دىللىق، ھەقىقىي ساداقەتلىك، ھەقىقىي سەمىمىيلىك ۋە ھەقىقىي مۇھەببەت ئاساسىدا تۇرمۇش

قۇرغان بىر جۇپ ئەر-خوتۇن ئۆچۈن، بۇ دۇنيادا بىر-بىرىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان مۇھىم ئادەم بولمايدۇ. ئەر ئۆچۈن ئۆزىنىڭ خوتۇنى، ئايال ئۆچۈن ئۆزىنىڭ ئېرى بۇ دۇنيادىكى ھەممىدىن مۇھىم نەرسىدۇر. بۇ ئىككىيلەن 20 ياشلارغا كىرگەندىن كېيىنكى پۈتۈن ئۆمرىنى بىرگە ئۆتكۈزىدۇ. جاپادىمۇ ۋە ھالاۋەتتىمۇ بىرگە بولىدۇ. ئۆزىنىڭ بارلىقىنى

جۆرىسگە تەقدىم قىلدۇ. شۇڭا يۇقىرىقى تىزىمدا ئەر ئۆچۈن خوتۇنى، ئايال ئۆچۈن ئېرى 1- ئورۇندا تۇرۇشى كېرەك. مەن بۇ يەردە مۇنداق بىر قانچە نۇقتىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆردۈم.① مۇھەببەتنىڭ ئۆزىمۇ بىر ئىلىم. سىز مۇھەببەت يولىغا قەدەم تاشلاشتىن بۇرۇن، چوقۇم بىر ئاز ئىزدىنىپ، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋېلىڭ.②

مۇھەببەت مەسلىسىدە ياشلار
بىر-بىرىگە ئوخشىمايدۇ. بەزىلەر
ئۇ يولغا بالدۇرلا كىرىپ،
مۇھەببەتسىز باشقا ئىشلارنى
ياخشى ئېلىپ ماڭالمايدۇ. بۇ بىر
نورمال ئەھۋال. بەزىلەر
مۇھەببەتنى خېلى كەينىگە
كېچىكتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئوقۇشى ۋە
باشقا ئىشلىرىنى مۇھەببەتسىزمۇ
ياخشى ئېلىپ ماڭالايدۇ. بۇمۇ بىر
نورمال ئەھۋال. قالغانلار يۇقىرىقى

2 تۈرلۈك كىشىنىڭ ئارىلىقىدا بولىدۇ. سىز ئۆزىڭىزنىڭ قايسى خىلدىكى ياش ئىكەنلىكىڭىزنى دەسلەپتىلا ئوبدان چۈشىنىپ يېتەلىسىڭىز، كېيىنكى ئىشلىرىڭىزنىڭ، يەنى ئوقۇش بىلەن مۇھەببەت ئىشلىرىڭىزنىڭ، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا پايدىسى ئىنتايىن كۆپ بولىدۇ.③ ئۆز مۇھەببىتىنى ئىزدەش، ھەرگىز بىر "ياخشى ئادەم" نى تېپىش

ئەمەس. ئۇ بىر "ياخشى كۆرگەن
ئادەم" نى تېپىش جەريانى.
"ياخشى" نىسبىي بولىدۇ، ھەمدە
ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، شۇڭا
ئۇنىڭ چېكى بولمايدۇ. بۈگۈن
"ئەڭ ياخشى" دىن بىرنى
تاپسىڭىز، بىر مەزگىلدىن كېيىن
"ياخشىراق" قا يەنە ئۇچرايسىز.
ئەمما، نورمال ئىنسانلار ئۇچۈن،
كۆپىنچە ۋاقىتلاردا "ياخشى
كۆرىدىغان ئادەم" دىن پەقەت
بىرسىلا بولىدۇ. شۇڭا سىز

مۇھەببەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئۆزىڭىزنىڭ قايسى خىلدىكى ياش ئىكەنلىگىڭىزنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يەتكەندىن كېيىن، ئۆزىڭىزگە قانداق بىر جۈرئەتنىڭ كېرەكلىكىنى كۆڭلىڭىزدە تولۇق ئېنىقلىۋېلىڭ. ئاندىن سىز "ياخشى كۆرىدىغان ئادەم" نى ئىزدەشكە باشلاڭ. بىرنى ئۇچراتقاندا، بارلىق ئىقتىدارىڭىزنى ئىشقا سېلىپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىڭ.

بەزىدە قارشىلىق ۋە تۇسالغۇغا ئۇچراپ قالىسىز، ئەگەر ئۆزىڭىزنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىڭىزنى ھەقىقىي تونۇردە بىلسىڭىز، ئۆزىڭىزگە تولۇق ئىشەنچىڭىز بولسا، ئۇنداق قارشىلىق ۋە تۇسالغۇلارغا پەرۋا قىلماڭ . ياخشى كۆرگەن كىشىڭىز بىلەن توي قىلماقچى بولغان ئادەم دەل ئۆزىڭىز. ئاتا-ئانىڭىز، قېرىنداش-تۇغقانلىرىڭىز، ۋە ياكى

دوست-ئاغىنىلىرىڭىز ئەمەس. ئەگەر سىز بىرى بىلەن ئۇنى ئەخمەق قىلىپ، كۆڭۈل ئېچۇېلىش مەقسىتىدە يۇرسىڭىز، ئۇ كۆپىنچە كېيىن ئۆزىڭىزگە يانىدۇ: ئۆمرىڭىزنىڭ مەلۇم بىر مەزگىلىدە سىز باشقىلارنىڭ ئۆزىڭىزنى بوزەك قىلىشىغا ئۇچرايسىز. بەزىدە "ياخشى كۆرۈش" نىڭ سەۋەبى بولمايدۇ. بىراق، ئەگەر يۇقىرىقى

تەييارلىقلارنى پۇختا قىلىسىز،
چوڭ ئوڭۇشسىزلىقنىڭ ئالدىنى
ئالالايسىز. مۇھەببەتنى ئىلمىي
يوسۇندا توغرا چۈشىنىپ، ئۇنىڭغا
مۇۋاپىق مۇئامىلە قىلىسىڭىز، ئۇ
سىزنىڭ ئوقۇش ۋە باشقا
ئىشلىرىڭىزنى تېخىمۇ ئىلگىرى
سۈرىدۇ. ئۇنداق قىلمىسىڭىز، ئۇ
سىزگە زور زىيانلارنى ئېلىپ
كېلىشى مۇمكىن.④ ئەر-ئاياللار
ھەممە ئىشنىڭ ئالدىدا باراۋەر

يارىتىلمىغان. گەرچە قىلالايدىغان ئىشلىرىنىڭ ئۆز ئالدىغا ئىش تەقسىماتى بولمىسىمۇ، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئاياللار ئەرلەردىن بەكرەك جاپاكەش بولىدۇ. ئۇيغۇر ئاياللىرى ئۇچۇن بۇ تېخىمۇ شۇنداق. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋاقتىمدا، "ئاھ ۋەتەن، ئۇلۇق ئانام!" دېگەن شېئىرلارنى كۆپ ئاڭلايتتىم. شۇ چاغدا، "نېمە ئۇچۇن ئاھ ۋەتەن، ئۇلۇغ ئاتام!

دېمەيدىغاندۇ؟" دەپ ئويلايتتىم. بۇنىڭ سەۋەبىنى قىزىم تۇغۇلغاندىن كېيىن ئاندىن چۈشەندىم. مەن ياپونىيەگە مېڭىشتىن بۇرۇن، قىزىم بىلەن پەقەت 3 ئايلا بىرگە تۇرالىغان بولسامۇ، شۇ قىسقىغىنا 3 ئاي ئىچىدە، ئاننىڭ نەقەدەر ئۇلۇغلۇقىنى تولۇق تونۇپ يەتتىم. مەن 1985-يىلى ياپونىيەگە بارغاندا، تېلېفون تېخى ئانچە

تەرەقـــي قىلمىغـــان بولـــۇپ، ئۆرۈمچىدە ئۆزۈن يوللۇق تېلېفون قىلـش يـاكى تېلېفـون ئېلـىش ئۈچـۈن پوچتىخانىغـا بارمـسا بولمـايتتى. يـاپونىيەگە يـاكى يـاپونىيەدىن خەت يازسـمۇ، 15 كـۈن ئەتراپـىدا ئاران تېگەتتـى. مەن يـاپونىيەدە تۇرغـان ئىككـى يېرىم يىلنـىڭ ھەممىسـدە، ئـامـانگۈلگە ھەر ھەپتـىدە بـر پـارچە خەت يـازدىم. بـر ئەر

ئۆچۈن، ئۆز خوتۇننى ئۆزىدىن
بىر دەرىجە تۆۋەن كۆرۈش، ھەتتا
بەزىدە ئۇرۇش، ئۆزىنىڭ
دۇنيادىكى ئەڭ قەدىرلىك
نەرسىسىنى دەپسەندە قىلغىنى
بىلەن باراۋەر. بولۇپمۇ، خوتۇننى
ئۇرۇش، دۇنيادىكى ھەر قانداق
ئەخلاقسىي ئۆلچەم بىلەن
قارىغاندىمۇ ھەرگىز قوبۇل قىلغىلى
بولمايدىغان بىر ناچار قىلىق.
ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ بۇ

دۇنيــــادىكى ئەڭ قەدىرلــــىك
نەرسىڭىزنى ئاشۇنداق دەپسەندە
قىلسىڭىز، سىزنىڭ ئاتـا-ئانىڭىز
ســـزدىن نېمىنــــى كۈتەلەيــدۇ؟
ســـزنىڭ پەرزەنتلىرىڭىـــز،
قېرىنداشلىرىڭىز، تۇققانلىرىڭىز ۋە
دوســت-ئاغىينىلىرىڭىـز ســزدىن
نېمىنــى ئۈمىــد قىلالايــدۇ؟ ⑤
مــۇھەببەت- تــوي قىلــپ
بولغانــدىن كېيىن، ئۆزلۈكــدىن
مەڭگــۈ ســاقلىنىدىغان نەرســە

ئەمەس. ئۇنى دائىم، ئاڭلىق ھالدا پەرۋىش قىلىپ تۇرۇشىڭىز كېرەك. شۇنداق قىلسىڭىز، سىزلەرنىڭ يۈرگەن ۋە يېڭى تويى قىلغان ۋاقىتىڭلاردىكى بەختلىك سىزلەرگە مەڭگۈ ئەسرا بولىدۇ. ھەتتا ئۇ مۇھەببەت تەرەققىي قىلىپ، كۆچىيىپ ماڭىدۇ. پەرۋىش قىلمىغان مۇھەببەتنىڭ ئۆمرى چەكلىك بولىدۇ.

2) پەرزەنتلەر. "مەن بالامنى

باقمەن. بالام بالىسنى باقىدۇ."
بۇ دۇنيادىكى ھەممە مىللەتلەر
ئەمەل قىلىدىغان بىر ئىنسانىي
قائىدىدىن ئىبارەت. ئاتا-ئانىلار
پەرزەنت كۆرۈشنى قارار قىلغان
ۋاقىتتىنىڭ ئۆزىدىلا ئۆز
پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيلەش
مەسئۇلىيىتىنىمۇ ئىتراپ قىلغان ۋە
ئۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ.
بىز ئۇيغۇرلار ئۇچۇن ئېيتقاندا،
شەرت-شارائىت يول قويغان

دائىرىنىڭ ئىچىدە ئىمكان قەدەر كۆپ باللىق بولۇش، ئۇ مىللەت ئۆلچىگۈن قوشقان بىر تۆھپە ھېسابلىنىدۇ. لېكىن، بالنى تېپىپ قويۇپ، ئۇنى يولىدا تەربىيلەش مەسئۇلىيىتىدىن ۋاز كېچىش جەمئىيەتكە ۋە مىللەتكە قىلىنغان جىنايەتتىن ئىبارەت. مەن پەرزەنت مەسىلىسىدە، تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆردۈم. ①

"بالا" دېگەننىڭ مەنىسى، "كىچىك، گۆدەك، ساددا، ئىش بىلمەيدۇ" دېگەنلەردىن ئىبارەت. بالىغا ئىش ئۆگىتىش، ئىش قىلىشنىڭ توغرا يولىنى ئۆگىتىش، بۇ ئاتا-ئانىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى. سىز بالىڭىزنىڭ يېشىغا قاراپ، ھەر بىر باسقۇچتا بالىڭىزغا ئىشنىڭ توغرىسىنى ئۆگىتىڭ؛ ھەرىكەت دائىرىسىنىڭ چېگرىسىنى سىزىپ بېرىڭ. بالىڭىز سىز

ئۆگەتكەن بويىچە ئىشنى ياخشى قىلسا، ئۇنى مۇكاپاتلاڭ. سىزنىڭ دېگىنىڭىزگە خىلاپلىق قىلىپ، خاتالاشسا، ئىلمىي ئۇسۇلدا جازالاڭ. ئەمما، ھەرگىز ئۇرماڭ. بالىنى ئۇرۇش ئۇنى جازالاش ئۈچۈندۇر. ئەمما، بالىنى جازالاشنىڭ نۇرغۇن ئىلمىي ئۇسۇلى بار. مەسىلەن، بىر ئورۇنداقتا چىقىرىپ، 5-10 مىنۇت توختىتىپ قويۇش؛ ئەڭ ياخشى

كورىدىغان ئويۇنچۇقنى ئويناش
ھوقۇقىدىن بىر كۈن ياكى بىر
ھەپتە مەھرۇم قالدۇرۇش.
بالىڭىزنى ئۇرسىڭىز، سىز يالغۇز
ئۇنى جازالاپلا قالماستىن، سىز
ئۇنىڭ ئۆز-ئۆزىگە بولغان
ھۆرمىتى (ئىنگلىزچە "self-
esteem" دەيدۇ) ۋەيران
قىلىسىز. بالىڭىز جەمئىيەتتە
ئۆزىنى تۆۋەن دەرىجىلىك ئادەم
ھساپلايدىغان بولۇپ چوڭ

بولىدۇ. ② ئەگەر بالىڭىز سىز تېخى ئۆگەتمىگەن بىر ئىشنى قىلىپ، ئۇنى خاتا قىلىپ قويسا، ئۇ بالىڭىزنىڭ ئەمەس، سىزنىڭ مەسئۇلىيىتىڭىز بولۇپ، بۇنىداق ئەھۋالدا، سىزنىڭ بالىڭىزنى جازالاش ھوقۇقىڭىز يوق. ③ دادىسىنىڭ ياكى ئاپىسىنىڭ خاتالىقى ئۈچۈن بالىسىنى جازالاش، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ قالاق ئادەتلەرنىڭ بىرى؛ سىز ئۆڭىشىدىن

مۇتلەق ساقلىنىڭ. ④ ئېرىڭىز ياكى خوتۇنىڭىز بالىغا تەربىيە بېرىۋاتقانىدا، ياكى بالىنى ئەدەپلەۋاتقانىدا، ئەگەر سىز بۇ ئەدەپلەشكە قوشۇلمىسىڭىز، ھەرگىز بالىڭىزنىڭ ئالدىدا خوتۇنىڭىزنى ياكى ئېرىڭىزنى ئەيىبلىمەڭ-مەن يۇقۇرىدا تىزغانىدەك، ئېرىڭىز ياكى خوتۇنىڭىز بالىڭىزدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. بۇ ئىش تۈگىگىچە ساقلاپ

(بۇ جەرياندا ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشمەيدۇ)، ئاندىن جۆرىگىزنى بالىگىز يوق بىر يەرگە چاقىرىپ، ئۆز-ئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىڭ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئەگەر بالىنى ئەدەبلىگىنىڭىز خاتا بولۇپ قالغان بولسا، قىلچە ئىككىلەنمەي، بالىگىزنىڭ ئالدىدا ئۆز خاتالىقىڭىزنى ئېتىراپ قىلىڭ. ھەمدە بالىگىزغا كۆيۈمچانلىقىڭىزنى، شۇڭا

مۇشــــــۇنداق تەربــيـه بېرىشۋاتقـانلىقىڭىزنى ھەر قېتىم ئىزھــار قىلــىڭ. ⑤ بــالىڭىز جۆرىڭىزدىن قالسلا ھەممىدىن مۇھىم. شۇڭا بالىڭىزنىڭ بىر ئىشى سىزنىڭ بىر مېھمانـدارچىلىقىڭىز بىلەن توقۇنۇشۇپ قالسا، چوقۇم ئۇ مېھماندارچىلىقتىن ۋاز كېچىڭ. ئەگەر سىزگە بىر دوستىڭىزنى 10–20 سوملۇق بىر قۇتا ھاراق ئېلىپ مېھمان قىلىش بىلەن

بالىگىز ئۈزۈنىدىن بۇيان تەلەپ قىلىۋاتقان بىر قەلەم، دەپتەر، كىتاب ياكى ئويۇنچۇقنى ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت 2 يولىدىن بىرىنى تاللاشقا توغرا كەلسە، دوستىڭىزنى ھاراق بىلەن كۆتۈشتىن ۋاز كېچىڭ. ئەگەر سىزگە بىر چوڭ مېھمان چاقىرىش بىلەن بالىڭىزغا بىر كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىشتىن ئىبارەت 2 يولدىن بىرىنى تاللاشقا توغرا

كەلسە، بالىگىزغا كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىڭ.

3) ئاتا-ئانا. ئۇيغۇرلار ئاتا-ئانىغا مېھرىبانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا دۇنيادىكى ئەڭ ئۈلگىلىك مىللەتلەرنىڭ بىرى. شۇڭا مەن بۇ مەسىلىدە تەپسىلىي توختالمايمەن. تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر مەسىلە شۇكى، نورمال ئەھۋالدا، بالىڭىزدىن ياخشى خەۋەر ئېلىش

ئاتا-ئانىڭىزدىن ياخشى خەۋەر ئېلىشتىن مۇھىم. بۇنى ھەر دائىم ئەستە تۇتۇش كېرەك. بۇنىڭ سەۋەبى، ئاتا-ئانىڭىز نورمال ئەھۋالدا ئۆز-ئۆزىدىن خەۋەر ئالالايدۇ، ئەمما بالىڭىز تېخى ئۇنداق قىلالمايدۇ (ئۇلار تېخى كىچىك-دە).

4)خىزمەت. ئىنسانلار ئۆمرىنىڭ كۆپىنچىسىنى خىزمەت بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. خىزمەت بىلەن كىرىم

تېپىش يۇقىرىدا تىزغان باشقا
ئىشلارنىڭ ھەممىسنى يولىدا
قىلىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. لېكىن،
خىزمەت بىر-ئىككى كۈندە
تۈگەيدىغان نەرسە ئەمەس.
خۇشا، جىددى ئەھۋالدا،
مەسلەن، ئايالىڭىز، بالىڭىز ياكى
ئاتا-ئانىڭىز ئاغرىپ قالغاندا،
چوقۇم ئالدى بىلەن ئۇلاردىن
خەۋەر ئېلىشىڭىز كېرەك. مەن
كالىفورنىيەنىڭ سىلىكون جىلغىسى

(ئىنگلىزچە "Silicon Valley
" دەپ ئاتىلىدۇ. ئامېرىكا بويىچە
يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتلەر
ئەڭ كۆپ يىغىلغان ئورۇن بولۇپ،
بەزىلەر ئۇ يەرنى "ئامېرىكىنىڭ
ئامېرىكىسى"، دەپمۇ ئاتايدۇ.
ئورنى سان فرانچىسچو شەھىرىنىڭ
يېنىدا) دا 7 يىلدىن كۆپرەك
ئىشلىدىم. ئۇ يەرنىڭ شىركەت
مەدەنىيىتى "ئىشقا ئادەم ئېلىش،
ئىشتىن ئادەم بوشۇتۇش" بولۇپ،

ھەر قېتىم پەن-تېخنىكىدا بىر چوڭ ئىلگىرىلەش بولغاندا، بۇ جايدا بىر-ئىككى يىلنىڭ ئىچىدىلا 2-3 مىڭ يېڭى شىركەت قۇرۇلۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن 3-5 يىل ئۆتكەندىن كېيىن، تاقىلىدىغىنى تاقىلىپ، سېتىلىدىغىنى سېتىلىپ، ھېلىقى شىركەتتىن بىر نەچچە ياكى بىر قانچە ئۇنىلا قالىدۇ. ئەگەر سىزنىڭ قابىلىيەت-تەجرىبىڭىز ئۇلارغا زۆرۈر بولۇپ

قالسا، سىزنى يالغۇزلۇق بولسىمۇ ئىشقا ئالىدۇ. ئەگەر شىركەت ئۈزىدىن ماشىنىڭىزنى سىزنىڭ رەھمەتلىك ئەتۋىچىكنىڭ دېگىنى يارداملىشى قالسا، ئۇنىمۇ سىزنى بوشىتىدۇ. 2001-يىلى دېكابىردا مەن بىزنىڭ "Wawesplitter" دېگەن شىركەتكە ياردەملىشىپ، بىر شەنبە كۈنى بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا 30 ئادەم ئالغان ئىدۇق. 2002-يىلى 3-ئايدا شىركەتتىكى خادىملارنىڭ 30%

تىنى ئىشتىن بوشاتتۇق (ئېلېكتىر ئىنژېنىرلىقى كەسپى بويىچە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار ئادەملەردىنمۇ 10 نەچچىسى بار ئىدى. بىر ۋاقىتتا ئاشۇلارنىڭ ئىچىدىكى 6 كىشىدىن تەركىب تاپقان "لايىھىلەش گۇرۇپپىسى" نى باشقۇراتتىم. كېيىن ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق-تالالا خەۋەرلىشىش تېخنىكىسى توغرىسىدىكى مۆلچەر خاتا

چقىپ قېلىپ، يىڭى قۇرۇلغان شىركەتلەردىن 2000-3000 ئى ئارقا-ئارقىدىن تاقىلىشقا باشلىدى. بىزنىڭ شىركەتمۇ 125 مىليون دوللار مەبلەغنى 4 يىلدا خەجلەپ تۈگىتىپ، ئامالسىزلىقتىن شىركەتنىڭ تەتقىقات، تەرەققىيات ۋە ئىشلەپچىقىرىش ئىشلىرىنىڭ ھەممىسنى تەيۋەنگە يۆتكەشكە مەجبۇر بولدى. ھېلىقى 10

نەچچە دوكتورنىمۇ ئۈستىن بوشىتىپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە مەن يالغۇز قالدىم. شىركەت مېنىڭ تەيۋەنگە بېرىشىمنى، ئەگەر بارسام، ماڭا بۇ شىركەتنىڭ% 1 تىنى بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنى رەت قىلىپ، 2003-يىلى 4-ئايدا بۇ شىركەتتىن چىقىپ كېتىپ، FBI ئۈچۈن بىئولوگىيە ۋە خىمىيەلىك قوراللارنى تەكشۈرۈپ بېرىدىغان ئۈسكۈنىنىڭ

تەتقىقاتنى قىلدىغان يەنە بىر بىئولوگىيە تېخنىكىسى شىركىتىگە ئىشقا كىردىم). بۇنداق بىر مەدەنىيەت ئاستىدا، سىز بىر شىركەت بىلەن "مۇھەببەت باغلاش"، ئۇنىڭغا ئۆمۈر بويى سادىق بولۇشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. خىزمەت بىر ئادەم ئۆچۈن ئىنتايىن مۇھىم. لېكىن ئۇ ئۆمۈرلۈك ئەمەس. سىزنىڭ باللىرىڭىز، ئاتا-ئانىڭىز ۋە ئۇرۇق-

تۇققانلىرىڭىز سىز ئۈچۈن ئۆمۈرلۈكتۇر.

ئۇلاردىن باشقا، قېرىنداش، ئۇرۇق-تۇققان، ۋە دوست-بۇرادەرلەر بار. بىر كىشىنىڭ بۇ كاتېگورىيەدىكى ئادەملەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئېنىق تەسۋىرلەش ئانچە ئاسان ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز چەت ئەلدە بولسىڭىز، بۇ ئادەملەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىز سىز

ۋەتەنـدە بولغـان ۋاقتىڭىزدىكى بىلەن مۇتلەق ئوخشمايدۇ. شۇڭا بۇنىڭ تەپسىلاتىنى ھەر بىر ئادەم ئۆزى ئويلىنىشۇېلىشنى تەۋسىيە قىلىمەن.

مەن جاۋابىمنىـڭ ئەڭ ئالدىـدا ئېيتـپ ئۆتـۈپ كەتكەنـدەك، يۇقىرىقى مۇناسىۋەت ئوخشىمىغان ئائىلىلـەر ئۈچـۈن ئوخـشاش بولمايـدۇ. لـېكىن، مېنىـڭ كۆزىتىشىمچە، ئىنـاق ئۆتۈدىغان،

پەرزەنتلىرىنىڭ ساغلام ۋە ئەتراپلىق ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدىغان ئاتا-ئانىلارنىڭ ھەممىسى مۇناسىۋەتتىكى مۇھىملىق تەرتىپىنى مەن يۇقىرىدا تىزغانغا ئوخشاش تىزىدۇ. ھەر بىر ئائىلە ئۆچۈن ئەر-خوتۇن ھەر ئىككىلىسى ماقۇل كۆرگەن مۇشۇنداق بىر تەرتىپنىڭ بولۇشى تولىمۇ مۇھىم. ئەگەر سىزلەردە

ئاشۇنداق بىر تەرتىپ بولسا، نۇرغۇن ۋاقىتلاردا قايسى ئىشنى قىلىش، قايسى يولنى تاللاش مەسىلىسىدىكى پىكىر ئىختىلاپىدىن ساقلانغىلى، بۇنىڭدىن كېلىپ چىققىدىغان ئەر-خوتۇن مۇناسىۋىتىدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەرنى زور دەرىجىدە ئازايتقىلى بولىدۇ. يۇقىرىقى تەرتىپ ئوخشىمىغان مىللەتلەر ئۆچۈنمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

مەسلەن، ياپونلۇق ئەرلەر ئۆچۈن خىزمەت 1-ئورۇندا، شىركەتتىكى باشلىق 2-ئورۇندا تۇرىدۇ. ياپونلۇق ئاياللار ئۈچۈن ئېرى 1-ئورۇندا، باللىرى 2-ئورۇندا تۇرىدۇ (ئۇلار ئاساسەن خىزمەت قىلماي ئاشۇ ئىككەيلەندىن خەۋەر ئالىدۇ). ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەر ئۈچۈن، ئېرى ياكى خوتۇنى 1-ئورۇندا، بالا ۋە ئائىلە 2-ئورۇندا، خىزمەت 3-ئورۇندا

تۇرىدۇ. ئەمما، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ تۇققان بولەن ئانچە كارى بولمايدۇ. دوست-ئاغىنە، خولۇم-خوشنا ۋە خىزمەتداشلارغا ئېتىبار بېرىپ كەتكەنلىكىنىمۇ ئانچە كۆرمىدىم. مېنىڭ مەن دوكتورلۇق ئوقۇۋاتقاندا بىر ئۇستازنىڭ قولىدا ئىشلىگەن 4-5 باللار بىلەن چۈشكەن بىر پارچە رەسىم يوق (ئامېرىكىلىقلار ئۇنداق

قلمايدىكەن)؛ هازىر بىر-بىرىمىز بىلەنمۇ ھېچقانداق ئالاقە قىلمايمىز. بىر شىركەتتە 3-4 يىل ئىشلىگەن، ھەمدە خېلى يېقىن ئۆتكەن كىشىلەرمۇ، بۇ شىركەتتىن ئايرىلسىدىكەن، پۈتۈنلەي يوق بولۇپ كېتىدىكەن. بۇ جەھەتتە بىز ئۇيغۇرلار ئۆلارغا ھەرگىز ئوخشىمايمىز.

7- سوئال: تور بېتىڭىزدە يۇرتتىكى ياشلار بىلىشنى ئۈمىد

قلـدىغان نۇرغـۇن مەسىلگە جاۋاب بېرىپسىز. بۇ تور بەتنى ئىشلەش ئارام ئېلىشىڭىزنىڭ بىر قىسمىمۇ؟

جاۋاب: مەن باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدىن تارتىپلا، ساۋاقداشلىرىمغا ئۆگەنىشتە ياردەم بېرىشنى باشلىغان بولۇپ، باشقىلارغا ياردەم بېرىشنى ئۆزۈم ئۈچۈن شەرەپلىك ئىش، دەپ ھېسابلاش ماڭا شۇ

چاغدىن باشلاپ ئادەت بولۇپ قالغان ئىدى. بۇ ئادەتنى مەن ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كەلدىم. ئىمكانىيەتلا يار بەرسە، مەيلى بىرەر شەخسكە ياكى پۈتۈن مىللەتكە بولسۇن، پايدىلىقلا ئىش بولىدىكەن، مەن ئۇنداق ئىشنى قىلىشتىن زادىلا باش تارتمىدىم. ھەمدە پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ئەتراپىمدىكىلەرنى ئۆزۈم بىلەن بىرگە ئېلىپ مېڭىشقا، ئۇلارنى

توغرا يولغا باشلاشقا تىرىشتىم. قولۇمدىن كەلسىلا، مەن ھېچكىمدىن ھەر قانداق ياردەمنى ئايىمىدىم. 1976- 1978-يىللىرى مەن قايتا تەربىيە ئېلىش ئۆچۈن بارغان يېزىدا، غالىپ ئىسملىك بىر بالا بار ئىدى. ئۇ كونىشەھەر (ھازىرقى ئونسۇ) ناھىيىسىدىكى بىر باشلىقنىڭ بالىسى بولۇپ، باشقىلار بىلەن ئۇرۇشۇشتا داڭق چىقىرىپ،

"غالـــــپ جـــــودا"، دەپ ئاتىلىكەندۇق. مەن يېزىدا ئۆنىڭ بىــلەن دوســت بولــۇپ، ھەر جەھەتتە ئۆنى يېتەكلىدىم. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئۇ بىر ئىنتايىن مــۇلايىم، قولــدىن كېلــشىچە باشقىلارغا ياردەم قىلىدىغان يېڭى بىر ئادەمگە ئۆزگەردى. ئۇ چاغدا بىزگە يېزىدا 2 يىل ياخشى ئىشلەپ، شۇ ئارقىلىق بىرەر مائاشلىق ئىشقا ئېرىشىشتىن باشقا

ھېچقانداق چقش يولى يوق ئىدى. يېزىدا ياخشى ئىشلىمگەنلەر 2 يىلدىن كېيىنمۇ بىر خىزمەتكە ئېرىشەلمەيتتى. شۇڭا مېنىڭ تۇتقان يولۇم ئاشۇنداق بىر "پارلاق ئىستىقبال يولى" غا ماسلاشقان ئىدى.

مېنىڭ چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇماقچى بولغان ئۈيغۇر ياشلارغا بىر ئاز ياردەم قىلىشنى باشلىشىمدا يۇقىرىقىدىن باشقا يەنە بىر

ئالاھىدە سەۋەبمۇ بار. مەن 1988-يىلى ئاپرېلدا ياپونىيەدىكى ئۆگىنىشمنى تۈگىتىپ، يۇرتقا قايتىشتىن بۇرۇن، ئەينى ۋاقىتتىكى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ۋە ئۇئار لۇق مائارىپ كومىتېتىنىڭ بىر قانچە پېشقەدەم ئۇيغۇر ۋە قازاق رەھبىرى (ئۇلارنىڭ بىرسى تۈگەپ كەتتى؛ ئۇ ئاتىمىزنىڭ ياتقان يېرى جەنئەتتە بولغاي. مەن

ئۇلارنىڭ ياردىمى مەڭگۈ ئۇنۇتمايمەن) نىڭ ياردىمى بىلەن، ئامېرىكىدىكى كالىفورنىيە شىتات ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ Northridge شۆبىسى (CSUN) بىلەن ئالاقىلىشىپ، TOFLE ئىمتىھانىدىن ياپونىيەدە ئۆتۈپ، ئۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپ بولغان ئىدىم. ئوقۇش پۇلۇمنى مەكتەپ تولۇق كۆتۈرۈشۈپ بەرگەن بولۇپ، تۇرمۇشۇمنى ياردەمچى

ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ تاپىدىغان كىرىمىگە تايىنىپ باقىدىغان بولغان ئىدىم (ئەمما، ماگىستىرلىق ئوقۇشىنى تۈگىتىپ، دوكتورلۇق ئوقۇيدىغاندا، مېنى قوبۇل قىلغان 5 ئالىي مەكتەپنىڭ ھېچقايسىسى ئىلېكتىر ئىنژېنېرلىقى كەسىپى بويىچە چەت ئەللىك ئوقۇغۇچىلارغا 1-يىلى ئوقۇش يااردەم پۇلى بەرمەيدىغان بولغاچقا، كالىفورنىيە

ئۇنىۋېرسىتېتى داۋىس شۆبىسى (Davis UC) گە 1-يىلى 13 مىڭ دوللار ئوقۇش پۇلى تۆلىدىم. بۇنچىلىك پۇلنى تېپىش ئۈچۈن مەن ئۆزۈم ئىشلەپلا قالماستىن، بىز 2 بالىمىزنى ئۆرۈمچىدىكى تۇققانلارغا قالدۇرۇپ قويۇپ، بۇرۇن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىگەن ئايالىم ئامانگۈلمۇ ئامېرىكىدىكى ئەڭ جاپالىق ئىشلارنى قىلدى.

UCD نىڭ ئوقۇغۇچىلار ئاشخانىسىدا ئىشلەۋاتقان مەزگىلدە، ئىشتىن چۈشۈپ، ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، مايكىسنى سېلىپ سىقىسا، مايكىسىگە يىغىلىپ قالغان تەر سۈيى يەرگە تامچىلاپ ئاقاتتى). يۇرتقا قايتىپ، CSUN نىڭ ئوقتۇرۇش قەغىزىنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ قارىسام، ئۇ مېنىڭدىن 5-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە مەكتەپكە

تىزىملىتىشىمنى تەلەپ قىلىپتۇ. مەن قىزىم 3 ئايلىق بولغاندا ياپونىيىگە كەتكەن بولۇپ، 3 ياشقا كىرەي دېگەندە قايتىپ كەلدىم (ئىككى ھەپتىگىچە قىزىم مىنى "دادا" دېگىلى ئۇنىماي، مىنى "ئەركىن ئاكا" دەپ چاقىردى). ئۇ چاغدا ئائىلىمىزدىكىلەرنى ياپونىيەگە چاقىرتىشقا ياكى بىزنىڭ يۇرتقا ئارىلىقتا تۇققان كۆرۈش ئۈچۈن

قايىتىشىمىزغا رۇخسەت قىلىنمىغاچقا، يۇرتتىن ئىككى يېرىم يىل ئايرىلىپ، ئۆينى ناھايىتى سېغىنغان ئىدۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن قايىتىپ كېلىشىمگىلا، فاكۇلتېتتىن ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغان بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئوقۇش پۇتتۇرۇش ئالدىدىكى 4 ئوقۇغۇچىسىنى ماڭا تاپشۇردى. مەن ئۇلارنىڭ ئوقۇش پۇتتۇرۇش

ماقالىسنى يېزىشقا بىر يېرىم ئاي يېتەكچىلىك قىلدىم. بۇلارنى ئاز دەپ، ماڭا ئامېرىكىدىن 1-قېتىم ماڭدۇرغان ئوقۇش چاقىرىق قەغىزى ئۈرۈمچىگە كەلگەندىن كېيىن يوقاپ كېتىپ، مەن پوچتىخانىمۇ پوچتىخانا سۈرۈشتە قىلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خېلى ئاۋارە بولدۇم. شۇ چاغدا مەن ھېلىقى مەكتەپكە تىزىملىتىش ۋاقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش

ئۆچۈن، ئامېرىكىدا ئوقۇۋاتقان بىر
ئۇيغۇر تونۇشۇمغا خەت يازدىم.
ئەمما، ماڭا ئۇنىڭدىن خەت
كەلمىدى. مەن ئامالسىز 7-
ئاينىڭ ئوتتۇرىسى كېلىدىغان
قۇربان ھېيتقىمۇ قارىماي،
بېيجىڭگە بېرىپ ۋىزا ئېلىپ، 7-
ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ئامېرىكىغا
كېلىپ بولدۇم. كېلىپ قارىسام،
مەكتەپكە 9-ئايغىچە
تىزىملاتقىلى بولمايدىكەن. ھېلىقى

مېنىڭ ئۇقتۇرۇش خېتىمدىكى تىزىملىتىش ۋاقتى ئەسلىدە ئامېرىكىدىكى ئوقۇغۇچىلارغا قارىتىلغان ئىكەن. شۇنداق قىلىپ، ئاشۇ بىر كىچىككىنە ئۇچۇرغا ئېرىشەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن، مەن ئىككى يېرىم يىل ئايرىلىپ كەتكەن ئۆيۈمدە ئاران 3 ئاي تۇرۇپ، ئامېرىكىغا بىر ئاي بالدۇر كېلىپ، ياتاق پۇلى تۆلەپ، بىكار ياتتىم. بۇ ئىش ماڭا ناھايىتى

قاتتىق تەسىر قىلدى.

مېنىڭ غايەم بۇ دۇنيادا بار ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىنى ئەڭ يۇقىرى پەللىگىچە ئوقۇش ئىدى. ياپونىيەگە بېرىشتا، ئۇرۇمچىدىكى ئالىي مەكتەپلەردىكى 50 كە يېقىن ياش ئوقۇتقۇچىلاردىن 3 نى بويىچە ئىمتىھان ئېلىنىپ، ئۇلاردىن 15 كىشى تاللىنىپ، ياپونىيەگە ئەۋەرتىلدى. مەن ئۇ ئىمتىھانلاردا جەمئىي 240 نومۇر

ئېلىپ، 1-ئورۇنغا ئېرىشتىم. ئۆچكىرى ئۆلكىدە ئوقۇغان بىر ئوقۇتقۇچى 180 نومۇر بىلەن 2-ئورۇنغا ئېرىشتى. ئاتچىلشمچە ئاخىرىدا 40-50 نومۇر ئالغانلاردىنمۇ ھېلىقى 15 كىشىنىڭ ئۆچىگە كىرگەنلەر بار ئىكەن. ئەمما، مەن تەقسىم بولغان ياپونىيەدىكى مەكتەپتە ئاسپىرانتلىق ئوقۇشى يوق ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن مەن بىلەن بىر

قاراردا ياپونىيەگە بارغانلارنىڭ
ئىچىدىكى ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتقان ئوقۇشنى
خالايدىغانلارنىڭ ھەممىسى
ماگىستىرلىق ئوقۇشقا كىردى،
مەن بىر يۇقىرى ئۇنىۋېرسىتېتقا ئۆتۈپ، ئۆچۈن
ئوقۇيالمىدىم. بۇنىڭ ئۆچۈن 2
يىل قاتتىق ئازاب يىدىم (لېكىن،
چۈشكۈنلەشمىدىم. تارتقان
دەرتلىرىمنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ،
ئىمكان قەدەر كۆپرەك ئىلمى
ماقالە چىقىرىشقا تىرىشتىم. بۇ

ھەقتىمۇ نۇرغۇن ھەكايىلىرىم بار. ئەمما، بۇ سۆھبەتنىڭ ھەجىم چەكلىمىسىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇلارنى بۇ يەرگە يازمايمەن.
ياپونىيەدىكى مەن ئوقۇغان مەكتەپ مېنى مەملىكەت بويىچە 3-ئورۇندا تۇرىدىغان ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىگە يۆتكەپ قويىماقچى بولغانىدى، مەسئۇل ئورگانلىرىمىز ئۇنىمىغا قوشۇلمىدى.
بۇ ئىش ئۇ مەكتەپكە بەك تەسىر

قىلدى، مەن ياپونىيەدىن قايتىپ ئۆزۈن ئۆتمەي، ئۇلار ماگىستىرلىق ئۇنۋانىنى تەسىس قىلىپتۇ-ئاشۇ مەكتەپنىڭ مۇدىرى ماڭغا 1991-يىلى ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇلارنىڭ بۇ ئىشنى شۇنچە تېز پۈتتۈرۈشىگە مەن سەۋەبچى بولۇپتىمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مەكتەپتە يەنە 10 ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار ئوقۇدى). تەلىيىمگە يارىشا، پېشقەدەم ئۇيغۇر ئۇستازلىرىمىزنىڭ

ياردىمى بىلەن، مەن ئۆچۈن بىر يامان ئىش ياخشى ئىشقا ئايلاندى. مەن ياپونىيەدە ئۇنۋان ئالالمىغانلىقىم ئۈچۈن، ئامېرىكىغا كېلىش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم. مەندە ئۆزۈمگە ئوخشاش ئوقۇش ئارزۇسى بار ھەممە ئۇيغۇر ياشلىرىغا چوڭقۇر ھېسداشلىقىم بار. شۇلارغا بىر ئاز بولسىمۇ ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن، 1994-يىلى مەن

ۋەتەندىكى ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارغا
ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپنىڭ
ئۇچۇرلىرىنى ماشىدۇرۇپ بېرىش
ئىشىنى باشلىدىم. چىقمىنى (يەنى
كوپىي قىلىش راسخودى بىلەن
پوچتا راسخودىنى) ئەيىنى
ۋاقىتتىكى تەڭرىتاغ ئوقۇغۇچىلار
ئۇيۇشمىسى (ئىنگلىزچە
قىسقارتىلىپ "TOSSA" دەپ
ئاتىلىدۇ) كۆتۈردى. ئىشلىرىنى
مەن قىلدىم. بىر ئوقۇغۇچىدىن

قايسى كەسپتە ئوقۇماقچى بولغانلىقى توغرىسدا بىر خەت تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، مەن " Peterson's Guide " دېگەن ئامېرىكىدا چىققان كىتابنىڭ شۇ كەسپكە ئائىت قىسمىنى كوپىي قىلىپ (نۇسخىلاپ)، ئامېرىكىدىكى مەكتەپلەرگە ئىلتىماس قىلىشنىڭ قەدەم-باسقۇچلىرىنى تونۇشتۇرۇپ بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇلارنى ھېلىقى ئوقۇغۇچىغا پوچتا

ئارقىلىق ئەۋەرتىپ بەردىم. بىر ئۇقۇغۇچى ئۆچۈن كوپىيىخانىغا بېرىپ كىتابنى كوپىي قىلىش، خەت ۋە لىپلارنى تەييارلاش، ۋە پوچتىخانىغا بېرىپ تەييارلىغان خەتنى سېلىش ئۆچۈن مېنىڭ بىر شەنبە كۈندىكى يېرىم كۈن ۋاقتىم كەتەتتى. 1998-يىلىدىن كېيىن، مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، ئۇيغۇر ئۇقۇغۇچىلاردىن ماڭا تەلەپ يازىدىغانلار، مەن بىلەن

ئالاقىلىشىدىغانلار ناھايىتى ئازلاپ كەتتى. مەن بۇنىڭغا ئىنتايىن ئۈكۈندۈم.

مەن ئامېرىكىغا ئەڭ بۇرۇن كەلگەنلەرنىڭ بىرى بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئامېرىكىدىكى تۇرمۇش ۋەتەنىدىكىگە قارىغاندا خېلى كۆپ مۇرەككەپ بولغاچقا، كېيىن كەلگەن ۋەتەنداشلار مەندىن ئوقۇش، خىزمەت، تۇرمۇش، ۋە ئاتا-ئانىلارنى

چاقىرتىش توغرىسىدا داۋاملىق يارىدەم ۋە مەسلىھەت سوراپ تۇردى. ۋەتەندىكى ياشلاردىنمۇ خەت-تەلەپلەر كېلىپ تۇردى. ئۆزۈم ھازىرغىچە يىغقان تەجرىبىلەردىن ھەممەيلەننىڭ پايدىلىنىشى، ھەمدە ۋەتەندىكى ياشلارغا قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن، مەن 2004-يىلى يازدا "

http://www.meripet.com

" دىگەن تور بېتىنى ياساپ، ۋەتەندىكى ۋە چەت ئەلدىكى يۇرتداشلارغا پايدىلىق دەپ قارىغان بىر قىسىم ئۇچۇرلارنى شۇنىڭغا كىرگۈزۈپ قويىدۇم. ھەمدە ماڭا كەلگەن سوئاللارغا قاراپ، يېڭى نەرسىلەرنى ئۇنىڭغا كىرگۈزۈپ تۇرۇۋاتىمەن.
بۇ تور بېتىدىن باشقا، مەن باشقا ۋەتەنداشلار ۋە تونۇش-بىلىشلەرگە داۋاملىق قىلىپ بېرىپ

تۇرۇدىغان ئىشلار خېلى بار. مەسىلەن، ئالدىمىزدىكى بىر ھەپتە (2005-يىلى 13- دىن 19-كۇنلىرىگىچە) ئىچىدە مېنىڭ باشقىلارغا قىلىپ بەرگەن ئىشلىرىم مۇنداق:
(1) ھەر كۇنى ۋەتەندىن ۋە باشقا جايلاردىن كەلگەن ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 5 ئېلخېتىگە جاۋاپ بېرىش.
(2) ۋەتەندىكى بىر قانچە

ئوقۇغۇچىغا ئامېرىكىدىن ئوقۇش ئىلتىماسى يولىدىكى يارىدەمچىلەرنى تېپىپ بېرىش.
(3) www.biliwal.com
سورىغان سوئالغا جاۋاب بېرىش.
(4) ئاۋستىرالىيەدىكى بىر ئوقۇغۇچىغا "تەشەببۇس خېتى" (ئىنگلىزچە "
Recommendation Letter
" دەيدۇ) يېزىپ بېرىش.
(5) ياپونىيەدىكى بىر ئۇيغۇر

ئوقۇغۇچىغا ئامېرىكىغا ۋىزا ئىلىشتا تەلەپ قىلىنغان "ساياھەت پىلانى" (Travel Schedule) يېزىپ بېرىش.

(6) ياپونىيەدىكى بىر ئۇيغۇر زىيالىيىنىڭ كانادادىكى بىر پروفېسسورغا يازغان ئىنگلىزچە خېتىنى تەھرىرلەپ بېرىش.

(7) ئوپتىكىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان بىر تۈرك تونۇشۇمنىڭ "مۇتەخەسس

كاتېگورىيەسى" بويىچە ئامېرىكدا قىلىپ قىلىشى ئۆچۈن، ئۇنىڭ كەسپىنىڭ ئامېرىكا دۆلەت مەنپەئەتىگە ئىنتايىن زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان "مۇتەخەسسىسنىڭ باھالاش خېتى" نى يېزىپ بېرىش.

(8) فرانسىيەدە دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى ئېلىپ، ئامېرىكىغا كېلىپ، بۇرۇن مېنىڭ قولۇمدا ئىشلىگەن بىر فرانسىيەلىك ئىنژېنېر يېڭى

خىزمەتكە كىرىش ئۈچۈن، كۆرۈشۈش (job interview) غا بارماقچى بولۇپ، مەندىن 5 خىل تېخنىكىلىق سوئال سوراپ ئېلخەت يېزىپ، مۇمكىن بولسا بىر كۈننىڭ ئىچىدە جاۋاب بېرىشىمنى سوراپتۇ. مەن ئۇنىڭغا دەرھال جاۋاب يېزىپ ماڭدۇردۇم.
مەن قوشۇمچە ئىشلار بىلەن داۋاملىق ئالدىنقى بىر ھەپتىدىكىدەك ئالدىراش بولۇپ

كەتمەيمەن. ئالدىنقى ھەپتە بىر ئاز ئالاھىدىرەك بولۇپ، مەن بىر قانچە كۈن كەچ سائەت 10 دىن ئاشقىچە ئىشلەشكە مەجبۇر بولدۇم. لېكىن، ماڭا ئاشۇنداق تەلەپلەر داۋاملىق كېلىپ تۇردۇ.

كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ 3 قىسمى بولىدۇ:

1) ماددىي تۇرمۇش (تاماق يېيىش، كىيىم كىيىش، ئۆخلاش قاتارلىقلار).

2) روھــــي تۇرمــــۇش (مەھمانـدارچىلىققا بېـرىش، كونسـەرت-كىنولارغـا بېـرىش، تېلېۋىزور كـۆرۈش، ئارام ئېلىش، مۇھەببىتى بىلـەن بىرگە بولـۇش قاتارلىقلار).

3) ئىجـادىيەت تۇرمۇشى (ئۆگـىنىش، خىزمەت قاتـارلىقلار). باشـقىلارغا يـاردەم قىلىش، مەن ئۈچـۈن روھـي تۇرمـۇش بىلـەن ئىجـادىيەت تۇرمۇشـىنىڭ

بىرلەشمىسدۇر. مەن بىر ئادەمگە
بىر ئىشتا ياردەم قىلالىسام، بىر
نەتىجىگە ئېرىشكەن بىلەن
ئوخشاش ئۆز-ئۆزۈمدىن خۇشال
بولىمەن. بىر كىشىنىڭ هاياتىغا
چوڭراق تەسىر كۆرستەلىسەم،
ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك هېس
قىلىمەن. بىر هەپتىنىڭ ئىچىدە
يۇقىرىقى ئىشلارنى قىلمىغان
بولسام، ئېهتىمال تېلېۋىزوردا بىر
قانچە كىنونى ياكى بىر قانچە نىيا

ۋاسكېتبول مۇسابىقىسىنى (مەن ئۇ مۇسابىقىلەرنى كۆرۈشنى ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن) كۆپرەك كۆرگەن بولاتتىم. لېكىن، مەن ئۆچۈن يۇقىرىقى ئىشلار بىلەن سېلىشتۇرغاندا، تېلېۋىزور كۆرگەننىڭ قىممىتى كۆپ تۆۋەندۇر.

ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان، مەن جاۋاپ قايتۇرمىغان بىر پارچە

خەت يوق. ماڭا پوچتا ۋە ئېلخەت
ئارقىلىق كەلگەن خەتلەرگە
بىرسىنىمۇ قويماي جاۋاب يېزىپ
كەلدىم. (ئەگەر سىز ماڭا ئېلخەت
يېزىپ، مەندىن جاۋاب كەلمىگەن
بولسا، ئۇ چوقۇم سىزنىڭ
ئېلخېتىڭىزدىن چاتاق
چىققانلىقىدىن بولىدۇ-مېنىڭ
بەزى جاۋابلىرىم ئىگىسىگە يېتىپ
بارالماي قايتىپ كەلدى. 3-4
قېتىم ماڭدۇرۇپ باقساممۇ قايتىپ

كەلدى. ئەگەر سىزگە مەندىن
جاۋاب كەلمىگەن بولسا، ماڭا
قايتا ئېلخەت يېزىڭ. مەن چوقۇم
جاۋاب قايتۇرىمەن.) بىز داۋاملىق
مىللەتلەرنىڭ سۈپىتى، ئۇيغۇر
مىللىتىنىڭ سۈپىتى توغرىسىدا
گەپ ئاچىمىز. بىر مىللەتنىڭ
سۈپىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىنىڭ
مۇھىم بىر كۆرسەتكۈچى، شۇ
مىللەتتە "راست ئادەم" بىلەن
"يالغان ئادەم" نىڭ نىسبىتىنىڭ

قانچىلىك ئىكەنلىكىدۇر. مېنىڭ بۇ
يەردە "راست ئادەم" دېگىنىم،
سىز بىر پارچە خەت يازسىڭىز،
سىزنىڭ خېتىڭىزگە جاۋاب
قايتۇرىدىغان ئادەم؛ سىزگە
"مۇنداق مۇنداق ئىشنى قىلىپ
بېرىمەن"، دەپ، داستىخان
ئۈستىدە ياكى هاراق سورۇنىدا
ۋەدە بېرىپ، ئەمەلىيەتتە بەرگەن
ۋەدىسىنى ھەقىقەتەنمۇ قىلىدىغان
ئادەمدىن ئىبارەت بولۇپ،

"ساختا ئادەم" لەر بولسا يۇقىرىقىنىڭ ئەكسىچە كىشىلەردۇر.
2002-يىلى فېۋرالدا مەن ياپونىيەگە بىر قېتىم خىزمەت ئىشى بىلەن باردىم. شۇ چاغدا، ئۆزۈمگە ياپونىيەدە تىكىلگەن كاستيۇم-بۇرۇلكىدىن بىرنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن بىر كۆنى بازار چۆگىلىدىم. دۇكانلاردىكى كىيىملەر ئاساسەن جۇڭگودا ئىشلەنگەن بولۇپ، مىڭ تەسلىكتە

ياپوندا تكلگەن كېيىم بار دۇكاندىن بىرنى تاپتىم. بىراق، مەن ياخشى كۆرگەن بىر قۇر كېيىمنىڭ نومۇرى مەن ئۈچۈن 1-2 نومۇر كىچىك ئىكەن. مەن دۇكاننىڭ ئىگىسىدىن ئۇ كېيىمنىڭ 1-2 نومۇر چوڭى بار-يوقلۇقىنى سورىسام، ئۇ كىشى "ھازىر دۇكىنىمىزدا يوق. سەل تۇرۇپ تۇرۇڭ. مەن بىر سوراپ باقاي"، دېدى. بەش مىنۇتتىن

كېيىن مېنى چاقىرىپ، ئۇ كېيمنى 3 كۈنـدىن كېيىن دۇكانغـا كەلتۈرەلەيـدىغانلىقنى ئېيتتـى. مەن ئامېرىكىغـا ئەتـىسى قايتىـدىغانلىقمنى، شۇڭا سـەل كىچىكرەك بولـسىمۇ ھېلىقى دۇكانـدا بـار كېيمنـى ئېلىش قارارىمنى ئېيتـتىم. لـېكىن، ئۇ دۇكاننىڭ ئىگىسى، "ئۇ سىزگە بەك كىچىك ئىكەن. ئۇنى ئالماڭ" دەپ تۇرىۋۇالدى. بۇ بىر كىچىك دۇكان

بولۇپ، ئۇ چاغدا بۇ دۇكاندا
مەندىن باشقا ھېچ قانداق
خېرىدار يوق ئىدى. شۇ بىر
كۈننىڭ ئىچىدە ئۇ كىشىنىڭ
قانچىلىك سودا قىلالىغانلىقىنى
بىلمەيمەن. ئەمما، مەن ئەتىسى
ئامېرىكىغا قايتىدىغانلىقىمنى
ئېنىق ئېيتسامۇ، ئۇ كىشى ماڭا
"بۇ كېيىم سىزگە ناھايىتى ياخشى
كەلدى. ئۇنىڭدىن 2-3 نى
ئېلىۋېلىڭ"، دېمەي، بىرنى

ئالـــمەن، دىــسەمۇ، ماڭــا ساتمىغلى تاس قالدى.

" راسـت ئادەم" دىـگەن ئەنە شۇ. مەن كىچىكىمدىن تارتىپ هـازىرغىچە بولغــان هاياتىم جەريانىدا ئۇچراتقان ئۇيغۇرلارنىڭ ئىچـــدە "يالغــان ئادەم" گە قارىغانـدا،"راست ئادەم" لەرنـىڭ سـانى خېلىلا كـۆپ. ئەممـا، بـۇ "راست ئادەم"لەرنىڭ كۆپىنچىسى يېزىلاردا. مەن شۇلار بىلـەن بىـرگە

بولۇپ، ئۇلاردىن نۇرغۇن ئالىيجاناب خىسلەتلەرنى ئۆگەندىم. 2004-يىلى يازدا مېنىڭ 2 بالام يۇرتقا بېرىپ، مەن بۇرۇن ئويناپ چوڭ بولغان يېزىلارغا باردى. ئۇ يەردە بىزنىڭ دېھقان تۇغقانلارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ، ئۇلار ئەتكەن تاماقنى ۋە ئۇلارنىڭ بېغىدىكى يېمىشلەرنى يەپ، ئۇلار ئۆتكۈزۈپ بەرگەن، داپ بىلەن لگەننى بىرلەشتۈرۈپ

چېلىپ، جۇپ-جۇپ بولۇپ ئۇسسۇل ئوينايدىغان، ھەمدە بىر-بىرىگە پوتا سالىدىغان، بىزنىڭ ئەنئەنىۋى كۆڭۈل-ئېچىش ئويۇنىمىز "مەشرەپ" كە قاتناشتى. شۇ چاغدا مەن بىر قېتىم ئۇلارغا تېلېفون قىلغاندا، ئۇ ئىككىسى ماڭا ئايرىم-ئايرىم ھالدا: "دادا، بۇ يەردىكى ئادەملەر ئاجايىپ ياخشى ئىكەن. مەن بۇ دۇنيادا مۇنداق ياخشى

ئادەملەرنىڭ بارلىقنى زادىلا بىلمەيتتىكەنمەن. سىزنىڭ قانداق قىلىپ ھازىرقىدەك ئادەم بولۇپ چوڭ بولغانلىقىڭىزنى ئەمدى چۈشەندىم"، دېدى.
ياپونىيەگە بارغاندىن كېيىن، خۇددى ياپونىيەگە بارغان باشقا ئۇيغۇر ۋەتەنداشلارغا ئوخشاش، "يۇقىرى سۈپەتلىك مىللەت" نىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تېخىمۇ تولۇق چۈشەندىم. ئاشۇنداق

"راست ئادەم" لەرنىڭ سانىنى كۆپەيتىپ، مىللىتىمىزنىڭ سۈپىتىنى يۇقۇرى كۆتىرىش يولىدا ھەر بىر ئادەم بىر كىشىلىك تۆھپە قوشالايدۇ. مەن ھەممىمىز ئورتاق تىرىشىدىغانلا بولساق، بىز ئۇيغۇرلارنىڭ كەلگۈسىدە خۇددى ياپونلۇقلار، يەھۇدىيلار ۋە گېرمانلارغا ئوخشاش بىر "تايىنى بار" مىللەت قاتارىدا دۇنياغا تونۇلىدىغانلىقىغا قەتئىي

ئىشىنىمەن.

8 ـ سوئال: ھازىر مەملىكەتلىك مەتبۇئاتلاردا دۆلىتىمىز مائارىپىنىڭ يېتەرسىزلىكلىرى، چەت ئەل مائارىپىنىڭ ئىلغارلىقلىرى توغرىسىدا مۇلاھىزىلەر بولۇپ تۇرىدۇ. سىز پەرزەنتلىرىڭىزنى ئامېرىكا ئوتتۇرا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقان ئاتا بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن قانداق سېلىشتۇرىسىز؟

جاۋاب: جۇڭگو مائارىپى بىلەن

ئامېرىكىنىڭ مائارىپى ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەنمۇ خېلى چوڭ پەرق بار. جۇڭگو مائارىپىنى يىغىنچاقلاپ، بىر ئېغىز سۆز بىلەن "يادلاش مائارىپى"، ئامېرىكىنىڭكىنى بولسا "ئەمەلىيەتكە تەدبىقلاش مائارىپى"، دەپ ئېيتىش مۇمكىن. بۇنداق ئىككى مائارىپ سىستېمىسىدا تەربىيىلەنگەن كىشلەرنىڭ ئىقتىداردىمۇ خېلى چوڭ پەرق بولىدۇ. تۆۋەندە مەن

بۇ مەسىلىنى ئۆزۈم ئۇچراتقان ئەھۋاللار ئارقىلىق چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمەن:

ئامېرىكىنىڭ دەرس ئۆتۈش ئۇسۇلى باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپلا جۇڭگونىڭكى بىلەن ئوخشىمايدۇ. مەسىلەن، 1- سىنىپ باللىرىغا ھېساب ئۆتكەندە، جۇڭگودا كۆپىنچە ئەھۋالدا "بىرگە بىرنى قوشسا 2"، "ئىككىگە بىرنى قوشسا ئۈچ"، دەپ

يادلىتىدۇ. ئامېرىكىدا بولسا، بالىلارغا مەلۇم ساندىكى رەڭلىك بۇيۇملارنى تارقىتىپ بېرىپ، "قىزىلدىن 3 نى بىر يەرگە، يېشىلدىن 4 نى بىر يەرگە قويۇڭلار. ئەمدى ئىككى رەڭدىكىلەرنى بىرلەشتۈرۈڭلار. ئەمدى ھەممىسىنى قوشۇپ ساناپ بېقىڭلار"، دەپ ھەممەيلەننى ئىشقا سېلىپ، مۇشۇ بىر پائالىيەت ئارقىلىق "3 كە 4 نى قوشسا، 7

بولىدۇ"، دېگەن نەرسىنى ئۆگىتىدۇ. بۇ يەردىكى ئەڭ تۈپ پرىنسىپ، بالىلارنىڭ مېڭىسىگە بىر ئىسىم ئىشلەتمەي، يېڭى نەرسىلەرنى ئۆزلىرى قوبۇل قىلالايدىغان تەرتىپتە ئۆگىتىشتىن ئىبارەت. شۇڭلاشقا، ئامېرىكىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ سىنىپلىرىغا قارىسىڭىز، ساندۇق ساندۇقتا، ھەر خىل رەڭدىكى بويۇملارنى كۆرىسىز.

باشـــلانغۇچتىن باشـــلاپلا، باللارنىڭ ئۆز ئالـدىغا مۇستەقىل تەپەككـۇر قىلىـش، ئۆز ئالـدىغا مۇســـتەقىل يېڭـــى نەرســـلەرنى ئۆگـنىش، ئۆز ئالـدىغا مۇستەقىل يېڭـى نەرسـلەرنى ئىجـاد قىلىـش ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگە ئالاھىـدە كۆڭـــۈل بۆلۈنـــدۇ. مەن بـــۇرۇن ئوقۇغان بىر ماقالىدە، بىـر زىيالىي بـــۇ ئىككـــى دۆلەتنىكـــى بـــالا تەربىـيلەش ئۇسـۇلىدىكى پەرق

ئۇستىدە توختىلىپ، مۇنداق دەيتۇ: "جۇڭگودا ھەممەيلەن باللىسغا: باشقىلارنىڭ باللىسى قانداق قىلغان بولسا، سەنمۇ شۇنداق قىل، دەپ تەربىيلەيدۇ. ئامېرىكىلىقلار بولسا باللىسغا: ئىمكان بار باشقىلار قىلمىغاننى قىل، دەپ تەربىيلەيدۇ". مۇشۇنداق بالا تەربىيلەش ئۇسۇلىنىڭ نەتىجىسىدە، ئامېرىكىدا ھەممە كەسىپ تۈرلىرى

بويچە يېڭى كەشپىياتچىلار دۇنيا بويىچە ئەڭ كۆپ چىقىدۇ.

مېنىڭ ئوغلۇم باشلانغۇچنىڭ 5-سىنىپىدىلا ئىلمىي تەجرىبىنى قانداق ئىشلەش، ئۇنىڭدىن چىقارغان ئىلمىي يەكۈننى قانداق قىلىپ بىر ئىلمىي دوكلات شەكلىدە باشقىلارغا يەتكۈزۈشنى ئۆگەندى. مەن يۇقىرىقى سوئالنى (يەنى 8-سوئالنى) كۆرگەندىن كېيىن، ئوغلۇمدىن "سەن 5-سىنىپتا 1-

قېتىملىق ئىلمىي تەجرىبىنى ئىشلەپ، ئۇنىڭدىن دوكلات يازغان ئىدىڭ. سەن شۇ چاغدا ئۆگەنگەن ئىلمىي تەجرىبە ئۇسۇللىرى قايسى؟" دەپ سورىسام، ماڭا تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:
1) ئىلمىي پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويۇش
2) تەجرىبە ئۆچۈن زۆرۈر بولغان ماتېرىياللارنى تەييارلاش

ۋە تەجربە ئۇسۇلنى لايىھلەش

3) تەجربىنى ئىشلەپ، سان-سفىرلارنى خاتىرىلەش

4) تەجربە نەتىجىسگە قاراپ، يۇقارقى 1) قىسىمدىكى ئىلمي پەرەزنىڭ توغرا ياكى ناتوغرىلىقىنى، ئۇنىداق بولۇشىنىڭ سەۋەبىنى، ھەمدە بۇ تەجربە ئارقىلىق يەكۇنلەپ چىقارغان ئىلمي خۇلاسىنى يېزىپ چىقىش.

ئۇلار ئاشۇ ۋاقىتتىن باشلاپلا،

ئۆزى ئىشلىگەن تەجرىبىنىڭ نەتىجىلىرىنى x–y رەسىمى (ئىنگلىزچە "x–y plot" دەپ ئاتىلىدۇ) ئارقىلىق ئىپادىلەشنى باشلىدى. مېنىڭ ئېسىمدە قېلىشىچە، مەن ياپونىيەگە يېڭى بارغاندا، ئىلمىي تەتقىقاتنى قانداق ئىشلەش جەھەتتە يۇقىرىقىچىلىك بىلىمىم يوق ئىدى (ئېھتىمال بۇ خىل ۋەزىيەت ھازىر ئۆزگەرگەن بولۇشى مۇمكىن)

ئامېرىكىدا باشلانغۇچنىڭ
ئاخىرقى يىللىرىدىن باشلاپ،
تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىچە،
ئوقۇغۇچىلارغا ھەر مەۋسۇمدە بىر
قېتىم دەرس پروجەكتىسى
(ئىنگلىزچە "Class Project
" دەپ ئاتىلىدۇ) ئورۇنلاشتۇرىدۇ.
بەزى ئوقۇتقۇچىلار سىنىپىدىكى
30 غا يېقىن ئوقۇغۇچىغا 15
ئەتراپىدىكى بىر-بىرىگە
ئوخشىمايدىغان پروجەكت

ماۋزۇسىنى چىقىرىپ بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزلىرى ياخشى كۆرگەنلىرىنى تاللىۋېلىشا قويىدۇ. بەزىلىرى بولسا، پروجەكت ماۋزۇسىنى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تېپىشىغا قويۇپ قويىدۇ. مۇشۇنداق پروجەكتلار ئاساسىدا، ھەر يىلى مەكتەپ بويىچە بىر قېتىم ئىلىم-پەن كۆرگەزمىسى (ئىنگلىزچە " Science Fair " دەپ

ئاتىلىدۇ) ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، "ئوچۇق ئۆي" (ئىنگلىزچە "Open House") دەپ ئاتىلىدۇ) پائالىيەتلىرىمۇ بىر يىلدا بىر قانچە قېتىم بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ كۆرگەزمە ۋە ئوچۇق ئۆي جەريانىدا، ئاتا-ئانىلار بالىلىرى بىلەن بىرگە مەكتەپكە كېلىپ، ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ۋە باشقا ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى

كۆرىدۇ. بۇ ئادەمنى خېللا
هوزۇرلاندۇرىدىغان پائالىيەت
بولۇپ، باللارنىڭ قىلغان ئىشلىرى
ئادەمنى ناھايىتى ھەيران
قالدۇرىدۇ. مەن ھازىرغا قەدەر ئۆز
باللىرىمنىڭ مۇنداق
پائالىيەتلىرىنىڭ بىرەرسىگىمۇ
بارمىغان ۋاقتىم يوق. مېنىڭ
ئوغلۇم تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە
ئىشلىگەن پروجەكتىنىڭ بىرسى،
ئوخشىمىغان رەڭلىك نۇرنىڭ

تېمپېراتۇرىسىنىڭ
ئوخشىمايدىغانلىقىنى ئۆلچەپ
ئىسپاتلاپ چىقىشتىن ئىبارەت
بولدى. بىر قىسىم ماتېرىياللارنى
بازاردىن سېتىۋالدۇق.
تېمپېراتۇرىنى ئۆلچەش ئەسۋابىنى
مەن ئۆزۈمنىڭ شىركىتىدىن
ئارىيەت ئېلىپ ئەكەلدىم.
قىزىمنىڭ ئىشلىگەن بىر
پروجەكتىسى، نۇر ئىسسىق
هاۋادىن ئۆتكەندە، ئىسسىق هاۋا

ئۇنىڭ يۆنىلىشىنى بىر ئاز ئۆزگەرتىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش بولىدى. مەن قىزىمنى ئۆزۈمنىڭ شىركىتىگە ئاپىرىپ، قىزىل رەڭلىك لازېر (قوزغىتىلغان نۇر) دىن بىرىنى ماڭدۇرۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ نۇر يولىنىڭ ئاستىغا شام يېقىپ هاۋانى ئىسسىتىپ، شۇ ئارقىلىق قىزىم ئىسپاتلىماقچى بولغان نەرسىنى ئىسپاتلاپ چىقتى.

ئامېرىكىدا ئىجتىمائىي پەن

ساھەسىدىمۇ ئوقۇغۇچىلار ئىنتايىن جانلىق تەربىيىلىنىدۇ. مېنىڭ ئىككىلا بالام تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ھازىر دۇنيادا مەۋجۇت بولغان 4 چوڭ دىننى ئۆگىنىپ چىقتى. مەن ئۇلارنىڭ ئىسلام دىنى توغرىسىدىكى دەرسلىك كىتابىنى تونجى قېتىم كۆرگەندە ئىنتايىن ھەيران بولدۇم: مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان ۋاقتىمدا دىن توغرىلىق بىرەر دەرسلىك ئەمەس،

ھازىرغـا قەدەر بۇنـداق ياخـشى يېزىلغـان ئـىسلام توغرىـسىدىكى كـتـابنى كـۆرۈپ باقمىغانـىدىم. قـىزىم تولۇقـسىزدىكى ۋاقـتـىدا، ئىجتىمائى پەن بـويىچە بـىر قېتىم ئۆلـپ بارغـان پروجەكتـىـسى مۇنداق بولدى: 3 ئوقۇغـۇچى بـىر گۇرۇپـپا بولـۇپ، شـۇ ۋاقـتـتـا ئامېرىكا جەمئىيىتـىدە مەۋجـۇت بولـۇپ تۇرغـان ئەڭ چـوڭ مەسـىلـلەردىن 5 نـى تىزىـپ

چىقىش. ئاندىن بۇ 3 كىشىدىن بىرىنى "ئامېرىكىنىڭ پرېزىدېنتى" قىلىپ تاللاپ، بۇ "پرېزىدېنت" ئۆزىنىڭ يۇقىرىقى مەسىلىلەرنى قانداق ھەل قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى ئۇسۇل لاھىيىسىنى تۈزۈپ چىقىش. (شۇ چاغدا قىزىم "ئامېرىكا پرېزىدېنتى" بولۇپ تاللىنىپ، بۇ پروجېكىت ۋە قىزىمنىڭ "پرېزىدېنت" بولغانلىق خەۋىرى بىز تۇرۇۋاتقان شەھەرنىڭ

يەرلىك گېزىتىگە بېسىلدى). ئەڭ ئاخىرىدا بۇ "پرېزىدېنت" ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى ئەينى ۋاقىتتىكى ئامېرىكىنىڭ راست پرېزىدېنتى بىل كلىنتونغا يېزىپ ماڭدۇرۇش. بۇ ئىشتىن ئۇزۇن ئۆتمەي، قىزىم بىل كلىنتوننىڭ ئىمزاسى بېسىلغان، كلىنتوننىڭ ئىشخانىسىدىن كەلگەن كلىنتوننىڭ نامىدىكى بىر جاۋاب خەتنى تاپشۇرۇۋالدى. يەنە بىر ئىجتىمائى پەن

پروجەكتسدە، قىزىمغا "ئەگەر سەن Haway شتاتىنىڭ شتات باشلىقى بولساڭ، ئۇ شتاتىنىڭ ساياھەت ئىشلىرىنى قانداق قىلىپ تەرەققىي قىلدۇرىسەن؟ ئۆزۈڭنىڭ بۇ جەھەتتىكى سودا پىلانىڭنى (ئىنگلىزچە "business plan " دەپ ئاتىلىدۇ) يېزىپ چىققىن." دېيىلگەندى. ۋەتەندە بۇنداق ئىشلارنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن بولمىسا كېرەك. مەن "سودا

پىلانى" يېزىپ باقتىم: 1996-
يىلى ۋە 2002-يىلى مەن باشقا
2 نەپەر ئۆزۈن يىللىق تەجرىبىسى
بار، چوڭ شىركەتلەردە باشلىق
بولۇپ باققان كىشىلەرگە شېرىك
بولۇپ، ئىككى يۇقىرى تېخنىكىلىق
شىركەت قۇرۇشقا قاتناشتىم. مانا
شۇ چاغدا، بىز ئامېرىكىدىكى
كاپىتالىستلاردىن مەبلەغ ئېلىش
ئۈچۈن، ناھايىتى تەپسىلىي "سودا
پىلانى" تەييارلاپ چىققان ئىدۇق

(ئامېرىكا ئىقتىسادىدا يۈز بەرگەن شىددەتلىك ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن، بىزنىڭ بۇ شىركەتلەر ماشىنا قالدى. ئۇلارنىڭ بىرسى ھازىرمۇ بار. مەن بۇ ئىككى شىركەتتە "باش تېخنىك" دېگەن ۋەزىپىنى ئۆستۆمگە ئالغان ئىدىم. بۇ ۋەزىپە ئىنگلىزچە " Chief Technology Officer, CTO " دەپ ئاتىلىدۇ.)

مائارىپتىكى بۇنداق پەرقتىن

كېلىپ چىققان نەتىجىلەرنىڭ
ئوخشىماسلىقىنى مەن ئۆزۈمنىڭ
ئامېرىكىدىكى خىزمىتىم جەريانىدا
ئوبدان ھېس قىلدىم. مەن
كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس
شۆبىسىدە (UDC دە) يۇقىرى
يىللىقلارغا دەرس ئۆتۈۋاتقان
ۋاقتىمدا، بىر قېتىملىق يېرىم
مەۋسۇملۇق ئىمتىھانىنىڭ ئورنىدا،
مۇنداق بىر لايىھىلەش پروجەكتى
ئورۇنلاشتۇردۇم: ھەر بىر

ئوقۇغۇچى مۇستەقىل ھالدا مەن چىقىرىپ بەرگەن تېخنىكىلىق كۆرسەتمە بويىچە بىردىن ئېلېكتىر توك يولى لايىھىلەپ چىقىدۇ. ئىمتىھان نەتىجىسى، بۇ توك يولى ئىشلىتىدىغان ئېلېكتىر توك قۇۋۋىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە تۆۋەن بولسا، شۇنچە ياخشى)، سىگنال كۈچەيتىش ئىقتىدارىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە يۇقىرى بولسا، شۇنچە

ياخشى) ۋە پۇل چىقىمىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە (قانچە تۆۋەن بولسا، شۇنچە ياخشى) قاراپ، مۇشۇ 3 كۆرسەتكۈچنى argument قىلغان بىر تەڭلىمىگە ئاساسەن بېرىلىدۇ. نومۇرى ئەڭ يۇقىرى ئوقۇغۇچىغا "+A" بېرىلىدۇ. ئەڭ تۆۋەن ئوقۇغۇچىغا "F" بېرىلىدۇ (ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەيدۇ). قالغانلار مۇشۇ ئىككىسىنىڭ

ئارلىقىدىكى نومۇرلارنى ئالىدۇ.
ئەگەر 2 ئوقۇغۇچىنىڭ ماڭا
تاپشۇرغىنى ئوپ-ئوخشاش بولۇپ
(يەنى بىر-بىرىدىن كۆچۈرگەن
بولۇپ)، ئۇلار 100 دىن نومۇر
ئېلىشقا تېگىشلىك بولسا، بۇ
ئىككەيلەن بىر 100 نومۇرنى تەڭ
بۆلۈشىدۇ (يەنى، ئۇلارغا 50 تىن
نومۇر بېرىلىدۇ). ۋاقتى بىر ھەپتە
(دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلاردا
تۈگىتىشى كېرەك). بۇ ئېلېكتىر

شىركىتىدە ئىشلەيدىغان بىر ئېلېكتىر ئىنژېنېرىنىڭ ۋەزىپىسى بىلەن ئوخشاش ئىش بولۇپ، ئامېرىكا جەمئىيىتىنىڭ ھەقىقىي رىقابەتلىك ھالىتىگە ماسلاشقان، ناھايىتى ئەمەلىي پروجېكت ئىدى. ئامېرىكىلىق ئوقۇغۇچىلار پروجېكت تەلەپلىرىنى چۈشىنىشتە ئادەمنى سەل ھەيران قالدۇرىدىغان ماھارەت كۆرسىتەتتى. بىراق، مېنىڭ سىنىپىمدىكى 5 ئەتراپىدىكى

ۋېتنام، شاڭگاڭ، تەيۋەن ۋە جۇڭگو قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن ئاسىيالىق ئوقۇغۇچىلار بۇ بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدىكى ھەر بىر كۈنى ئىشخانامغا سوئال سوراپ كىرىۋېلىپ، مېنى خېلىلا ئاۋارە قىلدى (ئامېرىكىدا كۆپىنچە پروفېسسورلار ئىشكىنى تاقاپ قويىدۇ، مەخسۇس بەلگىلەپ بەرگەن ۋاقىتتىن باشقا چاغلاردا ئوقۇغۇچىنى ئىشىك ئېچىپ

بەرمەيدۇ. ئەمما، مەن ئۇشكمنى ياپمايتتىم.)

مەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن ئېلېكترو-ماگنېتلىق دولقۇن، مىكرو-دولقۇن تېخنىكىسى ۋە ئوپتىكا قاتارلىق كەسپلەر ئېلېكتر ئىنژىنېرلىقى بويىچە ئەڭ تەس كەسپ. شۇڭلاشقا ئامېرىكا گىراژدانلىرى ئىچىدە بۇ كەسپتە ئوقۇيدىغانلار ئانچە كۆپ ئەمەس بولۇپ، ئامېرىكىدا بۇ كەسپتە

ئوقۇيدىغان ۋە ئىشلەيدىغان جوڭگولۇق خەنزۇلار ناھايىتى كۆپ. بولۇپمۇ، چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتىدا بۇ كەسپلەر ئۆتۈلىدىغان بولغاچقا، ئۇ مەكتەپنىڭ باكالاۋۇرلىقنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەڭ يېرىمى دېگۈدەك ئامېرىكىغا كېلىپ، دوكتورلۇق ئۇنۋانلىرىنى ئېلىپ، ئامېرىكىدا تۇرۇپ قالىدىكەن. شۇڭا مەن ئۆزۈمنىڭ

كەسپىي ساھەسىدە بۆنداقلارنى
ناھايىتى كۆپ ئۇچرىتىپ
تۇرىمەن. مەن "Wawesplitter" دېگەن
شىركەتتە ئىشلەۋاتقاندا، بىر
مەزگىل ئىككى گۇرۇپپا كىشىگە
مەسئۇل بولدۇم. ئۇنىڭ بىرسىدە،
جۇڭگونىڭ چىڭخۇا
ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكالاۋرلىق
ئۇنۋانى ئېلىپ، ئامېرىكىدا
دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان 2

خەنزۇ ئىنژېنېر، چېخۇانى پوتتوروپ، ئامېرىكىدا ماگىستېرلىق ئالغان بىر خەنزۇ ئىنژېنېر، ئامېرىكىلىق دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار 2 ئىنژېنېر ۋە باشقا بىر قانچە تېخنىكلار بار ئىدى. يەنە بىر گۇروپپىدا بولسا، تەيۋەنىنىڭ چېخۇئا ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكالاۋۇرلۇقنى ئېلىپ، ئامېرىكىدا دوكتورلۇق ئالغان بىر ئىنژېنېر، ئامېرىكىلىق ماگىستېرلىق ئۇنۋانى

بار بىر ئىنژىنىر ۋە ئامېرىكىلىق بىر تەرەپتىن بىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ، بىر تەرەپتىن بىزنىڭ شىركەتتە ئىشلەۋاتقان بىر ياش بار ئىدى. مەن ئامېرىكىلىقلارغا ئىش تاپشۇرسام، مەيلى بىۋاستە بولسۇن ياكى تېلېفون ئارقىلىق بولسۇن، ئۇلار مېنىڭ تەلىپىمنى بىر دەمدىلا چۈشىنىپ، تېلېفون قىلىدىغان يەرگە تېلېفون قىلىپ، كۆرۈشىدىغانلارنى ئۆزلىرى تېپىپ

كۆرۈشۈپ، ناھايىتى يۇقىرى ئۇنۇم بىلەن ئىشلەپ، ئىش پۈتكەندە ماڭا دوكلات قىلاتتى. ھېلىقى جۇڭگولۇق ئىنژىنېرلار بولسا، مېنىڭ قېشىمغا كۆندە نەچچە قېتىم كېلىپ، ئىشنىڭ ھەر بىر قەدەم-باسقۇچىنى مەندىن سورايتتى. ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھان نومۇرىدا داۋاملىق سىنىپنىڭ ئالدىدا

بولسمۇ، ئەمىلىي خىزمەتكە چىقىپ ئىشلەشكە باشلىغاندا ئۆزلىرى بىلەن ئوخشاش ئورۇندىكى ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئالدىدا خىلىلا چاندۇ. قول سېلىپ ئىشلەشكە كەلگەندە، ئۇلار ئامېرىكىلىقلارغا قارىغاندا كۆپ ئاجىز كېلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىمكانىيەتلا يار بېرىدىكەن، بالىڭىزنى قول سېلىپ ئىشلەشكە ئادەتلەندۈرۈڭ. قول

سېلىپ ئىشلەشنى ئۆگىتىش دېگەنلىك ھەرگىز بىر تەجرىبىخانىدىكى يۇقىرى تېخنىكىلىق ئىشلارنى كۆزدە تۇتقانلىق ئەمەس. ئوتۇن يېرىش، گەمە كولاش، تام سېلىش، غالتەك ياساش، ۋېلسىپىتنى رېمونت قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قول سېلىپ ئىشلەشكە كىرىدۇ. بۇ ئەرزىمەس ئىشلاردەك كۆرۈنسىمۇ، ئاشۇنداق ئىشلارنى قىلىش

جەريانىدا يېتىلدىغان قول سېلىپ
ئىشلەش قابىلىيىتى كېيىنكى
ھاياتتا ئىنتايىن جانغا
ئەسقاتىدۇ. مەن ئۆزۈمنىڭ
كىچىكىدىن باشلاپ ئۆگەنگەن
ئىقتىدارىمنىڭ ھەممىسى مېنىڭ
كېيىنكى كەسپىي ھاياتىمغا
ئىنتايىن زور پايدا يەتكۈزدى.
مەن ئۆگەنگىنىمنىڭ ھەممىسىنى
ھازىر ئەمەلىيەتتە ئىشلىتىۋاتىمەن.
قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم

داۋاملىق بىر ئىشنىڭ بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان باھانە ئىزدەيدۇ. قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم بولسا، داۋاملىق شۇ ئىشنى قىلىشتا مۇمكىنچىلىكى بار بولغان يولنى ئىزدەيدۇ. بىر بالىنىڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغان بولۇپ يېتىلىشىدە، ئاتا-ئانىلار ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ئامېرىكىنىڭ بالا تەربىيىلەش سىستېمىسىدا، ئاتا-ئانىغا

تايىنىدىغان تەركىب خېلى چوڭ سالماقنى ئىگىلەيدۇ. تۆۋەندە مەن مۇشۇ نۇقتا ئۈستىدە بىر ئاز توختىلىپ ئۆتىمەن:

1) باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئاتا-ئانا يىغىنى. ھەر بىر مەكتەپ ھەر يىلى كەم دېگەندە بىر قېتىم مەخسۇس ۋاقىت ئاجرىتىپ، ئاتا-ئانا يىغىنى ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بۇ يىغىن ھەر بىر ئوقۇتقۇچى ھەر بىر

ئوقۇغۇچىنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشىدىغان يىغىن بولۇپ، ئادەتتە بىر كىشىگە بېرىلگەن ۋاقىت 15 مىنۇت ئەتراپىدا بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىنىڭ مۇشۇ بىر دەرستە ئىشلىگەن سىنىپ پروجەكتى، تاپشۇرۇقلىرى ۋە يازغان ماقالىلىرىنى بىر-بىرلەپ كۆرسىتىپ، بۇ ئوقۇغۇچىنىڭ قايسى تەرەپتە كۈچلۈك، قايسى

تەرەپتە ئاجز ئكەنلكى، بۇنگدىن كېيىن قايسى تەرەپتە قانداق تىرىششى زۆرۆرلكىنى تەپسىلي ئېيتدۇ. شۇ ئارقىلق ئاتا-ئانىلار ئۆز بالىسىنىڭ مەكتەپتكى ئىپادىسى توغرىسدا ئومۇميۈزلۇك ۋە ۋاقتى-ۋاقتىدا خەۋەردار بولۇپ تۇردۇ. مېنىڭ ئوغلۇم باشلانغۇچتكى ۋاقتىدا، بىر قېتىملىق مەملكەتلىك "Star" دېگەن ئىمتىھاندا (مەكتەپلەرنىڭ

ئوقۇتۇش سەۋىيىسىنى تەكشۈرۈپ تۇرۇش ئۇچۇن، بۇ ئىمتىھان ئامېرىكا بويىچە يىلىغا بىر قېتىم ئېلىنىدۇ) ناھايىتى يۇقىرى نومۇر ئېلىپتۇ. توققۇز ساھەنىڭ بەشىدە% 99 گە، ئەڭ تۆۋەن بولغىنىدا% 87گە كىرىپتۇ (ئامېرىكىدا بۇنداق ئىمتىھانلاردا ھەر بىر ئوقۇغۇچىنى قانچە پىرسەنت ئوقۇغۇچىلاردىن يۇقىرى نومۇر ئالدى، دەپ تىزىدۇ. %99

دېگىنى بۇ ئۇقۇغۇچى شۇ قېتىم ئىمتىھانغا قاتناشقانلارنىڭ ئىچىدە 99% ئادەمدىن يۇقىرى تۇرىدۇ، يەنى ئەڭ يۇقىرى نومۇر ئالغان 1% ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ، دېگىنى بولىدۇ). ئوغلۇمنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، ئامېرىكىغا نەدىن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. ئوغلۇم "جۇڭگونىڭ ئۇيغۇر رايونىدىن" دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ

ئوقۇتقۇچى ئامېرىكىدا بېسىلغان بىر خەرىتىنى ئاختۇرۇپ، بۇ يەرنى تاپالماي، بىر قېتىملىق ئاتا-ئانا يىغىنىدىن كېيىن مېنى ئەپقېلىپ، بىزنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىمىزنى سورىدى. ئەسلىدىكى 15 مىنۇتلۇق يىغىن 45 مىنۇت داۋاملىشىپ، مەن ئۇ كىشىگە ئۇيغۇر توغرىسىدا تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم. ئاخىرىدا ئۇ كىشى ماڭا: "دىلشات ئامېرىكىغا

4.5 يىلدىن بۇيان، ئەمەلىيەتتە ئامېرىكىلىقلارنىڭ ھەممىسىدىن يۇقىرى نومۇر ئېلىۋاتىسا، مەن ئۆزىمىز ئۆچۈن نومۇس ھېس قىلىمەن"، دېدى. يەنە بىر ئاتا-ئانا يىغىنىدا، ئوغلۇمنىڭ ئىنگلىزچە يېزىقچىلىق ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭ يازغان بىر ماقالىسىنى ماڭا كۆرسىتىپ، "مەن بۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقىلى 20 يىلدىن ئاشتى.

لېكىن، بۇنىڭچىلىك تەسىرلىك يېزىلغان ماقالىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. مەن ئۇنى ئىرىمگەمۇ ئوقۇپ بەردىم. ئىككىلىمىز يىغلاپ كەتتۇق. مەن بۇ ماقالىنى بىر رەسىم رامكىسىغا ئېلىپ، ئۆيۈمگە ئېسىپ قويدۇم"، دېدى. بۇ ماقالىنىڭ ئىسمى "بىرتالمۇ ئويۇنچۇقى يوق بىر كىچىك بالا" (ئىنگلىزچە " A Boy without a Toy ") بولۇپ، ئوغلۇم

ئەسلىدە مېنىڭ كىچىك ۋاقتىمنى يازغان ئىكەن. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا ئويۇنچۇقى بار باللارغا قارىغاندا، ئويۇنچۇقى يوقلارنىڭ سانى جىق كۆپ. ئەمما، ئامېرىكىلىقلار ئۈچۈن، بىر بالىنىڭ ھەچ قانداق ئويۇنچۇقى بولماسلىق، ئۇلارنى ئىنتايىن ھەيران قالدۇرىدىغان، ئۇلارغا قاتتىق تەسىر قىلىدىغان بىر ئىش ئىكەن.

2) ئامېرىكىدا كىچىك باللىرى

بار ئاق تەنلىكلەرنىڭ كۆپىنچىسى ئۆيىدە كەم دېگەندە بىردىن ئىت، مۈشۈك، ياكى شۈنىڭغا ئوخشىغان ئائىلە ھايۋىنى (ئىنگلىزچە "Pet" دەپ ئاتايدۇ) باقىدۇ. بۇ ئامېرىكا جەمئىيىتىگە ناھايىتى ئومۇملىشىپ كەتكەن بولغاچقا، مەخسۇس ئائىلە ھايۋانلىرىنى ساتىدىغان سودا دۇكانلىرىمۇ ئىنتايىن كۆپ. ھەممە ئادەملەرنىڭ يېمەك-

ئۈچمەكلەرنى ساتىدىغان سودا
دۇكانلىرىنىڭ ھەممىسىدە ئائىلە
ھايۋانلىرىنىڭ يېمەكلىرىنىمۇ
ساتىدۇ. كىچىك بالىلارنىڭ ھايۋان
بېقىشى، ئائىلە ھايۋانلىرى بىلەن
بىللە ئويىنىشى، ئۇلارنىڭ روھىي
دۇنياسىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ
يېتىلىشىدە ئالاھىدە رول
ئوينايدۇ. شۇڭا ئىمكانىيىتى يار
بېرىدىغان ئۇيغۇر ئائىلىلىرى بۇ
ئىشقا ھەرگىز سەل قارىماسلىقى

كېرەك. مەن كىچىك ۋاقتىمدا ئىت، توشقان، تۇرمۇنچۇق ۋە جىگدىسرلارنى باقىدىغان ئىدىم. توشقاننى سېتىش ئۈچۈن باققان بولسام مۇ، توشقىنىم ھەر قېتىم تۇغۇپ، باللىرىنى ساتقىدەك بولغىچە، ئۇلار بىلەن ناھايىتى كۆپ ئويىنىۋالاتتىم. تۇرمۇنچۇق ۋە جىگدىسرلار بولسا، پۈتۈن ئائىلىمىزگە ئىنتايىن چىرايلىق سايراپ بېرەتتى. بىر قېتىم مەن

بىر ئىگىز دەرەخقە يامىشىپ چىقىپ، بىر قارا قۇشقاچنىڭ ئۇۋۇسىدىن ئەمدىلا كۆزى ئېچىلغان بىر قۇشقاچ بالىسىنى تۇتۇپ چۈشتۇم. ھەمدە ئۇنىڭغا ئاغزىنى قايرىپ ئېچىپ يېمەك يىگۈزۈپ، ئاغزىنى قايرىپ ئېچىپ سۇ ئىچۈرۈپ، ئاشۇ يول بىلەن بېقىپ چوڭ قىلدىم. بۇ قارا قۇشقاچ مېنىڭ ئاشۇنداق بېقىشىم بىلەن ئۇچۇرۇم بولدى. ئەتىگىنى

ئۆينىڭ ئالدىدا ئاياقتا ئۇماچ ئىچىۋاتسام، ئۇ قوشقاچ بەزىدە ئۇچۇپ كېلىپ، ئاياقنىڭ قىرغىقىغا قونۇۋالاتتى. بەزىدە مەن سىرتتا ماڭغاندا، ئۇ قوشقاچ ئۇچۇپ دەرەخقە قونۇپ، ئاندىن ئۇچۇپ كېلىپ مۈرەمگە قوناتتى. بۇنداق ۋاقىتلاردا مەن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كېتەتتىم. مەن ئۇچۇن بۇ بىر قولغا كەلتۈرگەن چوڭ غەلىبە ئىدى. مەن

دوكتۇرلۇق ئوقۇۋاتقاندا بىز مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلار ياتىقىدا تۇردۇق. بىزنىڭ ئۇ ياتاقلاردا ئائىلە ھايۋىنى بېقىشىمىزغا يول قويۇلمايتتى. بىر كۈنى قىزىم 3 دانە چۆجە كۆتۈرۈپ كەپتۇ. بىر ساۋاقدىشى بەرگەن ئىكەن. ئۇنى باقمەن، دەپ چىڭ تۇرىۋالدى. بىز ئۇنىڭغا يول قويدۇق. بۇ چۆجىلەر بىر ئايغىچە بىزنىڭ پۈتۈن ئائىلىگە نۇرغۇن خۇشاللىق

ئېلىپ كەلدى. 1997-يىلى بىز
ئۆي ئېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا،
باللىرىمىزغا بىر جۈپ توشقان
ئېلىپ بەردۇق. نەچچە ئايدىن
كېيىن بۇ توشقانلار 2 قېتىم
تۇغۇپ، جەمئىي 18 توشقان
بولدى. ئۆيىنىڭ ئارقا هويلىسىنىڭ
نەرىگە قارىساق توشقان. ئۇلار
ئۆرە تۇرۇپ يەپ، ئارقا
هويلىدىكى خادىسىمان قارىغاي
دەرىخىنىڭ ئاستىنقى قىسمىنى

پاك-پاكىز يەپ بولىدى. بىزنىڭ قولىمىزدىكى سەۋزىنى يېپىشكىمۇ ئۆگىنىپ كەتتى. سەۋزىنى كىچىك تايىچە قىلىپ، ئىككى قولىمىزدا تۇتۇپ بەرسەك، توشقاننىڭ 16 بالىسىنىڭ ھەممىسى بىر-بىرىنى ئىتتىرىپ يۇرۇپ يەيتتى. ھەر كۈنى مەكتەپتىن ۋە ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، توشانغا سەۋزە ياكى لەتتۇس (ئىنگلىزچە "Lettuce" بولۇپ، توخماقسەي

تۆرىدىكى كۆكتات) بەرگىچە
ھەممىمىز ئالدىراپ كېتەتتۇق.
ئۇلار چوڭ بولغاندا، ئامېرىكىدا بۇ
18 توشقاننى بىر تەرەپ قىلىش
ئىنتايىن قىيىنغا توختىدى.
ئۇلارنىڭ ھېكايىسىنى يېزىش
ئۈچۈن بىر كىتاب يېزىشىم كېرەك.
ئىشقىلىپ بىز ئۇ توشقانلارنىڭ ئەڭ
ئاخىرقىسىنى 2004-يىلى يازدا
شىمالىي كالىفورنىيەدىن جەنۇبىي
كالىفورنىيەگە كۆچۈپ كەلگىچە

باقتۇق.

3) بالىلارنى ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان تەنتەربىيە قاتارلىق پائالىيەتكە قاتناشتۇرۇش. ئامېرىكىنىڭ ھەر بىر ناھىيىسىدە 10–20 شەھەر بار. ھەر بىر شەھەرنىڭ ئۆز ئالدىغا بىردىن كوللېكتىپ باغچىسى ۋە كۇتۇپخانىسى بار. بۇ شەھەر باغچىسىدا ياش ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ياسالغان ھەر خىل تەنتەربىيە

مەيدانلىرى بار. ئۇنىڭدىن باشقا، شەھەر ۋە شەخسىي شىركەتلەر ھەر يىلنى ئەتىياز، ياز، ۋە كۈز پەسلى قاتارلىق 3 مۇددەتكە بۆلۈپ، بالىلار ئۈچۈن ھەر خىل تەنتەربىيە گۇرۇپپىسىنى تەشكىللەيدۇ. بىر مۇددەتنىڭ ئۇزۇنلىقى 3 ئاي ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭغا قاتنىشىش ئۈچۈن بىر ئاز پۇل تۆلەش كېرەك. پۇللا تۆلىسە، بۇنداق تەنتەربىيە تۈرلىرىگە ھەر

قانداق ئادەم قاتنىشالايدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم بۇرۇن Hockey (مۇزنىڭ ئۈستىدە ئوينايدىغان توپ تۈرى) ۋە ۋاسكېتبول ئوينىغان. ھازىر بىر تەنتەربىيە سارىيىنىڭ ئەزاسى بولۇپ، ئېغىرلىق كۆتىرىش، تېز سۈرئەتتە يۈگۈرۈش ۋە سۇ ئۈزۈش قاتارلىقلارنى قىلىۋاتىدۇ. قىزىم بۇرۇن بالېت ئۆگەنگەن ئۇسسۇلى، پىيانو ۋە ئامېرىكىچە مەكتەپ ئۇسسۇلى قاتارلىقلارغا قاتناشقان. ھازىر

تاغدا قار تېيىلىش (ئۇغلۇممۇ تاغدا قار تېيىلىيالايدۇ)، تاغقا چىقىش ۋە مۇشتلىشىش ھەرىكەتلىرىگە قاتنىشۋاتىدۇ. 1997-يىلى بىز ئەمدىلا ئۆي ئېلىپ (ئامېرىكىدا ئۆينى بانكىدىن قەرز ئېلىپ ئالىمىز. شۇنداقتىمۇ، قەرز ئېلىش ئۈچۈن ئۆي پۇلىنىڭ دەسلەپكى%5-20 تىنى ئۆزىمىز تۆلىشىمىز كېرەك)، بانكىدىكى پۇلىمىز قۇرۇقدىلىپ

كەتكەندە، قزنم سان فرانسىسكو شەھىرىدىكى بىر شىركەتنىڭ تېلېۋىزىيە ئارتىسلىكىگە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ كېلىپ، ئۇنىڭغا قاتنىششتا چىڭ تۇرۇۋالدى. بىر شەنبە كۈنى مەن قىزىمنى ئېلىپ، تەپسىلىي ئەھۋالنى ئۇقۇش ئۈچۈن سان فرانسىسكوغا باردىم. ئۇلار قزىمنى تېخىمۇ قزىقتۇرۇپ، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا 2600 دوللار

تاپشۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. مەن ئۇ پۇلنى تاپشۇردۇم. سەۋەبى، ئەگەر بىر ئادەم بىر ئىشنى قىلىپ سىناپ باقمىسا، ئۆزىنىڭ ئۇ ئىشتا قانداق ئىكەنلىكىنى بىلەلمەيدۇ. ئەگەر بىر ئىشنى قىلىپ كۆرمەيدىكەن، ئۇ ئىشنى قىلىش ئېھتىماللىغى نۆل پىرسەنت بولىدۇ. مەن قىزىمنى 2 ئاي ۋاقىت ھەر ھەپتىنىڭ پەيشەنبە كۈنى كەچتە ۋە شەنبە كۈنى چۈشتىن بۇرۇن

بولۇپ 2 قېتىم ئاشۇ مەكتەپكە
ئاپاردىم. ئوقۇش تامامالنغاندا،
قىزىمنى رەسمىي تېلېۋىزىيە
ئارتىسى تالالاشقىمۇ بىر قانچە
قېتىم ئاپاردىم. ئەمما، قىزىم
تاللىنالمىدى. ئامېرىكىدا
تېلېۋىزىيە ئېلانلىرىغا
قاتناشتۇرۇلىدىغانلار ئاساسەن ئاق
تەنلىك، قارا تەنلىك ۋە خەنزۇ،
كورىيەلىك قاتارلىق ئاسىيالىقلار
بولۇپ، باشقا مىللەتلەرنى ئانچە

تاللمايدىكەن. لېكىن، شۇنىڭدىن كېيىن قىزىمنىڭ كۆڭلىدە بۇ جەھەتتە بىر ئارمان قالمىدى. ئۇ بىر قېتىم سىناپ باقتى. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەر نەچچە بالىسى بولسا شۇنچە بالىسىنى ھەر خىل تەنتەربىيە تۈرلىرىگە قاتناشتۇرىدۇ. باشلانغۇچتا بالىلىرى بار ئانىلار ئاساسەن ئىشلىمەي، بالىلىرىنى مەكتەپكە، مەكتەپتىن كېيىن

يۇقىرىقىدەك تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە توشۇش بىلەن ئۆتىدۇ. ھەر شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى بالىلىرىنى يۇقىرىقى تەنتەربىيە گۇرۇپپىلىرى ئارىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن مۇسابىقىلەرگە ئاپىرىدۇ. بالىلىرى مۇسابىقە ئوينايدۇ. ئۆزلىرى بولسا تاماشا كۆرىدۇ. بۇ ئىش ئاق تەنلىكلەر ئارىسىدا خېلىلا ئومۇملاشقان. ئۇنىڭدىن باشقا، ئاق تەنلىكلەر

ئۆزلىرىنىڭ باللىرى 10 نەچچە ياشقا كىرگەندە، ئۇلارنى ئىنتايىن چىڭ تۇتىدۇ. دەم ئېلىش كۈنلىرى كەچتە دوستىنىڭ ئۆيىگە بارماقچى بولسا، ئاتا-ئانىلار "كىمنىڭ ئۆيىگە بارىسەن؟ نىمە ئىش قىلىسلەر؟ ئۇ دوستۇڭنىڭ تېلېفون نومۇرى قانچە؟ سائەت قانچىدە قايتىپ كېلىسەن؟ كەچ سائەت 10 ياكى 11 دىن كېيىن قالساڭ قەتئىي بولمايدۇ" دېگەن

سۇئاللارنى سورايدۇ ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن تۈزۈمنى بالىسىغا تاپىلايدۇ. ئارلىقتا بالىسىنىڭ دوستىنىڭ ئۆيىگە تېلېفون قىلىپ، بالىسىنىڭ ئۇ يەردە راست بار-يوقلۇقىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ. بالىسى ئۇ يەردە ياكى كىنوخانىدا كىنو كۆرمەكچى بولسا، قايسى كىنونى كۆرسە بولىدۇ، قايسىنى كۆرسە بولمايدۇ، ئۇنى بەلگىلەپ بېرىدۇ. دوستىنىڭ ئۆيىنىڭ

ئۆگىسىمۇ بۇ ئىشنى نازارەت قىلىدۇ. مەسىلەن، مېنىڭ قىزىم بىزنىڭ ئۆيگە بىر دوستىنى باشلاپ كېلىپ، بىرەر DVD كىنوسىنى بىرگە كۆرمەكچى بولسا، بىز ئۇ قىزدىن "ئاتا-ئانىڭىزدىن بۇ كىنونى كۆرۈشكە رۇخسەت ئالدىڭىزمۇ؟" دەپ سوراپ باقىمىز. بۇ جەھەتتە يۇرتىمىزدىكى ئۆيغۇر جەمئىيىتى ناھايىتى ئارقىدا قالغان. سىز

ھەپتىمۇ-ھەپتە، ئايمۇ-ئاي، يىلمۇ-يىل ھەر شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى توي، نەزىر، ئولتۇرۇش قاتارلىقلاردا يۇرگەندە، ئۆيدە قالغان بالىڭىزنىڭ نەدە، كىم بىلەن، نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىنى بىلەمسىز؟ بىر يىلنىڭ ئىچىدە ئۆزىڭىزنىڭ باللىرى بىلەن قانچە شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرىنى بىرگە ئۆتكۈزۈپ باقتىڭىز؟ ھەقىقەتەن توي-ئولتۇرۇشلار

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۆيىگىزدە
باللىرىڭىز بىلەن برگە بولغان
بىلەن سىلىشتۇرغاندا كۆپ
كۆڭۈللۈك بولىدۇ. تۇي-
ئولتۇرۇشلار كۆڭۈل ئېچىش
پائالىيەتلىرى. بالا تەربىيلەش بر
جاپالىق ئىش. لېكىن، بالىغا
ئوبدان قارىماي، بالىنى ئوبدان
تەربىيلىمەي، بالا يولدىن ئېزىپ،
ئاق چېكىملىككە ئۆگىنىپ قېلىپ
ياكى جىنايەت ئۆتكۈزۈپ،

تۇرمىگە كىرىپ قالغاندا، يەنىلا
ھېلىقى تويى-ئۇلتۇرۇشتىكى
ۋاقىتلاردىكىدەك خۇشال-خورام،
بەختلىك ئۆتەلەيدىغان ئاتا-
ئانىلاردىن بىرەرنى كۆرۈپ
باقتىڭىزمۇ؟ بۇ دۇنيادا ئۇنداق
ئاتا-ئانىنى ئاساسەن
تاپالمايسىز. مىللەتنىڭ سۈپىتىنى
ئۆستۈرۈشنى باللارنى ياخشى
تەربىيلەشتىن باشلاش كېرەك.
باللارنى ياخشى تەربىيلەش

ئۆچۈن، هازىر ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە ئەۋج ئېلىپ كەتكەن ھەشەمەتلىك تــوي-تۆكــۈن، چــاي-ئولتۇرۇشــلارنىڭ ســانىنى زور دەرىجــدە ئازايــتىش كېرەك. مەن يۇقىرىــدا ئېيتــىپ ئۆتــۈپ كەتكەندەك، ئاتا-ئانىلار ئۆچۈن باللار ئەڭ مۇھىم. بالا سىلەرنىڭ بــارلىقىڭلار. مېنىــڭ بىر يېقىن يەھۇدىي دوستۇم بار. ئۇ كىچىك ۋاقتىدا، دادىسى مائاشى يۇقىرى

ئەمەس خــزمەتتىن ئىككنــى ئىشلەپ، ئوغلىنــى باكــالاۋرلىق ئۆچۈن يىلىغا 30–40 مىڭ دوللار ئوقۇش پۇلى تۆلەيدىغان، دۇنيا بويىچە 4–5- ئورۇندا تۇرىدىغان MIT ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇتۇپتۇ. دوكتورلــۇق ئۇنــۋانى ئۈچــۈن كــالىفورنىيە ئۇنىۋېرســىتېتىنىڭ Berkeley شۆبىسىدە ئوقۇتۇپتۇ. يەهــۇدىيلار ئۆزلــرى ھەمــمە ھالاۋەتتىن ۋاز كېچىپ، بالىلىرىنى

ئەڭ يـــۇقىرى ســـەۋىيەلىك
مەكتەپلەردە ھەمدە دۇنيادىكى
ئەڭ قـــىيىن كەســـپلەردە
ئوقۇتقاچقا، ئۇلار ھـــازىر مەلـۇم
مەنــدىن ئىلــپ ئىيتقانــدا بــۇ
دۇنيـــانى ســـوراۋاتىدۇ. ھـــازىر
ئىسرالىيە ئاھالىسىنىڭ 25% تــى
ئىنژىنىــر ئــىكەن. يــاپونلۇق
ئاياللارنىــڭ خىزمەت قىلماي،
بالىلىرىنى قانداق باقىدىغانلىقنى
ھەممىــز بىلىمىز. شـۇڭا ئۇلار

ھازىر ئىقتىسادىي جەھەتتە دۇنيانى سوراۋاتىدۇ. ئۇيغۇرلار بۇ جەھەتتە ئويلىنىشى كېرەك. قاتتىق ئويلىنىشى كېرەك. ھەمدە دەرھال ئويغىنىشى كېرەك.

9. سوئال: يۇرتىكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا يەرلىك مائارىپنىڭ يېتەرسىز تەرەپلىرىنى ئۆزلىرىگە توسالغۇ بىلىپ، ئۆگىنىشتە بوششىنىڭ سەۋەبى قىلىۋالماسلىقى توغرىسىدا

يۇقىرىقى بايانلىرىڭىزدىن باشقا قىستۇرمىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: يۇرتىمىزدا بىر جايدىكى مەكتەپ بىلەن يەنە بىر جايدىكى مەكتەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەقىقەتەنمۇ پەرق بار. ئۈرۈمچىدىكى مەكتەپلەر بىلەن ھەر قايسى ۋىلايەتلەردىكى مەكتەپلەرنىڭ سەۋىيىسى ئوخشىمايدۇ. بىر شەھەرنىڭ ئىچىدىكى بىر قانچە مەكتەپلەر

ئۇتتۇرىسىدىمۇ پەرق بولىدۇ. كۆپ ساندىكى ياش ئۆسمۈرلەر ئوقۇتۇش ئەھۋالى ياخشىراق مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ بىر نورمال ئەھۋال. لېكىن، سىز ئۆز مەكتىپىڭىزنىڭ سەۋىيىسىنىڭ باشقا مەكتەپلەردىن سەل تۆۋەنلىكى تۈپەيلىدىن ياخشى ئوقۇمىسىڭىز، ئىنتايىن چوڭ زىيان تارتىسىز. جۇڭگو مائارىپىنىڭ بىر پايدىلىق تەرىپى

ياكى بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، جۇڭگودا دەرسلىك كىتابلار بىر تۇتاش تەييارلىنىدۇ. شۇڭا سىز يۇرتىمىزنىڭ قەيېرىدە ياشاۋاتقانلىقىڭىزدىن قەتئىينەزەر، سىزگە ئۆتۈلۈۋاتقان دەرسلىك كىتابلار سىز تۇرۇۋاتقان جايدىكى باشقا مەكتەپ ۋە باشقا جايلاردىكى مەكتەپلەرنىڭكى بىلەن ئوپ-ئوخشاش. دەرسخانا ۋە ئوقۇتقۇچى سىزنىڭ

ئۆگىنىشچىزدىكى بىر ۋاستىدىن ئىبارەت بولۇپ، سىزنىڭ ئۆگىنىشىڭىز سۈپىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشى ئاساسىي جەھەتتىن ئۆزىڭىزگە باغلىق. مەكتەپ ۋە ئوقۇتقۇچى تاشقى ئامىل، سىز بولسىڭىز ئىچكى ئامىل. بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ۋىلايەتلىك مەكتەپتە تۇرۇپ، ئۆزۈمچى تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتەپىدىكى بىر قىسىم

ئوقۇغۇچىلاردىن ياخشىراق
ئوقۇيالىشى پۈتۈنلەي مۇمكىن.
سىز مەلۇم بىر يېزىدا تۇرۇپ،
ۋىلايەت مەركىزىدىكى بىر قىسىم
ئوقۇغۇچىلاردىن ياخشىراق
ئوقۇيالىشىڭىزمۇ پۈتۈنلەي
مۇمكىن. بۇ ئىشنىڭ ئاخىرقى
نەتىجىسىنىڭ قانداق بولۇشى،
پۈتۈنلەي ئۆزىڭىزنىڭ
تىرىشچانلىقىغا باغلىق.
مەكتەپ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى-

تۆۋەنلىكىدىن باشقا، بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى نەتىجىسىنىڭ قانداق بولۇشى، يەنە مۇنداق بىر قانچە ئامىلغا باغلىق:

ئاتا-ئانىنىڭ ئۆز بالىسىنىڭ ئوقۇشىغا تۇتقان پوزىتسىيىسى.

دوست ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ تەسىرى.

ھەمدە شۇ چاغدىكى سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ۋەزىيەت.

تۆۋەندە مەن بۇ مەسىلىلەر

ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىمەن:
مەن تۈنۈگۈن (2005-يىلى 27-فېۋرال، يەكشەنبە) تېلېۋىزوردا ئامېرىكا كىنو ئاكادېمىيىسىنىڭ ئوسكار مۇكاپىتىنى تارقىتىش مۇراسىمىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى كۆردۈم. ئايال باش روللۇق تۆردە ئوسكار مۇكاپىتىنى ئالغان قىزچاقنىڭ ئىسمى ھىلارى سۋانك بولۇپ، مۇكاپاتنى تاپشۇرۇپ ئېلىش

نۇتقىنى سۆزلىگەندە، ئۇ مۇنداق دېدى: "مەن بۇ مۇكاپاتقا لايىق بولۇش ئۈچۈن بۇ ئۆمرۈمدە نېمە ئىش قىلغىنىمنى بىلمەيمەن. مەن بىر "ۋاگون ئۆي"دە (يەنى، بىر ماشىنىغا سۆرىتىپ بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە يۆتكىگىلى بولىدىغان ئۆيىنى دېمەكچى بولۇپ، ئىنگلىزچىدە "trailer home" دەپ ئاتىلىدۇ. ئامېرىكىدىكى ئەڭ كەمبەغەل كىشىلەر ئەنە شۇنداق

ئۆيدە ياشايدۇ) بىر غايە بىلەن
چوڭ بولغان بىر ئادەتتىكى قىز.
كىچىكىمدە ھازىرقىدەك بىر كىنو
چولپىنى بولۇش ئۇخلاپ
چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى. مەن ئەڭ
ئالدىدا ئاتا-ئانامغا رەھمەت
ئېيتىمەن. ئەگەر ئۇلارنىڭ ماڭا
بولغان ئىشەنچى ۋە ماڭا قىلغان
ئىزچىل ياردىمى بولمىغان بولسا،
مېنىڭ بۈگۈن بۇ سەھنىگە
چىقالىشىم مۇمكىن ئەمەس

ئـدى." ئەر بـاش رولچـى تـۆرى
بويىچە ئوسكار مۇكاپىتىنى ئالغان
بىر Jamie Foxx ئىسىملىك قارا
تەنلىك بولۇپ، ئۇ نۇتقىدا مۇنداق
دېدى: "بۇ مۇكاپات مېنىڭ چوڭ
ئانامغا مەنسۇپ. مەن كىچىكمدە
ئۆزە تۇرغانـدا ئوبـدان تۇرالمسام
ۋە يـول ماڭغانـدا ئوبـدان
ماڭالمسام، چوڭ ئاپام قولدىن
ئىش كېلىدىغان ئادەمدەك تۇر!
قولىدىن ئـىش كېلىدىغان

ئادەمدەك ماڭ! دەپ ئۇراتتى. مەن بۆگۈن چوڭ ئانامنىڭ شۇ تەنبىھلىرىگە رەھمەت ئېيتىمەن. چوڭ ئانام بۆگۈنكى بۇ ئىشلارنى كۆرەلمەيدۇ. بىراق، مەن ئۇنىڭ بىلەن چۈشۈمدە داۋاملىق كۆرۈشۈپ تۇرىمەن. مەن ھازىر ئۆيگە قايتىپ كېتىپ ئۇخلاشقا ئالدىراۋاتىمەن. مېنىڭ بۆگۈن چوڭ ئانام بىلەن سۆزلىشىدىغان نۇرغۇن گېپىم بار." ئۇ كىشى

ئارىلىقتا كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇرالمىغىلى تاسلا قالدى. يۇقىرىقى نۇتۇقلاردىن چىقىپ تۇرغىنىدەك، بۇ ئىككەيلەننىڭ ئاشۇنداق مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلىشىدە، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىسى ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان. شۇنداق. بەزىلەر ئاتا-ئانا جەھەتتە تەلەيلىك. ئۇلار ئۆز پەرزەنتىنىڭ ساغلام، كارغا كېلىدىغان بولۇپ

چوڭ بولۇشىغا چوڭقۇر كۆڭۈل
بۆلىدىغان، ئىزچىل تۈردە ئۆز
پەرزەنتلىرىگە ياخشى شەرت-
شارائىت يارىتىپ بېرىدىغان
ھەمدە باشتىن ئاخىر بالىلىرىغا
مەسئۇل بولىدىغان بىر ياخشى
ئاتا-ئانىنىڭ ئۆيىدە تۇغۇلدۇ.
ئەگەر سىزنىڭ ئۆيىڭىز ئۇنداق
ئائىلىلەردىن بولمىسا، قانداق
قىلىشىڭىز كېرەك؟ ئاتا-ئانىڭىز
ھەم دېسىلا سىزنى ئەگەشتۈرۈپ

ئۇلتۇرۇش-مېھماندارچىلىققا بارسا، سىز تاماكا ئىسىي ۋە ھاراق پۇرىقى بىلەن لىق تولغان ئۆينىڭ ئىچىدە كىچە-كىچە ئۇخلىماي يۈرسىڭىز بولامدۇ؟ ئوتتۇرا مەكتەپ دەۋرىدە، ئەگەر سىز 8-9 سائەت ياخشى ئۇخلىمىسىڭىز، سىزنىڭ مېڭىڭىز نورمال ئىشلىمەيدۇ. ئاتا-ئانىڭىز سىزنىڭ مەكتەپكە كىرەلىشىڭىز بولغان كىتاب، قەلەم-دەپتەرلەرنى ئېلىپ

بەرمىسچۇ؟ سىزگە باشقىلارنىڭ ئالدىدا يۈزىڭىز چۈشۈپ كەتمىگەندەك كېيىم ئېلىپ بەرمىسچۇ؟ ئەگەر سىز ئاشۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلسىڭىز، مېنىڭ سىزگە بىرلا نەسىھىتىم بار: سىز ئاتا-ئانىڭىزغا يۆلەنمەڭ-ئۆز تەقدىرىڭىزنى ئۆز قولىڭىزدا تۇتۇڭ. ئەگەر ئاتا-ئانىڭىزنىڭ يۇقىرىقىدەك ئىشلىرىنى باھانە قىلىپ، ئوبدان ئوقۇمىسىڭىز،

كەلگۈسىدە زىيانىنى كىم تارتىدۇ؟ ئاتا-ئانىڭىز سىزنى مەڭگۈ باقمايدۇ. ھەممە مەڭگۈمۇ بېقىپ بولالمايدۇ. ئۇلار ئەڭ مەرت بولغاندىمۇ، سىزنى ئۆزلىرىنىڭ كىرىمى تۇختىغىچە باقالىشى مۇمكىن. ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىسىز؟ بىر كىشىنىڭ يېشى 18 دىن ئاشقاندىن كېيىن، يەنىلا ئاتا-ئانىغا يۆلىنىپ جان بېقىش ئىنتايىن نومۇسلۇق ئىش. ئۇنى

سىز ھازىر ھېس قىلالماسلىقىڭىز مۇمكىن. ئەگەر ھازىر ياخشى ئوقۇمىسىڭىز، كەلگۈسىدە مۇستەقىل جان باقالايدىغان بىر ئىقتىدارنى يېتىلدۈرمىسىڭىز، ۋاقتى كەلگەندە سىزگە چىقىپ كېتەي دېسىڭىز ئاسمان يىراق، كىرىپ كېتەي دېسىڭىز يەر قاتتىق بىر ئاقىۋەتكە دۇچ كېلىسىز. شۇڭلاشقا ھەرگىز ئاتا-ئانىڭىزغا قېيداپ، ياخشى ئوقۇماسلىق يولىغا كىرىپ

قالماق.

مېنىڭ ئاپام بىلەن رەھمەتلىك دادام مەن كىچىك ۋاقتىمدا بالىغا بەكمۇ كۆيۈنەتتى. لېكىن، ئائىلىمىزدە بالا كۆپ، تۇرمۇشىمىز قىيىن بولغاچقا، ئاكام بىلەن ئىككىمىز نۇرغۇن ئىشلاردا ئۆزىمىزگە تايىنىشقا مەجبۇر بولدۇق. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلارنىڭ قىش كۈنلىرى بىز ئەتىگەنلىك تاماقىمىز

ئۆچۈن ھەر كۈنى ئۇماچ چېلىپ ئىچەتتۇق. ئەتىگەنلىكى ئۆيدىكى مەشنىڭ ئوتى ئاللىقاچان ئۆچۈپ بولغان بولغاچقا، ئۆينىڭ ئىچى ئىنتايىن سوغۇق بولۇپ، ئوت قالاشتىن بۇرۇن ئورۇندىن تۇرۇش ئەڭ مۈشكۈل ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى. مەن مەكتەپكە بەك ئامراق بولغاچقا، ھەر كۈنى ئەتىگەندە 1-بولۇپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، مەشكە ئوت قالايتتىم (ئېھتىمال

ئاكام بىلەن نۇۋۇەتلەشكەن بولۇشۇمۇ مۇمكىن. ئەمما ئۇنداق قىلغانلىقىمىز ھازىر مېنىڭ ئېسىمدە قالماپتۇ). ئوت تۇتاشقاندىن كېيىن، مەن ئۇماچ چالاتتىم. ئۇماچ تەييار بولاي دېگەندە قالغانلار ئورۇنلىرىدىن تۇراتتى. ئۇ چاغدا بىر ئايلىق نورمىلىق ئۇن بىلەن ماينى بىراقلا ئالاتتۇق. بەزىدە، دادام ئاخشىمى ئۇخلاشتىن بۇرۇن مېنىڭ ئەتىسى

مەكتەپتىن سوراپ كېلىپ، ئۇنى پونكىتتىن ئۇنى ئەپكېلىشكە بىرگە بېرىشمىنى تاپلايتتى. مەن "ماقۇل" دەيتتىم. لېكىن، ئەتىگىنى قالغانلار قوپۇشتىن بۇرۇن، سومكامنى ئېلىپ، ئاستا تالاغا چىقىپ، ئۇنى بىر يەرگە تىقىپ قوياتتىم. ئەتىگەنلىك تاماقنى يەپ بولغاندا، مەن دادامغا "مەن مەكتەپكە بېرىپ سوراپ كېلەي"، دەپ تالاغا

چقسپ، يوشۇرۇپ قويغان سومكامنى ئېلىپ مەكتەپكە كېتىپ، شۇ كەتكەنچە قايتىپ كەلمەيتتىم. مەن ئۈچۈن بىر كۈنلۈك مەكتەپتىن قېلىش ئىنتايىن ئېغىر مەسىلە بولۇپ، مەن دەرس قالدۇرۇشقا قاتتىق ئۆچ ئىدىم. مۇشۇنداق سەۋەب بىلەن، مەن دادامدىن نەچچە قېتىم جازا يېگەن ئىدىم. بىر كۈنمۇ مەكتەپتىن قالماسلىق

مېنىڭ شۇ چاغدا باشلانغان
ئادىتىم بولۇپ، ئۇ ئادەتتىنى ئۆز
باللىرىمغۇ ئۆزچىل تۇردە
قوللىنىپ كېلىۋاتىمەن. ئاپامنىڭ
ۋاقتى يەتمىگەندە، مەن رەختنى
كەسىتۇرۇۋېلىپ، ئۆزۈم
ماشىنچىلىق قىلىپ، ئۆچكى
كىيىملىرىمنى ئۆزۈم تىكىپ
كەيدىم. ئايىغىم يىرتىلىپ كەتسە،
ئۆزۈم موزدۇزلۇق قىلىپ،
ئايىغىمنى ئۆزۈم ياماپ كەيدىم.

ئاكام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ھەر كۈنى مەكتەپتىن كەلگەندە ئىنتايىن كۆپ ۋەزىپىمىز بار ئىدى. كۈز ۋاقتى تونۇرغا قالاپ نان يېقىش ئۈچۈن غازاڭ يىغاتتۇق. ئۆيدىن 5 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى جاڭگالغا بېرىپ، قۇرۇپ قالغان يانتاق-يۇلغۇنلارنى يىغىپ، ئۇنى ئارغامچا بىلەن يوغان بىر توپ قىلىپ تېڭىپ، يۆدەپ ئۆيگە ئەپكېلەتتۇق. قىش كۈنلىرى

مەكتەپنىڭ ئالدىدىكى يول بىلەن ئۆتكەن يولنى تاسقاپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى شاخارنى يىغاتتۇق. بۇنى "شاخار تېرىش" دەپ ئاتايتتۇق. ياز كۈنلىرى ئۆيدىن 5-6 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى يېزىلارغا بېرىپ، ئېگىز ئۆسكەن ئوت-چۆپلەرنى ئورۇپ يىغىپ، يۈدۈپ كېلىپ، ياكى ساتاتتۇق، ياكى توشقانغا بېرەتتۇق. شۇ چاغدا مېنىڭ بىر

ئاق رەڭلىك كۆينەكىم سۆتلۈك
ئۆتنىڭ سۈتى بىلەن بويىلىپ،
قاپ-قارا بولۇپ كەتكەنىدى.
تولۇقسىزنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىن
باشلاپلا، مەن ھەر يىلى يازلىق
تەتىلدە قۇرۇلۇشتا ئىشلىدىم. بىر
كۈن 8 سائەت ئىشلىسەم، 80
تىيىن (يەنى 8 موچەن) پۇل
تاپاتتىم. تام ئۇلى كولاش، تام
ئۇلى چىڭداش، سامانلىق ۋە
سېمونت لاي ئېتىش، ئەپكەشتە

لاي توشۇش، تام قوپۇرۇش، تام سۇۋاش ئىشلىرىنى قىلاتتىم. سامانلىق لاي ئەتكەنندە، لايغا يالاڭ ئاياغ كىرىدىغان بولغاچقا، پۇتۇمنى سامان غاجاپ، قىپقىزىل بولۇپ كەتەتتى. ھاك ئارىلاشتۇرۇپ سېمونت لاي ئەتكەنندە، پۇتۇمغا ھاك چاچراپ، پۇتۇمنى يېرىپ قانىتىۋېتەتتى. ئۇ چاغدا رادىئو ياساش ئۇچۇن كىرەكلىك بولغان

بىر دانە 3 قۇتۇپلۇق لامپا بىر يۆەن بولۇپ، تاپقان پۇلۇمنىڭ بىر قىسمىدا رادىئو سايمىنى ئالاتتىم. قالغىنىنى كىيىمگە خەجلەيتتىم. بۇنداق ئىشلارنى يازسام، يەنە ئىنتايىن كۆپ. مەن ئاشۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ، يەنە كىچىكسى يېرىم كېچىگىچە ئۆگىنىش قىلاتتىم. ئۆيدىكى ھەممەيلەندىن كېيىن ئۇخلايتتىم. تەبىئى پەنلەردە مەن كىتابتىكى

ئۆتۈلمگەن مەزمۇنلارنى ئالدىن ئالا كۆرۈۋالىدىغان بولغاچقا، دەرس ۋاقتىدا كۆپىنچە ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزلىگىنىنىڭ توغرا-خاتالىقىنى باھالاپ ئولتۇراتتىم. مېنىڭ چرايىم سەل ئۆزگىرىپ قالسا، ئوقۇتقۇچى دەرھال توختاپ، "ئەركىن، بىر يېرى خاتا بولۇپ قالدىمۇ؟" دەپ سورايتتى. بىر قېتىم ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسى بىر يىگى باپنى

باشلىغاندا، ئۇنى ئۆزۈم ئالدىنئالا ئۆگىنىپ، كىتابتىكى مەشقلەرنىڭ بىرنىمۇ قويماي ئىشلەپ بولغان بولغاچقا، ئوقۇتقۇچۇم: "ئەركىن، تالاغا چىقىپ ئوينا" دەپ، مېنى ئويناشقا قويۇپ بەرگەن ئىدى. مەن پۈتۈن مەيداندا ئۆزۈم يالغۇز ۋاسكېتبول ئوينىغان ئىدىم. ھازىرقى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى يۇقىرىقىدەك شارائىت

ئاستىدا ئوقۇشقا مەجبۇر بولمىسا
كېرەك. ئەگەر ئەمەلىي ئەھۋال
ياكى سىزنىڭ ئاتا-ئانىڭىز
سىزنىڭ ياخشى ئوقۇشىڭىزغا
پايدىلىق شەرت-شارائىت يارىتىپ
بەرمىگەن بولسا، ئۇ شارائىتنى
ئۆزىڭىز يارىتىڭ. مەن شۇنداق
قىلغان. سىزمۇ شۇنداق قىلالايسىز.
مەن 1971-يىلدىن 1976-
يىلىغىچە ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا
مەكتەپتە ئوقۇدۇم. تولۇقسىزنى

پۇتتۇرۇپ بولماي تۇرۇپلا، "ئىشكنى ئېچىپ قويۇپ مەكتەپ باشقۇرۇش" سىياستى يولغا قويۇلدى. ئىچكىرى ئۆلكىدىكى ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا ئاق قەغەز تاپشۇرغان جاڭتېيشېڭنىڭ "ئىش-ئىزلىرى" كەڭ تەردە تەشۋىق قىلىنىپ، ئوقۇتقۇچىلار "سېسىق 9-ئۇنسۇرلار" دەپ تەنقىد قىلىندى. نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار كۆرەشكە تارتىلىپ،

باللىرنىڭ ھالـــدىن خەۋەر ئېلىشقا ئامالسىز قالدى. ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ ھەممىسى "ياشلار بەربىـــر يېزىغـــا باردىغان بولغانـدىكەن، شۇ يېزىدا لازىم بولىدىغان بىلىملەرنى ئۆگىتەيلى"، دەپ، بـــزگە يەرنـــى قانـــداق ئاغـــدۇرۇش، زىرائەتنـــى قانـــداق تېرىش، قانداق ئاسراش، قانداق پەرۋىش قىلىش، كۆچەتنى قانداق ئۇلاش قاتـــارلىق نەرسىـــلەرنى

ئۆتۈشكە باشلىدى. نېمىدېگەن "پارلاق" ئىستىقبال؟ پۈتۈن مەكتەپ پالەچ بولدى. لېكىن، ئالدىنقى قىسىملاردىمۇ تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك، مەن ئۆگىنىشمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئوقۇتقۇچىلىرىمىنىڭ ئەھۋالى ئىنتايىن قىيىن بولسىمۇ، ئۇلار شۇ ۋاقىتتىكى ۋەزىيەتنىڭ ئىنتايىن خاتالىقىنى ماڭا مەخپىي ھالدا ئېيتىپ تۇراتتى. بىر مەزگىل

ھەمـمە ئادەم ھەمـمە سـۆزنىڭ
بېشىغا "ئەگ ئالىي يولىيورۇق"،
"پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە" دېگەن
سۆزنى قىستۇرمىسا بولمايدىغان
بولـۇپ قالـدى. ئوقۇتقۇچـۇم
سـىنىپتا، "ئەگەر يەرگە بۇغـداي
تېرىـسـڭىز، پارتىيىنـىـڭ
رەھبەرلىگـىدە، بۇغـداي ئۈنـۈپ
چىقـىدۇ"، دەيتتى. دەرسـتىن
چۈشـكەندىن كـېيىن، مېنـىڭ
قۇلىقىمغا ئاستا "ئەگەر پارتىيىنىڭ

رەھبەرلىگى بولمىسا، يەرگە بۇغداي تېرىسىڭىز، يەردىن قوناق بولۇپ ئۈنۈشى مۇمكىن ئەمەس"، دەيتتى. مانا مۇشۇنداق ۋەزىيەت ئاستىدا، مېنىڭ ساۋاقداشلىرىمنىڭ ھەممىسى دېگىدەك نورمال ئوقۇشتىن ۋازكەچتى. ياخشى ئوقۇمىسا، ھېچكىم ھېچنېمە دېيەلمەيتى. ئاخىرقى نەتىجە قانداق بولدى؟ بىز 1977-يىلى 12-ئايدا ئالىي مەكتەپكە

ئمتىھان بەرگەندە، مەن بىلەن ئوخشاش يىللىقتا ئوقۇغان ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 3 سىنىپىدىن ئاران 3 ئوقۇغۇچى ئالىي مەكتەپكە ئۆتتى. ئۇنىڭ بىرى مەن. قالغان ئىككىسى قىز ئوقۇغۇچى. ئۇنىڭ بىرى تولۇق ئوتتۇرا مەزگىلدە كوناشەھەردىن يۆتكىلىپ كەلگەن بولۇپ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تارىخ كەسپىگە كىردى. يەنە بىرى شىنجاڭ تىببىي

ئىنستىتۇتىغا كىردى. قالغانلارنىڭ بەزىلىرى ئىشچى بولدى. بەزىلىرى شوپۇر، بەزىلىرى ساقچى، يەنە بەزىلىرى بولسا يېزىغا بىرىپ دېھقان بولدى. مەن 1989- ۋە 1991-يىللىرى يۇرتقا بارغاندا، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى كوچىدا ئۇچراتتىم. مېنىڭ ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇلار بىلەن بەكمۇ پاراڭلاشقىم بار ئىدى. لېكىن، ئۇلار مېنى كۆرۈپلا ئۆزىنى ئەپقاچتى.

مەن ئىنتايىن ھەسرەتلەندىم. ئىنتايىن ئازابلاندىم. ئۇلار ئاشۇنداق بىر تارىخىي دەۋردىكى سىياسەتنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى. مەن ئۇلارنى داۋاملىق ئەسلەيمەن. لېكىن، پەقەت بىر قانچە ساۋاقدىشىمنىلا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلەيمەن. بىزنىڭ بىرەر پارچە سىنىپ رەسىمىمىز يوق. ئەمىلىيەتتە باشقا خىلدىكى رەسىملەردىنمۇ ھېچقانداقلىرى يوق.

ئۇ چاغدا كىچىك تىپتىكى رەسىم ئاپپاراتى تېخى يوق ئىدى. ئامېرىكىدا باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئاخىرلاشقىچە، مەكتەپتىن ھەر يىلى "يىلنامە" دېگەن ئىسىملىك بىر كىتاپ ئىشلەپ بېرىدىكەن. ئۇ كىتابقا شۇ يىلى شۇ مەكتەپتە ئوقۇغان ھەممە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئايرىم چۈشكەن رەسىمى، سىنىپ رەسىمى،

ئوقۇتقۇچىلارنىڭ رەسمى ۋە شۇ
بىر يىلدىكى ئالاھىدە
پائالىيەتلەرنىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى
مەزمۇن قىلغان رەسىملەرنى
كىرگۈزىدىكەن. ھەر بىر رەسىمنىڭ
ئاستىغا شۇ رەسىمدىكى كىشىنىڭ
تولۇق ئىسمى يېزىلىدىكەن. بۇ
كىتابنىڭ باھاسى 65 دوللار
ئەتراپىدا. مەن بالىلىرىمغا ھەر
يىلى ئېلىپ بېرىپ، ساقلاپ
قويۇۋاتىمەن. ۋەتەنىدىكى ياش-

ئۆسمۈرلەرگە بىر تەۋسىيەم:
رەسىمگە چۈشۈپ، خاتىرە
قالدۇرۇڭلار. ياخشى ئۆتكەن
بولساڭلارمۇ، ياخشى ئۆتمىگەن
بولساڭلارمۇ خاتىرە قالدۇرۇڭلار.
سىلەرنىڭ زامانىڭلار بىر گۈزەل
زامان. ئۇ بىر كەتسە، مەڭگۇ
قايتىپ كەلمەيدۇ.
يىقىندا مەن بىز تام قوشنىمىزنىڭ
يەنە بىر ئادەم بىلەن
پاراڭلىشىۋاتقان سۆزىنى ئاڭلاپ

قالدىم. ئۇ قوشنىمىزنىڭ شەخسىي
شىركىتى بار بولۇپ، قۇرۇلۇش
بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئۇ كىشى
مۇنداق دەيدۇ: "مەن كىچىكىمدە
ياخشى ئوقۇماي، مۇشۇ كەسىپكە
كىرىپ قالغانىكەنمەن. ئەمدى
كەسىپ ئۆزگەرتەي دېسەم، باشقا
ساھەدە ھېچقانداق بىلىم ياكى
ئىقتىدارىم يوق. بۇ ئىشتىن بىر ئاز
زېرىكتىم. ئەمدى بىر ئالىي
مەكتەپكە ئوقۇسام بولىدىغان

ئوخشايدۇ." مەن ئۆتكەن يىلى ئۆي ئېلىش جەريانىدا تونۇشۇپ قالغان يەنە بىر قوشنام بار. يېقىندا ئۇ كىشى بىلەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى كوچىدا ئۇچرىشىپ قېلىپ، "ئىشلىرىڭ قانداقراق؟ ئالدىراشمۇ؟" دەپ سورىسام، ئۇ كىشى: "خىزمىتىمغۇ ئالدىراش ئەمەس. لېكىن، يېقىندىن بۇيان بىر ئاز بىلىمگە ئېھتىياجىم چۈشۈپ قېلىپ، ئالىي مەكتەپنىڭ

بىر ماتېماتىكا دەرسىنى تاللىغان ئىدىم. ھازىر شۇ دەرسنىڭ تاپشۇرۇقلىرى مېنى ئىنتايىن ئاۋارە قىلىۋاتىدۇ. قېرىنداشلىرىم مەسىلىنى ئاسانلاشتۇرۇپ تۇرۇپ "ئوڭايلىق" قىلىشىپ، پەقەت بىر "ئىشەنچ". بۇ كىشىنىڭ ئۇنداق ئەرسىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەسكەن". بۇ كىشىنىڭمۇ خوتۇنى بىلەن بىرلىشىپ ئاچقان شەخسىي شىركىتى بار. ھازىر 50 ياشلارغا يېقىنلىشىپ قالغاندا، ئالىي مەكتەپ ماتېماتىكا دەرسىنى ئوقۇشقا باشلاپتۇ. مەن

1990-يىلى ماگستىرلىق ئۇنۋانى ئالغانىدا، ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمىدا سەھنىگە چىقىپ، كېيىنكى ئالغانلارنىڭ ئىچىدە 65 ياشلىق بىر كىشى بار ئىدى. ئۇ كىشى سەھنىگە چىققانىدا، زالدىكىلەر ئۇنىڭ ئاشۇنداق قېرىغانىدا ئوقۇغانلىقىنى تەبرىكلەپ، قاتتىق چاۋاك چېلىپ كەتكەنىدى. مېنىڭ بىر ئۇيغۇر دوستۇمنىڭ 3 كىچىك بالىسى بار

بولۇپ، يېقىندىن بۇيان ھەم پۇتتۇن كۇن ئىشلەپ، ھەم بىر ئالىي مەكتەپتە پۇتتۇن كۇن ئوقۇۋاتىدۇ. ئائىلە كىرىمنى ئۆزى تاپمىسا بولمىغاچقا، ئاشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولغانىدى. يېقىندا مەن ئۇنىڭغا بىر قېتىم تېلېفون قىلسام، ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى: "ئەركىن، مەن ھازىر دەھشەت ئالدىراش بولۇپ كەتتىم. ئۆيىنىڭ ئىچىدە ماۋۇ ئۆيدىن ئاۋۇ

ئۆيگە ماڭسامۇ قولۇم قۇرۇق ماڭمايدۇ. تاپشۇرۇقۇمنى تاماق يەۋېتىپ ئىشلەيمەن. كېچىسى ئەڭ كۆپ بولغاندا 4 سائەت ئۇخلايمەن. خۇدايىم نېمىشقىمۇ ئادەملەرنى كېچىسى ئۇخلايدىغان قىلىپ قويغانكىن. بەزىدە كۆڭگە 24 سائەت ئىشلەۋېرىدىغان قىلىپ ياراتسا بولماسمىدى، دەپ ئويلايمەن".

مەن ئامېرىكىغا كەلگەندىن

بۇيان، مەن بىلەن بىرگە ئىشلىگەن جۇڭگولۇق خەنزۇ ئوقۇغۇچىلاردىن نۇرغۇنلىرى مەندىن جۇڭگودىكى قايسى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلىكىمنى سوراپ بولدى. مەن ھەر قېتىم ناھايىتى پەخىرلەنگەن ھالدا "شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنى" دەپ جاۋاب بېرىپ كەلدىم. مەن ھازىرغىچە ئەنگلىيەنىڭ ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىنى، ئامېرىكىنىڭ

خارۋارد، ستانفورد، MIT، Caltech قاتارلىق مەكتەپلەردە دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان كىشىلەردىن نۇرغۇنلىرى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. ياپونىيەدە ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. شاڭخەي قاتناش ئۇنىۋېرسىتېتىدا بىر يىل بىلىم ئاشۇرۇپ باقتىم. ئامېرىكىلىق، ياپونىيىلىك، ئەنگلىيىلىك، فىنلاندىيەلىك،

ئرانلىق، ھسدىستانلىق، شاڭگاڭلىق، تەيۋەنلىك، كورىيەلىك، ۋېنگرىيەلىك ۋە كانادالىق قاتارلىق يوقۇرى دەرىجىلىك ئىنژىنېرلار ۋە يۇقىرى تېخنكىلىق شىركەت باشلىقلىرى بىلەن ئىشلەپ باقتىم. ئۇلارنىڭ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە ئېرىشتىم. كەسپ جەھەتتە مەندىن ئالاھىدە ئېشىپ چۈشىدىغان بىرەر جۇڭگولۇق خەنزۇ ئىنژىنېرنى

ئۇچرىتىپ باقمىدىم. ھازىرغىچە مېنىڭ ئاقسۇ 4-باشلانغۇچ مەكتەپتە، ئاقسۇ 1-ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغانلىقىم چېنىپ باققان ئەمەس. ئۆزۈمنىڭ بىر ئۇيغۇرلۇقۇم چېنىپ باققان ئەمەس. ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ مەكتەپلەردە ئوقۇغانلىقىمدىن ئىنتايىن پەخىرلىنىمەن. كۆپ ساندىكى كىشىلەر ئىقتىدارىنىڭ

يوقلۇقىدىن ئەمەس، رىقابەتنىڭ دەرىجىدىن تاشقىرى يۇقىرىلىقى ۋە پۇرسەتنىڭ بولماسلىقىدىن داڭلىق مەكتەپكە كىرەلمەيدۇ. ئەگەر داڭلىق مەكتەپكە كىرەلىسىڭىز، ئۇ يەردە سىزمۇ ئوقۇپ كېتەلەيسىز.

شۇڭا ئوبدان ئويلاڭ. قانداق بىر ئائىلىدە تۇغۇلۇشىنى سىز بەلگىلىيەلمەيسىز. قايسى باشلانغۇچ مەكتەپ، قايسى ئوتتۇرا

مەكتەپكە كىرىشنى سىز ئاساسەن بەلگىلىيەلمەيسىز. سىز ياشىغان دەۋردىكى سىياسەتنىڭ قانداق بولۇشى سىزنىڭ ئىرادىڭىزگە باغلىق ئەمەس. ئۆزىڭىز كونترول قىلالمايدىغان ئىشلار ئۈستىدە قانچىلىك ئاھ ئۇرۇڭ، يولىڭىزنى تۈز قىلمىغان باھانە-سەۋەبلەر ئۈستىدە قانچىلىك شىكايەت قىلىڭ، بۇ جەھەتتە سىزنىڭ دەۋاتقىنىڭىز قانچىلىك ئەقىلگە

مۇۋاپىق بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ سىز ئۇچۇن، سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىز ئۈچۈن ھەچ قانداق قىممىتى يوق. كۆن بويى باشقا ئىش قىلماي، باشقىلار ۋە جەمئىيەت ئۈستىدە شىكايەت قىلىسىڭىزمۇ، سىز يەنىلا ئۆزىڭىزنىڭ بۈگۈنكى ھالىتىڭىزدە تۇرۇپ قېلىۋېرىسىز. شۇڭا ياخشى ئوقۇماسلىقنى باھانە ئىزدىمەڭ. ياخشى ئوقۇشقا يول ئىزدەڭ.

سىزگە يۆلەنچۈك بولمىسا، ھېچ كىمگە يۆلەنمەڭ. ھازىرقى سىزگە تەۋە بولمىغان نەرسىلەرگە ئالدىنىپ، كەلگۈسىدىكى رىقابەتنى ئۇنتۇپ قالماڭ. سىزنىڭ ھاياتىڭىزنى باشقا ھېچكىم ياشاپ بېرەلمەيدۇ. ئۇنى ئۆزىڭىز ياشايسىز. ئۆزۈل-كېسىل ئىزدىنىپ، ئۆزىڭىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، سىزنىڭ ئالاھىدىلىكىڭىزنىڭ نېمە

ئىكەنلىگىنى، ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسىدە قايسى تەرەپتە ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولالايدىغانلىقىڭىزنى تېپىپ چىقىڭ. شۇنىڭغا ئاساسەن ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسى نىشانىڭىزنى تۇرغۇزۇپ چىقىڭ. ئاندىن ئاشۇ نىشانىڭىزنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئاتلىنىڭ. ئەتە باشلايمەن ئەمەس، بۈگۈن باشلاڭ. ھېلىراق ئەمەس، ھازىر باشلاڭ. ئاندىن

مەڭگۈ بوشاشماڭ. ئاشۇنداق قىلسىڭىز، سىز چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنىسىز. مەن شۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

10. سوئال: يۇرتتىكى ياش-ئۆسمۈرلەر ئىلىم-پەن ساھەسىدە ئەڭ قىزىقىدىغان تېمىلارنىڭ بىرى نوبېل مۇكاپاتى. سىزچە كەلگۈسىدە ئۇيغۇرلاردىنمۇ نوبېل مۇكاپاتى ئالىدىغان ئادەم چىقارمۇ؟ بۇ توغرىدا

ئۆيلىغانلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: مەن ئالدى بىلەن نوبېل مۇكاپاتىنى قىسقىچە چۈشەندۈرۈپ ئۆتەي. نوبېل مۇكاپاتى 1-بولۇپ تەسىس قىلىنغان خەلقئارالىق مۇكاپات بولۇپ، ئۇ 1901-يىلى فىزىكا، خىمىيە، فىزىئولوگىيە ياكى مېدىتسىنا، ئەدەبىيات ۋە تىنچلىق قاتارلىق ساھەلەر بويىچە

بىرلىشكە باشلىغان. 1968-يىلى Sweden (شۋېدسىيە) بانكىسى ئالفرېد نوبېلنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن ئىقتىساد ئىلمى ساھەسىدىمۇ نوبېل مۇكاپاتىنى تەسىس قىلغان. ھەر بىر مۇكاپات بىردىن مېدال، خۇسۇسىي دىپلوما (گۇۋاھنامە) ۋە پۇلدىن تەركىب تاپىدۇ. نوبېل مۇكاپاتىنى ئەڭ كۆپ ئالغان ئالدىنقى 10 دۆلەت تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت

(1901-2002):
1.ئامېرىكا: (261)؛
2.ئەنگلىيە: (79)؛ 3.گېرمانىيە:
(61)؛ 4.فرانسىيە: (28)؛
5.شۋېتسارىيە: (22)؛
6.شۋېدسىيە: (18)؛ 7.روسىيە:
(11)؛ 8.گوللاندىيە: (9)؛
9.دانىيە: (8)؛ 10.ياپونىيە: (7).
جۇڭگو تېخى بىرنىمۇ ئالالمىغان.
ياشلار ئۆزلىرىگە تۇرغۇزۇشقا
تېگىشلىك نىشان 2 خىل بولىدۇ.

ئۇنىڭ بىرى، ئۆزىنىڭ تالانتى بىلەن ئۆز تىرىشچانلىقىغىلا مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، يېتەرلىك دەرىجىدە تىرىشسا، ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولىدىغان نىشاندۇر. مەسىلەن، ئەگەر سىز كىچىكىڭىزدىلا "مەن چوڭ بولغاندا چوقۇم بىر دوختۇر بولىمەن"، دېگەننى ئۆزىڭىزگە نىشان قىلىپ، شۇ نىشانغا يېتىش ئۈچۈن يېتەرلىك تىرىشچانلىق

كۆرسەتسگىز، سىز چوقۇم دوختۇر بولالايسىز. بۇ جۇڭگودىمۇ، ئامېرىكىدىمۇ شۇنداق. مەن كىچىكىمدىن تارتىپ رادىئو ئېلېكترونىكىغا كەسپىگە قىزىققان ئىدىم. مانا ھازىر ئاشۇ كەسپنىڭ بىر تارمىقىدا ئىشلەۋاتىمەن. يەنە بىرى بولسا، ئۇ پەقەت ئۆز تىرىشچانلىقىڭىزغىلا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان، دەرىجىدىن تاشقىرى رىقابەت ۋە بەلگىلىك دەرىجىدىكى

تۇغما تالانت تەلەپ قىلىدىغان نىشاندۇر. مەسىلەن، بىر ناخشىچى بولۇش، هوللىۋودقا كىلىپ، كىنو چولپىنى بولۇش ۋە نوبىل مۇكاپاتى ئېلىش. 2-خىلدىكى نىشانىڭ ئەمەلگە ئېشىش-ئاشماسلىقى پەقەت ئۆزىڭىزگىلا مۇناسىۋەتلىك بولمىغاچقا، ئۇنى هەرگىز ئۆزىڭىزنىڭ ئاساسلىق نىشانى قىلماسلىقىڭىز كېرەك (ئەگەر سىزنىڭ ئاۋازىڭىز ياخشى

بولساﺀ ناخشچى بولۇشنى ئاساسلىق نىشان قىلىسىز ئەلۋەتتە بولۇۋېرىدۇ). كۆپىنچە ئەھۋالدا، ئۆزىڭىزگە 1-خىلدىكى نىشاندىن بىرنى تۇرغۇزۇۋېلىپ، ئاندىن 2-خىلدىكىنى قوشۇمچە قىلىشىڭىز كېرەك.

نوبېل مۇكاپاتى ھەر يىلى ھەر بىر ساھەدە دۇنيا بويىچە پەقەت بىرلا ئادەمگە ياكى بىر گۇرۇپپا ئادەمگە بېرىلىدۇ. بۇ مۇكاپاتنى

ئالغانلار كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۆزلىرىنىڭ ئۇنى ئالالايدىغانلىقىنى تاكى ئەڭ ئاخىرىدا نوبېل مۇكاپاتى كومىتېتىنىڭ ئاۋاز بېرىش نەتىجىسى چىقمىغىچە بىلمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار ھەرگىز ئۆمۈر بويى نوبېل مۇكاپاتى ئېلىش ئۈچۈن تىرىشقانلار ئەمەس. لېكىن، ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرىنى ئاتىغانلاردۇر. بۇ ئادەملەرنىڭ

كۆپىنچىلىرى ئۇچۇن ئۇلارنىڭ ئەڭ ھوزۇرلىنىدىغان، ھەممىدىن مۇھىم ئىشى ئۆزلىرى شۇغۇللىنىۋاتقان ئىلمىي تەتقىقاتتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا، بۇ ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىلىرى ئۈچۈن، مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا بايان قىلغان ئىشلارنىڭ مۇھىملىق تەرتىپىنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ تەتقىقاتى تۇرىدۇ.

مەن يېقىندا بىر قېتىم Caltech

(یەنی، " California Institute of
Technology" دیگەن ئالىي
مەكتەپنى دېمەكچى. بىزنىڭ
ئىدارە JPL ئاشۇ مەكتەپكە
قارايدۇ) زىيارەت قىلدىم. باكالاۋر
ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ياتاقلىرىغا
كىرىپ باقتىم. بۇ مەكتەپكە
كىرگەن ھەر قانداق باكالاۋر
ئوقۇغۇچىسى 1-يىلى چوقۇم
مەكتەپ تەمىنلىگەن، مەكتەپنىڭ
ئىچىدىكى ياتاقتا تۇرۇشى كېرەك

ئىكەن. بۇ مەكتەپكە ھەر يىلى
ئالىدىغان باكالاۋر ئوقۇغۇچىنىڭ
سانى ئىنتايىن ئاز بولۇپ، 200
ئەتراپىدا ئىكەن. ھەمدە ئۇلارنىڭ
كۆپىنچىسى تالانت جەھەتتىن
"نورمال ئادەم" لەردىن ئەمەس
بولۇپ، ئوتتۇرا مەكتەپتە بىرەر
نەرسە ئىجات قىلىپ باققانلار
ئىكەن. مەكتەپتىكى پروفېسسور
بىلەن ئوقۇغۇچىنىڭ نىسبىتى 1:3
ئىكەن. يەنى، ھەر 3 ئوقۇغۇچىغا

بېردىن پروفېسسور تـوغرا كېلىدىكەن. دېمەك، بۇ مەكتەپتىكى پائالىيەتنىڭ ئاساسى قسمى دەرس ئۆتۈش ئەمەس، پەن تەتقىقاتى ئىكەن. Caltech تە ھازىرغىچە نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەرنىڭ سانى 30 نەپەر ئىكەن.
مەن ئالدىنقى سوئالنىڭ جاۋابىدا ئېيتقاندەك، ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەردىن

ھېچ قانداق پەرقى يوق. ئۇيغۇرلارمۇ باشقا مىللەتلەر قىلالىغان ئىشنىڭ ھەممىسنى قىلالايدۇ. يۇرتىمىزدىكى ياش- ئۆسمۈرلەر ئۆچۈن ھازىر "مەدەنىيەت ئىنقىلابى"، "قايتا تەربىيە ئېلىش" دېگەن ئىشلار بولمىغاندىكىن، ئۇلار ئىلىم- پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىشتا ھەقىقي ئىرادە باغلاپ، قاتتىق تىرىشسىلا، 28 ياشقا

كــرمەي تــۇرۇپ دوكتورلــۇق ئۇنــۋاننى ئالالايدۇ. مانــا شــۇ ياشلارنىڭ ئىچىدىن، ھەمدە ھازىر چەت ئەلــدە ياشــاۋاتقان ئۇيغــۇر پەرزەنتلىرىنىــڭ ئىچــىدىن ئامېرىكىدىكى خارۋارد، ستانفورد، Caltech ، MIT گە ئوخــشاش داڭلىـــــق مەكــــتەپكە كىرەلەيدىغانلىرى چىقىپ، ئاشۇ مەكتەپلەرنىــڭ بىرەرســىدە تەتقىقات ئېلىپ بارسا، ئۇيغۇرلار

ئچىدىنمۇ نوبېل مۇكاپاتى ئالدىغانلار چوقۇم چىقىدۇ. مەن بۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنىمەن.

مەن بۇ يەردە تەكىتلەپ ئۆتۈپ كېتىشنى لايىق كۆرگەن مۇنداق بىر ئىش بار. باللارنى ئىلىم-پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىقىشقا رىغبەتلەندۈرۈش، ھەرگىز ئۇلارنى باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدىن باشلاپ ھەر كۈنى 10 نەچچە سائەت ئۆگىنىش قىلىشقا

مەجبۇرلاش دېگەنلىك ئەمەس. ئۇنداق قىلىش باللارنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن زىيانلىق. ئامېرىكىدا باشلانغۇچ مەكتەپ باللىرىغا ئاساسەن تاپشۇرۇق بېرىلمەيدۇ. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتىمۇ تاپشۇرۇق بىر قەدەر يەڭگىل بولۇپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن تاپشۇرۇق ئېغىرلىشىدۇ. باشلانغۇچتا ئاتا-ئانىلاردىن

پەقەت بالىلىرىغا كۆپلەپ كىتاب ئوقۇپ بېرىش ھەمدە بالىلىرىنى ئۆزلۈكىدىن كىتاب ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرۈش تەلەپ قىلىنىدۇ. بالىلارنىڭ ھەر كۈنى 3-4 سائەت ئويۇنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش ۋە كىتاب ئوقۇتۇش ئادىتى ئىنتايىن ئومۇملاشقان بولۇپ، بەزىلەر قورسىقىدىكى

تېخى تۈگۈلمىگەن باللارغىمۇ كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ياش ئۆسمۈرلەر كىتابتىن نۇرغۇن كىشىلىك تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىۋالىدىكەن. شۇڭا ھەر بىر ئاتا-ئانا بۇ مەسىلىگە ھەرگىز سەل قارىماسلىقى كېرەك. ئەگەر ئىمكانىيەتلا يار بەرسە، بالىلىرىغا ئۇلار ياخشى كۆرىدىغان كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ

بېرىلـــدۇ. ئامېرىكـــىدىكى ئاق
تەنلىكلەرنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ بىر
ئورتاق ئالاھىدىلىكى، ئۇلار گەپ-
سۆزگە، باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت
قىلىشقا ئىنتايىن ئۇستا. ئۆزلىرى
شىركەت ئېچىشقا ئىنتايىن ماھىر.
شـۇنداق بولغاچقـا، ئۇلارنىـڭ
ئېچىـدىكى بىـر قىـسىملار بىرەر
ساھەدە ئالاھىـدە ئىقتىـدارنى
يېتىلـدۈرمىگەن تەقـدىردىمۇ،
ئۆزلىرىنىـڭ راۋان تىلـى ئارقىلىـق

باشقىلار بىلەن ئۇنۇملۇك مۇناسىۋەت قىلىش ئىقتىدارىغا تايىنىپ، ناھايىتى ئوبدان جان باقالايدۇ. بۇ جەھەتتە كىچىككىدىن تارتىپ كىتاب ئوقۇشقا ئادەتلىنىشنىڭ رولى ئىنتايىن چوڭ. جۇڭگو مائارىپىدا كىچىك ياش-ئۆسمۈرلەرگە بولغان بېسىم ھەددىدىن تاشقىرى يۇقىرى. بۇنى ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىدىكى رىقابەتنىڭ

كۆچلۈكلۈكى كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇپ، مېنىڭچە ياشلارنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن ئېغىر زىيىنى بولۇۋاتىدۇ. يۇقىرىقىلاردىن باشقا، مەن ئالدىنقى قىسىملاردا ئېيتىپ ئۆتۈپ كەتكەن، ياش-ئۆسمۈرلەرنىڭ ئۆزى ياخشى كۆرگەن بىرەر ئۆي ھايۋىنىنى بېقىشى ۋە ئۆزلىرى ياخشى كۆرگەن بىرەر تەنتەربىيە ھەرىكەتلىرىگە قاتنىشىشىمۇ

ئۇلارنىڭ ساغلام، ئىقتىدارلىق بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئىنتايىن پايدىلىق. مېنىڭ ئوغلۇم باشلانغۇچتا ئىشلىگەن بىر پروجەكت، ئۆزىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان تۇغقىنى، دوستى، كىتابى، تامىقى، ئويۇنى، ئۆيى ھايۋىنى، تەنتەربىيە تۈرى قاتارلىقلارنى رەسىملەر بىلەن بىر چوڭ تاختايغا تىزىپ، ئۇلار توغرىسىدا چۈشەندۈرۈش يېزىپ

ئاندىن بۇ تاختاينى مەكتەپتە كۆرگەزمە قىلىش بولدى. دېمەك، ئامېرىكىدا كىتاب ئوقۇش، ئويناش، ئۆي ھايۋىنى بېقىش ۋە تەنتەربىيىگە قاتنىشىش قاتارلىقلار باللار ھاياتىدىكى كەم بولسا بولمايدىغان بىر تەركىبكە ئايلانغان.

ئامېرىكىدا ھەر قانداق ئادەم، "مەن كەلگۈسىدە ئامېرىكا پرېزىدېنتى بولىمەن" دېيەلەيدۇ.

ھەمدە ئاشۇ يولنى بويلاپ، ئۆز
ئەقتىدارى يار بەرگەن ئەڭ يۇقىرى
پەللىگىچە چىقالايدۇ. ياش
ئۆسمۈرلەردە ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقى
ھەر قانداق ئىشنى
قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدىكى
ئىشەنچىسىنى يېتىلدۈرۈش ئىنتايىن
مۇھىم. ئاتا-ئانىلار بالىلىرى
كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا، ئەگەر
ئۇلار ياخشى ئوقۇسا، ئۇلار
كەلگۈسىدە چوڭ ئالىم

بولالايدىغانلىقى، چوڭ شىركەت قۇرالايدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ تۇرۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا بالىلارنىڭ يۈكسەك غايىلەر بىلەن چوڭ بولۇشىغا ناھايىتى زور تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ.

11-سوئال: يۇقىرىقى سۆھبەت خاتىرىسىدىن سىزنىڭ ئۈيغۇرلار ئىچىدىكى ئۆگىنىش، خىزمەت ۋە تۇرمۇش جەھەتلەرنىڭ ھەممىسىدە بىر قەدەر

مۇۋاپىقىيەتلىك ھايات كۆچۈرگەن كىشلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىڭىزنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. سىزنىڭ كىشلىك تۇرمۇشنى ئاشۇنداق ئېلىپ ماڭالىشىڭىزدىكى ئەڭ مۇھىم كىشلىك خاراكتېرلار قايسىلار؟ ئۆز بېشىڭىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەر بىلەن بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: بىر ئادەمنىڭ كىشلىك

ھاياتنىڭ قانداق بولۇشىنى بەلگىلەيدىغان بىر مۇھىم ئامىل، ھەقىقەتەنمۇ شۇ كىشىنىڭ ئۆزىگە خاس مىجەز-خاراكتېرىدىن ئىبارەت.

مېنىڭ مىجەز-خاراكتېرىمنى تۆۋەندىكى 5 ئېغىز سۆزگە يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

1) سەممىيلىك

2)قىيىنچىلىقتا بەرداشلىق بېرىش

3) ئىجادكار بولۇش

4) ئىشنى تەلەپتىن يۇقىرى قىلىش

5) توختىماي ئىزدىنىش

بۇنىڭدىن 30 نەچچە يىل بۇرۇن مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە، مېنىڭ سىنىپ مۇدىرىم ماڭا مۇنداق سۆزلەرنى ئېيتقان ئىدى: "ھەر بىر ئادەمنىڭ ئارتۇقچىلىقى بولىدۇ. يېتەرسىزلىكمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى سىزنىڭ مۇرىگىزدىكى بىر

خۇرجۇننىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرگە
ئوخشاتساق، ئارتۇقچىلىقىمىز
خۇرجۇننىڭ ئالدى خالتىسىدا،
يېتەرسىزلىكىمىز بولسا خۇرجۇننىڭ
ئارقا خالتىسىدا بولىدۇ. ئادەملەر
كۆپىنچە ۋاقىتتا، خۇرجۇننىڭ
پەقەت ئالدىدىكى خالتىسىنىلا
كۆرۈپ، ئارقىسىدىكىنى
كۆرەلمەيدۇ. بۇ ئىنتايىن
خەتەرلىك. ئادەم خۇرجۇننىڭ
ئارقىسىنىمۇ كۆرەلىگەندىلا،

ئاندىن ئۆزگىمۇ ۋە باشقىلارغىمۇ توغرا مۇئامىلە قىلالايدۇ، ھەمدە توختىماي ئالغا باسالايدۇ". مەن شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ سۆزلەرنى ئېسىمدىن چىقىرىپ باقمىدىم. مەن ئىزچىل تۈردە ئۆز-ئۆزۈمگە، ئائىلەمدىكىلەرگە، دوستلىرىمغا، خىزمەتداشلىرىمغا، ۋە باشلىقىمغا راستچىل، سەممىي بولۇشقا تىرىشىپ كەلدىم. ئۆز-ئۆزۈمنى توغرا چۈشىنىشكە، ئۆز-ئۆزۈمگە

توغرا باها بېرىشكە، ئاجىزلىقمۇ
تولۇق بىلىپ، توختىماي ئالغا
ئىلگىرىلەشكە ئالاھىدە كۆڭۈل
بۆلۈپ كەلدىم. ئۆز-ئۆزۈمنى
داۋاملىق ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە
توغرا چۈشىنىپ تۇرغان بولغاچقا،
ئۆزۈمنىڭ ئۈستىگە مەن
ئادالەتسىزلىككە، ناھەقچىلىككە،
كەمسىتىشكە ۋە باشقىلارغا زىيان
سېلىشنىڭ بەدىلىگە پايدا ئېلىشقا
ئىنتايىن ئۆچ ھەم قارشى بولۇپ،

ئۇنداق ئىشلارنى قىلىشتىن قەتئىي
ساقلىنىدىغان، باشقىلارنىڭ
كۆڭلىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە
ئايايدىغان بولغاچقا، ئۆزۈم توغرا
دەپ قارىغان يولۇمنى مېڭىۋېرىپ،
باشقىلارنىڭ ماڭا قانداق باھا
بېرىشىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلمىدىم.
چۈنكى، باشقىلار ماڭا ئەڭ توغرا
باھا بېرەلىگەندىمۇ، پەقەت مېنىڭ
ئۆزۈمچىلىك باھا بېرەلەيتتى.
مەن كىچىكىمدىن تارتىپلا

جەمئىيەتنىڭ ۋە خەلقىمنىڭ
ماختىشىغا كۆپ سازاۋەر بولدۇم.
ھەر قېتىم باشقىلارنىڭ ماڭا
بەرگەن باھاسىنى ئاڭلىغاندا،
مېنىڭ 1-بولۇپ ئۆز-ئۆزۈمدىن
سورايدىغىنىم: "مەن بۇنىڭغا
ئەرزىيمەنمۇ؟" دېگەندىن ئىبارەت
بولدى. رادىئو-گېزىتلەردە مەن
توغرىلىق بىر نەرسە ئېلان قىلىنسا،
مەن دەرھال ئۇنىڭ مەزمۇنىنى
تەپسىلىي تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭ

قانچىلىك دەرىجىدە تـوغرىلىقنى، يېزىلغـان نەرسىنىڭ تەسىرىنى كــۆچەيتىش ئۆچـۈن كۆتـۈرۈۋېتىلگەن قـىسمىلىرىنىڭ بـار-يوقلـۇقىنى ۋە ئۇنىـڭ دەرىجىسىنى ئەسـتايىدىل تەكـشۈرۈپ تـۇردۇم. ھەرگـىز ئۆزۈمدە يوق نەرسىلەر بىلەن ئۆز-ئۆزۈمنـى ئالـداپ يۈرمـىدىم. ئامېرىكىدا شىركەتلەردە ئىشلەشنى باشـلىغاندىن بۇيـان، مەن

ئۆزۈمدىن داۋاملىق تۆۋەندىكى سوئاللارنى سوراپ تۇردۇم: "مەن ئالغان مائاشىمغا چۇشلۇق ئىشلەۋاتىمەنمۇ؟ مەن يېڭى ئىقتىدار، يېڭى بىلىم ئۆگىنىۋاتىمەنمۇ؟ ئەگەر بۇ شىركەتتىن چىقىپ كېتىپ قالسام، باشقا يېڭى خىزمەت تاپالايمەنمۇ؟ مەندە باشقا شىركەتلەرنى جەلپ قىلالايدىغان قانداق نەرسىلەر بار؟ مېنىڭ ھازىر

قىلىۋاتقان ئىشىم مەندە يېڭى ئىقتىدار يېتىلدۈرەلەمدۇ؟"

ئامېرىكا جەمئىيىتى رىقابەت بىلەن تولغان، بىر پارچە گۆشنى تالىشىۋاتقان بىر توپ يولۋاس-بۆرىلەرنىڭ ئۇۋىسىغىلا ئوخشايدۇ. كۆچلۈك بولىسىڭىز پەللىمۇ پەللە ئۆرلەپ كېتىۋېرىسىز. ئەگەر ئاجىز بولسىڭىز، ئاز كۈندىن كېيىن جەمئىيەتتە لەيلەپ قالىسىز. مەن هازىرغا قەدەر بىر خىزمەت بىلەن

يەنە بىر خىزمەتنىڭ ئارىلىقىدا ئەڭ ئۇزۇن خىزمەتسىز تۇرۇپ باققان ۋاقتىم 3 ھەپتە بولۇپ، ھەر قېتىم يېڭى خىزمەتكە كىرگەندە، ماڭا ئەڭ كەم دېگەندە 2 شىركەتتىن چاقىرىق كەلدى. مەن بۇرۇن ئىشلىگەن "Wawesplitter" دېگەن شىركەتتىن 2002-يىلى نويابىردا چېقىرىۋەتكەن دوكتورلۇق ئوقۇشىنى بار بىر ئامېرىكىلىق تېخى ئۆتكەن يىلى

(2004-يىلى) 7-ئايدا ئاران
خىزمەت تاپتى. شۇ ۋاقىتتا
چىقىرىۋەتكەن دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى
بار بىر فرانسىيىلىك ئىنژېنىر
تېخىچە خىزمەت تاپالماي، ھازىر
بىر تەرەپتىن خىزمەت ئىزدەپ، بىر
تەرەپتىن پارچە-پۇرات
ئوقۇتقۇچىلىق خىزمەتلىرىنى
تېپىپ ئىشلەپ كۈن
كەچۈرۈۋاتىدۇ. مەن باشقىلار
بىلەن بىرلىشىپ قۇرغان 1-

شىركەتكە ياردەملەشكەن، فىزىكىدا ماگنىتىزلىق ئۇنۋانى بار، سىلىكون جىلغىسىدا 10 نەچچە يىل ئىنژىنىر بولۇپ ئىشلىگەن بىر كىشى بار بولۇپ، ئالدىنقى بىر قانچە يىلنىڭ ئىچىدە ئۇ خىزمەت تاپالمىدىم، دەپ يۈرگەن ئىدى. يېقىندا ئۇنىڭغا تېلېفون قىلسام، ئۇ ھازىر بىر كوفىخانىدا ئىشلەۋېتىپتۇ. "مۇشۇ يەردە كوفى دەملەشنى ئۆگىنىۋېلىپ، ئاندىن

ئۆزۈم ئايرىم كوفخانا ئېچىشنى ئويلاۋاتىمەن"، دەيدۇ. بۇ كىشى بۇرۇنقى يىلىغا 80 نەچچە مىڭ دوللار مائاش ئالىدىغان ئىنژېنېرلىق خىزمىتىدىن ئايرىلىپ، ھازىر يىلىغا 30 مىڭ دوللار ئەتراپىدا مائاش ئالىدىغان كوفخانىنىڭ ئىشىنى قىلىۋېتىپتۇ.

بىر كىچىك بالىنىڭ قانداق ئادەم بولۇپ ئۆسۈپ-يېتىلىشىدە، ئاتا-ئانىنىڭ ئۈلگىلىك رولى

ھەممىدىن چوڭ بولىدۇ. باللار
سەل ئەقلىنى تاپقاندىن تارتىپ،
دەسلەپكى نۇرغۇن نەرسىلەرنى
ئاتا-ئانىدىن ئۆگىنىدۇ. شۇڭا
مەن باللىرىمنىڭ ئالدىدىمۇ
سەممىيلىك ۋە راستچىللىق
جەھەتتە ئۆزۈمگە ئىنتايىن
يۇقىرى تەلەپ قويىدۇم.
باللىرىمغىمۇ راستچىل بولۇش
جەھەتتە تەربىيىنى ئىزچىل
بوشاشتۇرمىدىم. ھەمدە ھالاۋەتتە

ھەممىدىن كېيىن، جاپادا
ھەممىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ،
باللىرىمغا ھەممە جەھەتتىن
ياخشى ئۆلگە يارىتىشقا تىرىشتىم.
ئامېرىكىغا مەن 1988-يىلى،
ئايالىم ئامانگۈل 1989-يىلى،
قىزىم 1991-يىلى، ۋە ئوغلۇم
1993-يىلى كەلگەن بولۇپ، مەن
1985-يىلى ياپونىيەگە
بارغاندىن تارتىپ ئاشۇنداق
تېرە-پىرەڭ تۇرمۇشنى باشلىغان

ئىدىم. 1993-يىلى ئاخىرى
ئائىلىدىكى ھەممىمىز جەم بولۇپ
ياشىيالايدىغان بولدۇق. ئوغلۇم
باشلانغۇچنىڭ 1-سىنىپىدا
ئادەتتىكى ھېسابلارنى
ئىشلىيەلەيدىغان بولغاندا، مەن
بىر كۈنى قىزىم بىلەن ئىككىسىنى
چاقىرىپ كېلىپ، ئۇلارغا ئامانگۈل
بىلەن ئىككىمىزنىڭ بىر ئايدا
ئۆيگە ئەكىرگەن مائاش
چىقىمىزنىڭ كۆتىكى بىلەن شۇ بىر

ئاي ئەچىدە چوڭ-چوڭ ئىشلارغا
خەجلىگەن پۇلنىڭ ھۆججەتلىرىنى
بېرىپ، ئۇلاردىكى پۇلنىڭ
سانلىرىنى قوشۇپ، ئاخىردا
پەرقىنى ھېسابلاپ چىقىشنى
تاپشۇردۇم. ئۇ چاغدا مېنىڭ ئاتا-
ئانام ئامېرىكىغا بىزنىڭ يېنىمىزغا
كەلگەن بولۇپ، ئۇ بىر ئاينىڭ
ئىچىدە بىزنىڭ كىرىمىمىزگە
قارىغاندا، چىقىمىمىز يۇقىرى
بولغاندى. ئۇلار پۇلنى ھېسابلاپ

بولغانـدىن كېيىن، مەن ئۆلارغـا
هـازىر بىزدە پۇلنىـڭ كـۆپ
ئەھمىيـسـىزلىكىنى، شـۇڭـا ئۇلار
ئويۇنچۇق تـوغرىسدا كـۆپ جېدەل
قىلـسـا بولمايـدىغانلىقىنى
چۈشەندۈردۈم. ئۇلارنىڭ ئالدىدا
سـانلىق مەلۇمـاتلار بولغاچقـا،
ئۇلارمـۇ مېنىـڭ سـۆزۈمگە تېزلا
قايىل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن
دۇكانلارغـا بىرىـپ، بـالىلار
ئويۇنچۇق توغرىسدا ئارتۇقچە

جەدەل قىلغانىدا، ھېلىقى ھېسابنى تىلغا ئالسام، ئۇلار يامانلىمايدىغان بولدى. بالىلارنى ئۆيىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىدىن داۋاملىق، ئەينەن خەۋەرلەندۈرۈش بىزنىڭ ئائىلىنىڭ بىر ئادىتىدۇر. ئوغلۇم 1-سىنىپتا ئوقۇۋاتقانىدا، بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىسى سىنىپتىكى بالىلاردىن مۇنداق بىر نەرسىنى سوراپتۇ: "ئەگەر سىلەر كوچىدىن 100 دوللار پۇل

تېپىۋالساڭلار، ئۇ پۇلنى نېمىگە خەجلەيسىلەر؟" كۆپىنچە ئوغۇللار ئۇنىڭغا ئويۇنچۇق ئالىمىز، دەپتۇ. قىزلار قوچاق ئالىمىز، دەپتۇ. بەزىلىرى دېسىنېي باغچىسىغا بارىمىز، دەپتۇ. دىلشات قاتتىق كەلگەندە، ئۇ "مەن پۇلنى دادامغا بېرىمەن. دادام ئۇنىڭغا ئۆي ئالىدۇ"، دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوقۇتقۇچى قاتتىق تەسىرلىنىپ، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپ

كېتپتۇ. كېيىن مەن بىر ئاتا-
ئانىلار يىغىنىغا بېرىپ، ئۇ
ئوقۇتقۇچى بىلەن كۆرۈشكەندە، ئۇ
ماڭا بۇ ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپ
(مەن ئۇنى دىلشاتتىن ئاڭلىمىغان
ئىدىم)، ئاندىن "سىلەر ئۆيدە
داۋاملىق بىر ئۆي ئىلشىنىڭ گېپىنى
قىلىشامسىلەر؟" دەپ سورىدى.
ئەمەلىيەتتە بىز ئۇنى داقمۇ
قىلمايتتۇق. مېنىڭ مەكتەپتىن
كىرىدىغان مائاشىم ئېيىغا 1000

دوللار ئەتراپىدا بولۇپ، ئوقۇش
پۇلى ۋە تۇرمۇش راسخودىغا ئۇ
ھەرگىزمۇ يېتىشمەيتى. شۇڭا، ئۇ
چاغدا ئايالىم بىزنىڭ شەھەردىكى
بىرسىنىڭ ئۆيىدە بالا باقىقان
ئىدى. ئۇ ئۆيدىمۇ بىر ئوغۇل، بىر
قىز بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ يېشى
بىزنىڭ باللارنىڭكى بىلەن
ئوخشاش ئىدى. ئامانگۈل ئۇ
ئۆيگە بىزنىڭ باللارنىمۇ ئاپىرىپ،
تۆت بالىنى ئوينىغىلى قويۇپ

بىرىپ، ئۆزى ئۆگىنىش قىلاتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ بىر چوڭ ئۆيى بولغاچقا، بىزنىڭ باللار مەندىن داۋاملىق: "دادا، بىز قاچانلىققا ئۆي ئالىمىز؟" دەپ سورايتتى. بىر قېتىم مەن: "كېيىن ئالىمىز. ھازىر ئالدىغانغا پۇلىمىز يوق"، دېسەم، ئۇلار دەرھال: "دادا، سەندە چەك بارغۇ؟ چەك يېزىپ بەرسەڭ بولمىدىمۇ؟" دەپ سورىدى.
ئامېرىكىدا سىز بىر بانكىغا پۇل

قويسڭىز، ئۇلار سىزگە شەخسىي بانكا چېكى بېرىدۇ. سىز بۇ چەكلەرگە پۇلنىڭ قىممىتىنى يېزىپ، ئىمزا قويۇپ، ئۇنى خۇددى نەق پۇل خەجلىگەندەك ئىشلىتەلەيسىز. چەكنى تاپشۇرۇپ ئالغان كىشى ئۇ پۇلنى سىزنىڭ بانكا ھېسابىڭىزدىن ئېلىۋالىدۇ. مەندىكى ئۇ چەك بانكىدا پۇل بولمىسمۇ يازغىلى بولىدىغان چەك ئەمەس ئىدى (چاكچاق).

باللار ئۇنى چۈشەنمەيتتى. بىر قېتىم بىز بىر دوستىمىزنىڭ ئۆيىگە بارغىچە دىلشات بىر قۇتتا ئىچىملىكنى ئىچىپ ماڭدى. ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۇ قۇتىنى تاشلايلى دېسەك، ئەخلەت ساندۇقى تاپالمىدۇق. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇ قۇتىنى ياتاق بىناسىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا قويۇپ قويسام، دىلشات: "دادا، بۇنداق قىلساڭ قانداق

بولىدۇ؟ سەن بىزنى ئۇنداق قىلماڭلار دەيتتىڭغۇ؟" دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھېلىقى قۇرۇق قۇتىنى دوستۇمنىڭ ئۆيىگە كۆتىرىپ كىرىپ كەتتىم. بىر قېتىم تۇغقانلىرىمىز ئۆيىگە ئەتكەلدە، بالىلار ئۇقۇشماسلىقتىن مېنى يالغانچىلىق قىلدى، دەپ، "ھە دادا، سەنمۇ يالغانچىكەنسەنغۇ؟ بۇگۈن يالغانچىلىق قىلدىڭغۇ؟" دەپ،

ئۆينىڭ ئىچىدە "دادام يالغانچى!
دادام يالغانچى!" دەپ،
سەكرىشىپ كەتتى. مەن ھەرگىز
يالغان گەپ قىلمايدىغان
بولغاچقا، ئۇقۇشماسلىقتىن
ئاشۇنداق بىلىنگەن بۇ بىر
قېتىملىق "يالغانچىلىق" بالىلىرىم
ئۈچۈن بىر چوڭ ۋەقە بولۇپ
كەتكەنىدى.
ماشا كىچىكىمدىن سىڭىپ
كەتكەن بىر ئاڭ شۇكى، ئادەم

جاپا چەككەنگە ئۆلۈپ قالمايدۇ؛ ئۆلۈپلا قالمسا، باشقا ئىشنىڭ كارى چاغلىق. مەن كىچىك ۋاقتىمدا يېزىدىكى رەھمەتلىك چوڭ ئاپامنىڭ قېشىغا يازلىق تەتىلدە بارغاندا، چوڭ ئاپام مېنى ئۆيدىن 2 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر تۆگمەنگە بېرىپ، ئۇن تارتىپ كېلىشكە بۇيرۇيتتى. ئۆچىرەتتە ئادەم كۆپ بولغاچقا، ماشا نۆۋەت تېگىپ، ئۇننى تارتىپ بولغاندا،

ۋاقىت يېرىم كېچە بولۇپ كېتەتتى. تۆگمەندىن ئۆيگە قايتىدىغان يولدا باشقا ئۆيلەر ئاساسەن يوق، يولنىڭ ئىككى تەرىپى مايماق-سايماق جىگدە دەرىخى بىلەن توشقان، ئۇنىڭ ئۈستىگە زەرەتگاھلىقتىن ئۆتەتتى. مەن كىچىكمەدىن تارتىپلا جىننىڭ ھېكايىسىنى كۆپ ئاڭلاپ، يېرىدا كېچىسى يول ماڭسام خېلىلا قورقۇدىغان بولۇپ قالغان ئىدىم.

شۇڭا، بۇ بىر زەرەتگاھلىقتىن كېيىنكى ئۆتىدىغان 2 كىلومېتىر يولنى مېڭىپ، ئۆيگە قايتىپ كېتىش، مەن ئۆمرۈمدە دۇچ كەلگەن ئەڭ مۇشكۈل ئىشلارنىڭ بىرى ئىدى. چوڭ ئاپامغا "مەن قورقمەن"، دېيىشتىن نومۇس قىلاتتىم. شۇڭا، ئەڭ ئاخىرىدا، "مەن مۇشۇ يول بىلەن ئۆيگە قايتىسام، چوقۇم ئۆلۈپ كېتىمەن. باشقىسى مەيلى"،

دەپ يولغا چىقاتتىم.
زەرەتگاھلىقتىن ئۆتكىچە پۈتلىرىم
تىترەپ ھەم جانسىزلىنىپ، يول
ماڭالمىغلى تاس قالاتتىم.
جىگدىلەرنىڭ ئاي نۇرى
ئاستىدىكى شوللىرى كۆزۈمگە
ئاجايىپ-غارايىپ كۆرۈنىدىغان
بولغاچقا، ئاسمانغا قاراپ ناخشا
ئېيتىپ ماڭسامۇ، ھېلىقى
زەرەتگاھلىقتا كەلگەندە
ناخشىنىمۇ داۋاملاشتۇرالمايتتىم.

لېكىن، ئۆزۈم ئويلىغاندەك، ھەر قېتىم ئۆيگە ئۆلۈپ قالماي ساق-سالامەت يېتىپ بارغاندىم. بىز قايتا تەربىيەگە بارغاندا، زىيالىي ياشلار ("قايتا تەربىيە"گە بارغان ياشلار شۇنداق ئاتىلاتتى) يېزىدا كاپالەتكە ئىگە بولغان نەرسە پەقەت بىرلا ئىدى. ئۇ بولسىمۇ، بىز ئاش قېلىپ ئۆلۈپ قالمايتتۇق-بىزگە پەقەت تاماقنى بىكارغا بېرەتتى. ئەمما، بىزگە بىر

تيىنمۇ پۇل بەرمەيتتى. يىلبويى بىكارغا ئىشلەيتتۇق. كىيىم-كېچەكتە يەنىلا ئاتا-ئانىمىزغا تايىناتتۇق. مەن قايتا تەربىيە ئېلىشقا بارغان يېزا بىزنىڭ ئۆيدىن 12 كىلومېتىر يىراقلىقتا ئىدى. كونىشەھەرنىڭ ناھىيە بازىرىدىنمۇ يىراق بولغاچقا، ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ئاپتوبۇسقا چۈشۈشمۇ قولايسىز ئىدى. ئائىلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقى

تۆپەيلىدىن، مەن بىرەر ۋېلسىپىتقا چىقىنالمىغان ئىدىم. شۇڭلاشقا، ھەر شەنبە كۈنى كەچتە ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، ئاقسۇدىكى ئۈيىمىزگە پىيادە قايتىپ كېلەتتىم. ئاقسۇدىن بارغان باشقا ئوغۇل بالا بولمىغاچقا، ئۆزۈم يالغۇز ماڭاتتىم. يولنى قسقارتىش ئۈچۈن، ئېتىزلىقلارنىڭ قىرلىرىدا، ئۆستەڭ بويلىرىدا ماڭاتتىم. 12 كىلومېتىر يولنى 2 سائەتتە

مىڭىپ، ئاندىن ئۆيگە كېلەتتىم. يەكشەنبە كۈنى كەچتە يەنە 2 سائەت يول يۈرۈپ، ئۇ يېزىغا قايتىپ كېتەتتىم. يېزىدا قايتا تەربىيە ئالغان بىر يېرىم يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتنىڭ ھەممىسىدە ئاشۇنداق قىلدىم.

1983 - يىلى يانۋاردا، مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرۈپ بولۇشۇمغىلا، فاكۇلتېتتىن مېنى شاگخەي

قاتناش ئۇنۇۋېرسىتېتىگە ئېلېكترو-ماگنىتلىق دولقۇن بىلەن مىكرو-دولقۇن تېخنىسكى بويىچە بىلىم ئاشۇرۇشقا ماڭدۇردى. ئۇ چاغدا شىنجاڭدا بۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان 2-بىر كىشى بولمىغاچقا، بىر يىلىنىڭ ئىچىدە ئۆگىنىشكە تېگىشلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ، بۇ ساھەدە بىر نوپۇزلۇق ئادەم بولۇپ چىقىشقا بەل باغلىدىم.

بەلگىلەنگەن دەرسلەرنى ئوقۇغۇچىلارغا ئۆتۈشتىن سىرت، مەن يەنە يېتەكچى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ يول كۆرسىتىشىدە ئوقۇتقۇچۇمغا ياردەملىشىپ، مىكرو دولقۇن تەجرىبەخانىسىنى تەييارلاپ، ھەمدە ئۇ دەرسنى ئۆتۈشۈپ بەردىم. بىر يىللىق ئىچىدە ئىككى 2 مەۋسۇملۇق ھەر ئىككىلىسىدە ئاشۇنداق قىلدىم. يازلىق تەتىلدە يۇرتقا قايتماي، نەنجىڭدە ئىلىپ بېرىلىدىغان بىر 4 ھەپتىلىك پراكتىكىغا

قاتنىششنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەينى ۋاقىتتىكى فىزىكا فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى، ئوقۇتقۇچۇم سۇلتان ئاكا مەكتەپتىن ئۇ پراكتىكىنىڭ خىراجىتىنى ھەل قىلىپ بەردى. پراكتىكىنى نەنجىڭدىكى بىر مەخپىي ھەربىي رادار زاۋۇتىدا ئېلىپ باردۇق. بۇ زاۋۇتنىڭ رادارنى سىناق قىلىدىغان ئورنى نەنجىڭدىكى بىر چەت يېزىدا ئىكەن. بىز ئۇ سىناق ئورنىغا 1-

كۆنى بارغاندا، چۆشلۈك تاماق ئۆچۈن ئۇ يەردىن ھېچقانداق بىر مۇسۇلمان ئاشخانىسى تاپالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن چۆشلۈك تاماق يېمىدىم. ئۇ چاغدا جۇڭگودا تېخى توڭلاتقۇ دېگەندەك نەرسىلەر چىقمىغان ئىدى. ئىككىنچى كۈندىن باشلاپ، مەن ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتىدا چۆشلۈك تاماقنىمۇ قوشۇپ، 100 گراملىق ھور نېنىدىن 3-4

يەۋالدىم. چۈشتە تاماق يېمىدىم.
مەن پات- پات مۇشۇنداق ئىشلار
بىلەن ئۆزۈمنىڭ ئىرادىسىنى سىناپ
تۇرىمەن. ئوغلۇمغا مۇشۇنداق
ھېكايىلەرنى داۋاملىق ئېيتىپ
بېرىپ، "ئوغلۇم، ئەگەر ھازىر سەن
بىر جاڭگالدا قېلىپ، يەيدىغان
بىر نەرسەڭ بولمىسا، ئۇ يەردە
جېنىڭنى بىرەر ھەپتە
ساقلىيالامسەن؟ ساقلاش ئۈچۈن
قانداق قىلىسەن؟" دەپ سوراپ

قويمەن. ئۇ كۆپنچە: "دادا، مېنىڭ سىزنىڭ ئۆتمۈشىڭىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ. ئەمما، ھازىر ئۆتمۈش ئەمەس. بىزدە ھازىر ئاش كەڭرى" دەپ جاۋاب بېرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، مەن شۇ ئوخشاش گەپنى تەكرارلاپ تۇرىمەن.

مەن ياپونىيەدە ئىشلىگەن تەتقىقات بىر ماگنىتلىق مىكرو دولقۇن زاپچىسى ئۈستىدە بولۇپ،

ئۇنىڭ ماتېماتىكىلىق فورمۇلالاشتۇرۇلىشى ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىدى. بىر فورمۇلانىڭ ئۇزۇنلۇقى نورمال ئىش قەغىزىدە 2 بەت كېلىدىغان بولۇپ، بىرەر پىلۇس ياكى مىنۇس بەلگۈسىدە خاتالىق بولۇپ قالسمۇ، ئەڭ ئاخىرقى نەتىجە توغرا چىقمايتتى. بۇ زاپچاسنىڭ ئاساسلىق فورمۇلاسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش ئۈچۈن، 20–30 فورمۇلا

چقىرىشقا تـوغرا كېلەتتى. مەن ئاشـۇنداق ماتېمـاتىكىلىق مەسـىلىنى يېشىپ، ياپونىيەگە بېرىپ 3 ئايدىن كېيىن، بىرىنچى ئىلمىي ماقالىنى مەملىكەتلىك ژۇرنالدا ئېلان قىلدىم. ئالتە ئايدىن كېيىن 2-ماقالىنى يوللىدىم. مەن ئىككىنچى قېتىمقى يىغىندا ماقالەمنى دوكلات قىلىپ بولغاندا، ئۇسـاكا ئۇنىۋېرسـىتېتىنىڭ بىر پروفېسسورى قېشىمغا كېلىپ،

بۇنىڭدىكى فورمۇلانى كىم ئىشلەپ چىقارغانلىقىنى سورىدى. مەن ئۆزۈم قىلغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ كىشى ھەيران قېلىپ، دەرھال مېنىڭ ئۇستازىم بىلەن كۆرۈشتى. ئەسلىدە، بۇ پروفېسسورنىڭ بىر ماگىستىرلىق ۋە بىر دوكتورلۇق ئوقۇغۇچىسىدىكى ئوقۇغۇچىسىمۇ بىزنىڭكى بىلەن ئوخشاش مەسىلە ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىۋاتقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ

گوٚروٚپپسی بوٚ مەسلنكٔ ماتیماتیكلق فورموٚلاسنی ئشلەپ چقرالمغان ئكەن. شوٚنكٔ بلەن بوٚ 2 گوٚروٚپپا بىرلشپ، بر ماقالە ئیلان قلدغان بولدوٚق. ئوٚ ماقالە ئامیرىكدا چقدغان، مكرو دولقوٚن ساهەسدە دوٚنیا بویچە ئەكٔ یوٚقرى دەرىجلك ژورنال بولغان leee transachtions on "michrowawe technology"

دېگەن ژۇرنالغا چىقتى. مەن 1-ئاپتور بولدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ھېلىقى پروفېسسور ئۆزىنىڭ تەتقىقات راسخوتىدىن پۇل چىقىرىپ، مېنىڭ بارلىق يول كىرايىمنى تۆلەپ، ئۆزلىرىنىڭ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تەتقىقات مۇزاكىرە يىغىنىغا قاتناشتۇردى. مەن ئۆزۈم ئىشلەۋاتقان ئالىي مەكتەپتە ئالاھىدە كۆزگە

كۆرۈنگەندىن كېيىن، ئۇلار ماڭا يارىدەم قىلىشنى قارار قىلىپ، 1987-يىلى ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ماگىستىرلىق ئوقۇشىغا يۆتكەپ قويىدىغان بولدى. ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتى مېنى ئىمتىھانسىز قوبۇل قىلدى. دەل شۇ چاغدا شىنجاڭدىن بىر ھۆكۈمەت ۋەكىللەر ئۆمىكى كەلگەن بولۇپ، بىزنىڭ مەكتەپنىڭ 1-مۇدىرى بىر يىغىندا مېنىڭ

مەكتەپ ئالماشماقچى بولغان ئىشمنى ئوتتۇرىغا قويىدى. بۇ ۋەكىللەردىن ھېچ قانداق ئىنكاس چىقمىغاچقا، مەكتەپ مۇدىرى ئۇلارغا تازىم قىلىپ تۇرۇپ، مۇنداق دېدى: "ئەركىن بىر ئالاھىدە تالانتلىق ياش ئىكەن. ئۇنىڭغا ياردەم قىلساڭلار، ئۇ كەلگۈسىدە قالتىس ئىشلارنى قىلالايدۇ. سىلەر ھەرگىز زىيان تارتمايسىلەر. بىر ئويلىشىپ

باقساقلار". بۇنىڭغا يەنە جاۋاب چىقمىدى. يىغىنىدىن كېيىن، ئۇستازىم مېنى ئۆز يېنىغا چاقىرىپ، "ئەركىن، ياپونلۇقلارنىڭ بىر ئادىتى، ئۇلار ھەرگىز باشقىلارغا باش ئەگمەيدۇ. باشقىلارغا تازىم قىلىشقا توغرا كەلگەندە، ئۇلار ئۇنىڭ ئورنىغا ئۆز قارنىغا پىچاق تىقىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋالىدۇ. بۈگۈن بىزنىڭ مەكتەپنىڭ 1-مۇدىرى سەندەك

بىر ئۇيغۇر ئۇچۇن بىر قانچە جۇڭگولۇقتا باش ئەگدى .ئۇلارغا تازىم قىلىپ تۇرۇپ يالۋۇردى. سەن بۇنىڭ قىممىتىنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالما". بۇ گەپلەرنى دەۋاتقاندا، ئۇستازىمنىڭ ئاۋازى تىترەپ، كۆزلىرى ياش بىلەن لىق تولغان ئىدى. مەن ئۇنتۇپ قالمىدىم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالالمايمەن.

ئوساكا ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى

ھېلىقى ئۇستازىم مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرستېتىدىكى ۋاقتىمدا مېنىڭ قىشمغا كېلىپ، مەن ئىشلەيدىغان تەجرىبخانىنى كۆرۈپ، بىزنىڭ ياتاقتا مېھمان بولۇپ باققان ئىدى. ئۇ بۇ يىل ئاپرېلدا ئامېرىكىغا يىغىنغا كېلىدىغان بولۇپ، مەن بىلەن كۆرۈشكىلى بىزنىڭ ئۆيگە يەنە كەلمەكچى.

مېنىڭ شىنجاڭ ئۇنىۋېرستېتىدا

ئوقۇغىنىم رادىئو ئېلېكترونىكىسى كەسپى بولۇپ، ئامېرىكىدا مېنى دەسلەپتە ئوقۇۇشقا قوبۇل قىلغان فىزىكا فاكۇلتېتى ئىدى. مەن 1- مەۋسۇمدە 3 دەرس تاللىدىم. جۇڭگودا ئوقۇغاندا، ئوقۇتقۇچى ھەر بىر دەرستىن بۇرۇن دوسكىغا بوگۇن قايسى باپ، قايسى پاراگرافنى ئۆتىدىغانلىقىنى يېزىپ قوياتتى. ئامېرىكىدا ئۇنداق قىلمايدىكەن. دەرسنى كىتابتىكى

تەرتىپ بويىچمۇ ئۆتمەيدىكەن. مەن ئۇنى ئۇقمىغاچقا، دەسلەپتە ئۆتتۈلگەن دەرسلەرنى "ئوقۇتقۇچى كىرىش سۆز سۆزلەۋاتىدۇ" دەپ ئويلاپتىمەن. تاللىغان دەرسنىڭ بىرى كۇۋانتوم فىزىكىسى بولۇپ، ئوقۇتقۇچى نيۇزېيكو كىيۋالغان، كۆينىكنى ساڭگىلىتىپ قويغان، ھەمدە گالستۇك تاقىۋالغان بولۇپ، داۋاملىق قولىدا ئۆزۈم كۆتۈرۈۋېلىپ، بىر تەرەپتىن ئۆزۈم

يەپ، بىر تەرەپتىن دەرسنى سۆزلەيتتى. مەن "كىرش سۆز قىسمىنى نېمىشقا بۇنچىۋالا ئۇزۇن سۆزلەيدىغاندۇ؟" دەپ ئويلايتتىم. ئۇ پروفېسسور 3 ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر كۈنى "كىلەر دۈشەنبە كۈنى ئىمتىھان ئالىمەن" دېدى. مەن ھەيران قېلىپ، "پروفېسسور، سىز دەرسنى قاچان باشلىغان ئىدىڭىز؟" دەپ سورىدىم. ئۇ كىشى "مۇشۇ

مەۋسۇمنىڭ 1-سائىتىدىلا باشلىغان" دەپ جاۋاب بەردى. مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئەسلىدە ئۇ كىشىنىڭ سۆزلەۋاتقىنى كىرىش سۆز ئەمەس، رەسمىي دەرس ئىكەندۇق! مەن ئۇ ئىمتىھاننى ئىنتايىن ناچار بەردىم. فىزىكا توغرىسىدا ئىنگلىزچە سۆزلۈكلەر ئۇ ياقتا تۇرسۇن، خەنزۇچە ھەتتا ئۇيغۇرچىنىمۇ بىلمەيتتىم. لېكىن، كىتاب ئوقۇيدىغانغا ۋاقتىلا بولسا،

ھەر قانداق نەرسىنى ئۆگىنەلەيدىغانغا ئىشەنچىم بار بولغاچقا، بۇ مەكتەپكە ھېچقانداق ئىككىلەنمەيلا كەلگەندىم. بىراق، مېنىڭ ئىشىم پەقەت ئوقۇشلا ئەمەس. ھەر ھەپتىدە 3 تەجرىبە دەرسى ئۆتۈپ، 20 سائەت ئىشلىمىسەم بولمايتتى. ئىنگلىز تىلىنى ئۇ تىلنى سۆزلىمەيدىغان جۇڭگو بىلەن ياپونىيەدە ئۆگەنگەن بولغاچقا، دەسلەپتە

مېنىڭ سۆزلەش ئىقتىدارىمنى
ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى.
ئۆنىڭ ئۇستىگە ھەر بىر تەجربە
دەرسىنى ئۆتۈش ئۈچۈن، 30
بەتلىك دەرسلىكنى كۆرۈپ، دەرس
ئۆتۈشكە تەييارلىق قىلىشىم كېرەك
ئىدى. مەن ئۈچۈن ۋاقىت
ئىنتايىن قىس بولۇپ كەتتى.
كىتاب كۆرۈشكە ۋاقىت
يېتىشمەيتى. ئىلاج بولماي،
ئوقۇش باشلىنىپ 3 ھەپتە

ئۆتكەنــدە، كۇۋانتــوم فىزىكــسى
دەرسىدىن چىقىۋالدىم. بىرىنچى
مەۋســۇمدە پەقەت 2 دەرســنىلا
ئوقــۇپ، ھەر ئىككىلىــسىدىن "A"
ئالــدىم. ئىككىنچى مەۋسۇمدىن
باشلاپ ســىنىپنىڭ ئەڭ ئالــدىغا
ئۆتتــۇم. ئوقــۇش پۈتتــۈرگىچە
ھەمــمە دەرسلەردە "A" ئېلىپ،
پەقەت بىرلا دەرستە "B" ئالدىم.
بــۇ دەرس "ئېلېكتــرو ماگنىــت
مەيدانى" دېگەن دەرس بولۇپ، ئۇ

مېنىڭ كەسپىم ئىدى. ئۇ دەرسنى ئۆتكەن ئوقۇتقۇچى گېرمانىيەلىك رىكتەر ئىسىملىك پروفېسسور بولۇپ، دەرستە يۇقىرى تەلەپ قويۇشتا مەكتەپ بويىچە داڭقى بار ئىكەن. دەرس سۆزلىشى ئىنتايىن ياخشى بولۇپ، دوسكىغا بىر نەرسە يازسا، بىرەر پەش-چەكتىنمۇ ئۇنتۇلۇپ قالماي تولۇق يازىدىكەن. ئۇ كىشى ھەر قېتىم دەرس ئۆتكەندە سىنىپتىكى

قىز ئوقۇغۇچىلار ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي، مەكتەپكە ئەرز قىلىپ بارىدىكەن. لېكىن، ئامېرىكىدا بىر پروفېسسور نىڭ بىر پادىشاھ بىلەن ئوخشاش ھوقۇقى بولغاچقا، مەكتەپتىن ئۇ كىشىنى ھېچ نېمە قىلالمايدىكەن. بۇ پروفېسسورنىڭ يەنە بىر ناچار يېرى، ئەگەر سىز ئۇنىڭ دەرسىنى تاللاپ بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ دەرسىدىن چېكىنمەكچى بولسىڭىز، ئۇنىڭغا

يـول قويمايـدىكەن (ئادەتتە بۇنىڭغـا يـول قويۇلـىدۇ). فــاكۇلتېتتىكى قالغــان ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئۇنىڭغــا ئۆچ بولغاچقـا، ئۇنىڭغـا باشقا بىر بىنادىن ئىشخانا بەرگەنىكەن. ئۇ كـشى بـۇ دەرسـتە بىزنىـڭ ئىمتىھانىمىـزنىڭ يېرىمـىنى يېپىـق، يېرىمىنى ئوچۇق ئالدى. سىز ئالـدى بـلەن يېپىـق قـسمىنى تۈگىتىپ، ئىمتىھان قەغىزىنى

تاپشۇرغاندىن كېيىن، ئاندىن ئوچۇق قىسمىنى ئىشلىگىلى يول قويىاتتى. ئىمتىھانى ئىنتايىن تەس بولۇپ، مەن ئۇ دەرسنى ئوقۇغان چاغدا ئۇ كىشى ھېچكىمگە "A" بەرمىدى. شۇڭا مەن "B" ئالدىم. لېكىن، بۇ دەرسنى ئىنتايىن پۇختا ئۆگىنىۋالدىم. بۇ دەرسنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى بۇ ساھەدە رەسمىي مۇتەخەسسىس بولغاندەك ھېس قىلدىم. مەن بۇ

مەكتەپكە كېلىشتىن بۇرۇن، فاكۇلتېتتىكىلەر مېنىڭ تەتقىقاتىم ئۈچۈن بىر ياپونلۇق پروفېسسورنى بەلگىلەپ قويغان ئىكەن. ئۇ كىشى مۇشۇ مەكتەپنىڭ پروفېسسورى ھەمدە Chaltech نىڭ زەرەت فىزىكىسى تەتقىقاتچىسى ئىكەن. فاكۇلتېت بويىچە تەتقىقاتتا ھەممىدىن ئاكتىپ ئىكەن. ماگىستىرلىق ماقالەم ئۈچۈن، مەن ياپونىيەدىكى تەتقىقاتىمنىڭ

داۋامنى قىلدىم. بۇ تەتقىقاتتا بىز ياپونىيەدە ھەل قىلالمىغان بىر مەسىلە بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ بىز نەزەرىيىۋى جەھەتتىن بىزنىڭ تەتقىقات مەسىلىمىزدە ئۆيغىرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنىنى ئىسپاتلاپ چىقىرالمىغان ئىدۇق. بۇرۇنقى ئىلمىي ماقالىنى ئىپلان قىلىدىغاندا، بىز بۇ ئەھۋالنى ئىلمىي ژۇرنالنىڭ باش تەھرىرىگە ئېيتقان ئىدۇق. ئېنېرگىيە

ساقلىنىش شەرتىدە چىققان خاتالىق ئىنتايىن كىچىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە نەزەرىيە بىلەن تەجرىبە نەتىجىلىرىنىڭ ناھايىتى يېقىن چىققانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۇلار بۇ ماقالىنى ئېلان قىلىشنى قارار قىلغانىدى. لېكىن، بۇ ئېنېرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنىدىكى مەسىلە ئامېرىكىدىمۇ داۋاملىق قىلغانىدى. مەن ئوقۇش پۈتتۈرىدىغانغا بىر مەۋسۇم

قالغاندا، ئۆزۈم ئشلەپ چىقارغان
تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئۇستازىمغا
كۆرسىتىپ، شۇ ئاساستا ماقالە
يېزىشنى باشلاشقا رۇخسەت
ئالماقچى بولدۇم. لېكىن، ئۇ
كىشى ئىنتايىن جىددىيلىشىپ
كەتتى. ئىنتايىن كەسكىن قىلىپ،
"ئەركىن، سەن ئېينىرگىيەنىڭ
ساقلىنىش قانۇنىنى ئىسپاتلاپ
چىقارمىساڭ بولمايدۇ. ئۇنداق
قىلمايدىكەنسەن، ئوقۇش

پۈتتۈرەلمەيـــــسەن. ئەگەر ئۇ
مەسلىنى ھەل قىلمساڭ، مېنىڭ
قېشىمغا قايتىلاپ كەلمە" دېدى.
بۇ مەن ئۈچۈن بىر ئېغىر سىناق
بولدى. شـان-شـەرەپ بىلەن
ئوقۇش پۈتتـۈرمەكچى بولغـان
ئادەم، بىـــراقلا ئوقــۇش
پۈتتۈرەلمەسلىك خەتىرىگە دۇچ
كەلدىم. بىر قانچە كۈن قولۇمغا
ھېچ ئىش بارمىدى. ئۈنىڭدىن
كېيىن مەن مۇشۇ تەتقىقات

مەسلىسىدە قوللانغان ماتېماتىكىنىڭ ئەسلىدىكى كىتابىدىن برنى تاپتىم. ئۇ ئالىي مەكتەپلەردە ئۆتۈلىدىغان دەرس بولمىغاچقا، ماڭا پەقەت بىرلا يول بار ئىدى. ئۇ بولسىمۇ ئۇ كىتابنى ئۆزۈم ئۆگىنىپ چىقىش. مەن دەل شۇنداق قىلدىم. ماتېماتىكىنى تەپسىلىي چۈشەنگەندىن كېيىن، ئۆزۈم بۇرۇن كەلتۈرۈپ چىقارغان فورمۇلالارنىڭ ھەممىسىنى

ناھايىتى ئىنچىكىلەپ قايتا تەكشۈرۈپ چىقتىم. ئاخىرىدا مەسلىنى تاپتىم. ئەسلىدە مەن بۇ مەسىلىنى يېشىشكە باشلىغاندا، ئۇساكا ئۇنىۋېرسىتېتىنى بۇرۇن پۈتتۈرۈپ چىقىپ كەتكەن بىر دوكتۇرلۇق ئوقۇغۇچىسىنىڭ دىسسېرتاتسىيەسىگە ئاساسلانغان ئىدىم. ئەسلىدە ئاشۇ دىسسېرتاتسىيەدە ئىككى ماتېماتىكلىق ئويەراتۇرنىڭ ئورنى

ئالمشپ قالغان ئىكەن. شۇ سەۋەبتىن ئېنېرگىيەنىڭ ساقلىنىش قانۇنى توغرا چىقماپتۇ. بۇ ئىشتىن كېيىن ئۇستازىم مىنى باشقىچە ھۆرمەتلەيدىغان بولدى. مېنىڭ ماقالەم ئامېرىكىدا چىقىدىغان يۇقىرى دەرىجىلىك فىزىكا ئىلمىي جورنىلى " Journal of applied phisichs"دا ئېلان قىلىندى. ماگىستىرلىق دىسسېرتاتسىيەنى كىتاب قىلىپ چىقارغاندا،

ئۇنىڭدىن 2 نۇسخىنى ئارتۇق چىقىرىپ، ياپونىيەدىكى 2 ئۇستازىمغا بىردىن ماڭدۇرۇپ بەردىم. يۇقىرىقىدەك ئوقۇش نەتىجەم بىلەن، بۇ مەكتەپتە ئوقۇغان 2 يىلنىڭ ھەر بىرىدە، بىر يىلدا فاكۇلتېت بويىچە پەقەت بىرلا ئاسپىرانت ئوقۇغۇچىغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتتىن بىرىگە ئېرىشتىم.

ئامېرىكىغا ئوقۇشقا كەلگەن

چەت ئەللكلەر دۇچ كېلىدىغان ئەڭ چوڭ قىينچىلىقنىڭ بىرى، ئىقتىسادنى قانداق ھەل قىلىش مەسىلىسىدۇر. مەن ماگىستىرلىق ئوقۇشىغا بىر قانچە پىشقەدەملىرىمىزنىڭ ياردىمى بىلەن، ھەمدە كەسىپ ئۆزگەرتىپ، تولۇق ئوقۇش مۇكاپات پۇلى بىلەن كىردىم. لېكىن، دوكتورلۇق ئوقۇشىدا ماڭا ئۇنداق شەرت-شارائىت يوق ئىدى. شۇڭلاشقا،

ئامېرىكىغا كېلىپلا بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئۆيلىنىشقا باشلىدىم. مەن ماگىستىرلىق دەرسلىرىنى بىر يېرىم يىلدا (يەنى 3 مەۋسۇمدە) تۈگىتىپ بولۇپ، ئەڭ ئاخىرقى مەۋسۇمنى ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئىلمىي تەتقىقات ماقالىسى يېزىشقا ئاجرىتىپ قويدۇم. شۇڭا، بۇ ئەڭ ئاخىرقى مەۋسۇمدە ۋاقتىم خېلى كەڭرى بولۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆز فاكۇلتېتىمدىكى

ھەپتىسگە 20 سائەت قىلىدىغان ئوقۇتقۇچىلىقىمدىن باشقا، مەن يەنە مەكتەپنىڭ "ئاكادېمىيە يارىدەم بېرىش مەركىزى" دە ھەپتىسگە 10 سائەت ئەتراپىدا ئىشلىدىم. بۇ مەكتەپتىكى ئۆگىنىشتە قىيىنچىلىقى بار ئوقۇغۇچىلار ئۆچۈن تەسىس قىلىنغان ئورۇن بولۇپ، ھەر بىر ئوقۇغۇچى ھەر ھەپتىسى بۇ يەرگە كېلىپ، بىر سائەت مەخسۇس

ياردەمگە ئېرىشەلەيتى. بۇ يەردە دەرس چۈشەندۈرىدىغان ئوقۇتقۇچى ئىنگلىزچە "Tutor" دەپ ئاتىلاتتى. سائىتىگە 8.5 دوللار ئەتراپىدا پۇل بېرەتتى. مەندىن بىر قېتىم دەرس ئېلىپ باققان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسى مەندىن ئىنتايىن رازى بولۇپ، داۋاملىق مېنى تاللايدىغان بولۇپ قالاتتى. شۇڭا، مەن بىر ھەپتىدە 10 سائەت ئىشلىسەم، بۇ 10

سائەتنىڭ ھەممىسگە لىقمۇ-لىق
ئوقۇغۇچى ئورۇنلاشتۇرۇلاتتى
(قىشغا ئوقۇغۇچىلار ئانچە
كەلمەيدىغان، ھەممە ۋاقىتتا
تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئولتۇرىدىغان
Tutor لارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى).
ئۆنىڭدىن باشقا، مەن فىزىكا،
ماتېماتىكا ۋە ئېلېكتر كەسپلىرى
بويىچە ئۆز ئالدىمغىمۇ شەخسىي
Tutor لۇق قىلدىم. سائىتىگە 12
دوللار ئالدىم. دەسلەپتە

مەكتەپنىڭ ئۇقۇش بىنالىرىنىڭ ئىچىگە ئىلان چاپلاپ قويىدۇم. بۇ ئىشنى بىر نەچچە ئاي قىلغاندىن كېيىن، مېنىڭ دەرسىنى ياخشى ئۆتۈدىغانلىقىمدىن خېلى كۆپ ئوقۇغۇچىلارغا خەۋەر تېپىپ، مېنى ئۇلار ئۆزلىرى ئىزدەپ كېلىدىغان بولدى. ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ ئىچىدە ئىيز مەكتىپىمدىكى ئۆگىنىشى ئەڭ ناچارلارمۇ بار بولۇپ، ئەتراپتىكى باشقا ئالىي مەكتەپتىكى

ئۆگىنىشتە ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىلارمۇ، ھەتتا كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ لوس ئانجېلەس شۆبىسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ بار ئىدى. شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرىنىڭ ھەر ئىككىلىسىدە ماڭا ئوقۇغۇچىلار لىق ئۆچىرەت بولۇپ كېتىپ، كۈنىگە 12 سائەت دەرس ئۆتەتتىم. كەچتە ياتاققا قايتىپ بارغاندا، بىر كۈن توختىماي سۆزلىگەن بولغاچقا، ئاۋالىم

ئامانگولگە گەپ قىلسام ئاۋازىم چىقماي قالاتتى. ئامانگول ئۇغلىمىزنى 7 ئايلىق ۋاقتىدىلا سۇتتىن ئايرىۋېتىپ، 2 بالىنى ئۇرۇمچىدە قويۇپ ئامېرىكىغا كەلگەن بولغاچقا، دەسلەپتە زادىلا كۆنەلمىدى. ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىش ئۈچۈن قولىغا كىتاب ئالسا، كۆزىگە 2 بالا كىتابنىڭ قىرغىقىدا ئولتۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. پاراڭلىشاي دېسە ئەتراپتا باشقا

ئادەم يوق. مەن بولسام كۆنبويى مەكتەپتە. بىر ياش ئانا ئۆچۈن بۇ ناھايىتى كۆلپەتلىك كۈنلەر ئىدى. ئامېرىكىغا يېڭى كەلگەن 1-يىلىنىڭ ئىچىدە ئامانگۈل كۆپ يىغلايتتى. كەلگۈسىنى دەپ، ئۆزىنى ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشكە مەجبۇرلايتتى.

مەن دوكتورلۇق ئوقۇشى ئۈچۈن ئامېرىكىدىكى 10 دەك ئالىي مەكتەپنىڭ ئېلېكتىر ئىنجىنىرلىقى

كەسپگە ئۆلتماس قىلدىم. ئۇنىڭ
ئىچىدە 6 مەكتەپتىن ماڭا ئوقۇش
چاقىرىقى كەلدى. لېكىن، بىرىمۇ
ماڭا ئوقۇش مۇكاپات پۇلى
بەرمىدى. ئېلېكتىر ئىنجېنىرلىقى
كەسپى ئامېرىكىدا ئېھتىياجى بىر
قەدەر يۇقىرى بولغان كەسپ
بولغاچقا، بۇ كەسپكە كەلگەن
چەت ئەللىك دوكتۇرلۇق
ئوقۇغۇچىلىرىغا 1-يىلى ئوقۇش
يارىدەم پۇلى بېرىلمەيدىكەن. مەن

ئامالسىز، بىر يىل ئىشلەپ، ئاندىن ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇش قارارىغا كەلدىم. ئەمما، 1989-1990-يىللىرى سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، ئامېرىكىنىڭ ئىقتىسادى ئىنتايىن ناچارلىشىپ، خىزمەت تېپىش ئىنتايىن قىيىنلىشىپ كەتتى. مەن ئوقۇش پۈتتۈرۈشتىن بىر قانچە ئاي بۇرۇنلا خىزمەت ئىزدەشكە باشلاپ، پەقەتلا خىزمەت

تاپالمىدىم. ئاخىرى بولماي،
رەستۇراندا كۈتكۈچى بولۇشقا
ئۆلتماس قىلىشقا باشلىدىم.
ئەمما، ئۇلار مېنىڭ ئۆلتماس
جەدۋىلىمدىن مېنىڭ فىزىكىدا
ماگىستىرلىق ئۇنۋانىم بارلىقىنى
كۆرۈپلا، "سەن بۇ يەردە ئۇزۇن
مۇددەت ئىشلىمگىدەكسەن"،
دەپ مېنى ئىشقا ئالمىدى.
هوللىيۋۇئودنىڭ كىنو ئارتىسلىرى
تۇردىغان بەرۋەلەي هىلل دېگەن

رايوندا كىچىك باللارنى باقسا، پۇلنى خېلى كۆپ تاپقىلى بولىدىكەن، دەپ ئاڭلىدىم. مەن كىچىكىمدە ئۆزۈمنىڭ ئۇكا-سىڭىللىرىنى خېلى بېقىپ باققان بولغاچقا، بۇنىمۇ سىناپ بېقىشنى قارار قىلدىم. ئەمما، مەن گېزىتتىكى ئېلاننى كۆرۈپ، ئۆي ئىگىلىرىگە تېلېفون قىلسام، "بىز ئەرلەرنى ئالمايمىز"، دەپ، ماڭا ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇش پۇرسىتىنىمۇ

بەرمدى. ئۇنڭدىن كېيىن مەك
تەسلكتە بىر ئېلېكترونلۇق توك
يولى تاختىسىنى سىناپ
تەكشۈردىغان 10 نەچچە
كىشلىك كىچىك شىركەتتىن ئىش
تاپتىم. بۇ شىركەتنىڭ ئىگىسى بىر
ئاق تەنلىك بولۇپ، قالغانلارنىڭ
مەندىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى
مەكسىكىلىقلار ئىدى. شۇڭا ئۇلار
ئۆز-ئارا ئىسپان تىلىدا
سۆزلىشەتتى. شىركەتنىكى

رادىئونمۇ ئىسپانچە قانالغا قويۇپ قويـاتتى. ئۇ مېنىـڭ ئوقۇغـان ئۇنـۋانىم بىـلەن ئاساسـەن مۇناسىۋىتى يوق بىر قارا خىزمەت بولـۇپ، ماڭـا سائەتكە ئاران 5 دوللار بېرەتتى. بۇ يەردە بىر ئاي ئىشلەپ قارىسام، بىـر ئايلىـق كىرىمىمنىڭ بىر قىسمىنى ياتاققا تۆلەپ، بىـر قىسمىنى تۇرمۇشقا ئىشلەتكەندىن كېيىن، بىزگە ئاران بىـر-ئىككـى يـۈز دولـلار پـۇل

قالدىكەن. بۇنىڭ بىلەن بىر يىلدا كېيىنكى مەكتەپنىڭ ئوقۇش پۇلىنى تېپىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن داۋاملىق ئىزدەپ يۈرۈپ، يەنە بىر شىركەتتە سائىتىگە 6.5 دوللار بېرىدىغان ئىش تاپتىم. ئۇ ئېلېكتر توك يولى تاختىسىنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەت ئىدى. شۇنىڭ بىلەن 1-شىركەتتە ئەتىگەن سائەت 8 دىن چۈشكىچە، 2-شىركەتتە چۈشتىن

كېيىن سائەت 1 دىن كەچ سائەت 10-11 لەرگىچە ئىشلەيدىغان قىلدىم. ئەتىگىنى ئۆيدىن سائەت 7 دە چىقسام، كەچتە سائەت 11 دىن كېيىن قايتىپ كېلەتتىم. بىر كۈنى 1-شىركەتتىن ئىشتىن چۈشۈپ، 2-شىركەتكە بېرىپ، بىناغا كىرىپ كېتىۋاتسام، پاراڭلىشىپ تۇرغان بۇ 2 شىركەتنىڭ ئىگىلىرىگە ئۇچرىشىپ قالدىم. ئەسلىدە بۇ 2 كىشى

يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. 1-شىركەتنىڭ باشلىقى "ئەركىن نېمىشقا بۇ يەردە يوقۇيدۇ؟" دەپ سورىدى. 2-شىركەتنىڭ باشلىغى "بىزنىڭ شىركەتتە ئىشلەيدۇ" دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن، مېنىڭ 2 شىركەتتە تەڭ ئىشلەۋاتقانلىقىم پاش بولۇپ قالدى. ئۇلار مېنىڭ بىر ئىشىمنى قىسقارتىشىمنى قەتئىي تەلەپ قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن 1-

شىركەتنى قىسقارتىپ، 2-شىركەتتە ھەر كۈنى 12 سائەت ئىشلەيدىغان قىلدىم. كېيىن قاراپ باقسام، بۇ يول بىلەن ھەر ئايدا يىغالايدىغان پۇل يەنە 500 دوللارغىمۇ بارمايدىكەن. ئۈنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ باشلىقىم ئۆزى ئىراندىن 15 ئىلگىرى كەلگەن، ئەمما ئىبرى ئامېرىكىغا كېلەلمىگەن بىر ئايال بولۇپ، باشقۇرۇش ئۇسۇلى ئىنتايىن ناچار

ئىدى. ئۇ مېكسكىلىق ئوقۇمىغان قارا خىزمەتچىلەرنى باشقۇرۇپ ئۆگىنىپ قالغان بولغاچقا، ماڭمۇ دەل ئاشۇنداق مۇئامىلە قىلدى. ھەر كۈنى ئەتىدىن كەچكىچە كۆزۈمگە كىرىۋالاتتى. بەزىدە ئىشلەۋېتىپ بىر ئۆيدىن يەنە بىر ئۆيگە كېتىپ بارسام، "ئەركىن، نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟" دەپ سورايتتى. مەن ئاچچىقىمدا "ماۋۇ يەردىن ئاۋۇ يەرگە مېڭىۋاتىمەن!"

دەپ جاۋاب بېرەتتىم. روھىي جەھەتتىن خۇددى ئاسماندىن يەرگە چۈشكەندەك بولۇپ، ھەر كۈنى ئىشقا بوينۇمنى باغلاپ تارتقاندەك باراتتىم. پەقەت پۇل ئۈچۈنلا ئىشلەيتتىم. بۇ شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مىسرلىق كىشى بولۇپ، مېنىڭ ھەر كۈنى روھسىز ئىنتايىن چۈشكۈن ئىشقا كېلىۋاتقىنىمنى كۆرگەندىن كېيىن، بىر كۈنى مېنى ئۆزىنىڭ

ئىشخانىسىغا چاقىرىپ، مەندىن
ئەھۋال سورىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ
دوكتۇرلۇقتا ئوقۇشقا پۇل يىغىش
ئۈچۈن بۇ يەردە
ئىشلەۋاتقانلىقىمنى
چۈشەندۈرگەندىن كېيىن، ئۇ
كىشى ماڭا: "ئەركىن، ئەگەر
ياخشىراق خىزمەت تاپالىساڭ، بۇ
شىركەتتىن ھەر قانداق ۋاقىتتا
چىقىپ كەتسەڭ بولىۋېرىدۇ.
ھەرگىز بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى ئاياش

ئۆيدا بولما. مەنمۇ ئەينى ۋاقتتا ساڭا ئوخشاش يوللارنى بېشىمدىن كەچۈرگەن. فىزىكىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىپ بولغاندا، مەن ھېچيەردىن خىزمەت تاپالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۆزۈمنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى بارلىقىنى ھېچكىمگە دېمەي، مۇشۇ شىركەتكە قارا ئىشچى ئورنىدا كىردىم. 5 يىلدەك ئىشلىگەندىن كېيىن، ئاندىن ئۆزۈمنى

ئاشكارىلىدىم. مانا ئەمدى ئۆز ئىقتىدارىمنى ھەقىقىي جارىي قىلدۇرالايدىغان بولدۇم. شۇڭا سەن بۇگۈن بىر ياخشىراق خىزمەت تاپساڭ، ئەتىلا چىقىپ كەتسەڭمۇ، مەن ھەرگىز خاپا بولمايمەن". بۇ يول بىلەن يېتەرلىك پۇل يىغىش ئىمكانىيىتى بولمىغاچقا، مەن ئاخىرى مېنى قوبۇل قىلغان مەكتەپلەرنىڭ بىرى بولغان كالىفورنىيە

ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئېلېكتر ۋە كومپيۇتېر ئىنژېنېرلىقى فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرىغا تېلېفون قىلدىم. ئۇ كىشىگە ئۆزۈمنىڭ ئوقۇتقۇچىلىقتا ئىنتايىن ياخشى ئىكەنلىكىمنى، شۇ سەۋەبتىن كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتىدا بىر ئىلغار ئوقۇتقۇچى دېگەن مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكىمنى ئېيتىپ، مېنىڭ ئوقۇش پۇلۇمنى كۆتۈرۈۋېتەلىگەن تەقدىردىمۇ،

ماشا ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتى بىرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ كىشى مېنىڭ بۇرۇنقى مەكتەپىمدىن يۇقىرىقى ئەھۋالنى تەكشۈرۈپ باققاندىن كېيىن، ماشا 25% خىزمەت بەردى. بۇ ھەپتىسىگە 10 سائەت ئىشلەيدىغان خىزمەت بولۇپ، ئامېرىكىدا پۈتۈن كۈنلۈك ئوقۇغۇچىلار ھەپتىسىگە 50% (يەنى 20 سائەت) ئىشلىشكە يول قويۇلىدۇ. ئامانگۇل بىلەن

ئىككىمىز قانداق قىلىش توغرىسىدا بىر ھەپتە مەسلىھەتلەشتۇق. قايىتا-قايىتا پۇل ساندۇق. نەچچە كېچىنى ئۇخلىماي ئۆتكۈزدۇق. ماشا ئۇ خىزمەتتىن كېلىدىغان مائاش 500 دوللار ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇ مەكتەپنىڭ بىر يىللىق ئوقۇش پۇلى 13000 دوللار ئىدى. ئاخىرى ئۇ مەكتەپكە بېرىشنى قارار قىلىپ، يوك-تاقلىرىمىزنى ھەر بىرىنى 700

دوللاردىن سېتىۋالغان 2 كىچىك ماشىنىغا قاچىلاپ، 500 كىلومېتىر يول يۈرۈپ، شىمالىي كالىفورنىيەگە كۆچۈپ كەتتۇق. ئۇ مەكتەپكە بارغاندىن كېيىن، ئۇلار مېنىڭ خىزمىتىمنى 50% گە كۆتۈرۈپ بەردى. قالغان كەم يەرلىرىنى تولدۇرۇش ئۈچۈن، ئامانگۈل ھەر خىل جاپالىق خىزمەتلەرنى تېپىپ ئىشلىدى. ئۇ مەكتەپتە بىر يىل 3 مەۋسۇم

بولۇپ، مەن 1-يىلى ئۆگىنىش ۋە ئوقۇتقۇچىلىق جەھەتتە خېلى كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولغاچقا، 2-يىلى فاكۇلتېتتىن مېنىڭ 3 مەۋسۇملۇق ئوقۇش پۇلۇمنىڭ ھەممىسىنى كۆتۈرۈۋەتتى. شۇ چاغدا بىر مەۋسۇملۇق ئوقۇش مۇكاپاتى پۇلىغىمۇ ئېرىشەلمىگەن جۇڭگولۇق خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى

فاكۇلتېت مۇدىرىنىڭ قىشغا مىنىڭ ئۈستۈمدىن ئەرز قىلىپ بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، مىنىڭ دوكتۇرلۇق ئوقۇشۇمدا ئاياللىنىڭ قوشقان تۆھپىسى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، مەن ئالغان دوكتۇرلۇق ئۇنۋانىنىڭ بىر قىسمى ئامانگۈلگە تەۋەدۇر.

بۇ جەھەتتە ھېكايىلىرىم ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ھازىرچە مۇشۇ يەردە توختىتاي. مەن ئۆزۈم ئىشلەپ باققان ھەر بىر ئورۇندا،

يۇقىرىدا تىزغان شەخسىي خاراكتېرىم بىلەن ناھايىتى يۇقىرى باھاغا ئېرىشىپ كەلدىم. مەسىلەن، ماڭا بىرىلگەن بىر قىسىم باھالار مۇنداق: – مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ياخشى ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرى.

– مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ئەقىللىق ئىلىم-پەنچى ("Scientist") نىڭ بىرسى.

– مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ئالىيجاناب، ئەڭ ئەقىتدارلىق ئىنژىنىرنىڭ بىرسى.
– ئىلمىي تەتقىقاتتا، ئىشلارنى داۋاملىق ئۆز نورمىسىدىن ئارتۇق قىلىدۇ.
– ھەممە خىزمەتنى تەلەپتىن كۆپ يۇقىرى ئورۇنلايدۇ.
– مەن ھازىرغىچە ئۇچرىتىپ باققان ئەڭ ياخشى پروفېسسورنىڭ بىرسى.

– ئەگەر پروفېسسورلارنىڭ ھەممىسى ئەركىندەك بولسا، مەن ھازىرقىدىن يۇقىرى ئوقۇش پۈلى تۆلەشكە رازىمەن.

مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئېلىپ، بىر يېرىم يىل ئامېرىكىنىڭ ساندىئا دۆلەتلىك تەجرىبىخانىسىدا دوكتور ئاشتى (Post doctor) بىلەن شۇغۇللاندىم. شۇ جەرياندا Chwi laser دېگەن بىر شىركەتنىڭ

Aleks دېگەن مۇئاۋىن رەئىسى بىلەن شىرىك ئىشلىگەن بولۇپ، Post doctor تاماملانغاندا، ئۇ مېنى ئۆز شىركىتىگە خىزمەتكە ئالدى. بۇ كىشىنىڭ ئاتا-ئانىسى رۇسىيەدىن كەلگەن يەھۇدىيلاردىن بولۇپ، Aleks نيۇيوركتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، MIT ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكلاۋۇر، كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بەركەلەي شۆبىسىدە دوكتورلۇق

ئوقۇغان كىشى ئىدى. تۇغما ئەقىللىق بولۇپ، كەسپتە ئىنتايىن قابىلىيەتلىك ئىدى. لېكىن كىچىكىدىن تارتىپ ئائىلىسىدە خارلىق ئىچىدە چوڭ بولغان بولۇپ، كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە بىر ئاز ناچار ئىدى. دەسلەپتە مېنى تۆزۈكرەك كۆزگە ئىلمىدى. ھە دېسىلا ماڭا قوپال مۇئامىلە قىلدى. لېكىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، بىز

ناهايتى ياخشى چىقشىپ كەتتۇق. بىر نەرسە ياساپ چىقىرىشتا، ئۇ كىشى بىر تېخنىكىنىڭ ئىشلەيدىغان- ئىشلىمەيدىغانلىقىنى ئالدىنئالا مۆلچەرلەشكە ئىنتايىن قادىر ئىدى. مەن بولسام، ئۇنى لاھىيىلەپ، ئۇنىڭغا كېتىدىغان زاپچاسلارنى تېپىپ ئېلىپ، ئۇنى تەجرىبىخانىدا ياساپ چىقىشقا قادىر ئىدىم. كېيىنچە ئىككىمىز

بىرلەشسەك، بۇ دۇنيادا بىز قىلالمايدىغان ئىش يوقتەك تۇيۇلىدىغان بولدى. مەن بىلەن ئارىلىشىش جەريانىدا ئۇيغۇرلارنى، مېنىڭ بالىلىق ھاياتىمنى، ھەمدە مېنىڭ ئۇيغۇر مىللىتىگە بولغان چەكسىز سۆيگۈ ھېسسىياتىمنى تولۇق بىلىپ كەتتى. ئۇ تېخى كەلگۈسىدە ۋاقتىمىز چىققاندا، ئىككىمىز بىرلىشىپ مېنىڭ ھاياتىمنى ئىنگلىزچە يېزىپ،

كتاب قلىپ چىقىرىشنى تەكلىپ قىلدى. مەن پاراڭلار ئارىسىدا ئۈنىڭغا، "قارا، مەن كىچىكىمدە قوسۇغۇم تويغىچە تاماق يېيەلمەي، ئېرىق-ئۆستەڭنىڭ پاسكىنا سۈلىرىنى ئىچىپ چوڭ بولغان بولسامۇ، ھازىر سەندەك بىر ئەقىللىق يەھۇدىيدىن قېلىشمايمەن. ئەگەر مەن سەن ئۆسكەن شەرت-شارائىتتا ئۆسۈپ يېتىلگەن بولسام، سەندىن جىق

ئەقىللىق بولاتتىم" دېسەم، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ بېشىنى لىڭشىتاتتى.
مەن ھەقىقەتەنمۇ ئېرىق-ئۆستەڭنىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولغان ئىدىم. بىزنىڭ ئىدارىنىڭ ئالدىدا بىر كىچىك ئېرىق بار بولۇپ، بىز سۇنى شۇ يەردىن ئەكىرىپ ئىچەتتۇق. بۇ ئېرىقنىڭ بەشى تارىم دەرياسى بولۇپ، بىزنىڭ ئىدارىنىڭ ئالدىغا كەلگىچە قانچىلىك جايلاردا بۇ سۇنى ئات-

ئۇلاقلار ئېچىدىغانلىقى، قانچىلىك يەرلەردە كىچىك باللار ئۇنىڭ بېشىدىكى ئۆستەڭگە سۇغا چۈشىدىغانلىقى مەلۇم ئەمەس. مەن يېزىدا قايتا تەربىيە ئېلىۋاتقان مەزگىلدىمۇ، قىش كۈنلىرى بىر توڭلاپ قالغان ھور نېنىنى ئېلىپ، ئۆستەڭ بويىغا بىر چاشكا ئېلىپ بېرىپ، سۇنى شۇ ئۆستەڭدىن ئېلىپ، توڭلاپ قالغان ھور نېنىنى غاجلاپ

يەۋاتقاندا، ئۆستەڭنىڭ بېشىدا سۇغا كىچىك تۇرۇپ سۇ ئىچىۋاتقان ماللارنى كۆرۈپ تۇراتتىم. يېزىدىكى تۇغقانلارنىڭ قېشىغا بارغاندا، ئېرىق بويىلىرىغا ياساپ قويىغان كىچىك كۆلچەكنىڭ سۈيىنى قول بىلەن ئىچكەندە، بەزىدە قولىمىزغا قۇمچاق (پاقىنىڭ بالىسى) چىقىپ قالاتتى. بىز قۇمچاقنى پۈۋلەپ چۆشۈرۈۋېتىپ، قولىمىزدىكى سۇنى ئىچەتتۇق.

مەن تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرەي دېگەندە ئاندىن ئاقسۇ شەھرىدە قۇدۇق پەيدا بولغاندى. كېيىنچە Aleks مەندىن ناھايىتى تەسىرلىنىدىغان بولۇپ كەتتى. ئىككى يىلنىڭ ئىچىدە مائاشىمنى 50% ئۆستۈرۈپ بەردى. بىر كۈنى ئۇ مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، "ئەركىن، مەندە سەندەك كىشىلىك پرىنسىپى دېگەن بىر نەرسە يوق ئىكەن. مەن ساڭا ۋە

ئۇيغۇرلارغا ھۆرمەت قىلىش يۈزىسىدىن، بۇگۈندىن باشلاپ چوشقا گۆشى يېيىشنى توختىتىمەن"، دىدى. بۇ كىشى دىنغا ئىشەنمىگەچكە، بۇرۇن چوشقا گۆشىنمۇ يەۋېرەتتى. بىزنىڭ دوستلۇقىمىز شۇنىڭدىن باشلاپ ئىزچىل داۋاملىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ كىشى ھازىر فلورىدا شتاتىدا بولۇپ، ئۆزى بىر ئايرىم شىركەت قۇردى. ھەر قېتىم

كالىفورنىيەگە كەلسە، چوقۇم بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ قونۇپ، مەن بىلەن پاراڭلىشىپ كېتىدۇ.

2000-يىلىنىڭ ئاخىرلىرى Aleks نى مەن تونۇشتۇرۇپ، بىزنىڭ Wawesplitter دېگەن شىركەتكە ئالدۇردۇم. ئۇزۇن ئۆتمەي ئىككىلىمىز شىركەتنىڭ ئىنژېنىرلىق بۆلۈمىدىكى باشقا-باشقا گۇرۇپپىلارغا باشلىق بولدۇق. ئۇ ئۆز خىزمىتىدىن

باشـــقا، مەن قىلغۇاتقـــان پروجەكتنىــڭ بــر قــسم مىخـــاينكلرنى لايىھلەشكە ياردەملشدىغان بولدى. ئۇ مەن ئۆچۈن ئاجايىپ جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەپ بەردى. بـر جـددى ۋەزپىنىـڭ ھۆددىسىدن چقش ئۆچۈن، 2-3 ھەپتە ھەر كۈنى 12 سائەتتىن ئارتۇق ئىشلىدى. لېكن، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېين ئامېرىكىنىـڭ نۇرلۇق تـالا

خەۋەرلىشىش ساھەسىدىكى ئۇقتىسادىدا زور چېكىنىش يۈز بەردى. Aleks بىزنىڭ شىركەتتە پەقەت 9 ئاي ئىشلىگەندىن كېيىن، شىركەتتە بىر چوڭ خىزمەتتىن بوشىتىش بولۇپ، شۇ قېتىم ئۇنىمۇ ئىشتىن بوشىتىۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ گېرمانىيەنىڭ Lambda-Fizik دېگەن چوڭ لازېر شىركىتىنىڭ فلورىدادىكى تەتقىقات مەركىزىدىن ئىش

تېپىپ، شۇ يەرگە كۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇ شىركەتتىكى باشلىقى بىر ئۆزبېكىستاندىن 15 ياش كىچىك گېرمانلىق بولۇپ، ئۇ گېرمانلىق Aleks نى تازا بوزەك قىلىپتۇ. بىر كۈنى مەن Aleks بىلەن تېلېفوندا سۆزلەشسەم، ئۇ ماڭا: "ئەركىن، ئەينى ۋاقىتتا مەن ساڭا قانداق مۇئامىلە قىلغان بولسام، مېنىڭ باشلىقىم ھازىر ماڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ.

بۇنىڭغا ھەر كۈنى
ئازابلىنىۋاتىمەن. لېكىن، ھەر قېتىم
مەن ئۇنىڭ ئەسكى مۇئامىلىسىگە
ئۇچراپ، كۆڭلۈم يېرىم بولغاندا،
مەن سېنى ئويلايمەن. شۇنىڭ
بىلەن ماڭا باشقىدىن كۈچ-
قۇۋۋەت كىرىدۇ. ئەركىن
قىلالىغاننى مەنمۇ قىلالايمەن"،
دەپ ئۆزۈمگە ئىلھام بېرىۋاتىمەن.
ھازىر سەن مېنىڭ ئۆگىنىش ئۈلگەم
بولۇپ قالدىڭ. باشقىلار بىلەن

بولغـان مۇناسـىۋەتتىلا ئەمەس، يەنە باشقا نۇرغۇن ئىشلاردا مەن سىنى ئۆلگە قىلىپ تىرىشىۋاتىمەن. بـۇ مېنىـڭ چىـن كۆڭلۈمـدىن چىققان گەپ"، دېدى.

ئامېرىكىدا ھەر قېتىم بىر يىڭى خىزمەتكە كىرىشتە، سىز ئالدى بىلەن ئۇ شىركەتكە ئىلتىماس قىلىسىز. ئۇ شىركەت سىزنى بىر ئاز مۆۋاپىق كۆرسە، ئالدى بىلەن سىزنى شىركەتكە چاقىرتىپ،

دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار كانديداتلار بىلەن شىركەتنىڭ ھەممە باشلىقلىرى بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ چىقىدۇ. بەزىدە سىزدىن ئىمتىھان ئالىدۇ. بەزىدە سىزنى بىر گۇرۇپپا ئادەمنىڭ ئالدىدا ئۆزىڭىزنىڭ بۇرۇن قىلغان ئىشلىرىڭىز توغرىسىدا دوكلات بېرىشكە ئورۇنلاشتۇرىدۇ. بۇ تۆگىگەندىن كېيىن، ئەگەر سىز ئۇلارغا ياقسىڭىز، ئۇلار سىزدىن 4

گــۇۋاھچى ئادەم (ئىنگلــىزچە "Professional References" دەپ ئاتىلىدۇ) نىڭ تىزىمىنى ئېلىپ، ئۇلار بىلەن تېلېفوندا بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ، سىز توغرىلىق تېخىمۇ كەڭ دائىرىدە ئەھۋال ئىگىلەيدۇ.

ھەمـدە سـىزنىڭ ئۇلارغـا ئېيتقانلىرىڭىزنىـڭ راسـت-يالغـانلىقىنى ئېنىقلايـدۇ. ھـازىر مېنىڭ تىزىمىمدا مەن بىلەن بۇرۇن

بىرگە ئىشلەپ باقتان پروفېسسور، ئىنژېنېر ۋە شىركەتلەرنىڭ چوڭ باشلىقلىرىدىن، ماشا گوۋاھچى بولۇپ بېرىشنى خالايدىغانلىقنى بىلدۈرگەنلەردىن 20 گە يېقىن ئادەم بار. ئۆتكەن يىل جېل گە خىزمەتكە كىرگەندە، تۆۋەندىكى 4 ئادەم گوۋاھچى بولۇپ بەردى:

1) مېنىڭ دوكتورلۇق ئۇستازىم، كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ئېلېكتر ۋە كومپيۇتېر ئىنژېنېرلىقى

فاكۇلتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى. ئۆزى ئافرىقىلىق ئاق تەنلىك بولۇپ، يېشى مەن بىلەن تەڭ، باللىرى مېنىڭكىدىن كىچىك. ئەمما، ئۇ كىشى ئۆزلۈكىدىن ئوقۇغان بولغاچقا، مەندىن 10 يىل بۇرۇن گەئورگىيا تېخنىكىلىق ئىنستىتۇتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىپ، پروفېسسور بولغان. مەن ئېلىپ بارغان تەتقىقاتىمنىڭ پەقەت يېرىمى بىلەن دوكتورلۇق

دىسسېرتاتسىيەسى يېزىپ، 1995-يىلى 15 دىن ئارتۇق دوكتورلۇقنى ئالغانلار بىلەن رىقابەتلىشىپ، فاكۇلتېتنىڭ "ئەڭ ئالىي دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيەسى" دېگەن مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ، بۇ كىشىگە چوڭ شان-شەرەپ كەلتۈرگەن ئىدىم.

2) مەن يۇقىرىدا چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈپ كەتكەن Aleks.

3) مېنىڭ ساندىئا دۆلەت تەجرىبىخانىسىدىكى پوستدوكتورلۇق ئۇستازىم، ھازىر گە جىئورجىيا تېخنىكا ئىنستىتۇتى Georgia institute of) technology) فىزىكا فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى. ئۇ كىشى دوكتورلۇقنى ستانفوردتىن ئالغان بولۇپ، دەرىجىدىن تاشقىرى قىسقا ئوپتىكىلىق پۇلسىنى ئۆلچەش جەھەتتە بىر يېڭى ئۇسۇلنى

كەشپ قىلىپ، پۈتۈن دۇنياغا تونۇلغان. ئامېرىكىدا ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بارىدىغان بىر قانچە قاتلام ئورۇنلار بار. دۆلەت تەجرىبىخانىسى شۇلارنىڭ بىرى. 1995-يىلى مەن دوكتورلۇقنى تۈگەتكەندىن كېيىن، مېنى ساندىئا دۆلەت تەجرىبىخانىسى پوستدوكتورلۇققا قوبۇل قىلدى. لېكىن، مەن ئۆز چاغىدا جۇڭگو گىراجدانى

بولغاچقا، مېنىڭ بۇ تەجرىبىخانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىشلىشىمگە يول قويۇلمىدى (جۇڭگو گراجدانلىرى بۇ تەجرىبىخانىدىن چەكلەنگەن ئىكەن). شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار مېنىڭ مائاشىمنى كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ئارقىلىق بەردى. مەن شۇ ئالىي مەكتەپتە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ تەتقىقاتىنى قىلدىم. مەن شۇ چاغدا لايىھىلىگەن ۋە CVI

لازېر شىركىتىگە كىرگەندىن كېيىن ياساپ چىققان بىر لازېر سىستېمىسى ھازىر ئاسمانىنىڭ يۇقىرى قاتلىمىدىكى ئوزۇن قەۋىتىنى يەر يۈزىدە تۇرۇپ كۆزىتىدىغان لىدار ئۈسكىنىسىگە ئىشلىتىۋاتىدۇ.

4) مەن Wawesplitter دېگەن شىركەتتە ئىشلىگەندىكى شىركەتنىڭ باش تېخنىكا ئوفىسورى (Chto)، ھازىر ئىنتىل

شىركىتى (يەنى كومپيۇتېرنىڭ CPU سىنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەت) نىڭ فوتونىك گۇرۇپپىسىنىڭ باش دىرىكتورى. ئۇ كىشى دوكتورلۇقنى MIT دىن ئېلىپ، بۇرۇن ئامېرىكىدا ئەڭ دەسلەپ قۇرۇلغان، تېلېفوننى ئىجاد قىلغان بېل تەجرىبىخانىسىنىڭ بىر ئالىمى بولۇپ ئىشلىگەن. ھەمدە نۇرلۇق تالانىڭ دەسلەپتە تەرەققىي

قىلدۇرۇلۇشىغا خېلى چوڭ تۆھپە قوشقان ئىكەن. مەن ئۇ كىشى بىلەن 3 يىلدىن ئارتۇق بىرگە ئىشلىدىم.

مەن يېقىندا JPLنىڭ بىر 3 كۆنلۈك ئىنژېنېرلار كۇرسىغا قاتناشتىم. ئوقۇتقۇچى 1- سائەتلىك دەرسنىڭ بېشىدىلا، سىنىپتىكى 25 ئەتراپىدىكى ئىنژېنېر-مۇتەخەسسىسلەردىن ئۆزلىرىنىڭ قايسى ئوتتۇرا

مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلكنى سنىپتىكىلەرگە ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. قارىسام بۇ سىنىپتا چەت ئەلدىن كەلگەنلەردىن پەقەت مەنلا ئىكەنمەن. مەن ئوقۇغان ئوتتۇرا مەكتەپ بۇ يەر شارىنىڭ قەيەرىدە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ماڭا باشقىلاردىن 4-5 جۈملە سۆزنى ئارتۇق قىلىشقا توغرا كەلدى. لېكىن، مەن ئىنتايىن

ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ سۆزلىدىم.
مەن CVI لازېر شىركىتىدە
ئىشلەۋاتقاندا، بىر قېتىم گېزىتكە
ئېلان چىقىرىپ، ئىلتىماس
قىلغۇچى 80 كىشىنىڭ ئىچىدىن 3
نى تاللاپ بىزنىڭ شىركەتكە
خىزمەتكە ئالدىم. ئۇلارنىڭ
قىلىدىغان ئىشى يۇقىرى
دەرىجىلىك بوشلۇق چەمبەرىدە
لازېر زاپچاسلىرىنى ئىشلەپ
چىقىرىش ئىدى. بۇنى

ئشلەيدىغان ماشىننى باشقۇرۇش ئۈنتايىن قىيىن بولۇپ، 2 قول بىلەن كۆزنى تەڭ ئىشقا سالمىسا، يۈكسەك دەرىجىدە زېھىننى مەركەزلەشتۈرمىسە بولمايتتى. ئەگەر بىرەر خاتالىق بولۇپ قالسا، 10 مىڭ دوللارغىچە بولغان زاپچاس بۇزۇلۇپ كېتەتتى. ئۇلارغا سائىتىگە 17 دوللار ئەتراپىدا مائاش بېرىلەتتى. ھەممىسى ئالىي مەكتەپتە باكلاۋۇر ئۇنۋانى

ئالغانلار بولۇپ، ئىككىسى ھىندىستانلىق، قالغان بىرسى ۋېيتناملىق ئىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ پوتونۇ ۋۇجۇدى بىلەن ئۆلارغا 2 ھەپتە بۇ ماشىنىنى باشقۇرۇشنى ئۆگەتكەن بولسامۇ، ئۆلاردىن ئىككىسى زادىلا ئۆگىنەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن 2 ھەپتىدىن كېيىن ئۇ ئىككىسىنى ئىشتىن بوشىتىشقا مەجبۇرىي بولدۇم. ئەتىسى ئىشتىن بوشىتىدىغان كېچىسى

ئاساسەن ئۇخلىمىدىم. بۇرۇنقى
سەرگۈزەشتىلىرىم كۆز ئالدىمغا
كېلىپ، ئۇلارغا ئىچىم ئاغرىپ،
ئىنتايىن ئازابلاندىم. ئۇلارنىڭمۇ
ئائىلىسى، بالىلىرى بار ئەمەسمۇ؟
ئۇلارمۇ جان باقمىسا بولمايدۇ
ئەمەسمۇ؟ ئۇلارنى ئىشخانامغا
بىردىن-بىردىن چاقىرىپ كېلىپ،
ئۇلارنىڭ ئىشتىن چېقىرىلغانلىقىنى
ئېيتىش، مېنىڭ ئۆمرۈمدىكى ئەڭ
مۈشكۈل ئىشلارنىڭ يەنە بىرى

بولدى.
دۇنيادكى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتى، ئۆرپ-ئادىتى، ئەنئەنىسى، قىلىق-مىجەزلىرى قاتارلىقلار بىر-بىرىنىڭكىگە ئوخشاپ كەتمەيدۇ. لېكىن، ئەگەر بىر ئادەمدە مەن يۇقىرىدا تىزغان كىشىلىك خاراكتېر بولسا، ھەمدە ھەممە جايدا، ھەممە ۋاقىتتا ئۆزگە تەلەپنى يۇقىرى قويسا، ئۇ ئادەم بۇ دۇنيادىكى ھەر قانداق

ممللەتنىڭ ھـــۆرمىتگە
ئېرىشەلەيدۇ. ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ
باشقا مىللەتلەر ئالدىدىكى ۋە
خەلقئارادىكى ئوبرازى ھەر بىر
ئۇيغۇرنىڭ جەمئىيەتتىكى
ئىپادىسى، جەمئىيەتكە قوشقان
تۆھپىسى ئارقىلىق بەلگىلىنىدۇ.
ئەگەر سىز خۇسۇسىي ئەخلاق-
پەزىلەت ۋە خىزمەت ئىقتىدارى
جەھەتتە باشقىلار بىلەن ھېچ
بولمىغاندا تەڭلىشەلمىسىڭىز، بۇ

دۇنيادىكى ھەر قانداق مىللەتنىڭ
ئارىسىغا بېرىڭ، سىز يەنىلا
خارلىنىسىز. نەزەرگە ئېلىنمايسىز.
ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ ناخشا-
ئۇسسۇل-چاقچاقلىرى بىز
ئۇيغۇرلار ئۆچۈن ئەڭ قىممەتلىك
بولغان، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ
مەدەنىيەتلەرنىڭ بىرى. بىز ئۇنى
پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن
قوغدىشىمىز، ئۇنى تەرەققىي
قىلدۇرۇشىمىز كېرەك. لېكىن،

بىزنىڭ يېقىنقى زاماندىن بۇيانقى
ئەھۋالىمىز ئىسپاتلاپ تۇرغىنىدەك،
بىز ئۆزىمىزنىڭ ناخشا-ئۇسسۇل-
چاقچاقلىرى ئارقىلىق ئۇيغۇرلارنىڭ
باشقا مىللەت ئالدىدىكى ۋە
دۇنيادىكى ياخشى ئوبرازىنى
تىكلىيەلمەيمىز. بۇ دۇنيا ئۇنداق
ماڭمايدۇ. مەن ھازىرغىچە بىر
يەھۇدىينىڭ ناخشا ئېيتقىنىنى
ياكى ئۇسسۇل ئوينىغىنىنى كۆرۈپ
باقمىدىم. رېئاللىقتىمۇ، كىنودىمۇ

كۆرۈپ باقمىدىم. يەھۇدىيلار، گېرمانلىقلار، ۋە ياپونلۇقلار ئانچە كۆلمەيدۇ. چاقچاقنىمۇ ئانچە بىلمەيدۇ. لېكىن، مەلۇم مەنادىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئۇلار ھازىر دۇنيانى سوراۋاتىدۇ. دۇنيادىكى مىللەتلەر پۇرسەت ئالدىدا باراۋەر ئەمەس. ئۇيغۇرلار ئۇچۇن بۇ تېخىمۇ شۇنداق. بۇ جەھەتتە بىز كۈنلەپ، يىللاپ شىكايەت قىلساقمۇ بىز يوللۇق بولۇشىمىز

مۇمكىن. لېكىن، ئۇنىڭ پايدىسى نېمە؟ ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالنى ئۆزگەرتىشكە پايدىسى بارمۇ؟ ئەگەر پايدىسى بولمىسا، بىز ئۆزىمىزدىن سوراپ باقمىساق بولمايدۇ: مەن ئۆزۈمنى كەمسىتىدىغان باشقا مىللەتتىن بولغان خىزمەتدىشىم بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە تىرىشۋاتىمەنمۇ؟ مەن ھە دېسىلا ئۇ يەر بۇ يەرلەردە ئولتۇرۇش

ئوينـاپ يۇرگەنـدە، باشـقا مىللەتتىن بولغان خىزمەتداشلىرىم نـېمە ئـىش قىلىۋاتـىدۇ؟ ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆز ئوبرازىنى ئۆزگە لايىـق تەرىقـدە تىكلـىشنىڭ بـىردىن-بىـر يـولى، ھەر خىل سوپەت ۋە ئىقتىدار جەھەتتە ھېچ بولمىغانـدا باشـقىلار بىلەن تەڭلـىشىش، ئەڭ ياخشـىسى باشقىلارنى بېسىپ چۈشۈش.

بىزگە ھازىرچە ئۈنىڭدىن باشقا

يول يوق.

12-سوئال: چەت ئەل ياشلىرىنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھى ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

جاۋاب: چەتئەل ياشلىرىنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش-ئىزدىنىش روھى توغرىسىدا سۆز ئېچىشتىن بۇرۇن، مەن ئالدى بىلەن ئامېرىكىنىڭ ئالىي دەرىجىلىك مائارىپ سىستېمىسى، ھەمدە

ئوقۇش بىلەن كەلگۈسىدىكى خىزمەت، كىرىمنىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەي. مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن بۇيان پەقەت كالىفورنىيەدىلا تۇرغان بولغاچقا، يۇقىرىقى ئىشلاردا كالىفورنىيەنىڭ ئەھۋالىنى سەل ياخشىراق بىلىمەن. شۇڭا مەن كالىفورنىيەنى مىسالغا ئېلىشنى لايىق كۆردۈم.

ئامېرىكىنىڭ نوپۇسى 300

مىليون ئەتراپىدا بولۇپ، ئۇنىڭ
ئىچىدە كالىفورنىيەنىڭ نوپۇس
سانى ئۇنىڭ 10 دىن بىر قىسمىغا،
يەنى 35 مىليونغا توغرا كېلىدۇ.
لېكىن، كالىفورنىيەنىڭ يىللىق
ئىقتىسادىي كىرىمى ئامېرىكىنىڭ
دۆلەت يىللىق ئىقتىسادىي
كىرىمىنىڭ 5 تىن بىر قىسمىنى
تەشكىل قىلىدۇ. ئامېرىكىدا 50
شتات بولغىنى بىلەن، پەقەت
كالىفورنىيەلا ئامېرىكا ئىقتىسادىي

كىرىمكى 20 پەرسەنتتىن كۆپىنى يارىتىدۇ. يەنى، كالىفورنىيە ئامېرىكا بويىچە ئالىي مائارىپ ۋە يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائەت قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە مەملىكەت بويىچە ئەڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

كالىفورنىيەدىكى ئالىي مەكتەپلەرنى جەمئىي 4 تۈرگە ئايرىش مۇمكىن:

1) كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى.

بۇ مەكتەپنىڭ جەمئىي 10 شۆبىسى بار بولۇپ، ھەر بىرسىدە 20 مىڭ ئەتراپىدا ئوقۇغۇچى بار. بۇ مەكتەپلەرگە ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۈچتىن بىرى ئىمتىھانسىز قوبۇل قىلىنىدۇ. ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى ئوقۇغان 12.5 پىرسەنت ئادەمنى ئالىدۇ. باكالاۋىر ، ماگىستىرلىق ۋە دوكتورلۇق ئۇنۋانلىرىنىڭ ھەممىسىنى بېرەلەيدۇ. ئۇلار تەتقىقات بىلەن ئالىي دەرىجىلىك

تېخنىكىلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈشنى ئۆزىنىڭ ئوخشاش نىشانىسى قىلغان مەكتەپلەردۇر.
2) كالىفورنىيە شىتاتى ئۇنىۋېرستېتى. ئۇنىڭ جەمئىي 22 شۆبىسى بار بولۇپ، ھەر بىرىنىڭ ئوقۇغۇچى سانى 30 مىڭ ئەتراپىدا. ئەڭ ياخشى ئوقۇغان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 33 پىرسەنتى بۇ مەكتەپلەرگە كىرەلەيدۇ. باكالاۋر ۋە

ماگىستىرلىق ئۇنۋانلىرىنى بېرەلەيدۇ. ئۇلار ئوقۇتۇشنى ئاساس قىلغان بولۇپ، كالىفورنىيەنىڭ ئاساسلىق ئوقۇتقۇچى ۋە يۇقۇرى دەرىجىلىك تېخنىكىلىق خادىملىرىنى يېتىشتۈرىدۇ.

3) جەمئىيەت ئىنستىتۇتلىرى (ئىنگلىزچە " Community College" دەپ ئاتىلىدۇ). ئۇنىڭ جەمئىي 106 شۆبىسى بار بولۇپ، ئۇنىڭدا ئوقۇيالىغىدەك

ئىقتىدارى بار، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى بۇ مەكتەپلەرگە كىرەلەيدۇ. ئوقۇش مۇددىتى 2 يىل بولۇپ، 2 يىلدىن كېيىن ئىنگلىزچىدە "Associate in Art" ۋە "Associate in Science" دەپ ئاتىلىدىغان "كاندىدات باكلاۋر " ئۇنۋانى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرسىمۇ بولىدۇ. ياكى بولمىسا، كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتى ياكى

كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتىغا يۆتكىلىپ، يەنە 2 يىل ئوقۇپ، باكلاۋر ئۇنۋانى ئالسمۇ بولىدۇ. ھەر بىر مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىنىڭ سانى 15 مىڭ ئەتراپىدا بولۇپ، ئوقۇش پۇلى يۇقىرىقى قالغان 2 تۈرگە قارىغاندا كۆپ ئەرزان. شۇڭا ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقى بار نۇرغۇن ئوقۇغۇچى دەسلەپكى 2 يىلنى مۇشۇ مەكتەپلەرنىڭ بىرىدە ئوقۇپ، ئاندىن 4 يىللىق ئالىي

مەكتەپكە يۆتكىلىدۇ.
4) خۇسۇسىي ئالىي مەكتەپلەر. بۇ ئىقتىسادىي راسخودنى شتات ياكى دۆلەتتىن ئالمايدىغان مەكتەپلەر بولۇپ، كالىفورنىيە خۇسۇسىي ئالىي مەكتەپلىرى بىرلەشمىسى قارىمىقىدا 77 ئالىي مەكتەپ بار ئىكەن. بۇ مەكتەپلەرنىڭ ئىچىدە دۇنياغا داڭلىق مەكتەپلەردىن Stanford, Caltech ۋە

جەنـــــۇبىي كــــالىفورنىيە ئۇنىۋېرســـتېتى (ئىنگلىزچە University of Southern " California" دەپ ئاتىلـــــدۇ) قاتارلىقلار بار.

مەن يۇقۇرىـــدا تىزغـــان مەكتەپلەرنىڭ سانىنى قوشقاندا، ئۇ جەمئى 215 ئالىي مەكتەپ بولىدۇ. كـالىفورنىيەدىكى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئەمەلىي سانى بۇنىڭـدىنمۇ يـۇقىرى بولۇشى

مۇمكىن. 35 مىليون نوپۇسى بار
بىر شتاتتىلا 215 ئالىي مەكتەپنىڭ
بارلىقى، كىشىنى ھەقىقەتەنمۇ
ھەيران قالدۇرىدۇ. دۇنيادا بۇنىڭغا
يېقىن كېلىدىغان باشقا بىر دۆلەت
ياكى رايون بولماسلىقى مۇمكىن.
بۇ پاكىت ھازىر نېمە ئۈچۈن
كالىفورنىيەنىڭ دۇنيادىكى بارلىق
دۆلەتلەر ۋە رايونلار ئىچىدىكى
ئىقتىسادىي كۈچى 5-ئورۇندا
تۇرىدىغان بىر رايون

بولالغانلىقىنى مەلۇم دەرىجىدە چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدۇ.

ئامېرىكىدا ئۇقۇغان بىلەن ئۇقمىغانلارنىڭ مائاشى ئىنتايىن چوڭ پەرقلىنىدۇ. كالىفورنىيە ئامېرىكا بويىچە كىرىم ۋە تۇرمۇش سەۋىيىسى ئەڭ يۇقىرى بولغان شىتات بولۇپ، بۇ شىتاتتىكى كىشىلەرنىڭ مائاشىمۇ يۇقىرى، نەرسىلەرنىڭ، بولۇپمۇ ئۆينىڭ باھاسىمۇ ھەممىدىن يۇقىرى.

مەسلەن، يېقىنقى بىر دوكلاتقا ئاساسلانغاندا، لوس-ئانژېلىس ناھىيىسىدىكى ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىچە باھاسى 450 مىڭ دوللار ئەتراپىدا ئىكەن. بۇ دېگەنلىك يېقىندا لوس-ئانژېلىس ناھىيىسىدە سېتىلغان ئۆيلەرنىڭ يېرىمىنىڭ باھاسى 450 مىڭ دوللاردىن تۆۋەن، قالغان يېرىمىنىڭ باھاسى 450 مىڭ دوللاردىن يۇقىرى دېگەنلىكتىن ئىبارەت. ئەجەبا، بىرلىدىغان

2ئېغىزلىق ياتاقنىڭ بىر ئايلىق
ئىجارىسىمۇ 1000-1800 دوللار
دائىرىسىدە. ئېلېكتىر، يۇمشاق
دېتال، مېھانىكا، خىمىيە، ۋە
بىئولوگىيە قاتارلىق ساھەدىكى
ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان
تېخنىكلار ۋە ئالىي مەكتەپتە
ئوقۇغان ئىنژېنىرلارنىڭ يېڭى
خىزمەتكە كىرگەن ۋاقتىدىكى
ئوتتۇرىچە سائەتلىك مائاشىنى
تەخمىنەن مۇنداق دەپ ئېيتىش

مۇمكىن (بۇ بىر ئومۇملاشتۇرۇپ ئوتتۇرىغا قويغان مۆلچەر بولۇپ، ئايرىم شەخسلەرنىڭ مائاشى بۇنىڭدىن كۆپ پەرقلىق بولۇشى پۈتۈنلەي مۇمكىن(: ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرمىگەن تېخنىكلار: 10 دوللار؛ باكلاۋۇرلىق ئالغانلار: 20 دوللار؛ ماگىستېرلىق ئالغانلار: 25 دوللار؛ دوكتۇرلۇق ئالغانلار: 35 دوللار ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى.

مەن هازىر سىلەرگە بىر ئاددىي

ھېساپ ئىشلەپ بېرەي. بۇ ھېساب مەن تۆۋەندە بايان قىلماقچى بولغان بىر قىسىم نەرسىلەرنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىلىق.

سائەتىگە 10 دوللار ئالىدىغان، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان بىر ياش 10 يىلدا قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟ ھەر بىر يىلنىڭ ئىچىدە 52 ھەپتە بار بولۇپ، ئامېرىكىدا بىر ھەپتىدە 5 كۈن، بىر كۈن 8

سائەت ئىشلەيدىغان بولغاچقا، بىر ئادەم بىر ھەپتىدە 40 سائەت ئىشلەيدۇ. شۇڭا10

يىللىق كىرىم = 10 دوللارx10 (يىل) 52x (ھەپتە) x 40 (سائەت) = 208 مىڭ دوللار.

سائەتكە 20 دوللار ئالىدىغان، باكلاۋىر ئۇنۋانى بار بىر ياش 10 يىلدا قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟

ئۇن يىللىق كىرىم = يۇقىرىقى پۇلنىڭ ئىككى ھەسسىسى = 416

مىڭ دوللار. لېكىن، بۇ ياش باكلاۋۇر ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن 4 يىل ئىشلىيەلمەيدۇ، ھەمدە بىر يىللىق كىرىمى 4 يىللىق ئوقۇشى ئۈچۈن كېتىدۇ، دېسەك، بۇ ياشنىڭ دەسلەپكى 10 يىللىق كىرىمۇ 208 مىڭ دوللار بولىدۇ.

نورمال ئوقۇغان بىر ياش، 22 يېشىدا باكلاۋۇر ئۇنۋانى ئېلىپ بولىدۇ. بۇنىڭغا يۇقىرىقى 5 يىلنى قوشساق، يۇقىرىقى 10 يىلدىن

كېيىن بۇ ياشنىڭ يېشى 27 ياش بولىدۇ. بۇ چاغدا، باكلاۋېر ئۇنۋانى بار ياشنىڭ سائەتلىك مائاشى 30 دوللارغا، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغان ياشنىڭ مائاشى 15 دوللارغا ئۆسكەن بولۇشى مۇمكىن (ئامېرىكىدا بۇ پۇتونلەي مۇمكىن. كالىفورنىيەنىڭ سىلىكون جىلغىسىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى بار ئىنژېنېرلارنىڭ ئىچىدە سائەتلىك مائاشى 50-60

دوللاردىن ئاشىدىغانلار كۆرمەك).
ئەگەر بۇ ئىككى ياش 60 ياشقىچە
ئىشلىسە (ئامېرىكىدا 65 ياشقىچە
ئىشلەيدىغانلار ئىنتايىن كۆپ)، بۇ
يېڭى مائاش بىلەن يەنە 33 يىل
ئىشلىيەلەيدۇ. ئۇلار بۇ 33 يىلدا
قانچىلىك پۇل تاپىدۇ؟ باكلاۋۇر
ئۇنۋانى بار كىشى 2 مىليون 59
مىڭ دوللار، ئالىي مەكتەپتە
ئوقۇمىغان كىشى 1 مىليون 30
مىڭ دوللار تاپىدۇ. بۇلاردىن

باشقا، ئوقۇمغان ئادەمنىڭ يېگى
نەرسىلەرنى ئۆگىنىش، كەسىپ
جەھەتتە توختىماي ئىلگىرلەش
ئىقتىدارىمۇ تۆۋەنرەك بولىدىغان
بولغاچقا، مائاشى ئۆسۈپ مەلۇم
بىر سەۋىيەگە يەتكەندىن كېيىن
توختىشى مۇمكىن. ئوقۇغانلار
ئۆچۈن بولسا، كەسىپتە ۋە
ئىقتىسادىي كىرىمدە ئۆمۈر بويى
توختىماي ئىلگىرلەش پۇرسىتى
بولىدۇ.

ئوقۇغان بىلەن ئوقۇمىغانلىقى پەرقى يالغۇز ئىقتىسادىي كىرىمدىلا ئەمەس. ئوقۇغانلارنىڭ قىلىدىغىنى كەسىپ ۋە تېخنىكا جەھەتتە بىر ئاز يۇقىرى دەرىجىلىك خىزمەت بولغاچقا، ئۇلارنىڭ جەمىيەتتىكى ئورنى، ئېرىشىدىغان ھۆرمىتىمۇ يۇقىرى بولىدۇ.

مەن بۇ ھېسابنى نېمە ئۈچۈن ئىشلىدىم؟ چۈنكى، بۇ

ئامېرىكىدىكى كۆپ سانلىق ئاق تەنلىكلەر ئىشلەيدىغان ھېساپ. ئۇ يەھۇدىيلار، ياپونلۇقلار، گېرمانلار، ۋە ياۋروپادىكى تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئۆيدە چوقۇم ئىشلەپ كۆرىدىغان ھېساب. ھەر قانداق بىر تەرەققىي تاپقان ئەلدىن كېلىپ چىققان كىشى بىلەن پاراڭلاشسىڭىز، سىز شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلىسىزكى، ئۇلار

مەيلى بىر ئىگىلىك پىلانى توغرىسىدا سۆزلىسۇن، مەيلى تۇرمۇشتىكى بىرەر ئاددى ئىشلار توغرىسىدا سۆزلىسۇن، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدە سانلىق مەلۇماتلار ئىنتايىن كۆپ. ئۇلار ھەممە ئىشلارنى ھېسابلاپ تۇرۇپ قىلىدۇ. تەبىئىي پەن، ئىنژېنېرلىق ۋە ئىقتىسادلا ئەمەس، ئىجتىمائىي پەن ۋە سىياسەتتىمۇ شۇنداق. بولۇپمۇ، مەن بىر قەدەر

چوڭقۇرراق ئارىلىشىپ باققان ياپونلۇقلار ۋە يەھۇدىيلار ئەنە شۇنداق. بۇ تەرەققىي تاپقان ئەللەردىكى "ئىلمىي ئۇسۇل بىلەن ئىش قىلىش" دېگەن ئۇقۇمنى، "ھېسابلاپ تۇرۇپ ئىش قىلىش"، دەپ ئاددىيلاشتۇرۇپ چۈشەنسەكمۇ، ھەرگىز خاتالاشمايمىز. يەھۇدىي ئاتا-ئانىلار يۇقىرىقى ھېسابنى بەك ياخشى بىلگەچكە، ئۇلارنىڭ

قانچىلىك جاپا چېكىشتىن،
خارلىنىشتىن قەتئىينەزەر،
پۈتۈن كۈچى بىلەن بالىلىرىنى
ئوقۇتىدۇ. مەكتەپنىڭ ئەڭ
ياخشىسىدا ئوقۇتىدۇ. ئەڭ قىيىن
كەسپلەردە ئوقۇتىدۇ. شۇڭلاشقا،
ئامېرىكىدا كىرىمى ئەڭ يۇقىرى
بولغان دوختۇرلۇق (مىدىتسىنا)
كەسپى، ئىقتىسادشۇناسلىق كەسپى،
ئىقتىساد كەسپى، ئالتۇن-بۇيۇم،
سەنئەت ۋە كىنو ئىشلەش قاتارلىق

كەسپلەردە يەھۇدىيلارنىڭ نىسبىتى ئۇلارنىڭ نوپۇس سانى بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئىنتايىن يۇقۇرى.

ئامېرىكىدىكى كۆپ سانلىق ياشلارنىڭ ئۆزلۈكسىز ئۆگىنىش- ئىزدىنىش روھىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىكى ئەڭ مۇھىم ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچ نېمە؟ بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى يۇقىرىقى سانلىق مەلۇماتلاردىن كۆرۈۋېلىش تەس ئەمەس. يەنى،

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا،
يۇقىرىراق ئىقتىسادىي كىرىم ۋە شۇ
ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغان
ياخشىراق تۇرمۇشتىن ئىبارەت.
ئامېرىكىدىكى ياشلارنىڭ
كۆپىنچىسى كەلگۈسىدە
باشقىلاردىن ياخشىراق ياشاش
ئۈچۈن ئوقۇيدىغانلىقى، ھەمدە
كۆپىنچىسى ئوقۇش پۇلىنى ئۆز
يانچۇقىدىن تۆلەيدىغانلىقى
ئۈچۈن، ئۇلارنى ھېچ كىم

مەجبۇرلىمسۇ، ناھايىتى تىرشىپ ئوقۇيدۇ.
ئامېرىكىنىڭ مائارىپ سىستېمىسى 4 نومۇرلۇق سىستېما بولۇپ، دەرس نەتىجىلىرى مۇنداق بېرىلىدۇ: A=4, B=3, C=2, D=1, ۋە. F=0 شۇڭا ھەممە دەرسلەردە تولۇق نومۇر ئالغانلارنىڭ ئوتتۇرىچە نومۇرى 4.0 بولۇپ، بۇ ئوتتۇرىچە نومۇر ئىنگلىزچىدە " Grade Point

"Average"، ياكى قسقارتىلىپ "GPA" دەپ ئاتىلىدۇ (ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئارىسىدىكى ئوقۇشتا ئالاھىدە ياخشى ئوقۇغۇچىلارغا بىر خىل ئالاھىدە كاتېگورىيە بويىچە 4.0 دىن يۇقىرى نومۇر بېرىلىدۇ). مەن كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ "Northridge" بىلەن "Sacramento" دىگەن شۆبىسىدە، كالىفورنىيە

ئۇنۇۋېرســـــــتېتنىڭ "Davis" دېگەن شۆبىسىدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ باقتىم. نورمال دەرسنىمۇ، ۋە تەجربە دەرسلىرىنىمۇ ئۆتۈپ باقتىم. تەجربە دەرسلىرىدە، دەرسكە كەلمىگەن ئوقۇغۇچىنىڭ تەجربە دوكلاتـــى يېزىـــپ تاپشۇرۇشىغا يـول قويمىدىم. دەرسكە كېلىپ، تەجربە ئىشلەپ، ئۇنىڭدىن دوكلات تاپشۇرغانلارنىڭ دوكلاتىنىـــى تەكشۈرۈپ نومـۇر

بەردىم. دەرسخانىدا ئۆتۈلىدىغان نورمال دەرسكە كەلسەك، مېنىڭ كىم دەرسكە كەلدى، كىم كەلمىدى، ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىز كارىم بولمىدى. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئىشلار بىلەن كارى بولۇشنىڭ ھەرگىزمۇ ھاجىتى يوق. سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسى ھەقىقىي بىلىم ئېلىش، ھەقىقىي ئىقتىدار يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن ئوقۇيدىغان بولغاچقا،

ئۇلار ھەممە ۋاقىتتا كۆپرەك نەرسە ئۆگىنىشكە ئىنتىلىدۇ. دەرسكە خۇددى ئۇقۇتقۇچىدا قەرزى باردەك كىرىدۇ: مەن مەكتەپكە يېڭى كىرگەندە ئۇلار دەرسنى ياخشى ئۆتۈشنى كېرەك دەپ قارايدۇ. دەرس سوئاللەۋاتقاندا كىچىككىنە خاتالىق بولۇپ قالسا، ئۇلار دەرھال بىلىپ، قولىنى كۆتۈرۈپ سوئال سورايدۇ. سىز شۇ نەق مەيداندا جاۋاپ

بېرىسىز. ئەگەر شۇ چاغنىڭ
ئۆزىدىلا جاۋاب بېرەلمىسىڭىز،
ئوقۇغۇچىلارغا دەپ قويۇپ،
كېيىنكى دەرستە جاۋاب بېرىسىز.
مەكتەپ سىزگە بىر دەرسنى
ئۆتۈشنى تاپشۇرغاندا، سىزگە
ئوقۇغۇچىلار مۇشۇ دەرسنى ئوقۇپ
بولغاندىن كېيىن نېمىلەرنى
بىلىشى كېرەك، شۇنى بەلگىلەپ
بېرىدۇ. قايسى كىتابنى ئۆتىسىز،
قانداق تەرتىپ بويىچە ئۆتىسىز،

قانچىلىك تاپشۇرۇق بېرىسىز، قانچە قېتىم ئىمتىھان ئالىسىز، ھەممىدە ئەڭ ئاخىرقى دەرس نەتىجىسىنى قانداق بېرىسىز، بۇ پۈتۈنلەي ئۆزىڭىزنىڭ ھوقۇقى. ئادەتتە، باكلاۋىر ئوقۇغۇچىلىرىغا دەرس نەتىجىسى مۇنداق بېرىلىدۇ: تاپشۇرۇق 30 پىرسەنت، يېرىم مەۋسۇملۇق ئىمتىھان 30 پىرسەنت، مەۋسۇملۇق ئىمتىھان 40 پىرسەنت. سىنىپنىڭ ئەڭ

ئالدىدىكى 10-15 پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "A"، ئۇنىڭدىن كېيىنكى 30 پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "B"، ئۇنىڭدىن كېيىن 30 پىرسەنت ئوقۇغۇچىغا "C"، قالغانلارغا "D" بىلەن "F" بېرىلىدۇ. ھەرگىز بىرەر ئىمتىھاننىڭ نەتىجىسى شۇ بويىچە ئوقۇغۇچىنىڭ دەرس نەتىجىسى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ. ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا،

ئامېرىكىلىق ئوقۇغۇچىلار ھەقىقىي بىلىم ئىگىلەشنى 1-ئورۇنغا، ئىمتىھاندا يۇقىرى نومۇر ئېلىشنى 2-ئورۇنغا قويىدۇ. مەن ھازىرغىچە ئۇچراتقان ئاسىيالىقلار بولسا، بۇنىڭ قارىمۇ-قارشىسىنى قىلىدۇ.

مەكتەپ پۈتتۈرۈپ بولۇپ، خىزمەت تېپىشتا، ئوتتۇرىچە مەكتەپ نەتىجىسى 2.5 نومۇردىن يۇقىرى بولسا بولىۋېرىدۇ. يېڭى بىر

شىركەتكە خىزمەتكە كىرگەندە، باكالاۋىر ئۇنۋانى بارلارنىڭ مەكتەپ نەتىجىسى تەكشۈرۈلىدۇ. ئالىي مەكتەپنى 4.0 ئورتۇچە نومۇر بىلەن پۈتتۈرگەنلەرنى بەزى شىركەتلەر "بىر ئاز چاتىقى بار ئوخشايدۇ" دەپ قارايدىكەن. ماگىستىرلىق ۋە دوكتورلۇق ئۇنۋانى بارلارنىڭ نەتىجىسىگە ئانچە قاراپ كەتمەيدۇ. لېكىن، ماگىستىرلىق ۋە دوكتورلۇقتا

ئوقۇش ئۆچۈن، باكلاۋر نەتىجىسى كام دېگەندە 3.0، ئەڭ ياخشىسى 3.5 دىن يۇقىرى بولۇشى كېرەك.

ئىزاھلاپ ئۆتۈپ كېتىشكە تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، بىر كىشىنىڭ بىرەر ئۇنۋانى بولۇشى، ھەرگىز ئۇ كىشىنىڭ چوقۇم بىرەر خىزمەتكە ئورۇنلىششى كاپالەتكە ئىگە، دېگەندىن دېرەك بەرمەيدۇ. مەن يۇقىرىدا چۈشەندۈرگەن ھەر

خىل دەرىجىدىكى مائاشنى چوقۇم ئالالايدۇ، دېگەندىنمۇ دېرەك بەرمەيدۇ. بۇ ئامىللار بىر كىشىنىڭ ئۇنۋانى بىلەن ئۇنىڭ ھەقىقىي بىلىمى ۋە خىزمەت ئىقتىدارى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ھەر بىر شىركەت سىزنى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن خىزمەتكە ئالالىغانىكەن، سىزنى يەنە ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن شىركەتتىن بوشىتالايدۇ. 2000-يىلىنىڭ ئاخىرى بىزنىڭ

"WaveSplitter" دېگەن شركەتكە فۇدەن ئۇنىۋېرسىتېتىدا باكالاۋر ، ئامېرىكىنىڭ خېلى داڭلىق بولغان خۇسۇسىي مەكتەپ Purdue ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان بىر خەنزۇ قىزنى ئالدى. لېكىن، ئۇ قىز ئىشنى زادىلا ياخشى قىلالمىدى. مەن بىرەرسى بىلەن تېخنىكىلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە پاراڭلاشسام، ئاستا قېشىمغا كېلىپ ئوغرىلىقچە

ئاڭلايتتى. ئىنژىنېرلار يغىندا
پەقەت پىكىر قاتناشتۇرالمايتتى.
مېنىڭ ئۇ قىزغا ئىچىم ئاغرىپ،
ئۆزۈم شىركەت ئۆچۈن تەييارلىغان
بارلىق تېخنىكىلىق
ماتېرىياللىرىمنى ئۇنىڭغا
نۇسخىلاپ بەردىم. "ھەر قانداق
ۋاقىتتا سوئاللىڭ بولسا، مەندىن
تارتىنماي سورا" دەپ تۇردۇم.
لېكىن، بۇ قىز خىزمەتنى زادىلا
قولىغا ئالالمىغاندىن كېيىن،

شىركەتكە كىرىپ 5 ئايلاردىن
كېيىن، ئۇنى شىركەتتىن بوشاتتى.
2003-يىلى مەن "نۇرلۇق تالا
خەۋەرلىشىش" خەلقئارالىق
يىغىنىغا بارغاندا، بۇ قىزنى شۇ
يىغىن زالىنىڭ خىزمەت ئىزدەش
ئورنىدا ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ قىز
شۇ چاغقىچە باشقا خىزمەت
تاپالماي يۈرۈپتۇ. چىڭخۇدا
باكلاۋۇر لىق ئېلىپ، ئامېرىكىدىكى
يەنە بىر داڭلىق مەكتەپ بولغان

پرىنسىپتون ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئالغان يەنە بىر خەنزۇ بالا بار بولۇپ، ئۇنىڭ بۇرۇن ئوقۇغىنى ئاكتىپ ئوپتىكىلىق زاپچاسلار ئىكەن. بىزنىڭ شىركەتتە قىلىدىغىنى پاسسىپ زاپچاسلار بولۇپ، ئۇ بالا ئىنژېنېرلار گۇرۇپپىسىدا زادىلا ئىشلىيەلمىگەندىن كېيىن، ئۇنى شىركەتنىڭ سودا-سېتىق بۆلۈمى (ئىنگلىزچە " Sales and

"Marketing Deparment" دەيدۇ)
گە يۆتكەپ قويىدى. لېكىن، ئۇ
يەردىمۇ ياخشى
ئىشلىيەلمىگەچكە، ئۇزۇن ئۆتمەي
ئۇنىمۇ ئىشتىن بوشىتىۋەتتى. مەن
بۇ يەردە ھەرگىز خەنزۇ بالىلارنىڭ
ھەممىسى ياخشى ئىشلىيەلمەيدۇ،
دېمەكچى ئەمەسمەن. يۇقىرىقىلار
ناھايىتى داڭلىق مەكتەپلەردە
ئوقۇغان ئالىي ئالىغان بولسىمۇ،
خىزمەت ئىقتىدارى تۆۋەن، ھەممە

يېڭى شارائىتقا تېز ماسلىشش قابىلىيىتى يوقلارنىڭ بىر قانچە مەسىللىرىدىنلا ئىبارەت. ئامېرىكىدا ياخشى ئىشلەپ، ئۆز كۆڭلىنى ياخشى ئېلىپ كېتىۋاتقان خەنزۇلار ئىنتايىن كۆپ. ئۆزلىرى يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەت قۇرغانلارمۇ خېلى بار. مەن بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن ئۇقۇغان بىر ماتېرىيالغا ئاساسلانغاندا، كالىفورنىيەنىڭ

سىلكون جىلغىسىدا جۇڭگو، شاڭگاڭ ۋە تەيۋەندىن كەلگەن، يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتتە ئىشلەيدىغان خەنزۇ خادىملاردىن 50 مىڭدىن كۆپ ئادەم بار ئىكەن.

ئامېرىكىدىكى شىركەتلەر ھەقىقىي ئىقتىدارى يوق، شىركەتنىڭ ئىشلىرىغا ئۆز سالاھىيىتىگە چۇشلۇق تۆھپە قوشالمايدىغانلارنى ئىشتىن تېزلا

بوشتۇەتكەن بولەن، شىركەت ئۆچۈن مۇھىم كىشىلەرنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قوغدايدۇ. مەن بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن، سىلىكون جىلغىسىدىكى يەنە بىر شىركەتكە تېلېفون قىلىپ، ئۇنىڭ ئاساسلىق تېخنىكا خادىمىنى ئىزدىدىم. ئۇلار ماڭا ئارىزونا شىتاتىنىڭ بىر تېلېفون نومۇرىنى بېرىپ، شۇيەرگە تېلېفون قىلىشىمنى ئېيتتى. مەن

"سىلەرنىڭ ئاربزونادىمۇ بىرەر شۆبەڭلار بارمۇ؟" دەپ سورىسام، ئۇلار "ياق. بىزنىڭ شىركەت بۇرۇن ئاربزونادا بولۇپ، كېيىن كالىفورنىيەگە يۆتكەپ كەلگەن. لېكىن ئۇ كىشى كالىفورنىيەگە كەلگىلى ئۇنىمىغاچقا، ئۇنىڭغا ئاربزونادا بىر ئايرىم ئىشخانا ئېچىپ بەردۇق"، دېدى. مەن 2003-يىلى Wave Splitter دىن چىقىپ كېتىدىغانغا ئاز

قالغاندا، ئۆزۈمنىڭ ھەممە
تونۇشلىرىغا يېڭى ئىش
ئىزدەۋاتقانلىقىم توغرىسىدا
ئېلخەت يازدىم. مېنىڭ بۇرۇنقى
ساندىئا(Sandia) دۆلەت
تەجرىبىخانىسىدىكى ئۇستازىم،
ھازىر Georgia تېخنىكىلىق
ئىنىستىتۇتى فىزىكا فاكۇلتېتىنىڭ
مۇدىرى مېنى ئۆز مەكتىپىنىڭ
تارمىقىدا ئەمەلىيلا قۇرۇلغان،
پەقەت بىر رەئىسى بىلەن بىر

مۇئاۋىن رەئىسدىن ئىبارەت
ئىككىلا ئادىمى بار، شىركەت
ئۆچۈن ئىقتىسادىي مەبلەغنى ھەل
قىلىپ بولغان بىر شىركەتنى
تونۇشتۇرۇپ قويىدى. بۇ
شىركەتنىڭ ئىشلەپ چىقارماقچى
بولغىنى، ھەر خىل دورا ۋە
يېمەكلىكلەر شىركىتى دورا بىلەن
يېمەكلىكتە مىكروپ بار-
يوقلۇقىنى تەكشۈرىدىغان بىر
ئۈسكىنىلىق ئاپپارات بولۇپ،

ئەسلىدە ئۇ مېنىڭ ئۇستازىمنىڭ بىر قانچە پاتېنتىغا ئاساسلانغان بولۇپ، مېنى شىركەتنىڭ باش تېخنىكى قىلىپ ئالماقچى بولدى. مەن كالىفورنىيەنىڭ يۇقۇرى مائاشىغا كۆنۈپ قالغان بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ماڭا بەرگەن مائاشىنى ئاز كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ماڭا مائاش قوشۇپ بەرگەندى، مېنىڭ مائاشىم قالغان 2 كىشىنىڭكىدىن يۇقىرى بولۇپ

كەتتى (ئاتلانتانىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى كالىفورنىيەنىڭكىدىن جىق تۆۋەن بولۇپ، كالىفورنىيەدە بىر ئۆي ئالغان پۇلغا ئۇ يەردە كام دېگەندە 2 ئۆي ئالغىلى بولىدۇ). ماڭا شىركەتنىڭ 3 پىرسەنتىنى بەرگەندى، ئۇنىمۇ ئاز كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى 7 پىرسەنتكە كۆتۈرۈپ بەردى. ئەڭ ئاخىردا بىزنىڭ ئۆيىنى Georgia شىتاتىنىڭ ئاتلانتا شەھىرىگە

يۆتكەپ بېرىشتىن بۇرۇن، مەن
ھەر 4 ھەپتە ئاتلانتادا ئىشلەپ،
5-ھەپتىسى ئۆيگە قايتىپ
كېلىپ، ئۆيدە بىر ھەپتە
ئىشلەيمەن، دېگەن شەرتنى
قويدۇم. ئۇلار بۇنىڭغىمۇ ماقۇل
بولدى. لېكىن، دەل شۇ چاغدا،
بىز تۇرۇۋاتقان شەھەرنىڭ
قېشىدىكى شەھەرگە جايلاشقان،
بىر بىئولوگىيە تېخنىكىسى
شىركىتىدىن ماڭا خىزمەت چىقىپ

قالدى. شۇنىڭ بىلەن مەن
ئاتلانتادىكى شىركەتكە بارمىدىم.
بۇنداق دېسەم، بەزىلەر ئۆچۈن
مەن ئاجايىپ يۈزسىزدەك
تويۇلۇشۇم مۇمكىن. بۇ ئامېرىكىدا
بىر ئىنتايىن نورمالنى ئىش. مەن
بىر شىركەت ئۆچۈن ئاشۇنداق
قىلالايمەن. بىر شىركەت مەن
ئۆچۈنمۇ ئاشۇنداق قىلالايدۇ.
2001-يىلى مېنىڭ ئايالىمنىڭ
يۇمشاق دېتاللار شىركىتى ئازراق

ئادەم قوبۇل قىلدى. يېڭى قوبۇل قىلىنغانلارنىڭ ئىچىدىكى بەزىلىرى، بۇ يېڭى خىزمەتنى باشلاشتىن بۇرۇن، ياۋروپاغا بېرىپ، بىر-ئىككى ئاي تاماشا قىلماقچى بولۇپ كېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا شىركەتنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىدا چوڭ ئۆزگىرىش بولۇپ، ھېلىقى ئىشقا ئېلىپ بولغان، ئەمما تېخى خىزمەت باشلىمىغانلاردىن بىر قانچىسىنى شىركەتكە ئالماسلىقنى

قارار قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شىركەت ياۋروپادا تاماشا قىلغۇاتقانلارغا "سىزنى ئىشتىن بوشاتتۇق. ئەمدى بىزنىڭ شىركەتكە كەلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ" دەپ خەت ماڭدۇرۇپتۇ.

مېنىڭ ئاتالىنتادىكى بۇرۇنقى ئۇستازىم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم ھازىرمۇ ئىنتايىن ياخشى. يۇقىرىقى شىركەتتىكى ئۇ ئىككى ئادەم بىلەنمۇ ھېچ قانداق

يامانلىقنى بارمايدىغانلىقىمنى ئۇنۇتقاندىم. مەن بارلىق تەمىنى ئېيتقاندا، ئۇلار "بىزگە بىرەر ئادەم كۆرسىتىپ بەرسەڭ"، دەپ ئىلتىماس قىلىشتى. مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ئۇستازىمنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدىكى بىر ئوقۇغۇچىسىنى كۆرسىتىپ بەردىم. كېيىن ئۇقسام، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ شىركىتىگە جەنۇبىي كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنى يېڭى پۈتتۈرگەن

بىر ياشنى ئېلىپتۇ.

مەن يۇقىرىدا ئامېرىكا توغرىسىدا خېلى كۆپ سۆزلىدىم. مەن تەسۋىرلىگەن بۇ ئىشلارنى بىزنىڭ يۇرتتا قانداق تەدبىقلاش مۇمكىن؟

يۇرتىمىزدا بۇ ئىشلار بىلەن ئالاقىدار مۇنداق 3 تەرەپ بار: 1) ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرى. 2) ئوقۇتقۇچى، ۋە ئاتا-ئانىلار. 3) ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپ

ئۆتكۈنچىلىرى.

ئامېرىكىنىڭ بۇ دۇنيادىكى نۇرغۇن تالانت ئىگىلىرىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، ئىقتىسادىي جەھەتتە بۇ دۇنيادىكى ئەڭ كۈچلۈك دۆلەت بولۇپ تۇرالىشىدىكى ئەڭ تۈپ سەۋەبلەرنىڭ بىرى، ئامېرىكىدا ھەممە ئادەم ئۆچۈن ئۆزى خالىغان، ئۆزىنىڭ كۈدرىتى يېتىدىغان ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە

بلىم ۋە ئىقتىدار ئىگىلەيدىغان، ھەمدە بۇ بىلىم بىلەن ئىقتىدارنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىشلىتەلەيدىغان پۇرسەت بار. يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بۇيان، شىنجاڭدىكى "خىزمەتنى بىر تۇتاش تەقسىم قىلىش" دىگەن سىياسەت، "خىزمەتنى ئۆزى تېپىش" دىگەن يېڭى بىر سىياسەتكە ئۆزگەرتىلدى. بۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ بىر

مۇقەررەر يۈزلىنىشدۇر. ئامېرىكىدا ئەيىنى ۋاقىتتا مۇشۇنداق بىر ئۆتكۈنچى دەۋر بولغانمۇ-يوق، مېنىڭ بۇ جەھەتتىكى تارىختىن خەۋىرىم يوق. لېكىن، ھازىر ئامېرىكىدا "ھەممە ئادەم، ئۇنىڭ قايسى مىللەتتىن بولۇشى، قايسى دىنغا ئېتىقاد قىلىشى، ئەر ياكى ئايال بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، خىزمەت پۇرسىتى ئالدىدا پۈتۈنلەي باراۋەر" دېگەن ئىنتايىن قاتتىق

قانۇن بار. خىزمەت تىپىشتا بىر
ئادەم ئازراق كەمستىشكە ئۇچراپ
قالسا، ئۇ ئادەم شىركەت
ئۈستىدىن ئەرز قىلالايدۇ. ئەگەر
شىركەتنىڭ ئادەم كەمسىتكەنلىكى
راست بولۇپ چىقسا، بۇ شىركەت
ئىنتايىن ئېغىر جازاغا تارتىلىدۇ.
ئادەم كەمستىدىغان ئىش-
ھەرىكەتلەر ئۇ ياقتا تۇرسۇن،
گەپ-سۆزنى قىلىشمۇ قاتتىق
چەكلەنگەن. ئەگەر شىنجاڭدا

"خىزمەتنى ئۆزى تېپىش" تۈزۈمى
يولغا قويۇلۇپ، "خىزمەت
پۇرسىتى ۋە رىقابەت ئالدىدا
ھەممە ئادەم، ھەممە مىللەت
باراۋەر" دېگەن بىرەر قانۇن تۈزۈپ
چىقىرىلمىسا، ھەمدە بۇ قانۇن
قاتتىق ئىجرا قىلىنمىسا، خۇددى
ھازىرقىدەك، شىنجاڭدىكى شۇ
ئىككى توك-توك ئالىي مەكتەپنى
پۈتتۈرگەن ئۇيغۇر ياشلىرى
خىزمەت تاپالمايدۇ. سىز

ئۇقتىدارلىق كىشىلەرنى يېتىلدۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆز ئۇقتىدارىنى ئەڭ يۇقۇرى دەرىجىدە جارىي قىلدۇرۇشىغا شەرت-شارائىت ھازىرلاپ بەرمىسىڭىز، بۇ ھېچ بولمىغاندا بىر ئۇقتىسادىي زىيان ۋە ئىسراپچىلىق ئەمەسمۇ؟ بۇ "دۇنيانىڭ ئۇلغار تېخنىكىلىق سەۋىيىسىگە يېتىشۋېلىش"، "ماددىي ۋە مەنىۋىي مەدەنىيەت بەرپا قىلىش" ۋە "جەمئىيەت

مۇقملىقنى ساقلاش" دېگەندەك
شۇئارلارنىڭ ئەمەلگە ئېششىغا زور
دەرىجىدە زىيانلىق ئەمەسمۇ؟
ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئۆزلۈكىدىن
تىرىشىپ، ھەقىقىي بىلىم
ئىگىلىشىگە ئۇندەشتە
ئوقۇتقۇچىلار ۋە ئاتا-ئانىلارنىڭ
رولى ئىنتايىن چوڭ بولىدۇ.
بۇنىڭدىن 10 يىل بۇرۇن،
جۇڭگودا بوگۇنكىدەك زور
ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولۇشىنى كۆپىنچە

ئادەملەر پەرەز قىلالمايتتى. بۇنىڭدىن كېيىنكى 10 يىل، 20 يىل، 30 يىلدىن كېيىن قانداق ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ؟ سىز ئوقۇغۇچىغا ياكى پەرزەنتلىرىڭىزگە يول كۆرسەتكەندە، نەزەرىڭىزنى ئاشۇنداق كەلگۈسىدە كېلىدىغان بىر دەۋرگە سېلىڭ. ھېچ بولمىغاندا، ھازىرقى ۋەزىيەتكە قاراپ، سىزنىڭ روھىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ

ئۇقۇغۇچىسى ياكى بالىگىزنىڭكىدىن بەكراق چۈشۈپ كەتمىسۇن. ئۆزىگىزنىڭ روھى چۈشۈپ كەتسە، ياشلارغا ھەرگىزمۇ يول كۆرستەلمەيسىز.

بىر ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ بۇرۇن بولۇپ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار توغرىسىدا توغرا يەكۈن چىقىرالىغانلىقىدا ئەمەس. بىر ئادەمنىڭ ئۇلۇغلۇقى، ئۇنىڭ كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلارنى

توغرا مۆلچەرلىيەلىشدە.
تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ جەمئىيىتىنىڭ ھەممىسى خۇددى بىر پارچە گۆشنى تالىشىۋاتقان بۆرە-يولۋاسلارنىڭ ئۇۋىسىغا ئوخشايدۇ. جۇڭگو جەمئىيىتىمۇ ھازىر دەل ئاشۇنداق بىر جەمئىيەت بولۇشقا قاراپ يۈزلىنىۋاتىدۇ. ئەگەر سىز ھازىر ۋاقىتنى زايا قىلماي، ئۆزىڭىزدە ھەقىقىي بىلىم بىلەن ھەقىقىي

ئۇقتىدارنى يېتىلدۈرسىڭىز، كەلگۈسىدە پۇرسەت ۋە رىقابەت ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولىدىغان بىر جەمئىيەت شەكىللەنمەي قالغاندىمۇ، ھەچ بولمىغاندا سىزگە ھېچ قانداق زىيىنى بولمايدۇ. ئەگەر پۇرسەت ۋە رىقابەت ئالدىدا ھەممە ئادەم، ھەممە مىللەت باراۋەر بولىدىغان بىر جەمئىيەت شەكىللىنىپ قالسا، سىز ھازىر ئىگىلىگەن بىلىم بىلەن

ئەقتىدار سىز ئۆچۈن بىر بىباھا گۆھەرگە ئايلىنىدۇ. ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىت خۇددى بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن تۇغقىنىغا ئوخشايدۇ. ئۇ بىر كەتكەندىن كېيىن، مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدۇ. "ئەگەر يەنە بىر كۈن ھايات بولغان بولسا، ماۋۇنى قىلىپ بەرگەن بولسام"، "ئەگەر يەنە بىر ئاي ھايات بولغان بولسا، ئاۋۇنى قىلىپ بەرگەن بولسام"،

بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇمكىن ئەمەس. ئۇ چاغدا سىز مىڭ يىغلىسىڭىزمۇ، تۇققىنىڭىز تىرىلىپ بەرمەيدۇ. شۇڭا، تۇققىنىڭىز ھايات ۋاقتىدا، سىز قىلىپ بەرىشكە تېگىشلىك ۋە سىز قىلىپ بېرەلەيدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلىپ بېرىڭ. ھازىردىن باشلاپ قىلىپ بەرگەچ تۇرۇڭ. ئاشۇنداق قىلسىڭىز، تۇققىنىڭىز ئۆلۈپ كەتكەندە ھەچ قانداق

يغلىمسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ-
مېنىڭچە، سىز ئۇ چاغدا پەقەتلا
يغلىمسىڭىزمۇ، تۇققىنىڭىز چوقۇم
سىزدىن رازى بولۇۋېرىدۇ .

13-سوئال: چەت ئەللىكلەرنىڭ
تۇرمۇشىدا كىتاب ئوقۇش ھەققىدە
كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟

جاۋاب: مەن ئامېرىكىلىقلارنىڭ
كىتاب ئوقۇشقا ئائىت ئادەتلىرىنى
ئۆزۈمنىڭ بىۋاسىتە كۆرگەنلىرى
ئارقىلىق تەسۋىرلەپ بېرەي. مەن

كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ
داۋىس شۆبىسىدە ئوقۇۋاتقان
ۋاقتىمدا، بىزنىڭ ئۆيگە باشقا بىر
شتاتتىنىڭ كىچىك بىر يېزىدا
تۇرىدىغان، ئۆزى مۇسۇلمان،
ئەمما ئىپىرى ئامېرىكىلىق بىر
دوستىمىز بىر قانچە كۈن تاماشا
قىلىش مۇناسىۋىتى بىلەن كېلىپ،
بىزنىڭ ياتاقتا 2 ئاخشام قونۇپ
قالدى. بۇ دوستىمىزنىڭ ئىپىرى ئاشۇ
دوستىمىز بىلەن توي قىلىش

ئۇچۇن ئىسلام دىنىغا كىرگەنىدى. ئۇلار بىزنىڭ ئۆيگە كېلىپ ئەتىسى بازارغا چىقىپ قايتىپ كەلگەنىدە، ئۇ ئامېرىكىلىقنىڭ قولىدا ئىسلام دىنىغا ئائىت 3-4 ئىنگلىزچە كىتابنى كۆردۇم. ئۇلار تاماشا قىلىش جەريانىدا، مەخسۇس بىر قانچە كىتابخانىلارغا بېرىپ، ئىسلام دىنىغا ئائىت ئۆزلىرىدە يوق كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋالغان ئىكەن. مەن بۇ

كىتابلارنى ۋاراقلاپ كۆرۈپ بېقىپ، ناھايىتى تەسىرلەندىم، ھەمدە ئىنتايىن خىجىل بولدۇم. ئىچىمدە، "چەت ئەلدە تۇرۇپ، ئۆزلىرىنى «مەن مۇسۇلمان» دەپ ھېسابلاپ يۈرۈيدىغان ئۇيغۇرلار ئىچىدە ئۆز دىنى توغرىسىدا مۇشۇنداق ئىزدىنىدىغان ئادەملەردىن قانچىسى بار؟" دەپ ئويلىدىم.

كىتاب ئوقۇش ئامېرىكىلىقلارنىڭ

كۆندىلىك تۇرمۇشىدىكى ئىنتايىن مۇھىم تەركىبلەرنىڭ بىرى بولۇپ، كىتاب ئوقۇش ئادىتى ئۈلارنىڭ باللىق دەۋرىدىلا باشلىنىدۇ. كالىفورنىيەدىكى ھەر بىر ناھىيەدە 10 دىن 30 غىچە شەھەر بار بولۇپ، ھەر بىر شەھەرنىڭ بىردىن كۇتۇپخانىسى بار. سىزنىڭ ئائىلىڭىزدە 4 جان ئادەم بولسا، سىزنىڭ ئۆيىڭىز جايلاشقان شەھەرنىڭ كۇتۇپخانىسى

ئائىلىگىزدىكى 4 جان ئادەمنىڭ
ھەممىسىگە ھەقسىز كۇتۇپخانا
كېنىشكىسى بېرىدۇ. بۇ
كۇتۇپخانىلاردا يېشى 3 كە
كىرگەن بالىدىن تارتىپ،
چوڭلارغىچە ھەممە ئادەمگە باپ
كېلىدىغان كىتابلار قويۇلىدۇ.
كىتابتىن باشقا، مەخسۇس
باللارنى تەربىيلەشكە
تەييارلانغان ئۇنئالغۇ ۋە سىنئالغۇ
لىنتىلىرىمۇ بار بولۇپ، ھەر بىر

كۇتۇپخانىدىكى كىتابلارنىڭ ئەڭ
كەم دېگەندە يېرىمى باللارغا
ئائىت كىتابلار بولىدۇ. ھەر قېتىم
ئارىيەت ئالىدىغان كىتاب ۋە
لىنتىلارنىڭ سان چەكلىمىسى يوق
بولۇپ، كىتابلارنى 3 ھەپتىلىك،
لىنتىلارنى بىر ھەپتىلىك ئارىيەت
بېرىپ تۇرىدۇ. بۇ كۇتۇپخانىلارنىڭ
راسخودىنىڭ بىر قىسمىنى شتاتلىق
ھۆكۈمەت، قالغان قىسمىنى ھەر
بىر شەھەر بىزدىن يىغقان يەر

بېجى كىرىمىدىن چىقىرىدۇ. كىچىك بالىلىرى بار ئامېرىكىلىق ئاق تەنلىك ئائىلىلەرنىڭ ئىچىدە ئىشلىمەي، ئۆز بالىسىنى پۈتۈن كۈن باقىدىغانلار خېلى يۇقىرى نىسبەتنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنداقلارنىڭ بىر ئادىتى ھەر كۈنى بالىلىرىنى ئۆز شەھىرىدىكى كۇتۇپخانىلارغا ئېپكېلىپ، بالىسى ھېرىپ قالغىچە ئۇلارغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش، بالىسى ھېرىپ قالغاندا ئۇلارنى

ئۆزى خالىغان كىتابلارنى كۆرۈشكە بىر مەزگىل قويۇپ بېرىشتىن ئىبارەت. ئۇنىڭدىن باشقا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئامېرىكىنىڭ كىنوسىدىنمۇ كۆپ كۆرۈپ تۇرىدىغىنىدەك، ئاق تەنلىكلەرنىڭ ئۇخلاشتىن بۇرۇن كىچىك باللىرىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش ياكى ئۇلارغا ھېكايە ئېيتىپ بېرىش ئادىتى بار. بۇنى ئۇلار "ئۇخلاش ۋاقتىدىكى ھېكايە"

(ئىنگلىزچە"Bed time story"
) دەپ ئاتايدۇ. ئاشۇنداق
قىلغاچقا، ئۇلارنىڭ باللىرى
كىچىكىدىن تارتىپ كىتاب
ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغان
بولۇپ چوڭ بولىدۇ. بىر قېتىم
ئايالىم بىلەن ئىككىمىز بىزنىڭ
بالىغا كىتاب ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن
بىزنىڭ كۇتۇپخانىمىزغا بېرىپ،
كىتاب ئىزدەۋاتساق، بىر 3 ياش
ئەتراپىدىكى ناھايىتى ئوماق

قىزچاقنىڭ ئاۋازىنى تازا قويۇپ بېرىپ كىتاب ئوقۇۋاتقىنىنى كۆردۇق. بىز ئۇ قىزنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ بىر دەم قاراپ تۇردۇق. تازا دىققەت قىلىپ قارىساق، ئۇ قىز بىر بەتنى تۆگەتمەيلا يېڭى بىر بەتنى ئېچىپ بولغان بولسىمۇ، ئالدىنقى بەتتىكى تېكىستنى ناھايىتى توغرا ئوقۇۋاتىدۇ. ئەسلىدە، بۇ قىز تېخى كىتاب ئوقۇشنى بىلمەيدىغان بولۇپ، ھېلىقى كىتابنىڭ

تېكستنى پۇتۇنلەي يادلىۋالغان ئىكەن. شۇڭا، كىتابنى ئېچىپ، شۇ بىر بەتكە توغرا كەلگەن تېكستنى پۇتۇنلەي يادقا ئوقۇپ، ئاندىن يېڭى بىر بەتنى ئاچىدىكەن. ئېھتىمال بۇ ئۆزىنىڭ ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغان كىتابى بولۇپ، ئاپىسىغا قايتا-قايتا ئوقۇتۇپ، ئاخىرى ئۆزىگە ياد بولۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ. بىزمۇ ئىككى بالىمىز ئامېرىكىغا كەلگەن

كۆندىن تارتىپ، ئۇلارنى ھەر كۈنى بىر سائەت ئەتراپىدا كىتاب ئوقۇشقا ئادەتلەندۈردۇق. كۆپىنچە ۋاقىتتا ئۇلارغا ئوقۇتۇپ، بىرىمىز ئۇلارنىڭ قېشىدا ئاڭلاپ ئولتۇردۇق. خاتالىقنى تۈزىتىپ بەردۇق. بەزىدە ئۇلارغا كىتاب ئوقۇش پەقەت خوش ياقمايى قالسا، كىتابنى بىز ئۇلارغا ئوقۇپ بەردۇق. ئاساسەن ھەر ھەپتە دېگۈدەك ئۆزىمىزنىڭ

كۇتۇپخانىسىغا بېرىپ، كىتابنى ئالماشتۇرۇپ تۇرىدۇق. بالىلىرىمىز چوڭ بولۇپ، كۇتۇپخانىدىكى كىتابلارغا قىزىقمايدىغان بولۇپ قالغاندىن تارتىپ، بىز ئۇلارغا ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان كىتابلارنى سېتىپ ئېلىپ بېرىدىغان بولدۇق. شۇڭا ئىككى بالىمىزنىڭ ھازىرمۇ ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئوقۇيدىغان كىتابلىرى بار بولۇپ، ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئازراق

كىتاب ئوقۇش ئۇلارغا پۈتۈنلەي ئادەت بولۇپ كەتتى. ئامېرىكىدا داڭلىق ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىشتا، ئوتتۇرا مەكتەپ نەتىجىسىدىن باشقا يەنە "سەۋىيە باھالاش ئىمتىھانى" دېگەن، ئىنگلىزچە " Scholastic Assessment Test (SAT)" دەپ ئاتىلىدىغان بىر مەملىكەتلىك ئىمتىھان نەتىجىسىگىمۇ قارايدۇ. مېنىڭ ئوغلۇم ھازىر شۇ ئىمتىھاندا

سـىنلـىدىغان ئىنگلىـزچە سۆزلۈكلەرنى يادلاۋاتقان بولۇپ، ھەر كۈنى كەچتە مېنى چاقىرىپ، يېڭى يادلىغان سۆزلۈكلەرنى ۋە ئالـدىنقى 4 كـۈن ئىچـىدە ئۆگەنگەن سـۆزلۈكلەرنى ماڭـا سىنىغۇزىدۇ. ئۇنىڭغا 20 مىنۇتتىن كۆپرەك ۋاقىت كېتىدىغان بولۇپ، ئوغلـۇم قانـداق ۋاقىتتـا تەييار بولسا، مەن ئۆزۈم قىلىۋاتقان ھەر قانداق ئىشنى توختىتىپ قويۇپ،

ئۇنىڭ بىلەن ھېلىقى سۆزلۈكلەرنى
ئۆتكۈزىمەن. ئەگەر تېلېۋىزوردا
ئۆزۈم ناھايىتى ياخشى كۆرۈدىغان
بىر نەرسە كۆرۈۋاتقان بولسامۇ،
ياكى مۇشۇ ماقالىنى يېزىۋاتقان
بولسامۇ، ئوغلۇمنىڭ قىلىۋاتقان
ئۇ ئىشىنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى
بىلىدۈرۈش، ئۇنى داۋاملىق
رىغبەتلەندۈرۈپ تۇرۇش ئۈچۈن،
ئۆز ئىشىمنى تاشلاپ قويۇپ،
ئۆزۈمنىڭ ناھايىتى چارچاپ

كەتكەنلىكىگە قارىماي، ئوغلۇمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە سۆزلۈكلەرنى تەكرارلايمەن.

ئامېرىكىدا ئاتا-ئانىلار بالىلارغا كۇتۇپخانىدىن كىتاب ئارىيەت ئېلىپ بەرگەندىن باشقا، بازاردىنمۇ نۇرغۇن كىتابلارنى سېتىپ ئالىدۇ. بولۇپمۇ ئاق تەنلىكلەرنىڭ بالىلىرىنىڭ ئۆيىگە قارايدىغان بولسا، چوقۇم بىردىن كىتاب ساقلاش ئورنى بارلىقىنى كۆرگىلى

بولىدۇ. باللار چوڭ بولغاندا، ياكى بۇ كىتابلاردىن زېرىككەندە، ئاتا-ئانىلار ئۇ كىتابلارنى ئۆز شەھەردىكى كۇتۇپخانىغا ئىئانە قىلىدۇ. شۇڭا ھەر بىر كۇتۇپخانىدا ئىئانە قىلىنغان كىتابلارنى قويۇپ قويىدىغان مەخسۇس ئورۇن ۋە قەغەز ساندۇقلار بولىدۇ. بەزى كۇتۇپخانىلار يىغىلغان كىتابلارنى ئۆزلىرى بىر تەرەپ قىلالمايدىغان ھالەتتە كېلىپ قالسا، "بۇ

يەردىكى كىتابلارنى ئۆزنىڭ
خالىغانچە ئېلىپ كەتسىنىز
بولىدۇ" دەپمۇ يېزىپ قويىدۇ.
باللارنى كىتاب ئوقۇشقا
ئۈندەش پۈتۈن ئامېرىكا
جەمئىيىتىگە سىڭىپ كەتكەن بىر
ئىش بولۇپ، مەكتەپ،
ئوقۇتقۇچى، ئاتا-ئانا، ۋە ھەر
ساھەدىكى داڭلىق ئەرباپلارنىڭ
ھەممىسى بۇ ئىشنى ئۆزلىرىنىڭ
ئەڭ مۇھىم بۇرچلىرىنىڭ بىرى

قاتاردا تۇتتدۇ. ئامېرىكىدىكى
باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا
مەكتەپلەر ھەر يىلى بىر ئايىنى
"كىتاب ئوقۇش ئېيى" قىلىپ
بەلگىلەپ، بۇ بىر ئايىنلاڭ ئىچىدە
پۈتۈن مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا مەلۇم
ساندىكى كىتابنى ئوقۇپ بولۇشنى
تاپشۇرۇق قىلىپ بېرىدۇ. ۋەزىپىنى
ئاشۇرۇپ ئورۇنلىغانلارغا مۇكاپات
بېرىدۇ. مەن ئىككى بالامنىڭ
"كىتاب ئوقۇش ئېيى"

تۆگگەنـدىن كېيىنكـى "Ice-cream" زىياپىتىگە كۆپ قېتىم قاتنىشىپ باقتىم. باشلانغۇچنىڭ بـاللىرىنى كىتـاب ئوقۇشـقا قىزىقتـۇرۇش ئۈچـۈن، ھەر بـىر مەكتەپتە ھەر يىلـى "كىتـاب يەرمەنكىسى" پـائالىيىتى ئېلىپ بارىـدۇ. بـۇ پـائالىيەتتە بـاللار كىتـابلىرىنى نەشـر قىلىـدىغان شىركەتلەر مەكـتەپكە كېلىـپ، ئۆزلىرى نەشـر قىلغـان ئەڭ يېڭـى

كىتابلارنى كۆرگەزمە قىلدۇ ھەمدە نەق مەيداندا ساتىدۇ. بىر قېتىم مەن ئوغلۇمنىڭ مەكتەپتىن بالامغا مەخسۇس كىتاب بۇيرۇتۇش توغرىسىدا بىر تەكلىپ تاپشۇرۇپ ئالدىم. پەقەت 5 دوللار خەجلەپ بىر كىتاب بۇيرۇتقاندىم، مەخسۇس مېنىڭ ئوغلۇم ئۈچۈن يېزىلغان بىر كىتابنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. بۇ كىتابنىڭ ئىچىدىكى ئاساسىي

رولچى مېنىڭ ئوغلۇم بولۇپ، كتابنىڭ تەشغىمۇ ئوغلۇمنىڭ ئىسمى بىسلغانىدى. مەن قاتتىق تەسرلەندىم. ئامېرىكىنىڭ 2001-يىلىدىكى "11-سىنتەبىر" ۋەقەسى يۈز بەرگەن ۋاقىتتا، ئامېرىكا پرېزىدىنتى بۇش بىر باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ كتاب ئوقۇش پائالىيىتىگە قاتنىشۋاتقانىدى. ئامېرىكىنىڭ ھۆكۈمەت خادىملىرى شۇ

مەكتەپكە بېرىپ، بىر سىنىپتا بۇشنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ، نيۇ-يوركتا بولغان ۋەقەنى دوكلات قىلدۇ. ئامېرىكىدىكى باشقا ئاتاقلىق ئەربابلارمۇ باشلانغۇچ مەكتەپلەرگە بېرىپ، باللارغا كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقانلىقىنى بىز تېلېۋىزوردا داۋاملىق كۆرۈپ تۇرىمىز.

بىز شىمالىي كالىفورنىيەنىڭ Davis دېگەن شەھەردە

1990-يىلدىن 1997-يىلغىچە 7 يىل تۇردۇق. بىزنىڭ تۇرغان ياتىقىمىز كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پەقەت تويى قىلغان ئوقۇغۇچىلارغىلا ئىجارىگە بېرىدىغان ياتاق بىنا رايونىدا بولۇپ، ئۇ يەردە تۇرىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئىدى. 1997-يىلدىن 2004-يىلنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە شىمالىي

كالىفورنىيەدىكى San Francisco
شەھىرى بىلەن سىلىكون
جىلغىسىغا يېقىن جايدىكى San
Ramon دېگەن شەھەردە
ئۆزىمىز سېتىۋالغان ئايرىم بىنالىق
ئۆيدە تۇردۇق. بۇ شەھەر
ئامېرىكىدىكى تۇرمۇش سەۋىيىسى
ئوتتۇرا ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك
كىشىلەر تۇرىدىغان شەھەر بولۇپ،
بۇ شەھەردىكىلەرنىڭ ئوتتۇرىچە
يىللىق ئائىلە كىرىمى 87 مىڭ

دوللار ئىكەن. (كالىفورنىيەدە يىللىق ئائىلە كىرىمى 30 مىڭ دوللاردىن تۆۋەنلەر كەمبەغەللەر ھېسابلىنىدۇ) Davis تا مەكتەپنىڭ بىر چوڭ سۇ ئۈزۈش كۆلى بار بولۇپ، ياز كۈنلىرى بىز باللىمىزنى داۋاملىق شۇ يەرگە ئاپىراتتۇق. San Ramon شەھىرىدە بولسا، بىزنىڭ بىر كىچىك رايونىغا تەۋە بىر سۇ ئۈزۈش كۆلى بىلەن بىر "tennis" توپ

مەيدانى بار ئىدى. بىزدە ئۇلارنىڭ
ئاچقۇچى بار بولۇپ، بىز ئۇلارنى
خالىغان ۋاقىتتا ئىشلىتەلەيتتۇق. بۇ
كۆللەرنىڭ بىر تۈزۈمى، 15
ياشتىن كىچىك باللار سۇ
ئۈزگەندە، ئۇلارنىڭ قېشىدا چوقۇم
بىرەر 18 تىن يۇقىرى ياشتىكى
ئادەم بولۇشى كېرەك. بىز
باللىرىمىزنى سۇ ئۈزۈشكە
ئاپارغاندا، كۆزىمىزگە داۋاملىق
چېلىقىدىغان بىر ئىش، نۇرغۇن

ئاتا-ئانىلار باللىرىنى سۈدا
ئۈينىغىلى قويۇپ بېرىپ، ئۆزلىرى
بىر تەرەپتىن باللىرىنى
كۆزەتكەچ، بىر تەرەپتىن كىتاب
ئوقۇشتىن ئىبارەت ئىدى. بىزنىڭ
ياتاق رايونىمىزدا مەخسۇس باللار
ئوينىغىش ئۈچۈن ياسالغان
سىيرىلغۇچ، گۈلەگگۈچ، يامشىپ
چىقىپ ئوينايدىغان 2-3 مېتىر
ئېگىزلىكتىكى قۇرۇلمىلار ۋە
قۇملۇقلار بار بولۇپ،

ئشلمەيدىغان ئانلار باللىرنى
شۇ يەردە ئويىنغلى قويۇپ بېرىپ،
ئۆزلىرى كتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى.
بىزنىڭ San Ramon دىكى
قوشنىلىرىمزنىڭ ھەممىسى
دېگىدەك گېزىتكە مۇشتىرى
بولغانىدى (ھەر كۈنى تاڭ
سەھەردە گېزىت توشۇغۇچى
گېزىتلەرنى ھەر بىر مۇشتىرىنىڭ
ئۆيىنىڭ ئالدىغا تاشلاپ
قويىدىغان بولغاچقا، بىز ئشقا

ماڭغاندا قوشنىلارنىڭ ئۆيىنىڭ
ئالدىدىكى گېزىتنى ھەر كۈنى
كۆرۈپ تۇرىمىز. كالىفورنىيەدىكى
شەخسىي ئۆيلەرنىڭ ئارقا
ھويلىسىغا قارىسىڭىز، مەخسۇس
كىتاب ئوقۇش ئۈچۈن
تەييارلانغان ھەر خىل
ئورۇندۇقلارنى چوقۇم كۆرىسىز.
مەن بىلەن بىر مىنبۇستا ئىشقا
بارىدىغان خادىملارنىڭ ئىچىدە،
يول بويى كىتاب ئوقۇيدىغانلاردىن

بىر قانچىسى بار.

بىز ئاپتوبۇس بېكىتىدە ئاپتوبۇس ساقلاپ تۇرغان، پويىز بېكىتىدە پويىز ساقلاپ تۇرغان، ئايروپىلان ئىستانسىسىدا ئايروپىلان ساقلاپ تۇرغانلارنىڭ كۆپىنچىسى گېزىت ياكى كىتاب ئوقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمىز. ئايروپىلان ۋە پويىزدىكى يولۇچىلارنىڭ كۆپىنچىسىمۇ كىتاب ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز.

باغچىلاردىكى چىملىقنىڭ ۋە دېڭىز بويىدىكى قۇملۇقنىڭ ئۈستىدە ئاپتاپ سىنۇېتىپ، كىتاب ئوقۇپ ياتقان كىشىلەرنى داۋاملىق ئۇچرىتىمىز. دوكانلاردا پۇل تۆلەشكە ئۆچرەت تۇرغاندا، نۆۋۈتى كەلگەن ئاياللارنىڭ سومكىسىدىن پۇل ياكى بانكا كارتىلىرىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن سومكىسىدىكى كىتابنى ئېلىپ بىر تەرەپكە قويۇپ

قويغىنىنى داۋاملىق كۆرۈپ تۇرىمىز. مېنىڭ پەرىزىمچە، سومكا كۆتۈرۈۋالغان ئامېرىكىلىقلارنىڭ سومكىسىنى ئاختۇرسا، يېرىمىدىن كۆپىنىڭ سومكىسىدىن كەم دېگەندە بىرەر كىتاب، ژۇرنال ياكى گېزىت چىقىشى مۇمكىن. ئامېرىكىدىكى خېلى نۇرغۇن كىتابلار، بولۇپمۇ رومانلارنىڭ ئۆزۈنلۈقى بىلەن كەڭلىگى ئادەتتىكى كىتاپلارنىڭكىدىن

كىچىك بولىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئىنتايىن قولايلىقتۇر.
تەرەققىي تاپقان جەمئىيەتنىڭ بىر ئالاھىدىلىكى، بۇ جەمئىيەتتىكى كىشىلەر بىر-بىرى بىلەن ئۈزلۈكسىز ئارقىلىق ئالاقە قىلىشقا ئىنتايىن قادىردۇر.
ئامېرىكا جەمئىيىتىدە، نۇرغۇن ئىشلار تېلېفون ئارقىلىق بېجىرىلىدۇ. تېلېفون ئارقىلىق

بىجىرگىلى بولىدىغان ئىشلار ئۆچۈن ھېچ كىم مەخسۇس يول يورۇپ، قارشى تەرەپنىڭ قىشىغا بارمايدۇ. بەلگىلىك مەدەنىيەت سەۋىيىسىگە ئىگە كىشىلەر بىلەن ھەر قانداق بىر مەسىلە ئۈستىدە سۆزلەشسە، ئۇلار ناھايىتى ئورۇنلۇق پىكىر يۈرگۈزەلەيدۇ. مانا بۇلار يۇقىرىقىدەك كىتاب ئوقۇشنى ئۆمۈر بويى تاشلىماسلىق ئادىتىنىڭ نەتىجىسىدۇر. باكلاۋىر

ئۇنۋانىدىن يۇقىرىنى تەلەپ قىلىدىغان خىزمەتلەرنىڭ ئېلانلىرىغا قارىسىڭىزمۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە "مۇكەممەل ئېغىز بىلەن قەلەم ئارقىلىق ئالاقىلىشىش ئىقتىدارى چوقۇم بولۇشى كېرەك" دېگەن جۈملىنى چوقۇم كۆرىسىز. بۇ ئامېرىكا جەمئىيىتىدە ئېغىز بىلەن قەلەم ئارقىلىق ئۆز-ئارا ئۇنۇملۇك ئالاقىلىشىشنىڭ قانچىلىك مۇھىم رول

ئۇينايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. مەن "CVI Laser" دېگەن شىركەتتە ئىشلىگەن ۋاقتىمدا، بىزنىڭ بۇ شۆبە شىركىتىمىزدە مەخسۇس تېلېفون ئارقىلىق سودا-سېتىق قىلىدىغان خادىمدىن 3 كىشى بار ئىدى. بەزىدە ئاغرىق ۋە تەتىل قىلىپ دەم ئېلىش سەۋەبلىرى بىلەن بۇ 3 كىشىنىڭ ھېچقايسىسى ئىشقا كەلمەي قالغاندا، مېنىڭ باشلىقىم

مېنى شۇ ئىشقا سېلىپ قويىاتتى.
ئۇنىڭدىن باشقا، بەزى خېرىدارلار
ئۆزىگە لازىم بولغان ئاپپاراتنىڭ
فۇنكسىيىسىنى بىزنىڭ تىجارەت
خادىملىرىمىزنىڭ بىرەرسىگە
ئېيتسا، ئۇنىڭ لايىھىسى قانداق
بولسا ياخشىلىقنى، ھەمدە
ئۇنىڭغا قايسى زاپچاسلارنى ئالسا
بولىدىغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇ
خادىمنىڭ تېخنىكىدىن يېتەرلىك
خەۋىرى بولمىغاچقا، مېنى

ياردەمگە چاقىراتتى. مەن ئۇنداق
خېرىدارغا تېلېفوندىلا بىرەر
نەرسىنى لايىھەلەپ چۈشەندۈرۈپ،
ئۇنىڭغا قايسى زاپچاسلارنى
ئىشلەتسە بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ
بېرەتتىم. بىر قېتىم بىر ئالىي
مەكتەپنىڭ پروفېسسورى ئۆزىگە
بىر ئالاھىدە لازېر ئەينىكىنىڭ
لازىملىقىنى، ئەمما ئۇ ئەينەكنىڭ
بىزنىڭ شىركەتنىڭ مەھسۇلات
تىزىملىكىدە يوقلۇقىنى ئېيتىپ،

مېنىڭ ئاشۇنداق ئەينەكنى قايسى شىركەتنىڭ چىقىرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىشىمنى ئۆلتىجا قىلدى. مەن بىزنىڭ شىركەتنىڭ ئىسكىلاتىدىن زاپچاس تېپىپ بېرىدىغان بىر خادىمنى خۇسۇسىيتى ھېلىقى ئەينەككە يېقىن كېلىدىغان بىر خىل ئەينەكتىن 10 دانىسىنى قايتا ئۆلچەپ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى ماڭا ماڭدۇرۇپ بېرىشكە بۇيرۇدۇم.

نەتجىسى چىققاندا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھېلىقى پروفېسسورغا لازىم ئەيىنەككە ئەڭ يېقىن كېلىدىغان بىرىنى تاللاپ، ئۇ پروفېسسورغا سېتىپ بەردىم. ئۇ پروفېسسور ماڭا جىق رەھمەت ئېيتتى. ھەمدە ئۆز تەجرىبىسىنى بۇ ئەينەك بىلەن غەلىبىلىك ئىشلەپ، تەتقىقات نەتىجىسىنى بىر يۇقىرى دەرىجىلىك ئىلمىي تەتقىقات ژۇرنىلىدا ئېلان قىلغاندا،

ماقالىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرسىدا مېنىڭ
ئىسمىمنى ئاتاپ تۇرۇپ ماڭا
قايتىدىن رەھمەت ئېيتىپتۇ. ئۇ
پروفېسسور بۇ ۋەقەنى ئۆزىنىڭ
باشقا تونۇشلىرىغىمۇ ئېيتىپ
بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر مەزگىل
بىر قانچە ئالىي مەكتەپنىڭ
پروفېسسورلىرى بىزنىڭ شىركەتتىن
بىر نەرسە ئېلىش ئۈچۈن تېلېفون
قىلسا، تېلېفوننى ئېلىپلا، "بىز
دوكتۇر ئەركىن سىدىق بىلەن

كۆرۈشەتتۇق" دەيدىغان بولۇپ
قالدى. بۇ ئىشتىن كېيىن مېنىڭ
ئەينى ۋاقىتتىكى باشلىقىم
Aleks ناھايىتى تەسىرلىنىپ،
شۇنىڭدىن كېيىن بىز پاراڭلاشقان
ۋاقىتتا ماڭا "سەن كارامەت
ئىنژىنېر بولۇپلا قالماي، ناھايىتى
ئۇستا سېتىقچى (ئىنگلىزچە
'salesperson') ئىكەنسەن"
دەيدىغان بولدى. مەن " Wave
Splitter" دېگەن شىركەتتە

ئشلەۋاتقاندا، شىركەتنىڭ سودا-سېتىق بۆلۈمىدىكىلەرگە ياردەملىشىپ، ياپونىيەگە بېرىپ، بىزنىڭ شىركەتنىڭ NEC, Hitachi, Fujitsu ۋە Sumitomo قاتارلىق چوڭ شىركەتلەر بىلەن ئىلىپ بارغان «تېخنىكىلىق سۆھبەت»لىرىگە قاتناشتىم. ھەمدە ئۆزۈمنىڭ تېخنىكىلىق ئىقتىدارى بىلەن ياپونچە تىلىمدىن پايدىلىنىپ، بىزنىڭ ئۆ

ياپونلۇق خېرىدارلىرىمىزنى خېلى تەسىرلەندۈرۈپ، شىركىتىمىزنىڭ سودا-سېتىق ئىشلىرىغا كۆزگە كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشتۇم. 2002-يىلى فېۋرالدا مەن شىركەتتىن بىر ھەپتە رۇخسەت سوراپ، ئامېرىكىنىڭ باشقا بىر شتاتىغا دەم ئېلىشقا كەتكەندە، بىزنىڭ شىركەتتە بىر چوڭ كۆلەملىك خادىم قىسقارتىش بولۇپ، مېنىڭ ئۈستۈمدىكى

ئىنژىنېرلىك بۆلۈمگە مەسئۇل 2 مۇئاۋىن رەئىسنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى شىركەتتىن چىقىرۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شىركەتنىڭ سودا سېتىقىغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى مېنىڭ ئىگىسىز قالغانلىقىمدىن پايدىلىنىپ، مېنى ئىنژىنېرلىق بۆلۈمىدىن، سودا-سېتىق بۆلۈمگە يۆتكىۋاپتۇ. دەم ئېلىشتىن قايتىپ كېلىپ، بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن،

مەن قاتتىق نارازى بولدۇم. ئۇلارغا "مەن ئىنژىنېر بولۇمەدە تۇرۇۋېرىپ، سىلەرگە قانچىلىك ياردەم كېرەك بولسا، شۇنچىلىك ئىشلەپ بەرەي. شۇڭا مېنى يۆتكىمەڭلار. ئەگەر مۇشۇنداق مەجبۇرى يۆتكىسەڭلار، مەن بۇ شىركەتتىن كېتىشكە مەجبۇر بولىمەن" دېدىم. مەن ئۇ چاغدا شىركەتنىڭ ئىنگلىزچە " Planar Light wave Circuits" دەپ

ئاتىلىدىغان "يىغىنچاق نۇر يولى تېخنىكىسى" دېگەن بىر ئەڭ يېڭى تېخنىكىسىغا مەسئۇل ئىدىم. بىز مۇشۇ تېخنىكىدا ئارقىلىق چىقىرىلىدىغان بىر زاپچاسنىڭ ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچىغا كەلگەن بولۇپ، مەن ئۆزۈم بىر باشقا ئىلىپ چىقىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئامېرىكىدا سودا-سېتىق ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ئىنتايىن

كۆپ بولۇپ، شركەتتە ئادەم قسقارتسا، ئالدى بىلەن شۇنداقلارنى قسقارتدۇ. ئۇنىڭ ئەكسچە، ئىنژىنېرلىك ئەڭ ئەتبارلىق خىزمەت بولۇپ، ئۇ كم بولسا شۇ قىلۇۋېرىدىغان كەسپ ئەمەس. شۇڭا مېنىڭ ئىنژىنېرلىقتىن ئايرىلغىم يوق ئىدى . ئاخىرىدا بىزنىڭ شركەت مېنىڭ تەلىپىمگە قوشۇلدى.

ھېكايە، رومان ۋە ھەر خىل

دەرسلىك كىتابلاردىن باشقا، ئامېرىكىدا ئادەم تەسەۋۋۇر قىلالايدىغان ھەر بىر كەسىپتە، بۇرۇنقىلار ئۆزلىرىنىڭ ئەملىي تەجرىبىلىرىگە، بېشىدىن ئۆتكۈزگەن مەغلۇبىيىتى بىلەن قازانغان مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە، ئۆزى ئېلىپ بارغان ئىلمىي تەتقىقاتلىرىغا، ۋە پۈتۈن دۇنيانىڭ كۆپ يىللىق ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىلىرىگە ئاساسەن يېزىپ

چقىپ ئىلان قىلغان كىتابلاردىن بىر قانچىنى تېپىش مۇمكىن. بۇ كىتابلار بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلىم جۇغلانمىسى بولۇپ، ئەگەر مۇۋاپىق پايدىلىنىلسا، ئۇلار كېيىنكىلەر ئۈچۈن مۆلچەرلىگۈسىز دەرىجىدە ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي ۋە سىياسىي قىممەت يارىتالايدۇ. بىز داۋاملىق ئاڭلايدىغان "ئىلمىي ئۇسۇلدا ئىش قىلىش" دېگەنلىك، ئۆزىمىز قىلغان ھەر بىر ئىشتا،

بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلمىدىن تولۇق پايدىلىنىش دىگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر. بۇ يەردە مەن شۇنى تىلغا ئېلىشقا مەجبۇرمەنكى، بىز ئۇيغۇرلار "ئىلمى ئۇسۇلدا ئىش قىلىش" نىڭ مەناسىنى ھەقىقى تۈردە تونۇغىنى چۈشىنىپ، ئۇنى ئۆزىمىزنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتىمىزگە تەتبىقلاشتا ئىنتايىن ئاجىزمىز. بىزنىڭ نۇرغۇن كىشىلىرىمىز ئۆزىنىڭ ئىلمى

ئاساسىي بولمىغان پەرىزگە ۋە شەخسىي ھېسسىياتىغا تايىنىپ ئىش قىلىشنى ئادەت قىلىۋالغان. بۇنىڭ زىيىنىنى بىز ھازىر يەتكىچە تارتىۋاتىمىز. بارغانسېرى كۆپ ئۇيغۇر ھۆنەرۋەنلىرىنىڭ ئۆز ئىگىلىكىنى يوقىتىپ قويۇۋاتقانلىقى مانا مۇشۇ ئاقىۋەتنىڭ بىر ئىسپاتىدۇر. بۇرۇنقىلار ياراتقان بىلىمنىڭ ھەممىسى، بىز ئۇلاردىن

پايدىلىنىدىغان ۋاقىتتا، سىزدىن شۇ كەسپتە ئالىي مەكتەپ ئۇنۋانى بولۇشنى تەلەپ قىلمايدۇ. تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرمۇ ئوقۇپ پايدىلىنالايدىغان كىتابلارمۇ ساناقسىز بار. بىز ئۆز ئىشلىرىمىزدىن چوقۇم بىر ئۇنۇم ھاسىل قىلماقچى بولىدىكەنمىز، بۇرۇن يارىتىلغان بىلىمدىن تولۇق پايدىلىنىپ، ھەقىقىي تۈردە

ئىلمىي ئاساستا ئىش قىلىشىمىز كېرەك.

مەن كىچىكمىدىنلا بىر ئىشنى قىلىشتىن بۇرۇن، ئۇنى قىلىشتىكى مەقسىدىمنى، ھەمدە ئۇنى قانداق قىلىسا تـوغرا قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى ناھايىتى تولۇق ئايدىڭلاشتۇرىۋېلىشقا ئادەتلەنگەن بولۇپ، ئەگەر بۇ نەرسىلەر ئېنىق بولمىسا، ئۇ ئىشنى ھەرگىزمۇ باشلىيالمايمەن. بۇ

ئادەتتىنىڭ پايدىسىنى مەن يالغۇز
ئۆزۈمنىڭ كەسپىي خىزمىتىمدىلا
ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ شەخسىي
تۇرمۇشىمدىمۇ داۋاملىق كۆرۈپ
كېلىۋاتىمەن. 1995-يىلى مەن
دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشىپ،
پوستدوكتورلۇق خىزمىتىنى
باشلىغاندا، ئۆزىمىزنىڭ ئىقتىساد
قىلىپ يىغىدىغان كىرىمىمىزدىن
قانداق پايدىلانسا ئەڭ ياخشى
بولىدىغانلىقىنى بىلىۋېلىش ئۈچۈن،

ئامېرىكىنىڭ بانكا سىستېمىسى توغرىسىدىكى بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. بىرىنچى شىركەتتە خىزمەت باشلىغاندىن كېيىن، "بايلىق يىغىشنىڭ 5 پرىنسىپلىرى" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. مېنىڭ ئىقتىسادتىن خېلى خەۋىرىم بار بولۇپ، ئامېرىكا ۋە دۇنيا ئىقتىسادىي بازىرىنى خېلى تولۇق چۈشىنىپ ماڭىدىغان بولسامۇ،

باشقىلارنىڭ يۇقىرىقى مەسىلىدە
قانداق تەكلىپلىرى بارلىقىنى
بىلگىم كەلگەندى. 1997-يىلى
ئۆي سېتىۋېلىشتىن بۇرۇن،
"تۇنجى قېتىم ئۆي
سېتىۋالىدىغانلار بىلىۋېلىشقا
تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار" دېگەن
بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم.
1998-يىلى ئۆينىڭ ئارقا
ھويلىسىغا بىر كەڭلىكى 5 مېتىر،
ئۇزۇنلۇقى 10 مېتىر كېلىدىغان

ياغاچ سۇپا ياساش ئالدىدا، "ئۆزى سۇپا ياساشنىڭ ئۇسۇللىرى توغرىسىدا" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. 1999-يىلى ئامېرىكىدا پاي-چەك بازىرى ئىنتايىن قىزىپ كەتكەنىدى، "ئامېرىكىنىڭ پاي-چەك بازىرى" دېگەن بىر كىتابنى سېتىۋېلىپ ئوقۇدۇم. كەسىپ جەھەتتە كىتاب ئوقۇپ، يېڭى نەرسە ئۆگىنىش بىز ئۈچۈن داۋاملىق بولىدىغان بىر

ئش. دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى ئېلش، ھەرگىز ئۆز كەسپىمىز ساھەسىدە دۇنيادىكى بىلىملەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ بولغانلىقىمىزدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئۇ پەقەت بىزدە ئۆزىمىز كىتاب ئوقۇپ، يېڭى نەرسىلەرنى ئۆزىمىز ئۆگىنىپ، ئۇنى ئۆز ئەمەلىيىتىمىزدە ئىشلىتەلەيدىغان بىر قىسىم ئاساسلىق ئىقتىدارنىڭ يېتىلگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ.

مەن مۇشۇ سۆھبەت خاتىرىسىنى يېزىشنى باشلىغاندىن بۇيان، ئۆز كەسپىمدە بىر قانچە يېڭى نەرسىنى ئۆگىنىپ، ئۇلارنى ئۆز تەتقىقاتىمدا پايدىلىنىپ بولدۇم. ئادەم قانچە كۆپ ئۆگەنگەنسېرى، ئۆز بىلمىسلىكىنى كەملىكنى شۇنچە ھېس قىلىدۇ. شۇڭا، ياخشىراق تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئىستەيدىغان ھەر قانداق بىر ئادەم، كىتاب ئوقۇپ، يېڭى بىلىم

ئىگىلەشنى ئۆزىنىڭ ئۆمۈرلۈك
ئىشى قىلىشى كېرەك. تەرەققىي
تاپقان دۆلەتلەردىكى كۆپ سانلىق
ئادەملەر دەل ئاشۇنداق
ئادەملەردۇر.
بۈگۈندىن 30 نەچچە يىلنىڭ
ئالدىدىكى مەدەنىيەت ئىنقىلابى
جەريانىدا، مەن يېزىدىكى
دېھقانلارنىڭ بىر يىل ئىشلەپمۇ
يەنە ئۆزىنىڭ ئاشلىق پۇلىنى
تۆلىيەلمەسلىك تۆپەيلىدىن، يېشى

مەن بىلەن باراۋەر كېلىدىغان بالىلىرىنى ئوقۇتماي، ئېتىزلىقنىڭ ئەمگىكىگە سېلىۋاتقان ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئىنتايىن ئېچىنغان ئىدىم. (30 يىل بۇرۇنقى ئاشۇنداق ئەھۋال تەكلىماكانغا گىرەلىشىپ كەتكەن خەنۇبىي شىنجاڭنىڭ چەت-ياقا رايونلىرىدا تا ھازىرغىچە مەۋجۇت. تەھرىرلىگۈچىدىن) ". ئەگەر ھۆكۈمەت مۇشۇ بالىلارنىڭ ئاشلىق

پۈلنى كۆتۈرۈۋەتكەن بولسا، ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى خۇددى مەندەك ئوقۇيالىغان بولاتتى"، دەپ ئويلىغان ئىدىم. ھازىر ئۇنىڭدىن 30 نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ھازىر يېزىلاردا ئوقۇيالماي قېلىۋاتقان باللار بارمۇ-يوق، بولسا ئۇلار قانچىلىك نىسبەتنى ئىگىلەيدۇ، بۇلار ماڭا مەلۇم ئەمەس. ئەمما، ماڭا ناھايىتى ئېنىق بىر ئىش شۇكى،

ئۇقۇيالمىغان كىشلەر مىللەت سۈپىتىنى يوقىرىلىتىشقا ھېچ قانداق تۆھپە قوشالمايدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇلار كەلگۈسىدە جەمئىيەت ئۆچۈنمۇ، مىللەت ئۆچۈنمۇ بىر يۈك بولۇپ قالىدۇ. بىر مىللەتنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، پۈتۈن مىللەتتىن ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت توختىماي تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلىدىغان جاپالىق ئىش. ياپونىيە

2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن 100 يىل بۇرۇنلا پۈتۈن خەلق مائارىپىنى ئومۇملاشتۇرۇپ بولغانىدى. شۇڭا ئۇلار 2-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلالىدى.

ھازىرقى شارائىتتا، ئۇيغۇرلار ئۆز مىللىتىنىڭ سوپىتىنى ئۆستۈرۈشى ئۈچۈن قانداق قىلىشى كېرەك؟ بۇ ئىشتا ھەر بىر ئادەم قانداق رول ئوينىشى كېرەك؟

ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كەلگۈسىگە

كۆڭۈل بۆلۈندىغان، مىللەتكە كۆيۈنىدىغان ھەر بىر ئادەم بۇ مەسىلە توغرىسىدا داۋاملىق، ئەستايىدىل ئويلىشى كېرەك. ھەممىدە، ئۆزىنىڭ ئەقىدارى يەتكەن دائىرە ئىچىدە مۇۋاپىق ئىش كۆرۈشى كېرەك. ئۇنداق قىلمايدىكەنمىز، ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ. دەۋر ئىلگىرلەۋېرىدۇ. بىز بىر ئىزىمىزدا توختاپ قېلىۋېرىمىز.

14-سوئال: چەت ئەللەرنىڭ تىل ئۆگىنىشى ھەققىدە كۆزەتكەنلىرىڭىز قايسىلار؟

ئامېرىكا كۆپ مىللەتلىك دۆلەت بولۇپ، ئۇنىڭدا دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن كەلگەن مىللەتلەر تېپىلىدۇ. 2000-يىلدىكى ئومۇمىي نوپۇس ساناش نەتىجىسىگە ئاساسلانغاندا، ئامېرىكىدىكى يەر شارىنىڭ ئوخشىمىغان جايلىرىدىن كېلىپ

چىققان نوپۇسنىڭ نىسبىتى
مۇنداق ئىكەن:
ئاق تەنلىكلەر 75.1 پىرسەنت
قارا تەنلىكلەر 12.3 پىرسەنت
ئامېرىكىدىكى ئىندىيانلار ۋە
ئالياسكىلىقلار 0.9 پىرسەنت
ئاسىيالىقلار 3.6 پىرسەنت
ھاۋايلىقلار 0.1 پىرسەنت
قالغان مىللەتلەر 7.9 پىرسەنت
ئامېرىكىنىڭ جەمئىي نوپۇسى،
ئالدىنقى بۆلۈمدا ئېيتىپ ئۆتۈپ

كەتكەندەك جەمئي 300 مليون ئەتراپىدا بولىدۇ. بۇ يەردە ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى، يۇقىرىقى "ئاق تەنلىكلەر" دېگەن كاتېگورىيەگە دۇنيادىكى ئوخشىمىغان مىللەتتىن كېلىپ چىققان ئاق تەنلىكلەرنىڭ ھەممىسى كىرىدۇ. شۇڭا ئۇلار بىر ئاق تەنلىك بولغىنى بىلەن، تىلى ۋە مىللىتى باشقا-باشقا بولغان مىللەتلەردىن

تەركىپ تاپقان. مەسىلەن، ئەنگلىيەلىك، ئىتالىيەلىك، گېرمانلىق، فرانسىيەلىك ۋە مېكسىكىلىق قاتارلىقلار. 1999-يىلى مارتتىن 2000-يىلى مارتقىچە چەت ئەلدىن ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەن نوپۇسنىڭ سانى 1.7 مىليون ئىكەن. مېنىڭ مۆلچەرىمدە، ھازىر كىچىك باللارنىمۇ قوشقاندا، ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى

400 بىلەن 500 نىڭ ئەتراپىدا
بولۇشى مۇمكىن.
ئامېرىكىدا يۇقىرىقىدەك كۆپ
سانلىق مىللەتلەر بولغاچقا،
ئوخشاش بىر مىللەتتىن كېلىپ
چىققان كىشىلەر ئۆز-ئارا
سۆزلەشكەندە ئۆز تىلى بىلەن
سۆزلىشىدۇ. ئوخشىمىغان
مىللەتتىن كېلىپ چىققان كىشىلەر
ئۆز-ئارا سۆزلەشكەندە،
ھەممەيلەن ئىنگلىز تىلىدا

سۆزلەيدۇ. ئەگەر چوڭراق بىر سودا سارىيىغا كىرىپ بىر دەم ماڭسىڭىز، ھەر خىل ھەر ياڭزا تىل بىلەن سۆزلىشىۋاتقان كىشىلەرنى ئۇچرىتىسىز.
ھەممەيلەننىڭ خەۋىرىدە بولغىنىدەك، بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلغار ۋە ئەڭ يېڭى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى، ئۇنىڭ قايسى دۆلەتتە ۋە قايسى مىللەت تەرىپىدىن ئىجات بولىشىندىن قەتئىي نەزەر،

چوقۇم ئىنگلىز تىلىدا ئىلان قىلىنىدۇ. ھەمدە ئىنگلىز تىلى دۇنيانىڭ قانداق يېرىگە بارسا ئاساسەن ئاقىدۇ. ئەشۇ سەۋەبتىن، ئامېرىكىلىقلار ئۆز مىللىتىگە تەۋە بولمىغان چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىش جەھەتتە دۇنيا بويىچە ئەڭ ئارقىدا تۇرىدۇ. يېقىنقى بىر قانچە 10 يىلنىڭ مابەينىدە دۇنيادىكى ئوخشىمىغان دۆلەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى

خەلقئارالىق ھەمكارلىقنىڭ كۆچپىيشگە ئەگىشىپ، بۇ يېگى زامان تەرەققىياتىغا ماسلىششى مەخستىدە، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى مەخسۇس مەبلەغ ئاجرىتىپ، ئامېرىكىدا چەت ئەل تىلى ئۆگىنىشنى قانداق ئومۇملاشتۇرۇشنى مەخسۇس تەتقىق قىلدى. ھەمدە 1996-يىلى دەسلەپكى لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، 2000-يىلىنىڭ

ئالدى-كەينىدە بۇ ھەقتە مەخسۇس پىلان ۋە بەلگىلىمىلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنداقلا ئامېرىكىدا 2005-يىلىنى "چەت ئەل تىللىرى يىلى" قىلىپ تەبرىكلەشنى قارار قىلدى. تەتقىقاتچى خادىملار ئۆز تەتقىقاتى جەريانىدا بايقىغان يېڭى بىر ئىش مۇنداق بولغان: چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش جەريانىدا ئوقۇغۇچىلاردا

يېتىلدۈرگەن يەنە بىر ئىقتىدار شۇكى، ئۇلار ئوقۇشنى چەت ئەل تىلى ئۆگەنمىگەن ئوقۇغۇچىلارغا قارىغاندا ياخشىراق ئېلىپ ماڭىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئامېرىكىدىكى تولۇقسىز، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپ دەرسلىكىگە چەت ئەل تىلى ئومۇمىيۈزلۈك قوشۇلدى. ھەممە ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چەت ئەل تىلى دەرسى ئوقۇغۇچىلار چوقۇم

ئوقۇمسا بولمايدىغان مەجبۇرى دەرس قىلىپ بېكىتىلدى.

باللىرىمنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىسپان يېزىقىنى ئۆگەندى. ئوغلۇم ئۇنى ھازىرمۇ ئۆگىنىۋاتىدۇ. ئۇلار ھازىر ئۆز-ئارا ئىسپان تىلىدا مەقسىتىنى ئوتتۇرالايدىغان سەۋىيىگە يەتكەن بولۇپ، بەزىدە ئائىلىمىزدىكى تۆتىمىز بىللە قەرت ئوينىغان ۋاقىتىمىزدا، ئۇ ئىككىسى ئىسپانچە

سۆزلـــشـپ، ئايـالـم بــلـەن
ئىككمىزنى بوزەك قىلغان ۋاقتمىۇ
بـار. مەن بۇ يازمامـدا بىزنىـڭ
ئائىلـدىكى تۆتمىزنىـڭ قەرت
ئويناپـدىغانلىقمىزنى بىـر قـانچە
قېتىم تىلغـا ئالـدىم. ئەملىيەتتە
بىز قەرتنى بىـر يىلـدا بىـر قـانچە
قېـتىم ئويـنـاپ بـاقىمىز. قەرت
ئويناش بالىلىرىمىزنىڭ ياخشى
كۆرىـدىغان پـائالىيتى بولغاچقـا،
ئۆيـدىكى ھەممىزنىـڭ ۋاقتـى

يەتكەن ۋاقىتلاردا، ئائىلە
پائالىيىتى تەرقىسىدە تۈتىمز
قەرت ئوينايمز. 1993-يىلى
ئوغلۇم ئامېرىكىغا يېڭى كەلگەن
ۋاقىتتا، پۈتۈن شىمالىي
كالىفورنىيەدە پەقەت بىزنىڭ
ئائىلىدىن ئىبارەت بىرلا ئۇيغۇر
ئائىلىسى بار ئىدى. شۇڭا ئۇيغۇر
مەدىنىيىتىمۇ بىز ئۇچۈن پەقەت
بىزنىڭ ئۆيىنىڭ ئىچىدىلا بار ئىدى.
ئۇ چاغلاردا بىز "ئائىلە

پائالىيتى" نى كۆپ قىلاتتۇق. ھازىر جىق ئازلاپ كەتتى. بۇ يەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، بەزى قىرىنداشلار مېنىڭ باللىرىمنىڭ نېمە ئۈچۈن ئىسپانچىنى ئۆگەنگەنلىكىگە ھەيران قېلىشى مۇمكىن. مېكسىكا كالىفورنىيە بىلەن چېگرىداش بولغاچقا، ئۇ دۆلەتتىن كالىفورنىيەگە ھەر خىل يوللار بىلەن كۆچمەن بولۇپ كېلىدىغان مېكسىكىلىقلارنىڭ سانى

ئىنتايىن كۆپ. شۇڭا كالىفورنىيەدىكى ئىسپان تىلىنى ئانا تىلى قىلغان مېكسىكىلىقلارنىڭ نوپۇسمۇ ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، 2000-يىلى كالىفورنىيەنىڭ 35 مىليون نوپۇسىنىڭ 11 مىليونى مېكسىكىلىقلار ئىكەندۇق. مۇشۇ سەۋەب تۈپەيلىدىن، كالىفورنىيە شتاتىدا ئىسپان تىلىنى ئۆگىنىدىغانلار ئىنتايىن كۆپ.

بولۇپمۇ باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىچىدە ئىسپان تىلىنى بىلىدىغانلار خېلى چوڭ مىقدارنى ئىگىلەيدۇ. بۇ ئوقۇتقۇچىلار ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ كەلگەن، ئىنگلىز تىلىنى ياخشى بىلمەيدىغان مېكسىكىلىق ئۆسمۈرلەرنى ياخشى ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئىسپان تىلىنى ئۆگەنگەنلەردۇر. بۇ خۇددى ئىچكىركى ئۆلكىلەرگە ئوقۇشقا

بارغان ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنى ياخشىراق ئوقۇتۇش ئۈچۈن، ئۇ يەرلەردىكى خەنزۇ ئوقۇتقۇچىلار ئۇيغۇر تىلى ئۆگەنگەن بولەن ئوخشاش ئىشتۇر.

تارىختا ئۆتكەن دۇنيادىكى داڭلىق ئەربابلارنىڭ كۆپىنچىسى كەم دېگەندە 3~4 چەت ئەل تىلىنى پۇختا ئۆگەنگەن. بۇ ھەقتە مەن تەپسىلي توختالمىساممۇ، ئوقۇرمەنلەر ئۆز ئۆمرىدە كۆپ

ئاڭلىغان ۋە ئوقۇغانلىقىغا ئىشىنىمەن. يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، تىل بىلىم ئىسكىلاتىنىڭ ئاچقۇچىدۇر. سىز قانچە كۆپ خىلدىكى تىللارنى بىلسىڭىز، سىز شۇ تىللاردا يېزىپ توپلانغان بىلىملەرنىڭ ھەممىسىدىن پايدىلىنالايسىز. يالغۇز ئۆزىنىڭ ئانا تىلىدىلا بولۇپ قالماي، بۆگۈنكى كۈندە بىر قانچە تىل بىلىش، نورمال ھايات كەچۈرۈشنىڭ كەم بولسا

بولمايدىغان بىر شەرتگە ئايلاندى. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىتا، بىز ھەر يىلى يېڭى قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن مەكتەپ بويىچە "يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى قارشى ئېلىش يىغىنى" ئۆتكۈزەتتۇق. مېنىڭ شۇ چاغدا مەكتەپكە يېڭى كىرگەن ئوقۇغۇچىلارغا دەيدىغان بىر گېپىم مۇنداق ئىدى: "ھازىرقى زاماندا

بىر مىللەت يەنە بىر مىللەتنىڭ قولى بولۇپ قالىدىغان ئىشلار ئانچە كۆرۈلمەيدۇ. لېكىن، بىر مىللەت يەنە بىر مىللەت تىلىنىڭ قولى بولۇپ قېلىش پۈتۈنلەي مۇمكىن. بىر مىللەتنىڭ تىلىنى ئۆگىنىش بىلەن ئۇ مىللەتكە قارىتا قانداق ھېسسىياتتا بولۇش پۈتۈنلەي باشقا-باشقا ئىش. ئەگەر سىلەر كەلگۈسىدە ياخشىراق ياشايلى، دېسەڭلار، بۇ

ئالىي مەكتەپتىكى پۈرسەتتىن تولۇق پايدىلىنىپ، خەنزۇچىنى چوقۇم ياخشى ئۆگىنىشلار". مەن ئۇ چاغدا چەتكە چىقىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، شىنجاڭدىن باشقا يەرلەرگىمۇ تۇزۇكرەك بېرىپ باقمىغان بولۇپ، يۇقىرىقى سۆزلىرىم ئۆزۈمنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى بولغان ھاياتىمنىڭ بىر خۇلاسىسى ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن كېيىن شاڭخەي، ياپونىيە ۋە

ئامېرىكىلاردا ياشاپ باقتىم. بۇ
جەرياندا يۇقىرىقى سۆزلەرنىڭ
نەقەدەر توغرىلىقىنى تېخىمۇ ھېس
قىلدىم. يېقىنقى بىر نەچچە يىلنىڭ
مابەينىدە، دۇنيانىڭ ھەر قايسى
جايلىرىدىكى بىر قىسىم ئۇيغۇرلار
ئامېرىكىغا كۆچمەن بولۇپ
كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە يۇقىرى
ئۇنۋانغا ئېرىشىپ، ئەسلىدىكى
دۆلەتلەردە ناھايىتى يۇقىرى
كەسپىي ئورۇنلاردا ئىشلەپ

باقانلارمۇ خېلى كۆپ. لېكىن، ئامېرىكىغا كەلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسىم كىشىلەر ئىنگلىز تىلىدا ياخشى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ كەسپىي ئۇنۋانى ۋە سەۋىيىسىگە لايىق خىزمەتلەرگە ئورۇنلىشالماي، ئادەتتىكى خىزمەتلەر بىلەن ھايات كەچۈرۈۋاتىدۇ. بىر تىلنىڭ قولى بولۇش دېگەن ئەنە شۇ. بىر قانچە

يىل جاپالىق دەۋرنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈپ، شۇ جەرياندا ئىنگلىز تىلىنى پۇختا ئۆگىنىپ، ئاندىن ھەقىقىي تۇردە ئۆزىگە لايىق خىزمەت تاپقانلارمۇ بار.

مەن 1979-يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى بىر يىللىق خەنزۇچە ئۆگىنىشنى تاماملاپلا، ئۆزلۈكۈمدىن ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىشنى باشلىغاندا، مېنىڭدىن بۇرۇن ئۇيغۇرچە مەكتەپتە

ئوقۇغانلاردىن ئىنگلىز تىلى ئۆگەنگەنلەر بولمىغاچقا، بەزىلەر مېنى مەسخىرە قىلغانىدى. نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ پەرىزىدە، مەندەك بىر ئۇيغۇر مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسىنىڭ چەت ئەل تىلى ئۆگىنەلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن يېرىم يىلغا قالماي، ئۇنىڭ مۇمكىنلىكىنى ئىسپاتلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپ بويىچە ئۇيغۇر مەكتەپتە ئوقۇغان نۇرغۇن

ئۇقۇغۇچىلار چەت ئەل تىلى ئۆگىنىشكە ئاتلاندى.

جۇڭگو جەمئىيىتىدە يېقىندىن بۇيان يۈز بېرىۋاتقان دەرىجىدىن تاشقىرى تېز سۈرئەتلىك ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن، ئۇيغۇر دىيارىدىكى ياشلار بىر ناھايىتى كەسكىن مەسىلىگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن خىزمەت تېپىش. مېنىڭ خىزمەت كۆتۈپ

ياتقان ھەر بىر ياشقا چوڭقۇر ھېسداشلىقىم بار. شۇڭلاشقا بىلەن بىرگە، ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ۋە بۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىدىغان ياش ئۆسمۈرلەرگە مۇنداق تەشەببۇسۇمۇ بار:

تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە ئۇيغۇر تىلىنى، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە خەنزۇ تىلىنى ۋە ئالىي مەكتەپنى

پۈتتۈرۈپ بولغىچە ئىنگىلىز تىلىنى پۇختا ئىگىلەپ بولۇڭ.

دۇنيادىكى بارلىق جانلىقلارنىڭ ئىچىدە، ئىنسانلارنىڭ يېڭى مۇھىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارى ئەڭ كۈچلۈك بولىدۇ.

سىز كەلگۈسىدە ئوتتۇرا ياكى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندە دۇچ كېلىدىغان يېڭى مۇھىت قايسى؟

بۇ سوئالغا جاۋاب تېپىش ئۈچۈن سىز ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپنى

پۈتتـۈرگـچـە سـاقـلاپ تـۈرۇشـنـىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. ئۈنـگـغـا ھـازىـرلا جاۋاب تېپىڭ. بۇ جاۋابنى تېپىش ئىنتايىن ئاسـان. ئۆزىڭىزنىـڭ ئەتراپىـدا يـۈز بېرىۋاتقـان ھادىـسىلەرنى ۋە سىياسىـي، ئىجتىمـائىي ۋە ئىقتىـسادىي ۋەزىيەتنى ئوبدان كۈزەتـسىڭىزلا كۇپايە. مەن يېڭى مۆھتىنىـڭ بىر قىسمىنى سۆھبەتنىڭ ئالـدىنقى قىسىملىرىدا بايان قىلىپ ئۆتتۈم.

بىر ئۇيغۇر بولۇشنىڭ نۇرغۇن شەرتلىرى بار. ئەڭ مۇھىم شەرتلەرنىڭ بىرسى، ئۇيغۇر تىلىنى ناھايىتى پۇختا بىلىش. ئۇيغۇر بىر مەدەنىيەتلىك مىللەت. مەدەنىيەتلىك بىر مىللەتنىڭ ھەر بىر ئەزاسى ئۆز تىلىنى پۇختا بىلىشى كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، سىز باشقا تىللارنى ئۆگىنىۋالدىڭىز ھالدا ھەقىقىي تۇردە ياخشى ئىگىلىشىڭىز ئۈچۈن، چوقۇم ئانا

تىلغا پۇختا بولۇشىڭىز كېرەك.
چەت ئەل تىلىنى پەقەت ئۆزىنىڭ
ئانا تىلىغا سېلىشتۇرۇپ
ئۆگەنگەندە، ئاندىن ياخشى
ئۆگەنگىلى بولىدۇ. مەن نۇرغۇن
ئۇيغۇر ۋەتەنداشلارنى كۆزىتىپ،
شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىمكى،
كۆپىنچە ئەھۋالدا، ئەگەر بىر
كىشى ئۆزىنىڭ ئانا تىلى بولغان
ئۇيغۇر تىلىنى ياخشى بىلمىسە،
باشقا تىللارنىمۇ ياخشى

ئۆگىنەلمەيدۇ. ھازىر نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار ئۆز پەرزەنتلىرىنى خەنزۇ مەكتەپكە بېرىدۇ. بۇ ئاتا-ئانىلار مۇنداق بىر سوئالنى ئۆزىدىن سوراپ بېقىشى كېرەك: مەن بالامغا ئۇيغۇر تىلىنى قانداق ئۆگىتىمەن؟ ئۇيغۇر دىيارىدا ھەر خىل شەكىلدىكى چەت ئەل تىلى ئۆگىنىش سىنىپلىرى ئېچىلغىلى تۇرۇپتۇ. مېنىڭچە بولسا ئۇيغۇر تىلى سىنىپلىرىمۇ ئېچىلىشى

كېرەك. بۇ مەسىلە ئۈستىدە ھەر بىر ئۇيغۇر ناھايىتى چوڭقۇر ئويلىنىپ بېقىشى كېرەك. بىر ئادەم ئۆچۈن ئانا تىلنى يوقىتىپ قويۇش ئىنتايىن خەتەرلىك ئىش. ئۇيغۇرلار ئۆچۈن ئۆزىنىڭ ئانا تىلنى پۇختا بىلىش ھەرگىز بىر قولغا كەلتۈرگەن ئالاھىدە نەتىجە ئەمەس. ئۇ بىر ئادەم چوقۇم قىلىشقا تېگىشلىك ئىش.

بەزىلەر "ئۇيغۇر دېگەن ناچار

مىللەت. مەن ئۇنىڭدىن پۇتۇنلەي
ۋاز كەچتىم"، دېيىشى مۇمكىن.
ئۇيغۇر بولماسلىقنى تىرىشىشى
مۇمكىن. مەن ئالدى بىلەن
ئۇنداقلاردىن مۇنداق بىر سوئالنى
سوراپ باقاي: سىز ئۇيغۇر
تەقدىرىنىڭ ياخشىراق بولۇشىغا،
ئۇيغۇرلارنىڭ ھال-ئەھۋالىنىڭ
ياخشىلىنىشىغا نېمە ۋە قانچىلىك
تۆھپە قوشتىڭىز؟ مەن چەت
ئەلدە 20 يىلدەك ياشىغان

تەجربەمگە ئاساسەن، سزگە شۇنى ئېيتىپ قويايى:

"ئۆز ئاتا-ئانىسىدىن" ياخشى ئەمەسكەن دەپ ۋاز كەچكەن ئىنسان ياخشى ئىنسان ئەمەس.

ئۆز مىللىتىدىن ۋاز كەچكەن كىشى ئۆز ئائىلىسىگە خائىنلىق قىلغان كىشى بىلەن باراۋەر بولىدۇ.

ھەقىقىي ئۇيغۇر بالىسى ھەرگىز ئۆز دادىسىغا مۇش كۆتۈرمەيدۇ.

ھەقىقىي ئۇيغۇر ھەرگىز ئۆز

قىرىندىشىغا زىيانكەشلىك قىلمايدۇ. سىز كىيىم-كېچەك، يۇرۇش-تۇرۇش ۋە تىلدا باشقا مىللەتكە قانچىلىك ئوخشاپ كەتكەنلىكىڭىزدىن قەتئىي نەزەر، ئەگەر سىز ئۇلارغا ئۆزىڭىزنى "مەن ئۇيغۇر" دەپ تونۇشتۇرمىسىڭىز، ئۇلار سىزنىڭ ئۇيغۇرلىقىڭىزنى بىلىۋالغان ھامان، سىزگە بولغان پۈتۈن ھۆرمىتىنى يوقىتىدۇ. سىزنىڭ قانچىلىك بىلىملىك،

قانچىلىك ئىقتىدارلىق ۋە قانچىلىك داڭلىق بولۇپ كېتىشىڭىزدىن قەتئىي نەزەر، باشقا مەدەنىيەتلىك بىر مىللەت يۇزىڭىزدە ھىجىيىپ قويىغان بىلەن، كۆڭلىدە سىزنى ئازراقمۇ كۆزگە ئىلمايدۇ. شۇڭا سىزنىڭ تەقدىرىڭىز پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تەقدىرىگە باغلانغان. شۇڭا سىز جەمئىيەتتە ئوبدانراق ئورۇن تۇتۇپ، ياخشىراق ياشاي دېسىڭىز، پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ

ساپاسنى يۇقىرى كۆتىرش ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىڭىز بىلەن كۈچ چىقىرىڭ. ھازىر پۈتۈن دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىدا ياشاۋاتقان خەنزۇلار جۇڭگونىڭ دۇنيادىكى ئالدىنقى قاتاردىكى دۆلەتلەرگە باراۋەر كېلىدىغان كۈچلۈك دۆلەت بولالىشى ئۈچۈن قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، جۇڭگو كۈچلۈك دۆلەتكە

ئايلانسا، ئۇلارنىڭ كۆنمۇ
هازىرقىدىن ياخشىراق بولىدۇ.
پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتى ھەقىقى
كۆچەيگەن كۈن، ئۇيغۇر
مىللىتىنىڭ ھەر بىر ئەزاسى
ھەقىقىي ياخشى ياشاشقا
باشلىغان كۈن بولۇپ
ھېساپلىنىدۇ. شۇڭا ئۆز تەقدىرىگە
كۆڭۈل بولىدىغان ھەر بىر ئۇيغۇر
پۈتۈن مىللەتنىڭ ھال-ئەھۋالىنىڭ
ياخشىلىنىشىغا قۇدرىتىنىڭ

يېتىشچە تۆھپە قوشۇشى كېرەك.
ئۇيغۇر ياشلىرىغا ھازىر بىر "ياشاش يولى" لازىم. بۇنى ئىنگلىزچىدە " a path to survival" دەپ ئاتايدۇ. مەن يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان ئۇيغۇر تىلى، خەنزۇ تىلى ۋە ئىنگلىز تىلى توغرىسىدىكى ۋاقىت جەدۋىلى مانا شۇ ياشاش يولىنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى. بۇ "ياشاش يولى" نىڭ تولۇق

مەزمۇنى نىمە؟ بۇ توغرىسىدا سىلەر ئۆزۈڭلار ئوبدان ئويلىنىپ بېقىڭلار. مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ھازىرغىچە بولغان قىسىملىرىدا، ئۆزۈم بىسىپ ئۆتكەن "ياشاش يولى" نى ئىمكان قەدەر تەپسىلىي بايان قىلىشقا تىرىشتىم. ھەممەيلەننىڭ خەۋىرىدە بولغىنىدەك، يەھۇدىيلار بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئۇزۇن ۋە ئەڭ ۋەھشى خارلانغان مىللەتلەرنىڭ

بىرى. مەن ئۇلار بىلەن خىزمەتداش ۋە دوست بولۇش ئارقىلىق، ئۇلارنى بىر قەدەر چوڭقۇر چۈشەندىم. ھازىرمۇ ئۆزۈمنىڭ ئىدارىسى بولغان ئامېرىكا ئالەم بوشلۇقى تېخنىكىسى تەتقىقات مەركىزى-JPL دە بىر ياپونلۇق ۋە يەھۇدىي بىلەن بىرگە ئىشلەۋاتىمەن. بىزنىڭ بۆلۈمدە 15 ئەتراپىدا ئادەم بار بولۇپ، بىز 2006-يىلى، 2009-

يىلى ۋە 2016-يىلى قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن 3 دانە ئالەم تېلېسكوپىنىڭ ئىشىنى قىلىۋاتىمىز. يۇقىرىدا تىلغا ئالغان ياپون، يەھۇدىي ۋە مەن بولۇپ مۇشۇ ئۈچىمىز، ھازىر پۈتۈن بۆلۈمنىڭ ئەڭ جىددىي ۋە ئەڭ قىيىن ئىشلىرىنى قىلىۋاتىمىز. قالغانلار بىزگە چوڭقۇر ھۆرمەت قىلىدۇ ۋە بىزدىن ئەيمىنىدۇ. شۇڭا بۇ يەردە، مەن ئۆزۈمنى خۇلاسىلەپ چىقارغان

يەھۇدىيلارنىڭ "ياشاش يولى" نى ئېيتىپ بېرەي. ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ تۆۋەندىكى بىر ئابزاس سۆزنى بىر ئۆمۈر ئېسىدىن چىقارماسلىقنى سورايمەن:

يەھۇدىيلار قايسى دۆلەتتە، قايسى مىللەتنىڭ ئارىسىدا ياشىسا، شۇ دۆلەت ياكى شۇ مىللەتنىڭ تىلىنى شۇ مىللەتنىڭ ئۆزىدىنمۇ بەكىراق پۇختا ئىگىلەيدۇ. ئۆزىنىڭ ئانا تىلىنى

پۈختا ئىگىلەپلا قالماي، دۇنيانىڭ
قانداق يېرىدە بولۇشىدىن قەتئىي
نەزەر، ئۆز ھېيت-بايراملىرىنى
ئىشقا بارماي چوقۇم تەبرىكلەيدۇ
- باشقىلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئۆرپ-
ئادەتلىرىگە بوي سۇندۇرىدۇ؛
ئۆزلىرىنى-ئۆزلىرى قاتتىق
ھۆرمەتلەيدۇ. باشقا مىللەتكە
قىلچە خوشامەت قىلمايدۇ ھەمدە
ھەر قانداق شارائىتتا ئۆلارنىڭ
تەخسىسنى كۆتۈرمەيدۇ. پۈتۈن

ئىشتا بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەيدۇ. ھەممە ئىشتا ئۆزلىرىگە ناھايىتى يۇقىرى تەلەپ قويۇپ، ھەممە ئىشنى ئىلمىي ئۇسۇل بويىچە، ئەخلاق بويىچە، قائىدە بويىچە، تۈزۈم بويىچە، پىرىنسىپ بويىچە ۋە قانۇن بويىچە ياخشى قىلىدۇ. باشقا مىللەتتىن بولغان كىشىدىن بىرسى قائىدە بويىچە ياكى ئىلمىي ئۇسۇل بويىچە ئىش قىلمايدىكەن، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ

سەپدىشى ياكى باشلىقى
بولىشىدىن قەتئىي نەزەر، ئۇنىڭ
كۆزىگە كىرىۋېلىپ، قاتتىق
نارازىلىق بىلدۈرىدۇ؛ بىر قېتىممۇ
ئۆتكۈزۈۋەتمەيدۇ؛ شۇ ئارقىلىق
ئۆزى يېڭەلمىگەن تەغدىردىمۇ، ئۇ
كىشىنى ئۆز ئىچىدە بولسىمۇ
خىجىل قىلىدۇرىدۇ. بىلىم ۋە
ئىقتىدار جەھەتتە باشقىلارنىڭ
مۇرىسىگە دەسسەپ، ئېگىز تۇرىدۇ.
خىزمەت ئورنىدا ئۆز خىزمىتىگە

كېرەكلىك بولغان قورال-بۇيۇملارنىڭ (مەسلەن، كومپيۇتېرنىڭ) ئەڭ ئېسىل، ئەڭ قىممەتلىنى ئالغۇزىدۇ (قورال-بۇيۇملار ياخشى بولسا، قىلغان ئىشىڭىزنىڭ ئۈنۈممۇ يۇقىرى بولىدۇ). ئۆزى بىلەن يەنە بىر باشقا بىر مىللەتتىن بولغان كىشىنىڭ ئالدىدا 10 پۇرسەت بولسا، ئۇ 10 پۇرسەتنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى ئېلىۋېلىشقا

تىرىشىدۇ - باشقىلارغا قىلچە رەھىم قىلمايدۇ. شۇڭا ئۇلارنى باشقا نۇرغۇن مىللەتلەر ياخشى كۆرمەيدۇ، ئەمما يەھۇدىينى يىقىتالمايدۇ- يىقىتىدىغانغا ئامال تاپالمايدۇ.

جۇڭگو قانۇنلىرى ئىچىدە، ئۇيغۇرلار پايدىلانسا بولىدىغان قانداق قانۇنلار بار؟

ئۇلارنى ئۇيغۇر نوپۇسىنىڭ قانچە پىرسەنتى ئوقۇپ باقتى؟

قانچە پىرسەنىت ئۇيغۇر بولمىش ھوقۇق ئىگىلىرى ئوقۇپ باقىقان؟

"بالا يېغلىمىسا، ئانا ئەمچەك سالمايدۇ." قانۇن بەرگەن ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىش ئۈچۈن قانۇننى بىلىش كېرەك.

ئەگەر بىر بالىڭىز بار بولۇپ، ئۇنىڭغا سىز ھۆرمەت قىلمىسىڭىز، باشقىلار تېخىمۇ ھۆرمەت قىلمايدۇ. ئەگەر ئۇيغۇر مىللىتى ئۆز-ئۆزىنى قەدىرلىمىسە، ئۆز-

ئۆزنى ھۆرمەتلىمسە، ئۆز-ئارا يارده‌م قىلمىسا، بىر-بىرىنى ھىمايە قىلمىسا، باشقا مىللەتتىن ھېچ قانداق نەرسىنى ئۈمىد قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

خەنزۇ تىلىنىڭ خېتى كۆپ بولغان بىلەن، ئۇنىڭ گىراماتىكىسى ئىنتايىن ئاددىي بولۇپ، شىنجاڭدا ياشاۋاتقان بىر ئۇيغۇر ئۆسمۈر ئۆچ-ئۆنى ئۆگىنىش ئانچە قىيىن ئىش ئەمەس. شۇڭا مەن

يۇقىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ھەر بىر ئىرادىلىك ئۇيغۇر ياش ئۆچۈن ئېيتقاندا، پۈتۈنلەي قىلغىلى بولىدىغان ئىش. ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىش ئاسان ئەمەس. ئۇ ماتېماتىكا، فىزىكا دېگەندەك پەنلەرگە قارىغاندا تەس. ۋاقىت جەھەتتىنمۇ كەم دېگەندە 2 يىل تەلەپ قىلىدۇ. خەنزۇ تىلىنى پۇختا ئۆگىنىۋالسىڭىز، پۈتۈن

جوڭگونىڭ دەرۋازىسى سىزگە ئېچىلىدۇ. ئىنگلىز تىلىنى پۇختا ئۆگىنىۋالسىڭىز، پۈتۈن دۇنيانىڭ ئىشىكى سىزگە ئېچىلىدۇ. ھىندىستاننى ئەينى ۋاقىتتا ئەنگلىيە بېسىۋېلىپ، ئۇلارغا ئىنگلىز تىلىنى مەجبۇرى ئۆگەتتى، ھازىر پۈتۈن ھىندىستان دۆلىتى ئۇنىڭ پايدىسىنى كۆرۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئالىي مەكتەپلىرى ئىنگلىز تىلىنى

قوللىنىدۇ. شۇڭا ئۇلار پۈتۈن ياۋروپا ۋە ئامېرىكا كەسپىي كىتاپلىرىدىن شۇ پېتىچە پايدىلىنالايدۇ. ئامېرىكىغا ئوقۇشقا بارسا، ئىنگلىز تىلىدىن ئىمتىھان تەلەپ قىلمايدۇ. يېقىنقى 5-10 يىلىنىڭ ئىچىدە، ئامېرىكىدىكى نۇرغۇن يۇمشاق دېتال قاتارلىق سانائەت شىركەتلىرى ئۆز شىركىتىنى ھىندىستانغا يۆتكەپ، ئۇلارنىڭ

تۇرمۇش سەۋىيىسىنى بىراقلا يۇقىرى كۆتۈرىۋەتتى. ھازىر ئامېرىكىغا كېلىپ ئۆلتۈراقلاشقان ھىندىستانلىقلارنىڭ سانى خەنزۇلاردىن قالسىلا ئەڭ كۆپ. كومپيۇتېرنىڭ CPU سىنى چىقىرىدىغان "Intel" دېگەن شىركەتنىڭ 30 پىرسەنت خىزمەتچىسى ھىندىستانلىق بولۇشى مۇمكىن.

باللارنىڭ بىر نورمال ئۆسۈپ

يېتىلىش قانۇنىيىتى بار. ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئۆلچىمى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، بالا 18 ياشقا كىرگىچە، يەنى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە، بالىنى ئاتا-ئانىلار باقىدۇ. بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنى ئىنتايىن تەپسىلىي ۋە ئەستايىدىل كۆزىتىپ، بالىسى قايسى ئىشلاردا كۈچلۈك، قايسى ئىشلاردا ئاجىزلىقىنى تولۇق چۈشىنىپ،

باللىسنىڭ ئاجىز تەرەپلىرىنى كۆچلەندۈرۈشكە ياردەم قىلىدۇ. مېنىڭ قىزىم باشلانغۇچتا ئوقۇۋاتقاندا، بىر قېتىملىق توغۇلغان كۈن ئۆلتۈرۈشىغا 15 تەك قىزنى چاقىردى. ئۆلتۈرۈش تۈگەپ، باللار تارقاپ بولغاندا، بىر قىزنىڭ ئاپىسى ئۆيىمىزگە كېلىپ،"مېنىڭ قىزىم بەك يۇۋاش. قارىسام سىزنىڭ قىزىڭىز ئىنتايىن ئاكتىپ، تەشكىللەش ئىقتىدارى

ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەن. ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ مەن ھەر كۈنى قىزىمنى ئەپكېلىپ، دىلنارە بىلەن بىر سائەت ئوينىغىلى قويسام. بۇ جەرياندا سىنىڭ بالاڭغىمۇ مەن قاراپ بەرسەم"، دەپ تەلەپ قىلدى. بىز ماقۇل بولدۇق. ئامېرىكىلىقلار ئوقۇش يېشىدىكى بالىسىنى ئۆزىدىن ئەڭ ئۇزۇن بولغاندىمۇ 4 ھەپتىدىن ئارتۇق ئايرىمايدۇ. يازلىق كانىكۇل

جەريانىدا ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئوچۇن ئورۇنلاشتۇرۇلغان، ئىنگلىزچە "summer camp" دەپ ئاتىلىدىغان يازلىق دالا پائالىيەتلىرى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، بۇ پائالىيەتتە باللار ئۆز شەھرىدىن يىراقتىكى بىر گۈزەل مەنزىرىلىك يەرگە بېرىپ، تەلىم-تەربىيە ۋە كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بارىدۇ.

مۇددىتى بىر ھەپتىدىن 4 ھەپتىگىچە بولىدۇ، ئۇنىڭ چېقىمىنى ئاتا-ئانىلار ئۆزلىرى تۆلەيدۇ. بالىنى بۇ پائالىيەتكە ئەۋەتىشتىكى بىر شەرت شۇكى، ئەگەر بالا ئۆيىنى سېغىنىپ، "ئۆيۈمگە كېتىمەن" دېسە، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ئۆيىگە ئەكىلىپ قويىدۇ. بىر ئادەم نورمال ئەھۋالدا ئۆز ئۆمرىنىڭ پەقەت 18 يىلىنى ئۆزىنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن بىرگە

ئۆتكۈزىدۇ. مۇشۇ 18 يىل ئىچىدە "بالا" بولۇپ ياشايدۇ. مېنىڭچە، مۇشۇ 18 يىل جەريانىدا ئىمكان قەدەر بالىنى بالىدەك ياشىغىلى قويغان ياخشى. پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا، بالا ھەممە جەھەتتىن نورمال چوڭ بولىدۇ. يەنە بىر ئىش، بىر كىشىنىڭ ئۆز مىللىتى، ئۆز يۇرتى، ئۆز ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ۋە ئۆزىنىڭ ئانا تىلى توغرىسىدىكى تونۇشى ئۇنىڭ دۇنيا

قارشى مۇشۇ 18 يىل جەريانىدا شەكىللىنىدۇ. ئەگەر بالا ئوتتۇرا مەكتەپ يېشىدىلا ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلسا، ئۆزىنىڭ كېيىنكى هاياتىدا ناھايىتى مۇھىم بولغان نۇرغۇن نەرسىلەردىن قۇرۇق قېلىشى مۇمكىن.
نۇرغۇن ئۇيغۇر ياشلار مەندىن "ئىنگلىز تىلىنى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلى قايسى؟ ئىنگلىز تىلى گىراماتىكىسىنى

ئۆگىنىش ئۇسۇلچۇ؟" دەپ سورىدى. مەن بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى تور بېتىگە كىرگۈزۈپ قويغان ئىدىم. بۇ سۆھبەتنىڭ بىر پۈتۈنلۈكگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، مەن ئۇنى بۇ يەرگىمۇ كىرگۈزۈپ قوياي.

سوئال: ئىنگلىز تىلنى ئۆنۈملۈك ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلى قايسى؟ ئىنگلىز تىلى گراماتىكىسىنى ئۆگىنىش ئۇسۇلچۇ؟

جاۋاب: بىر ئادەمنىڭ ئۆتۈملۈك ئۆگىنىش ئۇسۇلى يەنە بىر ئادەمنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ. ئۆتكۈدىن باشقا، تىل ئۆگىنىش بىر ئۇزۇن مۇددەتلىك، مۇشكۈل ۋەزىپە بولۇپ، ناھايىتى يۇقىرى ئىرادە بىلەن مۇستەھكەم بەل باغلىماي تۇرۇپ، بىر تىلنى مۇكەممەل ئۆگىنىش مۇمكىن ئەمەس. تىل ئۆگىنىش ھېچ كىم ئۈچۈن ئاسان ئەمەس. شۇڭا

باشتىن تارتىپ بۇ توغرىدا مۇستەھكەم ئىدىيىۋى تەييارلىق بولۇشى كېرەك. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇغان ۋاقتىمدا، 1-يىلى خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى 2 يىل ئىچىدە ئىنگلىز تىلىنى قوشۇمچە ئۆگىنىپ، تەبىئىي پەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ 3 يىللىق دەرسلىگىنى 2 يىل ئىچىدە ئۆگىنىپ بولۇپ، ئىنگلىزچىنى

ئوقۇپ تۇگەتكەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار بىلەن بىرگە ئىمتىھانغا قاتنىشىپ، يۇقىرى نەتىجىگە ئېرىشكەن ئىدىم. ئەڭ ئاخىرقى 2 يىل جەريانىدا ياپون تىلىنىمۇ ئۆزلۈكىمدىن ئۆگىنىپ بولدۇم.

مەن قوللانغان ئۇسۇل مۇنداق:

(1) ھەر كۈنى يېڭى خام سۆزدىن 20 دانە سۆز ئۆگىنىش.

(2)بىر خام سۆزنى 5 كۈن، ھەر

كۆنى 3 قېتىمدىن يېزىش.
(3)تېكىستنى پۈتۈنلەي يادلىۋېلىش.
(4) تاپشۇرۇقنى بىرنىمۇ قالدۇرماي ئىشلەش.
تۆۋەندە ھەر بىر مەسىلە ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەي:
1) تىل ئۆگىنىشتە ئەڭ قىيىنغا توختايدىغان بىر نەرسە يېتەرلىك ساندىكى خام سۆزنى يادلاپ

ئگىلەشتىن ئىبارەت. يېتەرلىك مىقتارلىقتا ئاددىي چەت ئەل تىلى سۆزلۈكىنى يادلىۋېلىش قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قاتتىق تۇتۇپ ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۆزۈڭ مۇددەت ئىچىدە تىرىشىش ئارقىلىق ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە. شۇڭا ئۇنى كۈندىلىك ۋەزىپە قىلىۋېلىش كېرەك. مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن سائەت 6 دە ئورنۇمدىن تۇرۇپ،

ئالدىنقى كۈنى ئاخشىمى تەييارلاپ قويغان 20 سۆزلۈكنى يادلىدىم. يەنى خەنزۇچە مەنىسگە قاراپ، ئىنگلىزچىسىنى دەپ بېرەلەيدىغان بولدۇم. ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن سىنىپقا 5-10 مىنۇت بالدۇر بېرىپ، دەرس باشلىنىشتىن بۇرۇن، بۈگۈن ئۆگەنگەن 20 سۆزلۈك ۋە ئالدىنقى 4 كۈندە ئۆگەنگەن 80 سۆزلۈك بولۇپ جەمئىي 100

سۆزلۈكنى خەنزۇچىسىغا قاراپ تۇرۇپ ئىنگىلىزچىسىنى يازدىم. بۇنى چۈشتىن كېيىنكى دەرستىن بۇرۇن ۋە كەچلىك تەكراردىن بۇرۇن يەنە 2 قېتىم تەكرارلىدىم. يەنى ھەر كۈنى 5 كۈنلۈك 100 سۆزلۈكنى 3 قېتىم يېزىپ چىقتىم. ھەر بىر سۆزلۈكنى مۇشۇنداق 5 كۈن تەكرارلىسام، ئۇ مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدىغان بىر نەرسىگە ئايلاندى. بۇنى ئۆزۈمگە

ئىنتايىن قاتتىق تۇزۇم قىلغۇلغان بولۇپ، سۆزلۈكنى يېزىپ بولماي تۇرۇپ كىنوغا بارمىدىم. سۆزلۈكنى يازماي تۇرۇپ ئولتۇرۇشقا بارمىدىم. ئويۇن-تاماشىدىن ۋاز كەچسەممۇ بۇ تۇزۇمنى قەتئىي بۇزمىدىم.

2) يۇقىرىدا ئېيتقاندەك، ھەر قېتىم 5 كۇنلۇك سۆزنى (يەنى 100 سۆزنى) يازدىم. ھەر كۇنى 3 قېتىم يازدىم: ئەتىگەنلىك

دەرستىن بۇرۇن، چۈشتىن كېيىنكى دەرستىن بۇرۇن ۋە كەچلىك تاماقتىن كېيىن.

3) مېنىڭ ئۆگەنگىنىم تەبئىي پەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ دەرسلىك كىتابى بولۇپ، ھەر بىر دەرسنىڭ بىردىن رەسمى تەكستى ۋە بىردىن "ئىختىيارىي ئوقۇش تېكستى" (Reading Text) بار ئىدى. مەن ھەر ھەپتىدە بىردىن يېڭى دەرس ئۆگەنگەن بولۇپ،

ھەپتىنىڭ ئاخىرىغىچە ھەر كۇنى
ئەتىگەنىدە تېكىستنىڭ بىر
قىسمىنى يادلاپ، ھەپتە
ئاخىرىغىچە تېكىستنى پۈتۈنلەي
يادلىۋالدىم. بۇنىڭ پايدىسى،
سۆزلۈكنى پۇختا ئېسىگىزگە
ئېلىۋېلىپلا قالماي، گراماتىكا
قائىدىسىنىمۇ پۈتۈنلەي
يادلىۋالدىغان بولغاچقا، كېيىنچە
گراماتىكىنى جانلىق ئىشلىتىشكىز
ئۆچۈنمۇ ئىنتايىن پايدىسى

بولـىدىكەن. مەن " Reading Text" نىمۇ ھەر كۈنى ئوقۇپ، ئاساسەن ئېسمگە ئېلىۋالدىم.

4) تاپشۇرۇقنى تولۇق ئىشلەش ھەر قانداق پەندە يېڭى ئۇقۇمنى پىششىق ئىگەلەشتە كەم بولسا بولمايدىغان نەرسە. شۇڭا بۇ يەردە تەپسىلىي توختالمايمەن.

مەن بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بۆلۈملىرىنىڭ بىرىدە، بىر داڭلىق ئادەمنىڭ مۇنداق بىر سۆزىنى

تىلغا ئالغانىدىم: "ۋاقىتنى مىنۇت بويىچە ھېسابلايدىغان ئادەمنىڭ ۋاقتى، ۋاقىتنى سائەت بويىچە ھېسابلەيدىغانئادەمنىڭكىگە قارىغاندا 60 ھەسسە كۆپ بولىدۇ ." بۇ سۆزنى تىل ئۆگىنىشكە تەدبىقلىغاندا ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق. مەن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە، تاماقتا ئۆچىرەت تۇرغان ۋاقتىمدا، ئاپتوبۇستا يول

ماڭغان ۋاقتىمدا، يىغىنلارنىڭ ئالدى-كەينىدە دېگەنلەرنىڭ ھەممىسدە ئىنگلىزچە سۆزلىگەنلىكىمنى ئەسلىك ياد ئالدىم.

ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ باشقا بىر مىللەت تەرپىدىن كۆزگە ئىلىنىشى، ھەرگىز باشقا بىر مىللەت ئۆزلىگىدىن بېرىدىغان نەرسە ئەمەس. ئۇنى ئۇيغۇر مىللىتى ئۆزى قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك. ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ

سۇپىتىنى ئۆستۈرۈپ، ئۇنى دۇنياغا بىر تايىنى بار مىللەت سۈپىتىدە تونۇتۇشتا، ھەر بىر ئۇيغۇر ناھايىتى چوڭ رول ئوينىيالايدۇ. مۇشۇنداق رولنى ئوينىملۇك ئويناشنىڭ بىر شەرتى، ھەر بىر ئىرادىلىك ئۇيغۇرنىڭ خەنزۇ تىلى بىلەن ئىنگلىز تىلىنى پۇختا بىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. بۇ ئىككى تىلنى پۇختا بىلىش، ھازىرقى شارائىتتا ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ

"ياشاش يولى" نىڭمۇ بىر كەم
بولسا بولمايدىغان مۇھىم
تەركىبىي قىسمى. مەن ئاتا-
ئانىلارنىڭ يېتەرلىك يول
كۆرسىتىشى ۋە ياردەم قىلىشى
بىلەن، بۇنىڭدىن كېيىن ئوتتۇرا
مەكتەپكە كىرىدىغان ئۈيغۇر
ياش-ئۆسمۈرلىرىنىڭ كۆپ
قىسمىنىڭ يۇقۇرىقى تىل ئۆگىنىش
نىشانىغا يېتىشنى تولىمۇ ئۈمىد
قىلىمەن.

ئەسلى مەنبەسى:
www.biliwal.com

15. سوئال: ئىنتېرنېت خەۋىردە "ئۇيغۇرلار جۇڭگودا ئۆز تىل-يېزىقىدا تور بېكەتلىرىنى ئىشلىگەن، Windows مەشغۇلات سىستېمىسىغا ئۆز يېزىقىنى كىرگۈزگەن 2-مىللەت" دېيىلدى، ئۇيغۇر تور مەدەنىيىتى ۋە كومپيۇتېر بىلىملىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش ھەققىدە قانداق

تەكلىپلىرىڭىز بار؟

جاۋاب: مەن بۇ خەۋەرنى ئوقۇغاندا، ئىنتايىن ھاياجانلاندىم، تەسىرلەندىم ھەمدە ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تور بېكەت مەدەنىيىتىنى راۋاجلاندۇرۇش، ئۇنى خەلقئارالىق يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش، ھەمدە ئۇنى ئومۇملاشتۇرۇش جەھەتتە ھازىر ئەڭ ئالدىنقى سەپتە ۋاقتىنى، كۈچىنى ۋە

ئىقتىسادنى ئايىماي، ئۆن-تىنسىز تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقان قېرىنداشلاردىن ئىنتايىن پەخىرلەندىم.

1991-1992-يىللىرى مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس شۆبىسىدە ئالىي مەكتەپ ئىنژېنېرلىق كەسپىنىڭ 1-يىللىق ئوقۇغۇچىلىرىغا «كومپيۇتېر پروگراممىسىنى تونۇشتۇرۇش» «Fortran» دېگەن دەرستە

بىلەن «Unix» نى ئۆتتۈۋاتقان ۋاقىتمىدا، ئامېرىكىدىكى ئالىي مەكتەپلەردە ئىنتېرنېت تور بېكىتى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. ئۇ چاغدا بىز تور بېكىتىنى ئاچىدىغان پروگراممىنى «Mosaic» دەپ ئاتىغان بولۇپ، مەن ئوقۇغۇچىلارغا ئامېرىكىنىڭ سابىق مۇئاۋىن پرېزىدېنتى ئالگورنىڭ ئاۋازلىق نۇتقى بار بىر تور بېكىتىگە كىرىپ ئاڭلاپ بېقىشنى

دەرس ۋاقتىدىكى بىر ۋەزىپە قىلغانىدىم. شۇنىڭدىن تارتىپ، ئامېرىكىدا ئىنتېرنېت تور بېكەتلىرىنىڭ قانداق تەرەققىي قىلىپ ماڭغانلىقىنى ئىزچىل تۈردە كۆزىتىپ تۇردۇم. مۇشۇ جەرياندا يۇرتىمىزدىكى تور بېكەت ئىشلىرىنىڭ قانداق بولۇۋاتقانلىقىنى ئىنتايىن بىلگۈم بولسىمۇ، مەن ئىشلىگەن يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەتلەردە داۋاملىق

ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە
دۇنيا بويىچە ئەڭ ئىلغار، يۇقىرى
تېخنىكىلىق مەھسۇلاتلارنى
چىقارمىساق بولمىغاچقا،
ئالدىراشلىقتا يۇرتىمىزنىڭ تور
بېكەت ئىشلىرى توغرىسىدا ئانچە
ئۇچۇر ئالالمىغان ئىدىم. بۇ قېتىم
بىلىۋال بىلەن بۇ سۆھبەتنى
باشلىغاندىن كېيىن، ۋەتەندىكى
تور بېكەت ئىشلىرى توغرىسىدا
سەل چوڭقۇرراق چۈشەنچىگە ئىگە

بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم. ھەمدە ئىنتايىن ھەيران قالدىم. دۇنيانىڭ ئىلغار سەۋىيىسىدىن ھېچ قانداق قېلىشمايدىغان، ئۇيغۇر كونا يېزىقى بىلەن لاتىنچە يېڭى يېزىقتىن پايدىلىنىپ ياسالغان بىلىك، بىلىۋال، دىيارىم، ئىزدىيارى، مەيىن شامال، مىسران، نەۋرۇز، ئۇيغۇر كومپيۇتېر ئىلمىي جەمئىيىتى، ئۇيغۇر نۇكە (Uyghur Nuke)، ئۇيغۇرسوفت... قاتارلىق

يۇقىرى سۈپەتلىك تور بېكەتلىرى مەيدانغا كېلىپتۇ (مەن يۇرتىمىزدىكى يۇقىرى سۈپەتلىك تور بېكەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى بۇ يەردە تىلغا ئېلىپ بولالمايدىكەنمەن. شۇڭا ئوقۇرمەنلەرنىڭ توغرا چۈشىنىشىنى سورايمەن). بىر قىسىم ئۇيغۇر ئىنتېرنېت شىركەتلىرىمۇ بارلىققا كېلىپتۇ. بەزى ئۇيغۇر شىركەتلىرى ئۆز ئىگىلىكىنى ئۇنۇملۇك

ماشىنىسىدىن ھازىرقى ۋاقىتتا تور بېكەتلىرىمىزدە

ماڭدۇرۇشتا تور بېكىتىدىن
پايدىلىنىدىغان بولۇپتۇ. ھازىرقى
زامانىنىڭ تەرەققىياتىغا ماسلىشىش،
ئۇيغۇر تىل-يېزىقى ساھەسىدىكى
قالايمىقانچىلىقلارنى تۈگىتىش
ئۈچۈن ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى
(ULY) توغرىسىدا قارار ئېلىش
قاتارلىق ناھايىتى ئىلمىي ۋە
ئەھمىيەتلىك ئىشلار قىلىنىپتۇ.
تۆۋەندىكى تور بەتلىرىنى كۆرۈڭ:
http://www.ukij.org/uly/modu

les.php?name=Content&pa=showpage&pid=4
http://www.biliwal.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=141

ھەمدە تور بېكەتتىكى ئۇيغۇرچە-ئىنگلىزچە ئىنگلىزچە-ئۇيغۇرچە قوش يۆنىلىشلىك لۇغەتنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىمۇ مەيدانغا كېلىپتۇ،

http://uighurdict.uni.cc/modul

es.php?name=NukeWrap&pa
.ge=cgi-bin/eudict.pl
شۇ ئارقىلىق، يۇقىرىقى سوئالدا
ئېيتىلغىنىدەك، ئۇيغۇرلار ھازىر
جۇڭگودا ئۆز تىل-يېزىقىدىكى تور
بېكىتى Windows ۋە
مەھسۇلاتلىرىنى تەرەققىي
قىلدۇرۇش بويىچە 2-مىللەتلىك
ئورۇننى ئېلىپتۇ. ئېجتىھاتلىق ھەم
شەخسىيەتسىز تۆھپە قوشۇش
روھىغا ئىگە ياشلىرىمىزنىڭ

ئۇيغۇرچە مەشغۇلات سىستېمىسىدىن باشقا، ئۇيغۇر تور مەدەنىيىتىگە قۇلايلىق يارىتىش ئۈچۈن PHP.Nuke ،POST.Nuke تور بەت سىستېمىسى، ULY ۋە UEY دىكى بەتلەرنىڭ يېزىقنى بىر-بىرىگە ئايلاندۇرغۇچ، ئۇيغۇر ئېدىت(Uyghur Edit)، ئۇيغۇرچە تور لۇغىتى ۋە Skype ئىنتېرنېت تېلېفون سىستېمىسىغا ئوخشاش سىستېمىلارنى تەرجىمە قىلىپ

ياكى تۈزۈپ ئىشلەپ ھەقسىز
تارقىتىشتەك مەدەنىيىتىمىزگە
خالىس تۆھپە قوشۇش روھى
كىشىنى ھەقىقەتەنمۇ قايىل
قىلىدۇ، تەسرلەندۈردۇ.
تور بېكىتىنىڭ ئىگىلىك ۋە
كىشىلىك تۈرمۇشتا قانچىلىك
مۇھىم رول ئوينىيالايدىغانلىقنى
Biliwal.com دا ئېلىپ بېرىلغان
مۇشۇ سۆھبەتتىن ئىبارەت بىر
مىسال ئارقىلىقمۇ خېلى چوڭقۇر

چۈشىنىشلىش مۇمكىن. مەن بىر سوئالنىڭ جاۋابىنى ئىزدەپ پۈتتۈرۈپ، ئۇنى بىلىۋال باشقۇرغۇچىلىرىغا بېرىمەن. ئۇلار مېنىڭ يازغىنىمنى تەھرىرلەپ، بىلىۋال تور بېكىتىگە چىقارغان ھامان، شىنجاڭ ۋە دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىدىكى ھەر قانداق بىر ئۇيغۇر ئۇنى دەرھال كۆرەلەيدۇ. ئۇ پەقەت بىر ئادەمدىن ئىنتېرنېت تور بېكىتىگە كىرىش ۋاستىسى

بولۇشنىلا تەلەپ قىلىدۇ. بۇنداق يول بىلەن بىر ئۇچۇرغا ئېرىشىشنىڭ تەننەرخى ئىنتايىن ئەرزان، سۈرئىتى تېز ۋە ئۇسۇلى ئىنتايىن قۇلايلىق ۋە ئاددىيدۇر. شۇڭا ئىنتېرنېت ئامېرىكىدا ھازىر ناھايىتى يۇقىرى دەرىجىدە ئومۇملاشتى. ئامېرىكىنىڭ 2003-يىلىدا ئېلان قىلىنغان بىر تەكشۈرۈش دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، ئامېرىكىدىكى

يېشى 18 ياشتىن يۇقىرى كىشىلەرنىڭ ئىچىدىكى 58 پىرسەنت ئادەم ئىنتېرنېتتا كىرىش ۋاستىسىگە ئىگە ئىكەن. ھازىر ئامېرىكا قاتارلىق تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەردە ئىنتېرنېتسىز خىزمەت ۋە ھاياتنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

مەن كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ داۋىس شۆبىسىدە ئېلېكتر توك يولى

دەرسنى ئۆتكەن ۋاقىتتا
ئوقۇغۇچىلارغا بەرگەن بەزى
تاپشۇرۇق ۋە پروجەكتلار
«SPICE» دەپ ئاتىلىدىغان تۈرلۈك
يولى لايىھىلەش يۇمشاق دېتالى
ئارقىلىق بىر ئەمەلىي تۈرلۈك يولى
لايىھىلەش بولۇپ، ئوقۇغۇچىلار
ئۆزلىرىنىڭ لايىھىسىنى ماشىنا
ئىنتېرنېت ئارقىلىق ماشىدۇراتتى.
مەن ئۇلارنىڭ پروگراممىسىنى
كومپيۇتېرىمغا چۈشۈرۈۋېلىپ،

ئۇلارنى ئىجرا قىلدۇرۇپ، چىققان
نەتىجىسىگە قاراپ نەتىجە
بېرەتتىم. بىزنىڭ شىركەتتىكى
نۇرغۇن ئالاقىلىشىش ۋە ھۆججەت
ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىمىز
ئىنتېرنېت ئارقىلىق بولىدۇ. مەن
2000-يىلىدىن باشلاپ
ئىشلىگەن شىركەتلەرنىڭ
ھەممىسى ماڭا بىردىن خاتىرە
كومپيۇتېر ئېلىپ بەرگەن بولۇپ،
ئۇلارنى شىركەتكە بارغاندا

ئادەتتىكى كومپيۇتېرىمغا قوشۇمچە قىلىپ ئىشلەتسەم، ئاخشاملىرى ۋە شەنبە، يەكشەنبە، دەم ئېلىش كۈنلىرى ئۆنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كېلىپ، بىر قانچە ھەتتا 10 نەچچە سائەت ھېسابلاش ۋاقتى تەلەپ قىلىدىغان لايىھىلەش ئىشلىرىنى ئۆيدە بىر تەرەپتىن دەم ئالغاچ ئىشلىدىم. شۇ ئارقىلىق نۇرغۇن لايىھىلەش ئىشلىرىنى تاماملىدىم. ھازىر بەزى كۈنلىرى

ئۆيدە ئىشىم چىقىپ قېلىپ،
شىركەتكە بارالماي قالسام، خاتىرە
كومپيۇتېرىمنى يۇقىرى سۈرئەتلىك
ئىنتېرنېت ئۇلىنىشى ئارقىلىق
شىركەتنىڭ سېرۋېرىگە ئۇلاپ،
ھەممە ئىشلارنى خۇددى ئۆزۈمنىڭ
شىركەتتىكى ئىشخانىسىدا
ئولتۇرغاندەك قىلالايمەن. شۇڭا
بىر تەرەپتىن ئۇزۇن ۋاقىت تەلەپ
قىلىدىغان ھېسابلاش ۋە
لايىھەلەش پروگراممىلىرىنى

ماڭدۇرۇپ قويۇپ، بىر تەرەپتىن ئۆزۈمنىڭ شەخسىي ئىشىنى قىلىمەن. شىركىتىم بۇنىداق ئىشلارغا پۇتلىشىپ قالمىسۇن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىشلارنى ئۆزۈم ئالدىراش قىلىمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە، شىركەتنى خىزمەت ۋاقتىدا يېزىشنى، خاتىرە كومپيۇتېرىمنى ئىنتېرنېت ئارقىلىق شىركەتنىڭ سېرۋېرىغا ئۇلاپ، شىركەتتە بولۇۋاتقان ئىشلاردىن تولۇق خەۋەر تېپىپ تۇرىمەن.

ئەگەر ماڭا جىددىي ۋەزىپە چۈشۈپ قالسا، ئۆزۈمنىڭ نەدە ئىكەنلىكىمدىن قەتئىينەزەر دەرھال ئۇنى ئىشلەپ بېرىمەن. ئايالىم ئامېرىكىدىكى بىر مەملىكەتلىك چوڭ دوختۇرخانىنىڭ سانلىق ئامبار باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالىنىڭ ئىشىنى قىلىدىغان بولۇپ، بەزى شەنبە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى شىركەتنىڭ سانلىق ئامبىرىدا

مەسىلە كۆرۈلسە، خاتىرە كومپيۇتېرنى شىركەتنىڭ سەرۋەرىگە ئۇلاپ، چىققان چاتاقنى ئوڭلاپ بېرىدۇ.
مەن هازىر Windows ئاساسىدىكى ھۆججەت تەييارلاش پروگراممىسىنىڭ ھەممىسىنى، BeamProp ،Code V ،ZEMAX ،TFCal ،BBV (Kymata) ،(RSoft) Film Wizard قاتارلىق ئوپتىكا لايىھەلەش يۇمشاق دېتالىنى،

LabView دەپ ئاتىلىدىغان ئېلېكتر ئاپپاراتلىرىنى باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالىنى، Ashlar CAD Drawing دېگەن مېخانىكىلىق لايىھىلەش يۇمشاق دېتالىنى، Visual ،C ،FORTRAN ،MatLab Windows programming ،C++ قاتارلىق ھېسابلاش يۇمشاق دېتاللىرىنى، Unix مەشغۇلات سىستېمىسىنى، SPICE دەپ ئاتىلىدىغان ئېلېكترونلۇق توك

يولى لايىھىلەش يۇمشاق دېتالنى ۋە HTML دېگەن تور بېكىتى ياساش يۇمشاق دېتاللىرىنى بىلمەن. بۇنىڭ ئېچىدە « Code V» دېگەن يۇمشاق دېتالنى بىر ھەپتىلىك مەخسۇس كۇرسقا قاتنىشىپ ئۆگەنگەندىن باشقا، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسنى مەن ئۆز تەتقىقات ۋە باشقا خىزمىتىمدە ئىشلىتىشكە مەجبۇرى بولغاندا ئۆز-ئۆزۈمگە تايىنىپ ئۆگەنگەن.

ھازىرغا قەدەر ئۆزۆم لايىھەلەپ ياساپ چىققان يۇقىرى تېخنىكىلىق 3-4 ئاپپاراتلارنىڭ ھەممىسىدە ئېلېكتىر توك يولى، ئۆپتىكىلىق لايىھە، مېخانىكىلىق قۇرۇلما ۋە ئاپپاراتنى باشقۇرىدىغان يۇمشاق دېتال قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۆم ئىشلىگەن. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزۆمنىڭ ھازىرقى كۆندىلىك تەتقىقات ۋە باشقا خىزمەتلىرىمدە

ئوپتىكا، ئېلېكتىر ئىنژېنېرلىقى، فىزىكا، ماتېماتىكا، ئاسترونومىيە بەزىدە ھەتتا بىئولوگىيە قاتارلىقلارنى ئىشلىتىپ تۇرىمەن.

مەن ئىنتېرنېت تور بېكىتى مەسلىسى ئۈستىدە تۆۋەندىكى بىر قانچە نۇقتا ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۈم.

1. تور بېكەت تېخنىكىسى ۋە مەدەنىيىتى ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ھازىرچە يەنىلا بىر يېڭى

شەيئدۇر. ئۇنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ تۇرمۇشى، جەمئىيىتى ۋە ئۇيغۇرلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىگىلىك ساھەلىرىدە تېز تەرەققىي قىلىپ، ئۇيغۇرلار ئۆزچۆرىمۇ ئۆز رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرىدىغان بىر ۋەزىيەتنى قىسقا مۇددەت ئىچىدە بارلىققا كەلتۈرۈشتە، كۆپلىگەن كىشىلەرنىڭ ئۇيغۇر ئەرەب يېزىقى (UEY) بىلەن ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (ULY) دىن ئىبارەت 2 خىل

يېزىقتىكى، ئوخشىمىغان شەكىل ۋە مەزمۇندىكى تور بېكەتلىرىنى قۇرۇشى ناھايىتى مۇھىم، زۆرۈر ۋە پايدىلىق ئىشتۇر. ئۇنىڭسىز ئۇيغۇرلارنىڭ تور بېكەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. غەرب ئەللىرىنىڭ يېقىنقى زاماندىكى يېڭى تېخنىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش جەريانىغا قارايدىغان بولساق، مۇنداق بىر ئىشنى بايقايمىز. ھەر قېتىم بىر

يېڭى تېخنىكا مەيدانىغا چىققاندا، تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردە شۇ تېخنىكنى تەرەققىي قىلدۇرىدىغان ھەمدە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ بىرەر مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەتلەردىن نۇرغۇنلىرى قۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن 3 يىلدىن 5 يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا، بۇ شىركەتلەرنىڭ تەرەققىي قىلىدىغىنى تەرەققىي قىلىپ، ئۆز-ئارا قوشۇلىدىغىنى

قوشۇلۇپ، يىقىلدىغىنى يىقىلىپ، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭ سانى بىر قانچە 10 غا چۈشىدۇ. مەن بۇ خىل ئەھۋالنى 1997-2000-يىللىرىدىكى «dot-com» (يۇمشاق دېتال شىركەتلىرى) تېخنىكىسى بىلەن 2000-2003-يىللىرىدىكى نۇر تالا خەۋەرلىشىش تېخنىكىسى ساھەسىدە بىر قەدەر تەپسىلىي كۆردۈم. 2000-يىلى مەن

خەلقئارالىق نۇر تالا خەۋەرلىشىش يىغىنىغا بېرىپ، كۆرگەزمە زالىغا كىرگىنىمدە، ئۇ زالنىڭ چوڭلۇقى ۋە كۆرگەزمىگە قاتناشقان شىركەت بىلەن ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن بىر كۆز يەتمەس جاڭگالغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلغاندىم. ئۇنىڭغا قاتناشقان شىركەتلەرنىڭ سانى 3000 دىن، ئادەمنىڭ سانى 30 مىڭدىن ئاشقان بولۇپ، مەن پۈتۈن بىر كۈن ۋاقتىمنى

كۆرگەزمىلەرنى كۆرۈشكە ئاجراتقان بولسامۇ، ئۇلارنى تولۇق كۆرۈپ بولالمىغان ئىدىم. هازىر هېلىقى 3000 مىڭدىن ئارتۇق شىركەتتىن مەۋجۇت قالالىغانلىرىنىڭ سانى 100 گىمۇ بارماسلىقى مۇمكىن. قالغانلىرى يوقاپ كەتتى. بىزنىڭ ۋاۋەسپلىتتەر دېگەن شىركەتمۇ 4 يىلنىڭ ئىچىدە 120 مىليون دوللار ئەتراپىدىكى مەبلەغنى تۈگىتىپ،

ئامېرىكىدىكى ئىنتېرنېت سانائىتىمۇ بۇ قېتىم
ئۆتكۈر قىيىنچىلىقنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر
بولدى. مەن 2003-يىلى
ئاڭلىغان بىر دوكلاتتىن ئېسىمدە
قېلىشىچە، كالىفورنىيەدە 2001-
يىلىدىن 2003-يىلىغىچە بولغان
2 يىل ئىچىدە، «dot-com»
شىركىتى بىلەن نۇر تالا
خەۋەرلىشىش شىركەتلىرىنىڭ
ۋەيران بولۇشى بىلەن يوقاپ
كەتكەن ئىقتىسادىي قىممەت 2.3

تربللىئون دوللاردىن ئاشىدىكەن.
ئامېرىكا مۇشۇنداق زىيانلارغىمۇ
ئۇنچىۋالا دات-پەرياد دەپ
كەتمىدى. يېڭى تېخنىكىلارنىڭ
بازار ئىگىلىكى سىستېمىسىغا
چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەن قاتتىق
رىقابەت مېخانىزمى ئىچىدە
تەرەققىي قىلىپ مېڭىشىغا قويۇپ
بېرىۋاتىدۇ. يېقىنقى بىر قانچە
يىلدىن بۇيان يۇقىرى تېخنىكىنىڭ
مۇھىم نۇقتىسى بىئولوگىيە

تېخنىكىسىغا يۆتكەلدى.
قسقىسى، مېنىڭچە ھازىرچە
كۆپلىگەن ئۇيغۇر تىلىدىكى تور
بېكەتلىرىنىڭ مەيدانىغا چىقىشى
ھەرگىز زىيانلىق ئىش ئەمەس.
ئۇيغۇر تور بېكەتچىلىكىنى
تەرەققىي قىلدۇرۇش يولىدا
ھارماي-تالماي خالىس خىزمەت
قىلىۋاتقان ھەممە ئوت يۈرەك
ياشلىرىمىز بىزنىڭ ھەققىي مىللەت
سۆيەر ئەزىمەتلىرىمىز بولۇپ، ئۇلار

ھەممىزنىڭ چوڭقۇر ھۆرمىتىگە، قەدىرلىشىگە ۋە مەدھىيىسىگە سازاۋەردۇر.

2. ھازىر ئۇيغۇر تور بېكەتلىرىدە ئىشلىتىلىۋاتقان ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (ULY) نىڭ تۆرلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇنىڭ شىنجاڭ، ئامېرىكا، ياۋروپا، تۈركىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق دۆلەتلەرگە قاراپ ئوخشىمىغان شەكلى بولۇپلا قالماستىن، ھەر بىر

دۆلەتتمۇ يەنە بىر قانچە كچىك تىپتىكى ئوخشىمىغان تۈرلىرى مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا. ئەگەر ھازىر ئۇيغۇر ئەمەس، ئەمما ئۇيغۇرچىنى بىلىدىغان بىر ئادەم پۈتۈن ئۇيغۇر تور بېكەتلىرى ۋە ئىنتېرنېت مۇنبەرلىرى ئۈستىدە تەكشۈرۈش قىلىدىغان بولسا، ئۇيغۇرنى «ساۋاتى ياخشى چىقمىغان، تايىنى يوق، ئىنتايىن چېچىلاڭغۇ بىر مىللەت ئىكەن»

دېگەن خۇلاسىگە كېلىشى مۇمكىن. بۇ بىر ئىنتايىن ئېچىنىشلىق ئەھۋال بولۇپ، ئۇ ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ دىققىتىنى قوزغىشى كېرەك. ئۇيغۇر تور بېكىتىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇيغۇر خەلقىگە خىزمەت قىلىش ئۇچۇن قۇرۇلغان. شۇنداق بولغان ئىكەن، ئۇلار كۆپ سانلىق ئۇيغۇرلارنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزدە تۇتۇپ، يېزىق جەھەتتىكى بىرلىكنى قوغدىشى كېرەك. مەن

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كەتكەنىدەك، يۇرتىمىزدىكى بىر قىسىم تىل مۇتەخەسسىسلىرى ۋە ئوت يۈرەك ياشلار 4-5 يىل ئىلمىي مۇنازىرە، مۇزاكىرە يۈرگۈزۈش ۋە ئىزدىنىش ئارقىلىق، ULY يېزىقىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش مەقسىتىدە ULY نى بارلىققا كەلتۈرۈپتۇ. ھەمدە يۇرتىمىزدىكى بىر قىسىم تور بېكەتلىرى مۇشۇ يېزىقنى

قوللىنىشچانلىقى. بۇ توغرىسىدىكى تەپسىلىي مەلۇماتنى

http://www.ukij.org/uly/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=4

http://www.biliwal.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=141

تور بېكەتلىرىدىن كۆرۈۋېلىش مۇمكىن. مەن بۇ ULY توغرىسىدا كەم دېگەندە مۇنداق 2

ئالاھىدىلىك بارلىقىنى ھېس قىلدىم:

1) ئۆنى ئىنگلىز تىلىدا سۆزلىشەلەيدىغان ھەممە مىللەتلەر شۇ پېتىچە ئوقۇيالايدىكەن (مەسىلەن، «Qimen’gül» بىلەن «Cimen’gül» نى ئىنگلىز تىلىدىكىلەر توغرا ئوقۇيالمايدۇ، ئەمما «Chimen’gül» نى ئوقۇيالايدۇ)، ھەمدە تېز يېزىشقا

تـوغرا كەلگەنـدە، چەت ئەلـدىكى
ئۆلچەملـىك كومپيۇتېرنـىڭ
ھەممىسىدە چېكىتسىز ھەرپلەر
بىـلەن تېـز سـۈرئەتتە يـازغىلى
بولىدىكەن.

2) بىر قىسىم ئوت يۈرەك ئۇيغۇر
ياشىلىرى خـالىس ئـىشلەش
ئارقىلىق، بـىر خىلـدىكى يۇمشاق
دېتالنى ئىشلەپ چىققان بولۇپ،
شۇنى ئىشلىتىش ئارقىلىق بىر ULY
ۋە UEY دىكـى ھۆججەتلەرنى ئۆز

ئارا ئايلاندۇرغىلى بولىدىكەن
(مەن بۇ ياشلارغا ھەمدە ئۆزىنىڭ
پۈلى، ۋاقتى ۋە كۈچى بىلەن ھەر
خىل ئىنتېرنېت تور بېكەتلىرىنى
ياساۋاتقان ھەمدە ئۇلارنى
باشقۇرۇۋاتقان يۇرتداشلارغا چىن
كۆڭلۈمدىن مىننەتدارلىقىمنى
بىلدۈرىمەن. ھەقىقىي
مىللەتپەرۋەرلىك دېگەن مانا
مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك).
ئەمدى بۇ يېزىق توغرىسىدا

ئامېرىكا، ياۋروپا، تۈركىيە، ئوتتۇرا ئاسىيا قاتارلىق جايلار ئۆز ئالدىغا ئايرىم-ئايرىم مۇنازىرە ۋە مۇزاكىرە قىلسۇن، ئۆز ئالدىغا بىردىن ULY نى تۈزۈپ چىقىشنىڭ ھېچقانداق ھاجىتى يوق. ئۇنداق قىلىش بىر ئۇچىغا چىققان نادانلىق بولۇپ، ئۇيغۇر مىللىتىنى دۇنياغا بىر تايىنى بار مىللەت سۈپىتىدە تونۇتۇشقا ئىنتايىن زىيانلىق. شۇڭا مەن

چەت ئەلدە ئوقۇغان، ئۇيغۇر تىلشۇناسلىقىدا بىلىمى بار، ئەمما يۇرتىمىزدا ULY توغرىسىدا قارار ئېلىش جەريانىغا قاتنىشالمىغان ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ ھازىرچە ULY قارارىغا بوي سۇنۇشىنى، ئۆز ئالدىغا ئايرىم ULY تۈزۈپ چىقىپ ئىشلەتمەسلىكىنى تەۋسىيە قىلىمەن.

Uyghur Latin Ëlipbesi
Aa
Bb
Ch ch
Dd
Ee
Éé
Ff
Gg
Gh gh
Hh
Ii
Jj
Kk
Ll
Mm
Nn
Ng ng
Oo
Öö
Pp
Qq
Rr
Ss
Sh sh
Tt
Uu
Üü
Ww
Xx
Yy
Zz

ئۇنداق قىلمايدىكەنمىز بىز ئۇيغۇر ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرگۈچى ئەمەس، ئۇنى بۇزغۇچى بولۇپ قالىمىز. بىز باش قاتۇرمساق بولمايدىغان، كۆڭۈل بۆلمىسەك بولمايدىغان، ئىزدەنمىسەك بولمايدىغان نۇرغۇن مۇھىم ۋە جىددىي ئىشلار بار. ئۇيغۇر بىلىم ئىگىلىرىنىڭ ئۆز بىلىمىنى ئىشلىتەلەيدىغان ۋە ئىشلىتىشكە تېگىشلىك ئىشلار ۋە

سورۇنلار ئىنتايىن كۆپ. ئەمما، مېنىڭچە يېڭى بىر ULY نى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۇنىڭ بىرى بولماسلىقى كېرەك. بىر قېتىم قارار قىلىنىپ بولغان ئىشنى يەنە قايتا مۇزاكىرە ۋە قارار قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. بىر ئىش توغرىسىدا ئاخىرى ئۈزۈلمەيدىغان مۇنازىرە ۋە مۇزاكىرە قىلىش بىز ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىسىز. شۇڭا مەن ھەممە

ئادەمنىڭ ئۇيغۇرنىڭ تۇپ
مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇپ، يېڭى
يېزىقتا تۈزۈلگەن تور بېكەتلىردە
بىر تۇتاش ULYنى ئىشلىتىشنى
تەشەببۇس قىلىمەن. مەن
باشلانغۇچ 1-سىنىپتىن تارتىپ
ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگۈچە
ئۇيغۇر يېڭى يېزىقىدا ئوقۇغان.
لېكىن، باشلانغۇچتىلا UEY بىلەن
ئۇيغۇر سىلاۋيان يېزىقىنى
ئۆگىنىۋالغان بولۇپ، شۇنىڭدىن

كېيىن ئۆزۋېنىڭ تۇرمۇشى بىلەن ئوقۇشىدا UEY نىمۇ ئىزچىل تۇردە قوشۇمچە قىلىپ قوللىنىپ كەلدىم. ئەينى ۋاقىتتا ئۇيغۇرلار ئىچىدە مۇشۇنداق قىلغانلار ئىنتايىن كۆپ ئىـــــــــــــدى. مەن www.uyghurscholars.org (بۇ تور بېتى ۋەتەندە ئېچىلمايدىغان بولۇپ قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ www.meripet.com غــــا ئۆزگەرتىلــدى) تــور بېتىنــى

دەسلەپتە ياسىغاندا، ULY دىن
تولۇق خەۋىرىم بولمىغاچقا، بىز
بۇرۇن ئۇقۇغان ULY نى
قوللانغاندىم. يېقىندىن بۇيان
ULY نى ئىشلىتىشكە باشلىدىم.
هازىر Biliwal.com ئۈچۈن
بېرىۋاتقان سۆھبەتنىڭ جاۋابلىرىنى
تۈگەتكەندىن كېيىن، چوقۇم
ۋاقىت چىقىرىپ،
www.uyghurscholars.org نىڭ
يېزىقىنى پۈتۈنلەي ULY گە

ئۆزگەرتىش پىلانىم بار. مىللەت
ئۆچۈن ياخشى ئىش قىلىپ
بېرىشنى ئىستەيدىغان ھەر بىر
ئادەم ئۆچۈن، ھەمدە كەلگۈسىدە
چوڭراق ئىشلارنى قىلىشنى
نىشانلىغان ھەر بىر ياش ئۆچۈن
ULY دەك 32 ھەرپلىك يېزىقنى
ئۆگىنىۋېلىش ھېچقانچە ئىش
ئەمەس. ئۇ بىر كىشىنىڭ قولىغا
كەلتۈرگەن چوڭ نەتىجىسى
بولۇپمۇ ھېسابلانمايدۇ. بەلكى،

ھازىرقى زاماندا ئۇيغۇر تىلى، UEY ۋە ULY نى پۇختا بىلىش ھەممە ئۇلارنى توغرا ئىشلىتىش، ئۆزىنى مىللەتپەرۋەر ھېسابلايدىغان ھەر بىر ئۇيغۇرنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىدۇر.

3. مەن يۇقىرىقى 14-سوئالنىڭ جاۋابىدا، ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ كەلگۈسىدىكى «ياشاش يولى» نىڭ بىر مۇھىم تەركىبىي قىسمى

ئۇيغۇر تىلى، خەنزۇ تىلى ۋە ئىنگلىز تىلىنى پۇختا بىلىش ئىكەنلىكىنى ھەمدە بۇ تىللارنى ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگۈچە ئۆگىنىپ بولۇشنىڭ كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىغاندىم. بۇ «ياشاش يولى»نىڭ يەنە بىر ئىنتايىن مۇھىم تەركىبىي قىسمى بار. ئۇ بولسىمۇ، كومپيۇتېرنى بىلىشتىن ئىبارەت. مەن بۇ نۇقتىنى قانچىلىك تەكىتلىسەممۇ ئازلىق قىلىدۇ.

هازىر ئامېرىكا ۋە باشقا تەرەققىي قىلغان ئەللەردە كومپيۇتېر بىلمەي تۇرۇپ، يەر ۋە بىنا تازىلاش، قوۋۇلۇشتا ئىشلەشتەكلەردىن باشقا ئەقلىي ئەمگەك تەركىبى بار بىرەر خىزمەت تېپىش ئاساسەن مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا كىشىلەر كومپيۇتېر ئۆگىنىشنى ئىنتايىن كىچىك يېشىدىلا باشلايدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولغۇچە كومپيۇتېرغا ناھايىتى ئۇستا

بولۇپ كېتىدۇ. ئامېرىكىنىڭ
باشلانغۇچ مەكتەپلىرىدىلا
كومپيۇتېر تەجرىبىخانىسى بار
بولۇپ، 1-سىنىپ بالىلىرىنىمۇ
ھەپتىدە بىر قانچە قېتىم
كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناشقا
ئورۇنلاشتۇرىدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتە
بولسا كومپيۇتېر ئىنتايىن
ئومۇملىشىپ كەتكەن بولۇپ، ھەر
بىر سىنىپتا كەم دېگەندە 5 دىن
ئەڭ يېڭى تېپتىكى كومپيۇتېرنى

كۆرگىلى بولىدۇ. ئوقۇتقۇچىلار بىر قىسىم تاپشۇرۇقنى (مەسىلەن، ماقالە يېزىش تاپشۇرۇقنى) تور بېكىتى ئارقىلىقلا تارقىتىپ، ئىشلەنگەن تاپشۇرۇقنىمۇ ئە-مايىل ئارقىلىق يىغىدۇ. مەن 1993-يىلىلا ئۆيگە شەخسىي كومپيۇتېر ئېلىشنى باشلىغان بولۇپ، ھازىر ئۆيىدە 2 دانە ئادەتتىكى ۋە بىر دانە خاتىرە كومپيۇتېر ھەمدە 2 دانە ماشىنكا بار. ئۇنىڭدىن باشقا

مېنىڭ شىركەتتىن بەرگەن بىر خاتىرە كومپيۇتېرىم، ئامانگۇلىنىڭمۇ شىركەتتىن بەرگەن بىر خاتىرە كومپيۇتېرى بار بولۇپ، ھەر بىرىنىڭ خىراجىتى 3 مىڭ دوللار ئەتراپىدا. بۇ 5 كومپيۇتېرنىڭ ھەممىسى ئۆيىمىزدىكى ئۆز خىراجىتىمىز بىلەن ئورۇنلاشتۇرغان يۇقىرى سۈرئەتلىك ئىنتېرنېتقا سىملىق ۋە سىمسىز يوللار بىلەن داۋاملىق

ئۇلاغلىق تۇردۇ. ئىككى بالمىز ئوتتۇرا مەكتەپتىكى نۇرغۇن تاپشۇرۇق ۋە پروجەكتلارنى كومپيۇتېردا ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن، ھۆججەت تەييارلاشقا ئىشلىتىلىدىغان Windows يۇمشاق دېتاللىرىنىڭ كۆپىنچىسىنى ناھايىتى پۇختا بىلىدۇ. تۆتىمىزنىڭ ھەممىسى كۇنۇپكىغا قارىماي، 10 بارماق بىلەن خەت ئۇرالايمىز. ئامېرىكىدا

كۇنۇپكىغا قارىماي، 10 بارماق بىلەن خەت ئۇرۇشنى ئۆگىتىدىغان مەخسۇس يۇمشاق دېتال بار بولۇپ، پەرىزىمچە بۇ پات يېقىندا يۇرتىمىزغىمۇ بىرىشى (ھەتتا ئالىلقاچان بىرىپ بولغان بولۇشى) مۇمكىن. ئاشۇنداق خەت ئۇرۇشنى ئۆگىنىۋالغاندا، ھەر بىر مىنۇتتا تەخمىنەن 55 دانە ئىنگلىزچە سۆزنى ئۇرۇپ كىرگۈزگىلى بولىدۇ. مېنىڭ ULY دىكى سۆز ئۇرۇش

سۈرئىتىمۇ ئىنگىلىزچە سۈرئىتىمگە
ئوخشاپ كېتىدۇ. ئوغلۇم
كومپيۇتېرغا ئۆزلۈكىدىن ئىنتايىن
قىزىقىدىغان بولغاچقا، ھازىر
كومپيۇتېر توغرىسىدا خېلى
مۇرەككەپ ئىشلارنى بىلىدۇ.
ئۇيغۇر ۋەتەنداشلارنىڭ ئۆيىگە
مېھماندارچىلىققا بارغاندا، ئۇ بىر
قانچە قېتىم باشقىلارنىڭ
كومپيۇتېرىغا كىرىۋالغان "ۋىرۇس"
لارنى تېپىپ تازىلاپ بەردى.

بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇن ئۇ ئۆزلۈكىدىن CPU نىڭ تېزلىكىنى ئەسلىدىكى ئۆلچىمىدىنمۇ يۇقىرى (ئىنگلىزچە « overclocked CPU» دەپ ئاتىلىدۇ)، تورۇبىلىق سۇ بىلەن سوۋۇتىدىغان بىر كومپيۇتېر لايىھىلەپ، ئۇنىڭغا كېتىدىغان زاپچاسلارنىڭ تېزىمىنىمۇ تۈزۈپ چىققان بولۇپ، ئۇنى ياساپ چىقىش ئۈچۈن شۇنىڭدىن بۇيان مەندىن 3 مىڭ

دوللار پۇل تەلەپ قىلىشقان. مەن ئۇنىڭغا 2 شەرت قويدۇم: 1) ئالدى بىلەن بىر نورمال ئىشلىمەيدىغان كونا كومپيۇتېرنى چۇۋۇپ، قايتىدىن قۇراشتۇرۇپ، ئۇنى ئىشلەيدىغان قىلىش. 2) يازلىق كانىكۇلدا ئىشلەپ، 1500 دوللارنى ئۆزى تېپىش، قالغان 1500 دوللارنى مەن چىقىرىپ بېرىش. ئامېرىكىدا يېشى 16 دىن يۇقىرى باللار قانۇنلۇق

ئــــشلىيەلەيدۇ. ئۇلارنــــڭ
قىلىدىغىنى ئۆزۈن مۇددەتلىك
رەسمىي خىزمەت ئەمەس بولۇپ،
يازلىق تەتىلدە ھەپتىسىگە 40
سائەت، ئوقۇش باشلانغاندىن
كېيىن ھەپتىسىگە 20 سائەتكىچە
ئىشلىسە بولىدۇ. ئىشقا ئالىدىغان
ئورۇنلار كۆپىنچە ھالدا
McDanold غا ئوخشاش تېز
تاماق چىقىرىدىغان رېستورانلار ۋە
بەزى ســـودا دۇكـــانلىرى

قاتارلىقلاردۇر. مېنىڭ ئوغلۇم بۇ يىل 3-ئايدا NASA نىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن بەرپا قىلغان بىر يازلىق تەتىل پروگراممىسىغا ئىلتىماس قىلغانىدى. خىزمەت ئورنى بىزنىڭ ئىدارىمىز جېپل دە بولۇپ، ئۇنىڭغا ئىلتىماس قىلغانلار ئوقۇشتا ئالاھىدە ياخشى بولۇشى، 3

ئوقۇتقۇچىنىڭ گۇۋاھلىق خېتى ۋە
ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشنى
قىلماقچى بولغانلىقى
توغرىسىدىكى بىر ماقالىسىنى
يوللاش شەرت ئىكەن. مەن 4-
ئاينىڭ بېشىدا سۇرۇشتە قىلسام،
پەقەت 10 ئوقۇغۇچى ئالدىغان
بۇ پروگراممىغا 170 تىن ئارتۇق
كىشى ئىلتىماس قىلغانلىقىنى
ئېيتىپ بەرگەندى (ئامېرىكىدا
مۇشۇنداق سۈرۈشتە قىلىشقا

بولىدۇ، لېكىن ئارقا ئىشكتە مېڭىشقا قەتئىي بولمايدۇ. ئەگەر بىرىنىڭ ئارقا ئىشكتىن ماڭغانلىقى بىلىنىپ قالسا، ئۇ شەخسمۇ ۋە ئىدارىمۇ قانۇن بويىچە ئېغىر جازاغا تارتىلىدۇ.) ئالدىنقى ھەپتە (2005-يىلى 14-ئاپرېل كۈنى) دىلشاتقا خەت كەلدى. ئۇ قوبۇل قىلىنماپتۇ. ئامېرىكىدا «ئاز سانلىق مىللەتلەر» دېگەندە كۆپىنچە قارا

تەنلىكلەر، مېكسىكىلىقلار ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدىن كەلگەنلەر كۆزدە تۇتۇلىدىغان بولغاچقا، بىزنىڭ سانىمىز قانچىلىك ئاز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بۇنداق ئىشلاردا بىز يەنىلا پايدىسىز ئورۇندا قالىدىكەنمىز.

ئۆزنىڭ بالىسىغا كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىش بالىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا مەبلەغ سېلىش بولۇپ

ھېسابلىنىدۇ. ئۇ خۇددى پۇل
تۆلەپ بالىنى ياخشى باشلانغۇچ
ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ھەمدە
ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقان بىلەن
ئوخشاش. شۇڭا بىرەر
كومپيۇتېرنىڭ پۇلغا
چىقنالايدىغان ئاتا-ئانىلار
پەرزەنتلىرىگە ئىمكانقەدەر
بالدۇرراق كومپيۇتېر ئېلىپ
بەرگىنى ياخشى. كومپيۇتېرنىڭ
نۇرغۇن نەرسىلىرىنى دەرسخاندا

ئەمەس، ئۆزگە تايىنىپ، ئۆنى ئىشلىتىش جەريانىدا ئۆگىنىۋالغىلى بولىدۇ. بۇ كىچىك بالىلار ئۆچۈن تېخىمۇ شۇنداق. ئامېرىكىدىكى ئۆسمۈرلەرنىڭ كۆپىنچىسى مانا شۇنداق قىلىدۇ. بۇ يەردە ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك بىر مەسىلە، بالىنىڭ كومپيۇتېر ئويۇنى ئوينىشىنى قانداق كونترول قىلىش. كىچىك بالىلار كومپيۇتېر بىلەن تېلېۋىزور ئالدىدا بەك

ئۇزۇن ئولتۇرۇپ كەتسە، ئۇلارنىڭ
جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن
نورمال ئۆسۈپ-يېتىلىشىگە ئېغىر
دەرىجىدە تەسىر يېتىدۇ. بۇ
جەھەتتە ئامېرىكىدا نۇرغۇن
قېتىملاپ ئىلمىي تەتقىقاتلار
ئىشلەندى. ئامېرىكىدا ئاشۇنداق
ئەھۋالدىن ساقلىنىش ھەمدە
بالىلىرىنىڭ تېلېۋىزوردىن يامان
تەسىر يۇقتۇرۇۋېلىشىنىڭ ئالدىنى
ئېلىش ئۈچۈن، ئۆيگە بىرمۇ

تېلېۋىزور ئالمىغان ئائىللەرمۇ خېلى كۆپ. شۇڭلاشقا كىچىك باللارنىڭ كومپيۇتېرغا چىقىش ۋە ئۇنىڭدا ئويۇن ئويناش ۋاقتىنى كونترول قىلىش ئىنتايىن مۇھىم. مېنىڭ ئوغلۇممۇ كومپيۇتېر ئويۇنغا ئىنتايىن ئامراق بولۇپ، ئامېرىكىدا سېتىلغان ئەڭ ئىلغار ئويۇنلارنىڭ ھەممىسىنى سېتىۋېلىپ ئويناپدۇ. بىر قېتىم ئامېرىكىدىكى ئۆز-ئارا قىلىچە

تونۇشمايدىغان كىشلەر ئارىسىدا ئىنتېرنېت ئارقىلىق بولغان كومپيۇتېر ئويۇنى مۇسابىقىسىدە ئۇتتۇپ چىقىپ، ئازراق پۇل مۇكاپىتمۇ ئالدى. بۇ ئىشتا بالىنى تۇزۇم بىلەن كونترول قىلىش كېرەك. بۇنداق تۈزۈم تۈرغۇزۇشنى ئىنگلىزچىدا « setting a discipline» ياكى « setting a boundary (چېگرا بېكىتىپ بېرىش)» دەپ ئاتايدۇ. شۇنداق

قىلغانىدا ئاتا-ئانا بىلەن بالا
ئوتتۇرىسىدىكى ماجىرادىن
ساقلانغىلى، كومپيۇتېر ئويۇنى
ئويناشنى بالىنىڭ ئەقلىي
ئىقتىدارىنىڭ تېخىمۇ ياخشى
تەرەققىي قىلىشىغا خىزمەت
قىلدۇرغىلى بولىدۇ. بىزنىڭ
چىقارغان تۇرمۇشىمىز مۇنداق:
دۈشەنبىدىن پەيشەنبىگىچە
كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناشقا قەتئىي
بولمايدۇ. جۈمە كۈنى مەكتەپتىن

قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ھەمدە شەنبە كۈنى ۋە يەكشەنبە كۈنى ئۆينى ئويىنىسا بولىدۇ. لېكىن بىر كۈن كومپيۇتېر ئويۇنى ئوينىغان ۋاقتى 3 سائەتتىن ئېشىپ كەتمەسلىكى كېرەك. دىلشاتمۇ بۇ تۈزۈمگە ئىنتايىن ئاكتىپلىق بىلەن بويسۇنىدىغان بولغاچقا، بىزنىڭ ئائىلىدە بۇ جەھەتتە ئاساسەن كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرمەيدۇ. ھازىرغا قەدەر ئۆيىغۇر ئاتا-

ئانىلىرىنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن مەبلەغ سېلىشى دېگەندەك يېتەرلىك بولماي كەلدى. بۇ خىل ئەھۋال بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزگەرتىلىشى كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن ھازىرقى زاماننىڭ تەرەققىياتىغا ماسلاشقىلى بولمايدۇ. بالىلارنى ھازىرقى زامانغا مۇۋاپىق كېلىدىغان ياشاش ئىقتىدارىغا تولۇق ئىگە قىلغىلى

بولمايدۇ.

بۇ يەردە مېنىڭ يۇقىرىقى سوئال بىلەن ئانچە مۇناسىۋەتتى بولمىغان بىر ئىشنى سۆزلەپ بەرگىم كېلىۋاتىدۇ. ئوغلۇم دىلشات ھازىر ئوقۇۋاتقان ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىسمى ئالتۇن جىلغا تولۇق ئوتتۇرا مەكتىپى (ئىنگلىزچە «Golden Valley High School») بولۇپ، ئۇلار ئالدىنقى پەيشەنبە كۈنى (يەنى، 2005-يىلى 14-

ئاپرېل كۈنى) مەملىكەتلىك شان-شەرەپ جەمئىيىتى (ئىنگلىزچە «National Honor Society») نىڭ ئالتۇن جىلغا شۆبىسى قۇرۇلۇش مۇراسىمى بولدى. يىغىندا بۇ شۆبىنىڭ قۇرۇلۇشىغا دىلشاتنىڭ تۆرتكە بولغانلىقى ھەمدە ئۇنىڭ رەئىس بولغانلىقى ئېلان قىلىندى. سانتا چلارىتا شەھەرلىك مەكتەپلەر تارمىقىدا 22 مىڭ ئوقۇغۇچى بار بولۇپ، بۇ

مەكتەپتىن يۇقىرىقى جەمئىيەتكە تاللانغانلار 28 نەپەر ئىكەن. يىغىندا بۇ جەمئىيەتنىڭ 4 رەھبىرىنىڭ ھەممىسى سۆزگە چىقتى. دىلشاتنىڭ سۆزلىگىنى مۇنداق بولدى (ئۇنى ئۆزى يازمىغان بولۇپ، يۇقىرىقى مەملىكەتلىك شان-شەرەپ جەمئىيىتىنىڭ بىرەر ھۆججىتىدىن ئالغان ئوخشايدۇ): «ئۆگەنگۈچى دىگەنلىك ئۆگىنىشكە بەل باغلىغان

بىر ئادەمنى كۆرسىتىدۇ. بىر ئوقۇغۇچى سائەت-سائەتلەپ كىتاب ئوقۇشنى ۋە ئۆگىنىشنى خالايدۇ، ھەممىدە ياخشى تەربىيىلەنگەن روھىي دۇنيانىڭ مەڭگۇ تۈگىمەس پايدىسى بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. بىزنىڭ مەكتەپتىكى ئوقۇشىمىز تاماملانغاندىن كېيىنمۇ بىز ئۆگىنىشنى داۋاملاشتۇرۇشىمىز كېرەك، چۈنكى، بىر ئادەمنىڭ

تەلىم ئېلىش جەريانى ئۇنىڭ
ھاياتى ئاخىرلاشقاندىلا ئاندىن
ئاخىرلىشىدۇ. بىلىم ھاياتلىقنىڭ
ئەڭ ئۇلۇغ تەركىبىي قىسمى
بولۇپ، ئۇ بىر ئادەمنى ئەڭ
يۇقىرى دەرىجىلىك
مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرىدۇ.
ئۇنى ئىگىلەشنىڭ پەقەت بىرلا
يولى بار: سەممىيلىك ۋە
تىرىشچانلىق. ئۆگىنىش بىر
چىراقھ بولۇپ، بىز ئۇ ئارقىلىق

ئۆزىمىزنىڭ ئۆتمۈشىنى ئوقۇيالايمىز، ھەمدە ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتالايمىز. كىشىلەر بىلىم ئارقىلىق تەمىن ئېتىلىدىغان پۈرسەتلەر ئارقىلىق ئۆز دۇنياسىنى كېڭەيتەلەيدىغان كۈچ-قۇدرەتكە ئىگە دۇر».

سۈرەتتە: ئەركىن سىدىق ئوغلى
دىلشاتجان بىلىم چىرىغىنى ئوت

ياقماقتا.

16. سوئال: سىز تۇرۇۋاتقان ھەقىقىي بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشتا ئىقتىسادچىل بولۇش ئېڭى ھەققىدە ھېس قىلغانلىرىڭىز قايسىلار؟

جاۋاب: ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئامېرىكىلىقلار جۇڭگولۇقلاردىن، جۇملىدىن ئۇيغۇرلاردىن كۆپ ئىقتىسادچىل

كېلىدۇ. مېنىڭچە بۇنى بۇ 2 دۆلەتتىكى پۇل تېپىشنىڭ ئاسان-
قىينىلىق دەرىجىسى بىلەن ئىلمىي
ئاڭ سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى-
تۆۋەنلىكى بويىچە چۈشەنسە
ئەمەلىيەتكە بەكرەك ئۇيغۇن
كېلىشى مۇمكىن. ئامېرىكىدا
ئىگىلىكلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك
شەخسنىڭ قولىدا. شىركەتكە بىرەر
ئادەم ئالماقچى بولسا، شىركەتنىڭ
ئىگىلىرى ئالدى بىلەن ئالىدىغان

ئادەمنىڭ كەسپىي ساھەسى، ئۇنۇۋان دەرىجىسى، ئەمەلىي تەجرىبە توپلىغان يىل سانى، ئۇ كىشىنىڭ بۇ شىركەتتە قىلىدىغان كونكرېت ئىش تەقسىماتى، ئۇنىڭ يىللىق مائاشى ۋە ئۇنىڭغا بىر يىلدا كېتىدىغان ماشتىن سىرتقى سالامەتلىك سۇغۇرتىسى قاتارلىق نەرسىلەرگە كېتىدىغان قوشۇمچە چىقىمى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنتايىن تەپسىلىي ھېسابلاپ، بۇ

ئادەم شـركەت ئۆچـۈن كەم
دېگەنـدە ئۆز چىقىمـىدىن بىر
ھەسسە ئارتـۇق ئىقتىـسادىي
قىـمـمەت يارىتالايـدىغان بولـسا
ئاندىن ئاشۇنداق ئادەمدىن بىرنى
شىركەتكە ئالىدۇ. شۇڭا بىر ئادەم
بۇ شىركەتكە كىرگەنـدىن كېيىن،
داۋاملىـق ئۆز ئىقتىـدارىنى ئەڭ
يـۇقىرى دەرىجىـدە جـارى
قىلـدۇرۇش ئارقىلـىق ئاران
تۆگىتەلەيـدىغان دەرىجىدىكى

خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىدۇ. داۋاملىق قاتتىق ئىشلەيدۇ. بىر ئادەم شىركەتكە بىر مەزگىل كەلمىسە، ئۇ قىلىۋاتقان ئىش پۈتۈنلەي توختاپ قالىدۇ. شۇڭا ئامېرىكىلىقلارنىڭ ھەر يىلدا ئىككى ھەپتىدىن 4-5 ھەپتىگىچىلىك تەتىل ۋاقتى بولىدۇ، ئۇلار بىر قېتىملىق تەتىلى ئۈچۈن ئادەتتە 10 كۈندىن ئارتۇق رۇخسەت سورىمايدۇ. ئۆزى يىغقان تەتىل

ۋاقتىنى بىر يىلنىڭ ئىچىدە بىر قانچىگە بۆلۈپ ئىشلىتىدۇ. كالىفورنىيە شىتاتى ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورلىرى ھەر مەۋسۇمدا 4 تىن 5 كىچە بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان دەرسلەرنى ئۆتىدۇ. كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بىر پروفېسسورى ھەر مەۋسۇمدا بىردىن ئىككىگىچە باكالاۋر بىلەن ئاسپىرانتىنىڭ دەرسىنى ئۆتىدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت

4-5 تىن ئارتۇق ماگىستىرلىق ۋە دوكتورلـۇق ئوقۇغۇچىلىرىغـا يېتەكچىلىك قىلىدۇ. ھەمدە ئۆزىمۇ مەلۇم بىر ساھەدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپلا قالماي، ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تەتقىقـات خىراجىتىنـى تېپىش ئۈچـۈن توختىمـاي ئۇ يەر بـۇ يەرلەرنىڭ تەتقىقـات فوندلىرىغا ئىلتىماس يوللايدۇ. شۇڭا ئۇلاردا ئائىلە تۇرمۇشى دېگەن ئىنتايىن ئاز بولىدۇ. بـۇلاردىن باشـقا،

ئامېرىكىدىكى مۇتلەق كۆپ سانلىق كىشىلەر پۇلنى ئۆزى ئىشلەپ، نورمال يول بىلەن ئازراق-ئازراقتىن تاپىدۇ.

ئامېرىكىدا تاپقان پۇلنىڭ مىقدارى يۇقىرى بولغان بىلەن، تۇرمۇش چىقىمىمۇ جۇڭگونىڭكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا جىق يۇقىرى ۋە مۇرەككەپ. مەسىلەن، بىزگە ھەر ئايدا نۇرغۇن ھېسابات تالونى كېلىدۇ. بۇنى ئىنگلىزچە «بىلل»

دەپ ئاتايدۇ. ھەمـدە ھەر قېتىملىق ماشىمىزنىڭ خىلى كۆپ قىسمىنى باج ۋە باشقا نەرسىلەرگە تۇتۇپ قالىدۇ. بۇلار مۇنۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

بىز ھەر ئايىدا تۆلەيدىغان «bill» لار:

تـوك پـۇلى (تەخمـىنەن 45 دوللار)، سۇ پۇلى (20)، گاز پۇلى (25)، ئەخـلەت پـۇلى (18)، سىملىق تېلېۋىزىيە پـۇلى (55)،

ئۆيىنىڭ سىملىق تېلېفون بىلەن ئىنتېرنېت ئۇلىنىش پۇلى (55)، ۋە يانفون پۇلى (60). شەخسىي ئۆيدە ئەمەس، ياتاق ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتقانلار سۇ پۇلى بىلەن ئەخلەت پۇلىنى تۆلىمەيدۇ. قالغانلىرىنى بولسا ئوخشاشلا تۆلەيدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، بىر يىلدا 2 قېتىم ماشىنا سۇغۇرتا پۇلى (بىزدەك 4 ماشىنىسى بارلار بىر

قېتىم 1800 دوللاردىن ئارتۇق تۆلەيمىز) ۋە يىلدا بىر قېتىم ماشىنىنى تىزىملىتىش پۇلى تۆلەيمىز (بىز 600 دوللار ئەتراپىدا تۆلەيمىز). بۇلاردىن باشقا ماشىنا ماي پۇلى ئۆچۈنمۇ ھەر ئايدا خېلى كۆپ پۇل خەجلەيمىز.

بىزدەك ئۆيى بارلار يىلدا 1 قېتىم ئۆيگە ئوت ئاپەتى سۇغۇرتا پۇلى (950 دوللار)، يىلىغا 2 قېتىم يەر

بىجى (بىز ھەر قېتىم 3000 دوللار) تۆلەيمىز. كالىفورنىيەدىكى شەخسىي ئۆيلەر ۋە ياتاقلارنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي ياغاچ بىلەن سېلىنغان بولغاچقا، ئوت ئاپىتى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا بىزگە ئۆي ئېلىش ئۈچۈن پۇل قەرز بېرىپ تۇرغان بانكا بىزدىن ئۆيىمىزگە ئوت ئاپىتى سۇغۇرتىسى ئېلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. يەر تەۋرەش سۇغۇرتىسىمۇ بار ھەمدە

ئۇ ئايرىم بولۇپ، ئۇنىڭ بىر يىللىق پۇلى بەك يۇقىرى بولغاچقا، كۆپىنچە كىشلەر ئۇنى ئالمايدۇ.
كۆپىنچە كىشلەرگە ھەر 2 ھەپتىدە بىر قېتىم مائاش تارقىتىلىدىغان بولۇپ، ئۇ پۇل بىزنىڭ بانكىمىزغا بىۋاستە كىرىپ كېتىدۇ. شۇڭا بىز ھەرگىز نەق پۇل كۆرمەيمىز. بىزنىڭ ھەر قېتىملىق ماائشىمىزدىن مۇنداق پۇللار تۇتۇۋېلىنىدۇ:

– دۆلەتلىك مائاش بېجى. بۇ پۇل كەمبەغەللەردىن ئېلىنمايدۇ. قالغانلارنىڭ يىللىق كىرىمىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىگە قاراپ ئېلىنىدىغان بولۇپ، ئادەتتە كىرىمىنىڭ 15 پىرسەنتىدىن 35 پىرسەنتىگىچە ئېلىنىدۇ.

– شتاتلىق مائاش بېجى. بۇمۇ كىرىمنىڭ ئاز-كۆپلۈكىگە قاراپ ئېلىنىدىغان بولۇپ، بىز 8 پىرسەنت ئەتراپىدا تۆلەيمىز.

- ئۇجتىمائىي كاپالەتلىك بېجى. ئامېرىكىدا پېنسىيىگە چىققاندىن كېيىن مائاش بېرىلمەيدۇ. كىشىلەرنىڭ 65 ياشتىن ئاشقاندا كىرىمسىز قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بىزنىڭ ماائىشىمىزنىڭ تەخمىنەن 5 پىرسەنتىنى خىزمەت باشلىغان 1- كۈنىدىن باشلاپ تۇتۇپ قېلىپ، ساقلاپ قويۇپ، بىز پېنسىيىگە چىققاندا ھەر ئايدا ئازراقتىن

بىردۇ. ئۇ چاغدا بىرلىدىغان
ئايلىق پۇلنىڭ ئاز-كۆپلۈكى
ھۆكۈمەت سىزدىن تۇتۇپ قالغان
پۇلنىڭ ئاز-كۆپلۈكى بىلەن
مۇناسىۋەتلىك. ئەگەر ئامانگۇل
بىلەن ئىككىمىز ھازىرلا ئىشلەشنى
توختىتىساق، بىز 65 ياشتىن
ئاشقاندا ھەر بىرىمىزگە ھەر ئايدا
1200 دوللار ئەتراپىدا پۇل
كېلىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا
بۇنداق پۇل يېتەمدۇ؟ بىز

ئۇنىڭغىچە ئۆينىڭ پۇلىنى تۆلەپ بولۇپ، ئۆيلۈك بولىدىغان بولغاچقا بىزگە يېتىشى مۇمكىن. لېكىن، ھازىرقى كىرىمى يۇقىرى ئەمەس ھەممىدە ئۆي سېتىپ ئالالمىغانلار ئۈچۈن ھۆكۈمەتتىن كېلىدىغان بۇنداق پۇل ئانچە يېتىپ كەتمەسلىكى مۇمكىن. چۈنكى، بىر ئايلىق ياتاق ئىجارىسى ئۈچۈنلا 1000 دوللاردىن ئارتۇق پۇل كېتىدۇ.

يۇقىرىدا ئېيتىلغان قالغان نەرسىلەرگىمۇ پۇل بولمىسا بولمايدۇ.

– دوختۇرلۇق داۋالاش بېجى. ئامېرىكىدا 65 ياشتىن ئاشقان كىشىلەرنىڭ داۋالاش پۇلىنىڭ ئاساسىي قىسمىنى ھۆكۈمەت كۆتۈرىدۇ. لېكىن، ھۆكۈمەت شۇ چاغدا سىزگە خەجلەيدىغان پۇلنى سىزنىڭ ماڭاشىڭىزدىن ھازىردىن باشلاپ تۇتۇپ قالىدۇ.

مېنىڭ پەرزىمچە ماشىنىڭ تەخمىنەن 1-2 پىرسەنتى مۇشۇنىڭغا تۇتۇپ قېلىنىشى مۇمكىن.

- پېنسىيە پۇلى. يۇقىرىقى 4 خىل باج مەجبۇرى تۇتۇپ قېلىنىدىغان پۇللار بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشقا «401ك-پىلانى» دەپ ئاتىلىدىغان، ئۆزىڭىز ئىختىيارىي تۆلەيدىغان بىر پۇل بار. ھازىر بىر ئادەم بۇ

پۇل ئۆچۈن يىلىغا 13 مىڭ دوللار قويۇپ قويسا بولىدۇ. ئەگەر سىزنىڭ يىللىق كىرىمىڭىز 50 مىڭ دوللار بولۇپ، سىز 20 پىرسەنت دۆلەت بېجى تۆلەيدىغان بولسىڭىز، ئۇ 50 مىڭ دوللارنىڭ 10 مىڭ دوللىرىنى دۆلەت بېجىغا تۆلەيسىز. لېكىن، سىز بۇ كىرىمىڭىزدىن 13 مىڭ دوللارنى پېنسىيە پۇلىغا قويسىڭىز، ئۇنىڭدىن دۆلەت بېجى

ئۈلنمايدۇ. سىز پەقەت قالغان 37 مىڭ دوللارغا 0.2x37000 = 6700 مىڭ دوللار باج تۆلەيسىز. بۇ كىشلەرنى پېنسىيەگە پۇل يىغىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ يولغا قويىغان بىر تۈزۈم بولۇپ، سىز بۇ 401ك-پىلانىغا قويىغان پۇلنى 65 ياشقا كىرمىگىچە ئېلىپ خەجلىيەلمەيسىز. ئەگەر جىددىي ئىش بولۇپ قېلىپ ئۇنى چوقۇم خەجلىمىسىڭىز بولمىسا، ئۇنىڭغا

جەرىمانە تۆلەيسىز.
– بىزدەك بانكىدىن پۇل قەرز ئېلىپ، ئۆي ئالغانلار ھەر ئايدا قەرزنىڭ بىر قىسمى بىلەن ئۆسۈمنى تۆلەيمىز. مەسىلەن، بىر ئادەم بانكىدىن 30 يىللىق قەرز تەرىقىسىدە، 6 پىرسەنت ئۆسۈمى بىلەن 300 مىڭ دوللار ئالغان بولسا، ئۇ كىشى بانكىغا ھەر ئايدا 1800 دوللار تۆلىشى كېرەك. 1– ئېيىدا بۇ پۇلنىڭ 1500 دوللىرى

قەرزنىڭ ئۆسۈمى بولۇپ، 300
دوللىرى قەرزنىڭ بىر قىسمىغا
ماڭىدۇ. بۇ نىسبەت ھەر ئايدا
ئۆزگىرىپ ماڭىدۇ ھەمدە 21
يىلدىن كېيىن 1800 دوللارنىڭ
يېرىمى ئۆسۈمگە، قالغان يېرىمى
قەرزگە ماڭىدۇ.
بۇ ماقالىنى مۇشۇ يەرگىچە
ئوقۇغاندا، تۆلەيدىغان پۇللارنىڭ
كۆپلۈكىدىن ئېھتىمال
بەزىلىرىڭلارنىڭ بېشى قېيىپ

كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.
يۇقىرىقى سان-سپىر ھەقىقەتەنمۇ
شۇنداق. ھەر قېتىم بۇ پۇللارنى
ئويلىغاندا، بىزنىڭ بېشىمىزمۇ
قېيىپ كېتىدۇ. شۇڭا ئىمكانىقەدەر
ئۇنى ئويلىماسلىققا تىرىشىمىز.
ئامېرىكىدا كىشىلەر پۇلنى جىق
تاپقان بىلەن، چىقىمىمۇ كۆپ
تارتىدۇ. بۇ ھەرگىز ئامېرىكىلىقلار
جۇڭگولۇقلاردىن بىچارە ئىكەن
دېگەنلىك ئەمەس. ئامېرىكا دۇنيا

بـــويچە ئەڭ بـــاي دۆلەت. ئامېرىكىلىقلارنىــڭ تۇرمـۇش سەۋىيىسى دۇنيا بــويىچە ئەڭ يۇقىرى. لېكىن، ئۇ ھەرگىز بېزىلەر پەرەز قىلغانـدەك بىر غايىۋى جەننەتمۇ ئەمەس. ئادەملـەر دوللارنـــى جاپـالىق ئىـشلەپ، يۈزدە-يۈز پىرسەنت قانۇنلۇق يول بىلەن ئازراق-ئازراقتىن تاپىدۇ. شۇڭا بىز ئامېرىكىدا پۇل تېپىشنىڭ جۇڭگـو بىـلەن

سىلىشتۇرغاندا ناھايىتى تەسلىكنى ھېس قىلمىز. پۇلنى يۇرتتىكى بىلەن سېلىشتۇرغاندا كۆپ تاپقان بىلەن، مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئامېرىكىلىقلار پۇل خەجلەشتە ئىنتايىن ئېھتىياتچان كېلىدۇ. بولۇپمۇ كىيىم-كېچەك ۋە يېمەك-ئىچمەك جەھەتتە ئىنتايىن ئىقتىسادچىل كېلىدۇ. يۇرتىمىزدا چىقىمى بىر ئائىلىق مائاشىنىڭ بىر قانچە ھەسسىگە

تـوغرا كېلـدىغان بـر كـېيىم-كېچەكنـى سـېتىۋالدىغانلار، 10 نەچچە ئايلىق ماائشغا تـوغرا كېلىدىغان مقـداردىكى پـۇلنى خەجلەپ، بـر قېتىم سۈننەت تويى قىلىـدىغانلار كـۆرمـەكتە. لـېكىن، ئامېرىكىدا ئۈنـداق ئىشـلارنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بـر ئايلىـق مااشـىڭىزنىڭ ھەممـىسىنى ئاشـۇنداق خەجلىۋەتـسىڭىز، يـۇقىرىقى

چقملارنى قانداق قىلىسىز؟

ئامېرىكىغا ئوخشاش تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردە بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ قانچىلىك مائاش ئالىدىغانلىقىنى سوراش ئىنتايىن ئەدەپسىزلىك ھېسابلىنىدۇ. ئەمما، يۇرتۇمىزدىكى ئۇيغۇرلار ئىچىدە بۇنداق ئىش خېلى كۆپ. شۇڭلاشقا ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلار باشقىلارنىڭ قانچىلىك مائاش ئالىدىغىنى سورىشىنى

قەتئىي ياخشى كۆرمەيدۇ. بىز
ئادەتتە ئۆز ئاتا-ئانىمىز ۋە
ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمىزغىمۇ
قانچىلىك مائاش
ئالىدىغانلىقىمىزنى دەپ
بەرمەيمىز. بۇنىڭ ئەكسىچە مۇھىم
سەۋەبلىرىنىڭ بىرى، بىز ئۆز
كىرىمىمىزنى مائاش بىلەنلا توغرا
چۈشەندۈرەلمەيمىز. بىز ئۆز
كىرىمىمىزنى توغرا چۈشەندۈرۈش
ئۈچۈن، يۇقىرىقى سان-

سەفەرلارنى بەردىن-بەردىن چۈشەندۈرۈشىمىز كېرەك. جۇڭگودا ھۆكۈمەت تۈتەدىغان پۇلنىڭ ھەممىسىنى تۇتۇپ قېلىپ، پۇقراغا تېگىشلىكنى «مائاش» دەپ ئاتاپ بېرىدۇ. ئامېرىكىدا بولسا «مائاش»نى ئالدىدا بېرىۋېتىپ ئاندىن پۇقرىقىدەك نۇرغۇنلىغان پۇلنى تۇتۇپ قالىدۇ. شۇڭا بىز ئۆز ماائشىمىزنى ئەينەن دەپ بەرسەك، نۇرغۇنلاردا خاتا

چۇشەنچا پەيدا بولۇپ قالدۇ.
دۇنيادىكى باشقا تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئامېرىكىدا يېمەكلىكلەر ھەقىقەتەنمۇ ئەرزان. 50 جىڭ (25Kg) گۈرۈچ 8.50 دوللار (يەنى سائەتكە 10 دوللار تاپىدىغان تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەتچىنىڭ بىر سائەتلىك ئىش ھەققىگە 50 جىڭ گۈرۈچ كېلىدۇ. (ئامېرىكىدا ئېغىرلىق بىرلىكى

ئۆچۈن كىلوگرام ئىشلەتمەي، «پوۋند»pound» دېگەن بىرلىكنى ئىشلىتىدۇ. 1 پوۋند دېگەن 454 گرام بولۇپ، بىر جىڭغا يېقىن كېلىدۇ. مېنىڭ بۇ يەردە «جىڭ» دېگىنىم ئەمەلىيەتتە «پوۋند» دېگەننى كۆزدە تۇتىدۇ). 25 جىڭ بۇغداي ئۇنى 3.50 دوللار. قوي گۆشى قىممەترەك بولۇپ، بىر جىڭ لوق گۆش 3.50–4.00 دوللار

ئەتراپىدا. توخۇ گۆشى 0.80 دىن 2 دوللارغىچە. ئۈزۈمنىڭ بىر جىڭى بىر دوللار، تاۋۇزنىڭ بىر جىڭى 0.20–0.50 دوللار، ئالمىنىڭ بىر جىڭى 0.50 دوللار، شاپتۇلنىڭ بىر جىڭى بىر دوللار ئەتراپىدا. ئوتتۇرا دەرىجىلىك رېستورانلاردا تاماق يېسە، بىر ئادەمگە 15 دوللار ئەتراپىدا كېتىدۇ. شۇڭا، بىزگە ئوخشاش چەت ئەلدىن ئامېرىكىغا يېڭىدىن كۆچمەن

بولۇپ كەلگەن كىشلەر ئاساسەن
رېستورانغا تاماق يېگىلى بارمايدۇ.
ھەممە ئادەملەردە بولمىسا
بولمايدىغان يېمەكلىكلەر
ئاشۇنداق ئەرزان بولغىنى بىلەن،
بولسىمۇ بولىدىغان، بولمىسىمۇ
بولىدىغان باشقا نەرسىلەرنىڭ
باھاسى ئۇنداق ئەرزان ئەمەس.
مەسىلەن، مەن ھويلىغا ۋە
تەشتەككە گۈل تىكىدىغان يۇقىرى
سۈپەتلىك توپىنىڭ 25 جىڭ

ئەتراپىدىكى بىر خالتىسىنى 12 دوللارغا سېتىۋالمەن. ئۆزىمىز ھەيدەيدىغان ماشىنىلارنىڭ ئىچىدە Toyota Corolla ئوتتۇرا ھېساب بىلەن 14 مىڭ دوللار، Toyota Camry 18 مىڭ دوللار، Toyota مىنى-بۇس 28 مىڭ دوللار ۋە چوڭ-كىچىكلىكى مىنى-بۇس بىلەن ئوخشاش كېلىدىغان Toyota 4Runner 30 مىڭ دوللارغا كېلىدۇ.

كىيىم-كېچەك، يېمەك-ئىچمەك، ئۆي ياساش قاتارلىق ماددىي تۇرمۇشتا تۇتقان يولىغا قاراپ، ئادەملەرنى 2 خىلغا بۆلۈش مۇمكىن. ئۇنىڭ 1-خىلى ئۆزلىرى ئۆچۈن ياشايدىغان ئادەملەر. ئىككىنچى خىلى بولسا باشقىلار ئۆچۈن ياشايدىغانلار. ئىككىنچى خىلدىكى ئادەملەر نۇرغۇن ئىشلارنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۆچۈن قىلىدۇ. ئۆزىگە قانچىلىك

پايدىسى تەگكەنلكى، ئۆزگە
قانچىلىك مەنپەئەت
يەتكۈزگەنلكى بىلەن ئانچە كارى
بولمايدۇ. ئامىرىكىلىقلارنىڭ
مۇتلەق كۆپ قىسمى 1-خىلدىكى
كىشىلەر بولۇپ، ئامېرىكىدا
ھېچكىمنىڭ ھېچ قانداق ئادەم
بىلەن كارى بولمايدۇ.
خىزمەتداشلىرىڭىز ۋە
قوشنىلىرىڭىز ھېچ قانداق ۋاقىتتا
سىزنىڭ كىيىمىڭىزگە دىققەت

قىلىپ قويمايدۇ. تۇتقان
ئۆيىگىزگە قاراپ قويمايدۇ. ئۇلاردا
ئۆيىگە مېھمان چاقىرىدىغان
ئىشلارمۇ ئاساسەن يوق دېيەرلىك.
بىر قانچە چوڭ بايراملىرىدا
ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بىرىنىڭ ئۆيىگە
جەم بولۇشتىن باشقا،
ئۆيىگە ئۇلاردەك پات-پات
مېھماندارچىلىق ئوينايدىغان
ئىشلار ئاساسەن مەۋجۇت ئەمەس.
شۇڭا ئۇلار كىيىمنىڭ

چرايلىقلىرىنى ئەمەس، راھەتلىرىنى تاللاپ كىيىدۇ. ئەگەر بىزنىڭ ئىدارىگە كېلىپ قارىسىڭىز، ئۇنىڭ ئامېرىكىدىكى ئىنتايىن مۇھىم ئالەم تېخنىكىسى تەتقىقات مەركىزى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قالىسىز: كىشىلەرنىڭ كىيىۋالغىنى ۋە باشقا يۇرۇش-تۇرۇشى ئىنتايىن ئاددىي بولۇپ، ئەرلەرنىڭ تەگىدىن تولىسى "نيۇزېيكۇ" ئىشتان كىيىۋالىدۇ. مەن بۇ ئىدارىگە يېڭى

ئشقا كىرگەندە، بىرەيلەن ماڭا چاقچاق قىلىپ، «بىزنىڭ ئىدارىنىڭ كىيىم-كېچەك جەھەتتە پەقەت بىرلا تۈزۈمى بار. ئۇ بولسىمۇ سەن كاستيۇم-بۇرۇلكىدىن باشقا نېمە كەيسەڭ بولۇۋېرىدۇ»، دېگەنىدى. ئۆيلىرىنى چىرايلىق ئەمەس، ئۆز تۇرمۇشىغا قۇلايلىق قىلىپ ياسايدۇ. رېستورانىغا بارسىڭىز، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۇشلۇق

تاماق بۇيرۇتـدىغانلىقىنى، ئەگەر ئالغان تـامىقى ئىشپ قالسا، ئۇنىڭ قانچىلىك ئاز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر چوقۇم قەغەز قاچىلارغا سېلىپ ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسىز. خەلقئارالىق چوڭ يىغىن، شىركەتلەرنىڭ يىغى يىللىق چوڭ ئولتۇرۇشى، تويتۆكۆن قاتارلىق زىياپەتلەردىمۇ ھەر بىر ئادەمگە تاماقنى ئايرىمئايرىم ئەپكېلىدۇ. سىزگە

كەلتۈرۈلگەن نورملىق تاماقتا
قورسىغىمىز ئارانلا تويىدۇ. بەزى
زىياپەتلەردە تاماقلارنىڭ
ھەممىسىنى بىر يەرگە قويۇپ
قويۇپ، مېھمانلار تاماقنى ئۆزلىرى
خالىغانچە ئېلىپ ئىستېمال
قىلىدۇ. ئاشۇنداق سورۇنلاردىمۇ
ھېچ قانداق ئىسراپچىلىقنى
كۆرمەيسىز. قىسقىسى،
ئامېرىكىلىقلارنىڭ يېمەكلىككە
بولغان كۆز قارىشى ئۆمرىنى

ئېتىزلىقتا ئاشلىق تېرىش بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭكىگە ئوخشاپ قالدۇ.

مەن يېقىنقى بىر قانچە يىلنىڭ ئىچىدە ئۇيغۇرلار چوڭ شەھەرلەردىكى رېستوراندا ئۆتكۈزىدىغان ئولتۇرۇشلار توغرىسىدا خېلى كۆپ ئىشلارنى ئاڭلىدىم. ھەمدە ئىنتايىن ھەيران قالدىم. ئادەمنىڭ تاماق يېيىشىدە

مۇنداق 2 ئاساسىي مەقسەت بولۇشى مۇمكىن: 1) هاياتلىقنى ساقلاش. 2) راهەت يۈرۈش. بىر ئادەمنىڭ هاياتلىقنى ساقلاش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان يېمەكلىكنىڭ مىقدارى ئانچە چوڭ ئەمەس. ئەگەر تاماقنى جىق يەۋالسىڭىز، شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئانچە راهەت يۈرەلمەيسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ سىزنى سەمرىتىۋېتىدۇ. سەمرىپ كەتسىڭىز، يېشىڭىز 45 ياشلاردىن

ئاشقاندا نۇرغۇن سالامەتلىك مەسلىسىگە دۇچار بولۇپ، ئۇ چاغدا سالامەتلىكىڭىزنى نورماللاشتۇرۇش ئۈچۈن يەنە نۇرغۇن جاپا چېكىشىڭىز مۇمكىن. شۇڭا ئامېرىكىلىقلار يېمەك-ئىچمەكنىڭ سۈپىتىگە ۋە ئۇنىڭ مىقدارىغا ئىنتايىن دىققەت قىلىدۇ. كىشىلەر باي بولغانسېرى گۆشنى ئاز يەپ، مېۋە-كۆكتاتنى كۆپ يەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بىرى

ماڭا چاقچاق قىلىپ: «مەن
كەمبەغەل ۋاقتىمدا گۆش ۋە
ئېسىل تاماقلارنى كۆپ يەيتتىم.
ھازىر باي بولۇپ، يېمىش-
كۆكتاتقىلا چۈشۈپ قالدىم»،
دېگەنىدى. مەن يۇرتىمىزدا سپورت
ياكى سەنئەت قاتارلىق بىرەر
ساھەدە ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپ،
خەلق ئارىسىدا يۇقىرى نامغا
ئېرىشىپ، بىر قانچە يىل
ئۆتكەندىن كېيىن بەدەن

قۇرۇلۇشى پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەن ئۇيغۇر ياشلىرىدىن بىر قانچىنى كۆردۈم. ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئۆكۈندۈم. ئۇيغۇرلارنىڭ مېھماندارچىلىق ئۆرپ-ئادىتى ۋە شۇ قاتاردىكى باشقا نۇرغۇن مەدەنىيىتىنىڭ قەدىر-قىممىتى ۋە جەلپكارلىقى ئىنتايىن ئۈستۈن. بىزنىڭ مانا ئاشۇنداق ئۆرپ-ئادىتىمىز ۋە مەدەنىيىتىمىز بولغانلىقتىن، تارىختا ھەر قېتىم

باشقا بىر مىللەت ئۇيغۇرنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلماقچى بولغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۇيغۇرلار تەرىپىدىن ئاسسىمىلياتسىيە بولۇپ كەتكەن. لېكىن، بۇ ئىشلاردىمۇ ئىلمىيلىق بولۇشى كېرەك. مىللەتكە ۋە ئۆزىمىزگە نېمە پايدىلىق، نېمە زىيانلىق، ئۇلارنى ھېسابلاپ تۇرۇپ ئىش قىلىشىمىز كېرەك.

تۆۋەندە مەن ئۆز بېشىمىزدىن

ئۆتكۈزگەن بىر قانچە ھېكايىنى سۆزلەپ بېرەي:
كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش ئۈچۈن مۇنداق 4 ئۆتكەلدىن ئۆتۈش كېرەك. 1) مەكتەپنىڭ دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل قىلىنىش. بۇنىڭدا سىزنىڭ بۇرۇنقى ئوقۇش ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرىڭىز ھەمدە TOEFL ۋە GRE ئىمتىھان نەتىجىلىرىڭىز ئىنتايىن مۇھىم رول

ئۈينايدۇ. 2) ئىنگلىزچە «comprehensive exam» دەپ ئاتىلىدىغان ئومۇمىي ئىمتىھاندىن ئۆتۈش. بۇ ئىمتىھاننى ئادەتتە مەكتەپكە كىرىپ بىر يىل ياكى 2 يىل ئۆتكەندە، سىزدىن تەلەپ قىلىنغان 10 دەك ئاسپىرانتلىق دەرسلىرىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن بېرىسىز. ئامېرىكىدا ئاسپىرانتلىق دەرسلىرىنىڭ

تەلپمۇ خۇددى باكالاۋر
دەرسلىرىنىڭكىگە ئوخشاش بولۇپ،
باكالاۋر دەرسلىرىگە ئوخشاشلا
ئۆتۈلىدۇ ھەمدە قاتتىق ئىمتىھان
ئېلىنىدۇ. بىزدىن ئېلېكتىر
ئىنجېنېرلىقىنىڭ 5 كەسپىي
ساھەسى ئىچىدىكى 3 ساھەنى
ئۆزىمىز تاللاپ ئىمتىھان بېرىش
تەلەپ قىلىنغان. بۇ 3 دەرس
ئەمەس، 3 كەسپىي ساھە
بولغاچقا، ھەر بىر ساھەدە

باكالاۋرلىقنىڭ 2-3 دەرسىنى پۇختىا بىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. ھەر بىر ئىمتىھان يېرىم سائەت بولۇپ، 3 پروفېسسور سىزنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، تەرەپ-تەرەپتىن سوئال سورايدۇ. دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قىسمى مۇشۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي مەكتەپتىن چىقىپ كېتىدۇ. 3) ئىنگلىزچە «qualifying exam»

دەپ ئاتىلىدىغان سالاھىيەتنى بېكىتىش ئىمتىھانى. بۇ ئىمتىھاننى دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسى ئۆچۈن ئېلىپ بارىدىغان تەتقىقات مەزمۇننى بېكىتىپ بولغاندىن كېيىن، سىز خېلى چوڭ دائىرىلىك دوكلات يېغىنى ئۇيۇشتۇرۇپ، «مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئۈچۈن مۇنداق-مۇنداق مەزمۇنلاردا تەتقىقات ئېلىپ بارىمەن» دەپ دوكلات بېرىسىز. ئۇنىڭغا سىز

تاللىغان ۋە ئۆزلىرى قوشۇلغان 3 پروفېسسوردىن تەركىب تاپقان «دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسنى باھالاش كومىتېتى»نىڭ ئەزالىرى ھەمدە فاكۇلتېتتىكى باشقا پروفېسسور ۋە ئاسپىرانت ئوقۇغۇچىلار قاتنىشىدۇ. ئەگەر بۇ 3 پروفېسسور سىزنىڭ قىلماقچى بولغان تەتقىقاتىڭىزغا قاراپ، «بۇ ئوقۇغۇچى مۇشۇ تەتقىقاتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك پۈتتۈرسە

دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالالايدۇ» دەپ خۇلاسە چىقارسا، سىز بۇ ئىمتىھاندىن ئۆتىسىز. ئۇنداق دەپ خۇلاسە چىقارمىسا سىز ئۇنىڭدىن ئۆتەلمەيسىز. سىزگە يەنە بىر قېتىملىق پۇرسەت بېرىلىدۇ. بىر يىلدەك ۋاقىتتىن كېيىن سىز بۇ ئىمتىھاندىن يەنە بىر قېتىم ئۆتەلمىسىڭىز، سىز مەكتەپتىن چىقىرىلىسىز. ئادەتتە دوكتورلۇق پروگراممىسىغا قوبۇل

قىلىنغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۈچتىن
1/3 قىسمى مۇشۇ 2 ئىمتىھاندىن
ئۆتەلمەي مەكتەپتىن چىقىرىلىدۇ.
4) سىز تەتقىقاتىڭىزنى تاماملاپ،
دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسىنى
يېزىپ بولغاندىن كېيىن، يۇقىرىقى
3-باسقۇچ بىلەن ئوخشاپ
كېتىدىغان بىر دوكلات يىغىنى
ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۆزىڭىزنىڭ
تەتقىقات نەتىجىڭىزدىن دوكلات
بېرىسىز. ئەگەر ھېلىقى كومىتېتنىڭ

3 ئەزاسى سىزنىڭ دىسسىپرتاتسىيىگىزنى تەستىقلىسا، سىز دوكتورلۇق ئۇنۋانى بىلەن ئوقۇش پۈتتۈرىسىز. ئەگەر قولغا كەلتۈرگەن تەتقىقات نەتىجىلىرىڭىز يېتەرلىك بولمىسا، ھېلىقى كومىتېتنىڭ ئەزالىرى سىزگە قايسى جەھەتلەرنى تولۇقلاشنى ئېيتىپ، تاكى ئۇلارنى قاناەتلەنگىچە سىزنى تەتقىقات ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇرلايدۇ.

ئامېرىكىنىڭ ئىنژېنېرلىق كەسپى ساھەسىدىكى ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئېلىش ئۇچۇن سەرپ قىلىدىغان ئوتتۇرىچە ۋاقتى 6-7 يىل بولۇپ، مەن ئوقۇشۇمنى 4 يىلدىن سەل ئارتۇقراق ۋاقىت ئىچىدە تاماملىدىم. ھەمدە بۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بىر قىسمىدا تىلغا ئالغىنىمدەك، شۇ يىلى بىزنىڭ فاكۇلتېتتا دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن 15 تەك

ئادەمنىڭ ئارىسىدا رىقابەتتە
ئۇتۇپ چىقىپ، بىر يىلدا پەقەت
بىرلا كىشىگە بېرىلىدىغان «ئەڭ
ياخشى دوكتورلۇق
دىسسېرتاتسىيىسى» دېگەن
مۇكاپاتقا ئېرىشتىم. ئامېرىكىدا
دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئۇچۇن
مۇشۇنداق ئۇزۇن ۋاقىت
كېتىشىنىڭ بىر سەۋەبى، بىز يالغۇز
ئوقۇپلا قالماي، ئۆزىمىزنىڭ
تورمۇشىنى ئىقتىسادىي كىرىم

بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، ھەر ھەپتىسىدە كەم دېگەندە 20 سائەت ئىشلەيمىز.
مەن ئۆزۈمنىڭ ئوموۇمىي ئىمتىھانىنىڭ بىرىنى بەرگەندە مۇنداق بىر ۋەقە بولدى. 3 پروفېسسور مەندىن ھەر بىر مىنۇتتا بىردىن سوئال سورىدى. مەن ھەممىسىگە ناھايىتى چاققان ۋە پۇختا جاۋاب بەردىم. بۇ 3 پروفېسسورنىڭ بىرى ئامېرىكىلىق

ئاق تەنلىك بولۇپ، بۇ يېرىم سائەتلىك ئىمتىھان تۈگىگەندىن كېيىن ئۇ مەندىن،

–ئەركىن، سەن قايسى دۆلەتتىن كەلدىڭ؟ دەپ سورىدى.

–مەن جۇڭگونىڭ غەربىي شىمالىدىكى ...

–سەن ئۇيغۇرما؟

–شۇنداق! سەن ئۇيغۇرنى قانداق بىلىسەن؟

–مېنىڭ بىر يېقىن دوستۇم ھازىر

شىنجاڭدا ئىنگلىز تىلى دەرسى ئۆتۈۋاتاتتى. ئۇ ماڭا داۋاملىق ئۇيغۇرلار توغرىسىدا خەت يېزىپ تۇراتتى.

بۇ 1992-يىلى بولغان ۋەقە بولۇپ، مەن ئامېرىكىغا كەلگەن ئالدىنقى 4 يىل جەريانىدا ئۆزۈم بىرەر تونۇشۇم بولمىغان ئامېرىكىلىقلار ئىچىدە ئۇيغۇرلارنى بىلىدىغان بىرەر ئادەمنى تېخى ئۇچرىتىپ باقمىغان ئىدىم. مېنىڭ

شۇ چاغدا بىزنىڭ بىر ئامېرىكىلىق دوستىمىزدىن ئارىيەتكە ئالغان، ھېچ قانداق نەقىشى يوق بىر ئاددىي دۇتتىرىمىز بار بولۇپ، ئەتراپىمىدىكىلەرگە ئۇيغۇرنى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن، پۇرسەتلا تاپسام شۇ دۇتارنى چېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ئالدى-كەينىدە ئۇيغۇر توغرىسىدا بىر قانچە مىنۇت سۆزلەپ يۈرگەن ئىدىم. 1989-يىلى كالىفورنىيە شتات

ئۇنۇۋېرسىتېتىدا ئۆتكۈزۈلگەن بىر
قېتىملىق «تالانت كۆرسىتىش»
مۇسابىقىسىگە قاتنىشىپ،
سەھنىدە ئۆزۈم يالغۇز دۇتار
چالدىم. باشقىلار ئورۇنلىغان
مۇزىكا سايمانلىرىغا قارىغاندا،
مېنىڭ دۇتتارىم بەكلا ئاددىي
بولۇپ، يالغۇز دۇتار سەھنىدە بىر
ئاز چاندى. لېكىن، ئەتىسى
مەكتەپنىڭ گېزىتىگە مېنى
«ئۇيغۇر دۇتتارچىسى ئەركىن

سىدىق بىر 2 تارىلىق مۇزىكا ئەسۋابىنى چالدى» دەپ خەۋەر قىلدى. قىزىم دىلنارە ئامېرىكىغا بوگۇنى كېلىپ، ئەتىسىلا 1- سىنىپقا كىرىپ ئوقۇۇش باشلىغانىدى. ئۇنىڭ مەكتىپىدە ھەر قېتىم بىرەر پائالىيەت بولسا، بىز ئۇنىڭغا قاتنىشىپ، مەن دۇتار چالىدىم، دىلنارە ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىدى. بىر نەچچە قېتىم بىز تۇرغان داۋىس دېگەن

شەھەرنىڭ شەنبە بازىرىدىمۇ پائالىيەت بولغانىدى. بىز ئۇ يەردىمۇ دۇتار بىلەن ئۇيغۇر ئۇسسۇل ئويۇنى كۆرسەتتۇق. بىز سەھنىدىن چۈشكەندە بىزنىلەر مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، «سەن قىزنىڭنى قايسى ئۇسسۇل مەكتىپىدە ئوقۇتۇۋاتىسەن؟» دەپ سورىدى. ئەمەلىيەتتە بولسا، دىلنارە ئۇ چاغقىچە ئۇسسۇل مەكتىپىنىڭ قارىسىنىمۇ بىرەر قېتىم

كۆرۈپ باقمىغانىدى. پۈتۈن شىمالىي كالىفورنىيە بويىچە بىزدىن باشقا ئۇيغۇر ئائىلىسى بولمىغاچقا، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۇسسۇل ئوينايدىغان ئولتۇرۇشنىمۇ ئانچە كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ چاغلاردا ئۇيغۇرچە VCD لار تېخى چىقمىغان بولۇپ، ئوقۇش جەريانىدا ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز ناچار بولغاچقا يۇرتقا بارالماي، يۇرتىمىزنى ۋە يۇرتتىكىلەرنى

ئىنتايىن سېغىناتتۇق. بەزى يەكشەنبە كۈنلىرى تېلېۋىزوردا ھىندىستاننىڭ پروگراممىسى چىقىپ قالسا، مەن «مېنىڭ ئۇسسۇلنى ئۇلاردىن چىرايلىقراق ئوينايدىغان ۋە ناخشىنى ئۇلاردىن ياخشىراق ئېيتىدىغان مىللىتىم، مەنزىرىسى ئۇلارنىڭكىدىن گۈزەل يۇرتۇم بار ئەمەسمۇ؟» دەپ ئويلاپ، بەزىدە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي كۆزلىرىمدىن تارام-

تارام ياش ئېقىپ كېتەتتى.
1992-يىلى داۋۇستىكى
مەكتەپنىڭ خەنزۇ ئوقۇغۇچىلار
ئۆيۈشمىسى (بۇ مەكتەپنىڭ 20
مىڭغا يېقىن ئوقۇغۇچىسى
ئىچىدىكى 1100 نەپىرى جۇڭگو،
شاڭگاڭ ۋە تەيۋەندىن كەلگەن
خەنزۇلار ئىدى) چاقىرغان بايرىمى
مۇناسىۋىتى بىلەن بىر يىغىلىش
ئۇيۇشتۇرۇپ، بىزدىن ئۇيغۇرچە
ئۇسسۇل ئورۇنلاپ بېرىشنى تەلەپ

قىلدى. بۇ ئۇيغۇرلارنى تەشۋىق قىلىشنىڭ بىر ياخشى پۇرسىتى بولغاچقا، بىز ئۇلارنىڭ تەلپىگە ماقۇل بولۇپ، دىلنارە، ئامانگۈل ۋە مەن ئۈچىمىز بىر ئۇيغۇرچە ناخشا ئېيتىشنى ماقۇللىدۇق، شۇنىڭغا ئۇيغۇرچە ئۇسسۇل ئوينىدۇق. دىلنارە بىزدىن ئۈزۈنراق ئوينىدى. ئەتىسى داۋىسنىڭ شەھەرلىك گېزىتىدە بۇ پائالىيەت توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ، 1-

بەتنىڭ يېرىمىغا دىلنارنىڭ يالغۇز ئۇسسۇل ئويناۋاتقان چوڭ بىر پارچە رەسىمنى چىقىرىپ قويۇپتۇ. ھەمدە رەسىمنىڭ ئاستىغا «داۋستىكى كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلىرى چاغان مۇناسىۋىتى بىلەن يىغىلىش پالىيتى ئۆتكۈزدى. رەسىمدە باشلانغۇچ 1-سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىسى دىلنارە ئەركىن ئۇيغۇر يالغۇز

ئۈسسۈلنى ئورۇنلىماقتا» ئىزاھلاپ قويۇپتۇ.
مەن ياپونىيىدە تۇرغاندا، ياپونىيىلىكلەر مەندىن داۋاملىق «سەن قايسى دۆلەتتىن؟» دەپ سوراپ تۇراتتى. مەن «مەن بولسام بىر ئۇيغۇر» دېسەم، ئۇلار دەرھال چۈشىنىپ، «ھە! شۇنداقمۇ؟» دەپ ئىنتايىن كۆچلۈك قىزىقىش ھېسسىياتىنى بىلدۈرەتتى. ئامېرىكا نوپۇسىنىڭ

ئاساسلىق قىسمى باشقا دۆلەتلەردىن كەلگەن كىشلەردىن تەركىب تاپقان بولغاچقا، ئۇلار بىر ئادەمنىڭ قايسى مىللەت ۋە قايسى دۆلەتلىك ئىكەنلىكىگە ئانچە پەرۋا قىلمايدىكەن. شۇڭا ئامېرىكىغا كەلگەن دەسلەپكى مەزگىلدە مەن ئىنتايىن ھەيران قالغانىدىم، كېيىنچە كۆنۈپ قالدىم. ئامانگۈل بىلەن ئىككىمىز بەزىدە چوڭ سودا سارايلىرىدا

پاراگلىشپ كېتۋاتساق، بېزىلەر بىزدىن «سلەر قايسى دۆلەتتىن؟ سۆزلەۋاتقىنىڭلار مەن زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان تىل ئىكەن. بەك چىرايلىق تىل ئىكەن» دەپ سورايدۇ. ئامېرىكىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ سانى تېخىچە 500 گە يەتمىسە، ئامېرىكىدىكى مۇتلەق كۆپ ساندىكى كىشىنىڭ ئۇيغۇر كۆرۈپ باقمىغانلىقى، ئۇيغۇرچە سۆزنى ئاڭلاپ

باقمغانلىقى تۇرغانلا گەپ-دە.

ئەمدى ئەسلىدىكى گەپكە كەلسەك، يۇقىرىقى پروفېسسورغا مەن ئىنتايىن ھەيران قالدىم. ئۇمۇ مەندىن ئىنتايىن ھەيران بولدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككى ئائىلە دوست بولۇپ قالدۇق. بۇ پروفېسسور مەندىن 10 ياش ئەتراپىدا چوڭ بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇ چاغدا 6 بالىسى بار ئىكەن. ئەڭ كىچىكىنىڭ ئايىغى ئەمدىلا

چىقىپتۇ. دەسلەپتە بىز ئۆز ئۆرپ-
ئادىتىمىز بويىچە ئۇلارنىڭ پۈتۈن
ئائىلىسىنى ئۆيگە چاقىردۇق.
ئامانگۈل پولۇ، مانتا، سامسا، نان
ۋە خامسەي قاتارلىق تاماقلارنى
تەييارلىدى. تاماقىمىز ئۇلارغا
ئىنتايىن ياراپ كەتتى. ئۇلار
تاماقنى قورساق تويغىچە يەپ
بولغاندىن كېيىن، چوڭلار ئۆيدە
پاراڭلاشتۇق. باللار سىرتقا چىقىپ
ئوينىدى. بىرەر سائەتتىن كېيىن

ئۇلار قايتىپ كىرىپ، تاماقتىن يەنە بىر ئاز يېدى. ئاخىرىدا قايتىدىغاندا، ئۇ پروفېسسورنىڭ باللىرى «بۇ تاماقنى بىز ئىنتايىن ياخشى كۆردۇق. ماۋۇ ئېشىپ قالغىنىنى بىز ئۆيگە ئېلىپ كەتسەك بولامدۇ؟» دەپ سورىدى. بىز ئەلۋەتتە ماقۇل بولدۇق. ئۇ پروفېسسور ئەڭ كىچىك بالىسى ئۈچۈن بىر قۇتا سۈت ئالغاچ كەلگەن بولۇپ،

قايتىدىغاندا ئېشىپ قالغان
سۈتنىمۇ ئۆزلىرى بىلەن بىللە
ئېلىپ كەتتى. ئارىلىقتىن 2-3
ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار
بىزنى ئۆيىگە چاقىردى. داستىخان
راسلاش ۋاقتىدا پۈتۈن ئائىلە بىر
تۇتاش ھەرىكەتكە ئۆتتى.
ئىشلىمىگەن بىرمۇ ئادەم قالمىدى.
يولنى دەلدەڭلەپ تەستە
ماڭىدىغان ئەڭ كىچىك قىزىغىمۇ
قوشۇقلارنى كۆتەرتىپ، ئۇستەلگە

توشۇغۇزدى. ھەر بىر ئادەمنىڭ يەيدىغان تاماقى بىردىن تەخسىگە سېلىنغان بولۇپ، ئۇ بىر تال قايىنتىپ پىشۇرۇلغان قوناق، بىر پارچە كالا گۆشى (ئىنگلىزچە «steak» دەپ ئاتىلىدىغان، ئامېرىكىچە كاۋاپدانىدا قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش)، بىر دانە كىچىك بولكا ۋە بىر ئاز كۆكتاتتىن تەركىب تاپقان. پروفېسسورنىڭ بىر ئوغلى دادىسىدىن: «دادا، مەن

قوناقتىن يەنە بىرنى يېسەم بولامدۇ؟» دەپ سورىۋېدى، ئۇ «ياق، سەن يەنە بىرنى ئېلىۋالساڭ، باشقىلارغا قوناق يېتىشمەيدۇ» دەپ جاۋاب بەردى. دېمەك، بۇ تاماق ئادەم بېشىغا ھېسابلاپ تەييارلانغاندى. شۇنىڭدىن باشلاپ، تاكى مەن ئوقۇش پۈتتۈرگۈچە بۇ ئىككى ئائىلە بىر-بىرىمىزنى چاقىرىشىپ ئۆتتۇق. ئۇ مېنى بىر يەردە

ئۇچراتسا: «ئەركىن، بۇ قېتىم چاقىرىش نۆۋىتى كىمگە كەلدى؟» دەپ سورايتتى. يۇقىرىدا تىلغا ئالغان مۇكاپاتنى كىمگە بېرىشنى قارار قىلىشتا، ئالدى بىلەن مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇش جەريانىدا ئېلان قىلغان ماقالىلىرىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ 3 كاندىداتنى تاللاپ چىقىپ، ئاندىن فاكۇلتېتتىكى بارلىق پروفېسسورلار بىرلىكتە بۇ 3 ئوقۇغۇچىنىڭ ئىچىدىن بىرىنى

تاللايدىكەن. ئەسلىدە بۇ 3 كاندىداتنىڭ ئىچىگە بۇ دوستىمىزنىڭ بۇرۇن ئىبم شىركىتىدە 7 يىل ئىشلەپ، ئاندىن بۇ مەكتەپتە ئوقۇغان بىر دوكتورلۇق ئوقۇغۇچىسىمۇ كىرگەنىكەن. بۇ مۇكاپاتنى مەن ئالغاندىن كېيىن، ئۇ پروفېسسور مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ: «ئەركىن، مېنىڭ ئوقۇغۇچىمدىن بۇ مۇكاپاتنى تارتىۋالدىڭ. بۇنىڭغا

بەك كۆڭلۈم يېرىم. ئەمما، مەن سەن ئۈچۈن ۋە ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشالمەن» دېدى.

مېنىڭ دوكتورلۇق ئوقۇشۇمدىكى ئۇستازىم بىر ئافرىقىدىن كەلگەن ئاق تەنلىك بولۇپ، يېشى مېنىڭ يېشىم بىلەن تەڭ ئىدى. دەسلەپكى 3 يىلنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ ئايالى ئافرىقىدىن تېخى كېلىپ بولالمىغان بولۇپ، ئۇ تەنھا ياشىدى. شۇڭا بىز ئۇنى ئۆيىمىزگە

يىلدا بىر قانچە قېتىم چاقىرىپ قويىدۇق. مەن ئوقۇغۇش پۈتتۈرگەندە ئۇلار بىزنى ئۆيىگە تۇنجى قېتىم چاقىردى. ئۇلارنىڭ تەييارلىغىنى ئىنگلىزچە «Spagatti» دەپ ئاتىلىدىغان، تەييار چۆپ بىلەن تەييارلانغان، بىزنىڭ لەڭمەنگە بىر ئاز ئوخشاپ قالىدىغان بىرلا تاماق بولۇپ، ھەر بىرىمىزگە بىزنىڭ ئۆلچىمىمىز بويىچە يېرىم تەخسە كېلىدىغان

مقداردا تاماق ئەپكەلدى. ئۇ پروفېسسور ناھايىتى ئالدىراش بولغاچقا، بىز بىر ساەتتەك ۋاقتىنىڭ ئىچىدە تاماقنى يەپ، ئۇنىڭ ئۆيىدىن ئۇزاپ چىقىپ بولدۇق.

بىزنىڭ ئارمىن دېگەن بىر قوشنىمىز بار بولۇپ، ئۇنىڭ دىلنارە بىلەن تەڭ ياشتىكى قىزىمۇ دىلنارىنىڭكى بىلەن ئوخشاش مەكتەپتە ئوقۇيتتى. بىز

باللىرىمىزنى ئەتىگەنلىكى مەكتەپكە ئۆزىمىزنىڭ ماشىنىسىدا ئاپىرىپ، كەچتە يەنە ئۆزىمىز ئېپكېلەتتۇق. ۋاقىت بىلەن ماي پۇلىنى ئىقتىساد قىلىش ئۈچۈن، بىز ئارمىن بىلەن ھەمكارلاشتۇق. بۇنداق ھەمكارلىشىشنى (يەنى بىرى يەنە بىرىنىڭ ماشىنىسىغا چىقىۋېلىشنى) ئىنگلىزچە «carpool» دەپ ئاتايدۇ. بىز بىر ھەپتە، ئۇلار بىر ھەپتە

دەملىشىپ بالىلارنى توشۇيتتۇق. ئۇلار ئىنتايىن ئاق كۆكۈل كىشلەر بولۇپ، بىز ناھايىتى ياخشى چىقىشىپ كەتتۇق. بىر قېتىم بىز ئۇلارنى ئۆيىمىزگە چاقىردۇق. ئۆز ئۆرپ-ئادىتىمىز بويىچە، ھەشەمەتلىك ئۇيغۇر تامىقىدىن نەچچە خىلنى تەييارلىدۇق. ئۇلارمۇ تامىقىمىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆردى. ئارىلىقتىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار

بىزنى ئۆيگە چاقىردى. ئۇلارنىڭ تەييارلىقىنى دۇكاندا تەييار ساتىدىغان دورا-دەرمەك ئۇنىدا ياسىغان شورپا بىلەن، ئۆزلىرى پىشۇرغان بىر دۆگىلەك بولكا نان (ئىنگلىزچە «bread» دەپ ئاتىلىدۇ) بولۇپ، بىز شۇ بولكىنى شورپىغا چىلاپ يەپ چىقتۇق.

ئەلۋەتتە ھەممە ئامېرىكىلىقلار يۇقىرىقىلاردەك ئەمەس. مېنىڭ بۇ يەردە يازغىنىم ئۆزىمىز ئۇچراتقان

بىر قانچە مەسىلىدىنلا ئىبارەت. كالىفورنىيەدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ «Nancy» بىلەن «John» ئىسىملىك دوست ئائىلىسى بار. ئۇلار شىنجاڭغا 3-4 قېتىم بېرىپ باققان ھەمدە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئىنگلىز تىلى دەرسى ئۆتكەنىدى. ئۇلار بىزنى ئاساسەن ئۇيغۇرچە كۆتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيى ھازىر بىر داڭلىق قار تېيىلىش مەيدانى بار تاغدا

بولۇپ، بىز ھەر قېتىم ئۇلارنىڭكىگە بارساق، ئۆيىدە بىكارغا تۇرۇپ، تاماقنى بىكارغا يەپ، قار تېيىلىپ ئوينىپ كېلىمىز. بىزنىڭ ئىككى بالىمىزغا ۋە ماڭا تاغ چوققىسىدىن پەسكە قاراپ قار تېيىلىشنى شۇ جوھن ئۆگەتكەنىدى. يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر ئورتاق ئالاھىدىلىكى، ئۇلارنىڭ تەييارلىغان تاماقنى ئاددىي

بولغىنى بىلەن، ئۇلار ئىنتايىن سەممىي. ئۇلار ئادەتتە ئۆيگە مېھمان چاقىرمايدىغان بولغاچقا، پەقەت بىزنىڭ ھۆرمىتىمىز ئۈچۈنلا بىزنى ئۆيلىرىگە چاقىردى. ھەمدە ئۆزى نېمىنى يېسە، بىزنىمۇ ئوخشاش تاماققا چاقىردى. بۇ يەردىكى بىر كۆچلۈك سېلىشتۇرما شۇكى، بىز 5 ئادەم چاقىرىش ئۈچۈن، كەم دېگەندە 10 كىشىلىك تاماق تەييارلايمىز.

ئۆزىمىز ئادەتتە ئىتتىپ يېيەلمەيدىغان تاماقلارنى مېھمانلارنى ئىتتىپ ئېلىپ چىقىمىز. مېھمانلارنى ئۆزىمىزدىن كۆپ ئەزىز كۆرىمىز. ئامېرىكىلىقلار بولسا، ھەرگىز ئۇنداق قىلىپ كەتمەيدۇ. بۇ مەدەنىيەت ۋە ئۆرپ-ئادەت جەھەتتىكى بىر چوڭ پەرقتۇر.

بىز ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار ئۆزىمىزنىڭ تويى-تۆكۈنلىرىنى ۋە ئولتۇرۇشلىرىمىزنى

ئىنتايىن سېغىنىمىز. مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 16 يىلدىن بۇيان ئۇيغۇرلارنىڭ تويىغا ئاران 4 قېتىم قاتنىشىپ باقتىم. بۇ تويلارنىڭ ئىككىسى كالىفورنىيەدە، بىرى ۋاشىنگتون شتاتىدا، يەنە بىرى بولسا ئامېرىكىنىڭ پايتەختى ۋاشىنگتوندا بولدى. بۇ تويلارنىڭ ھېچ قايسىسىدا قىز يۆتكەش بولمىدى-ئامېرىكىدا ئۇيغۇرلارنىڭ ئازلىقىدىن ئۇنداق قىلىش مۇمكىن

ئەمەس. بۇ يەردىكى تويلار
يۇرتىمىزدىكى ئۆلتۈرۈشقا
ئوخشايدۇ. ئادەتتە ئەڭ كۆپ
بولسا بىر ئايدا بىرەر قېتىم
يىغىلىپ ئولتۇرالايمىز. قالغان
ۋاقىتتا ھەممىمىز ئالدىراش
ئىشلەيمىز ياكى ئوقۇيمىز. بۇ
يەردە جىددىيچىلىك تۈپەيلىدىن
ۋاقىت ئىنتايىن تېز ئۆتىدىغان
بولۇپ، بىز ئادەتتە كۈننى بىر
كۈن، بىر كۈندىن ئەمەس، بىر

ھەپتىدىن سانايمىز. ھەر قېتىم شەنبە-يەكشەنبە دەم ئېلىش كۈنى كەلگەندە، «ئۇھ، يەنە بىر ھەپتە ئۆتتۈپتۇ»، دەيمىز.

كالىفورنىيەنىڭ Los Angeles شەھىرى ئەتراپىدا ھازىر ئۈيغۇرلاردىن 15 ئائىلە، بالىلارنى قوشقاندا 49 كىشى بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىزگە ئەڭ يېقىن ئولتۇرىدىغىنىنىڭ بىز بىلەن بولغان ئارىلىقى 32 كىلومېتىر، ئەڭ

يىراقىنىڭ ئارىلىقى 240 كىلومېتىر كېلىدۇ. بىز بىر يەرگە يىغىلىپ ئولتۇرۇش ئۆچۈن، چاقىرغان يەرگە مانا ئاشۇنداق ئارىلىقلاردىن ماشىنا ھەيدەپ بارىمىز. 2004-يىلى 12-ئاينىڭ 31-كۈنى، بىز يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن بىر تايلاند مۇسۇلمان رېستورانىدا ئولتۇرۇش ئۆتكۈزدۇق. بۇ ئولتۇرۇش ئۈچۈن ھەر بىر ئائىلە بىردىن تاماق تەييارلاپ

ئېپكەلدى. يېمىش ۋە ئېچىملىك قاتارلىق قالغان نەرسىلەرنى ئوپچە ئېلىپ، ئۇنىڭ پۇلىنى ھەممەيلەنگە چاچتۇق. 5 ياشتىن 10 ياشقىچە بولغان باللارنى يېرىم ئادەم، 10 ياشتىن چوڭلارنى پۈتۈن ئادەم ھېسابلاپ، 5 ياشتىن كىچىكلەرگە پۇل يىغمىدۇق. شۇنداق قىلساق، بولغان چىقىم بىر چوڭ ئادەمگە 10 دوللار ئەتراپىدا توغرا كەلدى. ئالدىنقى شەنبە كۈنى (يەنى

2005-يىلى 16-ئاپرېل كۈنى) بىزنىڭ ئۆيىدىن 7 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر تەبىئىي باغچىدا بىز بىر دالا ئولتۇرۇشى قىلدۇق. بۇنداق ئولتۇرۇشنى ئىنگلىزچە «picnic» دەپ ئاتايدۇ. كالىفورنىيەلىكلەر ھاۋانىڭ ياخشىلىقىدىن بۇنداق پائالىيەتنى ناھايىتى كۆپ قىلىدۇ. بىز بۇ پىكنىكتا، يەنىلا ھەر بىر ئائىلە بىردىن تاماق تەييارلاپ

ئېپكەلدى. ئىككى ئائىلە قوشۇمچە
ئىشلارغا مەسئۇل بولۇپ، ئىچملىك
ۋە يېمىشلەرنى ئېلىپ، كاۋاپمىك
گۆشىنى تەييارلىدى. ھەمدە
ئولتۇرۇش جەريانىدا كاۋاپ
پىشۇرۇشقىمۇ مەسئۇل بولدى.
چوڭلۇق ۋە كەچلىك تامىقىمىزنى
ئاشۇ پىكنىكتە يەپ، قوي گۆشى
كاۋاپىنىمۇ قانغىچە يېدۇق،
كەتكەن چىقىم بىر چوڭ ئادەم
ئۈچۈن 7 دوللاردىن توغرا كەلدى.

پىكنىك جەريانىدا بىز ئۈزۈن پاراڭ ۋە چاقچاقلارنى قىلىشقاندىن باشقا، چوڭلار ۋە چوڭ باللار بىر تاغقا چىقىپ چۈشتۇق. كىچىك باللار بىر كىچىك ئۆستەڭدە سۇ كېچىپ ئوينىدى ھەمدە بۇ باغچىنىڭ بىر كىچىك ھايۋانات زالىدىكى ھايۋانلارنى كۆردى. بىزنىڭ باللىرىمىز بۇنداق پائالىيەتنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلار ئۇچۇن بۇ بىردىن-

بىر باشقا ئۇيغۇر بالىلىرى بىلەن ئويناش پۇرسىتىدۇر. بىز بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق پىكنىكنى ھەر ئايدا بىر قېتىم ئۆتكۈزمەكچى. ئاشۇنداق قىلساق، بىر ئائىلىگە بىر يىلدا ئاران بىر قېتىم پىكنىك ئورۇنلاشتۇرۇش نۆۋىتى كېلىپ، بىز تاكى نويابىرغىچە پىكنىك قىلالايدىكەنمىز. يۇقىرىقى پىكنىكنىڭ بىر قىسىم رەسىملىرى Biliwal.com غا چىقىرىلىپتۇ.

بىز بەزىدە ئۆيگىمۇ مېھمان چاقىرىشىپ ئۆتۈشىمىز. ھەرگىز يۇرت ئايرىماي، ھەممىمىز ئۆز-ئارا ئۇرۇق-تۇغقاندەكلا ئۆم بولۇپ ئۆتىمىز.

ئاخىردا پۇل خەجلەش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان، ئامېرىكىلىقلارنىڭ بالا تەربىيىلەشتىكى بىر ئۇسۇلى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتۈپ كېتەي. ئامېرىكىلىقلار

باللربغا كچكدن تارتپلا ئاز مقداردا «مائاش» بېرىدۇ. ئۇنى ئىنگلزچىدا «allowance» دەپ ئاتايدۇ. ئۇيغۇرچە مەنىسى «ئاجرتىلغان پۇل» دېگەنگە يېقىن كېلىدۇ. بۇ ھەر بىر ئاتا-ئانىنىڭ ئۆز بالىسىغا ھەر ئايدا بېرىدىغان پۇل بولۇپ، ئۇنىڭ ئاز-كۆپلۈكى ئوخشىمىغان ئائىلىدە ئوخشىمايدۇ. بىز باللىرىمىزغا 6 ياشتىن باشلاپ پۇل بېرىشكە باشلىغان

بولۇپ، دەسلەپتە بىر ئايدا ھەر بىر يېشىغا بىر دوللاردىن، يەنى 6 ياش ۋاقتىدا 6 دوللار، 7 ياش ۋاقتىدا 7 دوللاردىن پۇل بەردۇق. 13 ياشتىن ئاشقاندا ئېيىغا 20 دوللاردىن بەردۇق. مەكتەپكە مۇناسىۋەتلىك پائالىيەتلەر ھەمدە پۇل سەل جىق كېتىدىغان پائالىيەتلەر بولسا، ئۇنىڭغا ئايرىم پۇل بەردۇق. بۇنىڭ بالا تەربىيىلەشتە كۆپ تەرەپلىك

پايدىسى بار. ئۇ كىچىك بالىدا بىر ئىش ئۈستىدە مۇستەقىل تەھلىل يۈرگۈزۈش، ھۆكۈم ۋە قارار چىقىرىش ئىقتىدارىنى ئۈستۈرىدۇ. كىچىك بالىنىڭ بۇنداق مائاشى پۇتۇنلەي ئۆزىگە تەۋە پۇل بولۇپ، ئۇ پۇلنى قانداق خەجلەش پۇتۇنلەي بالىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا قويۇلۇپ بېرىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار بۇ پۇلنى خەجلىگەندە ئىنتايىن ئەستايىدىل بولۇپ، بىر نەرسە

ئالدىغاندا خېلى ئۈيلىنىپ ئالدۇ. بىر نەرسىنى ئېلىش ئۈچۈن بۇ ئايدا پۇلى يەتمىسە، بىر قانچە ئايلىق ماشىنى يىغىپ ئاندىن ئالدۇ. نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىنى تاللاش ئۈستىدە باش قاتۇرىدۇ. ئالماقچى بولغان نەرسىنىڭ بىر قانچە تۈرلىرى بولسا، ئاتا-ئانىلار ھەرگىز «بالام، ماۋۇنى ئالغىن» دەپ بۇيرۇق چۈشۈرمەي، بالىسىنىڭ قىلغان قارارىنى

ئەستايدىل ئاڭلاپ، ئاندىن ئۇلارغا قايسى تۈرنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ، ئەڭ ئاخىرقى قارارنى چىقىرىشنى يەنىلا بالىسىغا قويۇپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىغا مائاش بېرىش بالىدا مۇستەقىل پۇل خەجلەش ۋە پۇل باشقۇرۇش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرىدۇ. ھەمدە بالىنىڭ ئۆز-ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىنى ئۆستۈرىدۇ. كىچىك بالىلار ھەممە

جەھەتتە چوڭلاردەك رول ئويناپ بېقىشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۆزىنىڭ ئازراق پۇلى بولسا، ئۇ پۇلغا پوتۇنلەي ئۆزى ئىگىدارچىلىق قىلسا، ئۇلارنىڭ تۇيغۇسى ئىنتايىن ياخشى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ ئەتراپلىق ۋە ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كۆپ پايدىسى بولىدۇ. سىز بەزىدە بالىڭىزنىڭ بىر نەرسىنى ئېلىشقا ئارىلاشسىڭىز، بالىڭىز بۇ پۇلنى سىز

بېرىۋاتقىنىڭىزنى پۇتۇنلەي ئۇنتۇپ قىلىپ، «ئۇ دېگەن مېنىڭ پۇلۇم. ئۇنى قانداق خەجلىسەم ئۆزۈمنىڭ ئىختىيارى. سەن ئارىلاشما» دېگەندە، كىشىنىڭ ئىنتايىن مەسىلىكىنى كەلتۈرىدۇ. بالىنى مۇشۇنداق تەربىيىلىگەندە، ئۇلار جەمئىيەتكە چىققۇچە پۇل مۇناسىۋەتلىرىنىمۇ پۈتۈنلەي ئۆگىنىپ بولىدۇ.

17. سوئال: هازىر

جەمئىيەتىمىزدە كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ ھەممىسنى پۇل بىلەن ئۆلچەيدىغان كەيپىيات قىسمەن باش كۆتۈرۈشكە باشلىدى. "غەرب جەمئىيتى"دىمۇ شۇنداقمۇ؟

جاۋاب: مەن ئامېرىكىغا كەلگەن 15 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بۇيان ئەڭ كەم ئۇچراتقان ئىشلارنىڭ بىرى، كىشىلىك مۇناسىۋەتنى پۇل بىلەن

ئۆلچەشتىن ئىبارەت. بۇ ئېھتىمال مەن ياشىغان جەمئىيەت قاتلىمى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، بىز گېزىت، رادىئو ۋە تېلېۋىزور خەۋەرلىرىدىمۇ بۇ جەھەتتىكى نەرسىلەرنى ئانچە كۆرمەيمىز.

ئامېرىكىدا جەمئىيەتتىكى ئەڭ كۆچلۈك ئۇقۇمنىڭ بىرى، «كەسپ ئەخلاقى» دىن ئىبارەت. ئامېرىكىدىكى شىركەت-

ئـــداربلەرنىڭ كۆپىنچـــىسى
شەخسىنىڭ قولىدا بولۇپ، پەقەت
پوچتىخانا ۋە بارلىق ھۆكۈمەت
ئورگانلىرىلا ھۆكۈمەتنىڭ قولىدا.
بۇ ئىككى خىل ئىگىلىكنىڭ بىر
ئورتـاق ئالاھـىدىلىكى، ئۇلار
كەسـىپ ئەخلاقىنـى ئىنتـايىن
يۇقىرى ئورۇنغا قويىدۇ. سىز بىر
يىڭى شىركەتكە ئىشقا كىرسىڭىز،
ئۇلار سىز ئىشقا چۈشكەن 1-
كۈنىلا سىزگە بىر «خىزمەتچىلەر

قوللانمىسى» دېگەن ھۆججەت
توپلىمىنى بېرىدۇ. بۇ توپلامدا سىز
مۇشۇ شىركەتتىكى ھاياتىڭىزدا
دۇچ كېلىدىغان ھەممە ئىشلار
توغرىسىدىكى شىركەتنىڭ قائىدە-
تۈزۈملىرى تەپسىلىي يېزىلغان
بولۇپ، ئۇنىڭ ناھايىتى مۇھىم بىر
قىسمى كەسىپ ئەخلاقىدىن
ئىبارەت. چوڭراق شىركەتلەر
يالغۇز سىزگە ئاشۇنداق
قوللانمىدىن بىرنى بېرىپلا قالماي،

شىركەتكە يېڭى كىرگەن
خىزمەتچىلەرنى يېغىپ، ئۇلارنىڭ
ئارىسىدا كەسىپ ئەخلاقى ۋە
شىركەتنىڭ قائىدە-تۈزۈملىرى
توغرىسىدا مەخسۇس تەلىم-
تەربىيە بېرىدۇ. مەن ھازىر
ئىشلەۋاتقان جىپل دېگەن ئىدارىدە
بۇ جەھەتتىكى تەلىم-تەربىيىنى
ھەر يىلى بىر قېتىم ئېلىپ بارىدۇ.
ئىدارىمىز ھەممە ئادەمدىن
ئۇنىڭغا يىلدا بىر قېتىم چوقۇم

قاتنىششنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئامېرىكىدىكى شىركەتلەر ئۈچۈن ئۇلار خىزمەت قىلىدىغان كىشىلەر ئۇلارنىڭ خېرىدارلىرى بولۇپ، ئەگەر بىرەر خىزمەتچىسى كەسىپ ئەخلاقى قائىدىلىرىگە بويسۇنماي، ئۆزىنىڭ خىزمەت ھوقۇقى ياكى خىزمەت ئورنىدىن پايدىلىنىپ خېرىداردىن بىرەر مەنپەئەتكە ئېرىشمەكچى بولسا، بۇ بىر پارە يېيىش ھېسابلىنىپ،

شـركەتتىن دەرھـاللا قـوغلاپ
چىقىرىلـدۇ. بـىز مـۇلازىمەت
ئورۇنلىرىنىـڭ ھەر قانداق بـىرىگە
ئىش بىجىـرىش ئۈچـۈن بارساق،
قارشـى تەرەپ بـىزگە خېرىـدار
سـۈپىتىدە ياخـشى مـۇئامىلە
قىلىپ، بىزنىڭ ئىشىمىزنى ياخشى
بىجىرىپ بېرىدۇ. ئۆزىنىـڭ نورمـال
خـىزمەت فۇنكسىيـسىنى ئىجرا
قىلىش جەريانىـدا بـىزدىن بـىرەر
شەخسىي پايدا تەلەپ قىلىش ئۇ

ياقتا تۇرسۇن، ئەگەر بىزگە نورمال مۇئامىلە قىلمايدىكەن، بىز دەرھال ئۇ كىشىنىڭ باشلىقىنى چاقىرىپ كېلىپ، «سەن قول ئاستىڭدىكى ئادىمىڭنى قانداق باشقۇرىسەن؟ ماڭا مۇنداق مۇنداق مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ؟» دەپ ئېيتالايمىز. ئۇ باشلىقمۇ ئۆزىنىڭ خىزمەتچىسىگە دەرھال چارە كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇ باشلىقمۇ يولسىزلىق قىلىپ، ئۇلارنىڭ

قىلمىشلىرى بىرەر قانۇنغا خىلاپ بولسا، سىز ئۇ شىركەتنىڭ ئۈستىدىن ئەرز قىلالايسىز. قانۇن ئورۇنلىرى ئىشنىڭ ئاق-قارىسىنى ئېنىقلاپ، ئۇ شىركەتتە ھەقىقەتەن مەسىلە بارلىقىنى بىكىتسە، ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئېغىر جەرىمانە قويىۋېتىدۇ. مۇشۇنداق بولغاچقا، بىز ئامېرىكىدا ئارقا ئىشىكتە مېڭىشنىڭ ۋە باشقىلارغا پارە بېرىشنىڭ زوراۋرىيىتىنى ئازراقمۇ

ھېس قىلمايمىز. ھەممە ئىشنى نورمال مۇناسىۋەت بىلەن بېجىرىمىز.
مەن ھازىر مۇشۇ مەزمۇنغا توغرا كېلىدىغان بىر قانچە مىساللارنى سۆزلەپ بېرەي. مەن ئۆتكەن يىلى كۆزدە ئۆزۈمنىڭ باشلىقى (ئۇنى ئىنگلىزچە «superviser» دەپ ئاتايدۇ؛ مەنىسى «نازارەتچى» دېگەنگە يېقىن كېلىدۇ) بىلەن ئىدارىمىزنىڭ ئىچىدىكى بىر

يىغنىغا قاتناشتىم. يىغىن تۈگەپ، ئىشخانىمىزغا قايتىپ كېتىۋاتقاندا، ئۇ ماڭا: «ئەركىن، جور، كوفى ئىلىپ ئىچەيلى» دېدى. مەن ئۇنىڭغا ماقۇل بولۇپ، ئۇنىڭ كوفىسىنىڭ پۇلىنى مەن تۆلىۋەتمەكچى بولسام، ئۇ: «ياق، ھەرگىز بولمايدۇ. ئۇنداق قىلساڭ مەن پارە يېگەن بولۇپ قالىمەن. بۈگۈن سېنى مەن مېھمان قىلاي» دەپ، مېنىڭ كوفىيمىنىڭ پۇلىنى

باشلىقىم تۆلىۋەتتى. مەن مۇشۇنداق سەۋەبتىن، « پارە بېرىش، پارە يېيىش» خاراكتېرىدىكى بىر ئىشنى قىلماسلىق يۈزىسىدىن، باشلىقىمنى ئۆيىۋىمگە بىرەر قېتىممۇ مېھماندارچىلىققا چاقىرالمايمەن. مەن ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى شىركەتتىكى باشلىقلىرىمنىڭ ئىچىدىكى بىر قانچىسىنى ئۆيىۋىمگە مېھماندارچىلىققا چاقىرىپ باققان.

ئەمما، ئۇلارنىڭ ھەممىسنى مەن
ئۇ شىركەتلەردىن كەتكەندىن
كېيىن چاقىردىم. بىر قېتىم بىزنىڭ
ئىدارىدىكى بىر گۇرۇپپا ئادەم
ئىدارىنىڭ قېشىدىكى بىر تاغقا
چىقىپ، بىر كۆنلۈك يىغىن
ئاچتۇق. ئۇ تاغدا 1920-يىللىرى
ياسالغان، ئەينى ۋاقىتتا دۇنياغا
داڭلىق فىزىكا ئالىمى ئېينىشتېين
ئىشلىگەن، مەخسۇس بىزنىڭ
قۇياشنى كۆزىتىدىغان بىر

تېلېسكوپ بار بولۇپ، بىزنىڭ بىر كۈنلۈك پاالىيىتىمىز ئاشۇ تېلېسكوپنى زىيارەت قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغانىدى. شۇ پائالىيەت ئۆچۈن بىزنىڭ گۇرۇپپىنىڭ باشلىقى ئۆزى چىقىم تارتىپ، بىر قاتتىق قەغەز قاپتا بىر قاپ Starbucks كوفى ئېلىپ چىقىپتۇ. مېنىڭ پەرىزىمچە ئۆنىڭغا 50 دوللار ئەتراپىدا پۇل كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

ئۇنىڭدىن باشقا، مەن بۇرۇن بىر گۇرۇپپا ئادەم بىرگە تاماقتا بىرىپ، ئاخىرىدا تاماقنىڭ پۇلىنى بىزنىڭ باشلىقىمىز ئۆز يېنىدىن تۆلىۋەتكەن ئەھۋالنى يەنە بىر قانچە قېتىم ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزدۈم.

بىر قېتىم ئامانگۇل بىلەن ئىككىمىز بىز يېمەكلىك دۇكىنىغا كۆكتات ۋە يېمىش ئالغىلى كىردۇق. دۇكاننىڭ بىر يېرىدە كۆك

ئۇزۇمنىڭ باھاسى تۇرۇپتۇ، ئەمما ئۇزۇم يوق. بىز قېشىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئىككى ئاق تەنلىك ئەر خىزمەتچىدىن «سىلەردە ئۇزۇم يەنە بارمۇ؟» دەپ سورىدۇق. ئۇلارنىڭ بىرى «بىرىپ چوڭ ئاپاڭدىن سوراپ باق» دەپ جاۋاب بەردى. ھەممە ئىككىسى كۈلۈشۈپ كەتتى. ئاق تەنلىكلەرنىڭ ئىچىدە مانا مۇشۇنداق باشقا دۆلەتلەردىن

كەلگەنلەرنى كۆزگە ئىلمايدىغان،
ئۇلارنى كەمسىتىدىغانلارمۇ بار.
بىزنىڭ غەزەپ ئاچچىقىمىز كېلىپ،
ئۇلارنىڭ باشلىقىنى تېپىپ،
ئۇنىڭغا نېمە بولغىنىنى ئېيتتۇق.
ئۇ كىشى بىزدىن قانچىلىك ئۆزۈم
ئالماقچى ئىكەنلىكىمىزنى
سورىدى. مەن «ئىككى جىڭ»
دەپ جاۋاب بەردىم. ئۇ كىشى
دۇكاننىڭ ئىسكىلاتىغا كىرىپ
كېتىپ، بىر بولاق ئۆزۈمنى

كۆتۈرۈپ چىقىپ بىزگە بېرىپ، بىزدىن سەمىمىي ئۆزۈرخالىق سورىدى، ھەمدە بۇ ئۆزۈمگە پۇل تۆلىمەي ئېلىپ كېتىشىمىزنى ئېيتتى. مەن: «بولدى، ماڭا ئەمدى سېنىڭ ئۆزۈمىڭ كېرەك ئەمەس. ئادەملىرىڭنى ياخشى باشقۇرغىن» دېدىم. ئۇ كىشى شۇ ۋاقىتتىلا ھېلىقى 2 خىزمەتچىسىنى ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كىرىپ كەتتى. ئامېرىكىلىق

خېرىدارلارنىڭ ئېچىدە مۇشۇنداق بىر ۋەقەگە ئۇچرىغاندىن كېيىن، بۇ سودا دۇكىنىغا ئىككىنچى كىرمەيدىغانلار ئىنتايىن كۆپ. دۇكاننىڭ يامان نامى چىقىپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، دۇكاننىڭ خوجايىنلىرى ئۆز خىزمەتچىلىرىگە ئىنتايىن قاتتىق تەلەپ قويىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ شۇئارى: «خېرىدارلار ھەممە ۋاقىت توغرا. سەن ئۇلارنىڭ

سۆزىگە مۇتلەق قۇلاق سالمساڭ بولمايدۇ» دېگەندىن ئىبارەت.
يەنە بىر قېتىم ئامانگۇل ئائىلە دوختۇرىمىزنىڭ دوختۇرخانىسىغا كېسەل كۆرسەتكىلى بارغاندا، دوختۇرلۇق سۇغۇرتا كىنىشكىسىنى ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ. ئادەتتە ئۇلار بۇ كىنىشكىنى ھەر قېتىم كېسەل كۆرسەتكەندە تەكشۈرۈپ يۈرمەيتتى. بۇ قېتىم بىز سۇغۇرتا شىركىتىنى ئالماشتۇرغان

بولغاچقا، ئۇلار يېڭى كىنىشكىنى
كۆپيە قىلىۋالمىسا بولمايدىكەن.
نۆۋەت ئامانگۈلگە كەلگەندە، بىر
كاتىپ «كىنىشكاڭ بولمىسا، بىز
سېنى كۆرەلمەيمىز» دەپ،
ئامانگۈلنى دوختۇرنىڭ يېنىغا
كىرگۈزمەپتۇ. ئامانگۈل ئۇ كۈنى
ئۈشتىن سوراپ بارغان بولغاچقا،
تىت-تىت بولۇپ، مېنىڭ خىزمەت
ئورنۇمغا تېلېفون قىلدى. مەن بۇ
دوختۇرخانىغا تېلېفون قىلىپ،

دوختۇر بىلەن بۇئاستا كۆرۈشىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. دوختۇر تېلېفوننى ئالغاندا، ئۇنىڭغا ئەھۋالنى دەپ، «بىز پۈتۈن ئائىلە بويىچە سېنىڭ قولۇڭدا داۋالىنىۋاتقىلى 4-5 يىل بولدى. بىزدە ھازىرغۇ سۇغۇرتا بار. ناۋادا ئۇ بولمىغان تەقدىردىمۇ بىزنىڭ ئۇنچىلىك داۋالىنىش چىقىمىنى ئۆزىمىزنىڭ تۆلىيەلىگىدەك ئىقتىسادىي

ئۇقتىدارىمىز بار. بىز ئەتىلا بىر يەرگە قېچىپ كېتىدىغان ئادەملەردىن بولمىغاندىكىن، بۇگۇن ئامانگۈلنى كۆرۈۋەتسەك بولمامدۇ؟» دېدىم. ئۇ دوختۇر ماڭا نۇرغۇن ئۆزۈرخاھلىق ئېيتىپ، ئامانگۈلنى دەرھاللا كۆردى. بىز ھېلىقى كاتىپنى ئۇ دوختۇرنىڭ ئىشخانىسىدا قايتا كۆرمىدۇق. دوختۇر ئۇنى ئىشتىن چىقىرىۋەتتىمۇ، ياكى دوختۇرنىڭ

تەنقىدىگە چىدىماي ئۆزى چىقىپ
كەتتىمۇ ۋە ياكى باشقا سەۋەب
بارمۇ بىلمىدۇق. ئامېرىكىدا
مۇتلەق كۆپ ساندىكى
دوختۇرلارنىڭ شەخسىي
دوختۇرخانىسى بار بولۇپ، ھەر
بىرى ناھايىتى كۈچلۈك رىقابەت
ئاستىدا ئۆزىگە خېرىدار يىغىدۇ.
ئەگەر بىز دوختۇرنى ئۆزىمىزنىڭ
ئائىلە دوختۇرى قىلىپ تاللاپ، بىر
قانچە قېتىم ئۇنىڭغا كۆرۈنۈپ،

ئۇنى ياقتۇرماي قالساق، ئۆزىمىزنىڭ سالامەتلىك سۇغۇرتا شىركىتىگە تېلېفون قىلىپ، ئائىلە دوختۇرىمىزنى شۇ ۋاقىتتىلا باشقا دوختۇرغا ئۆزگەرتەلەيمىز. شۇڭلاشقا ھەر بىر دوختۇرھانا ئۆزىنىڭ خېرىدارلىرىنى يوقىتىپ قويماسلىقتا ئىنتايىن تىرىشىدۇ. بىزنىڭ چىش دوختۇرىمىز مۇلازىمىتىنى ياخشى قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن، بىز ھەر قېتىم

چېشمىزنى تازىلىتىپ بولغانىدا (بىز بىر يىلدا چېشمىزنى 2 قېتىم تازىلىتىمىز؛ ئۇنىڭ چىقىمىنى چىش سۇغۇرتا شىركىتى كۆتۈرىدۇ)، دوختۇرىمىز بىزگە چىش چوتكىسى ۋە چىش مەلھىمى قاتارلىقلارنى بىكارغا بېرىدۇ. بىر قېتىملىق چىش تازىلاش تەخمىنەن 30 مىنۇت داۋام قىلىدىغان بولۇپ، شۇ ئىش ئۈچۈن ئۇلار سۇغۇرتا شىركىتىدىن كەم دېگەندە 100 دوللار پۇل

ئېلىشى مۇمكىن. بىزگە بىر قېتىمدا 5 دوللارلىق نەرسىنى بىكارغا بېرىپ، ئۆزىگە 100 دوللار كىرىم قىلسا، بۇ يەنىلا بىزنى قاچۇرۇپ قويىغانغا قارىغاندا مىڭ ياخشى. بۇ ھېسابلاتنى ئۇلار ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ.
مائىش تۈزۈمى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، ئامېرىكا شىركەتلىرىنىڭ خىزمەتچىلىرى مۇنداق 2 خىلغا بۆلۈنىدۇ: ئايلىق ئالىدىغان

خىزمەتچىلەر ۋە ئىشلىگەن ساەتىگە قاراپ مائاش ئالىدىغان خىزمەتچىلەر. مائاشلىق خىزمەتچىلەر بىر كۈندە 6 سائەت ئىشلەمدۇ ياكى 10 سائەت ئىشلەمدۇ، ھەر ئايدا مۇقىم مائاش ئالىدۇ. سائەتلىك خىزمەتچىلەر بولسا، ھەر كۈنى ئىشلىگەن ۋاقتىنى تىزىملاپ، جەمئىي ئىشلىگەن ۋاقتىغا قاراپ مائاش ئالىدۇ. ئەگەر بىر كۈنى 6

سائەت ئىشلىگەن بولسا، شۇ 6 سائەتكە چۇشلۇق پۇل ئالىدۇ. ئەگەر بىر كۈندە 10 سائەت ئىشلىگەن بولسا، كالىفورنىيەدە 8 سائەت ئۈچۈن نورمال ئۆلچەم بويىچە مائاش ئېلىپ، ئارتۇق ئىشلىگەن 2 سائەت ئۈچۈن ئادەتتىكى مائاشىنىڭ 1.5 ھەسسىسىنى ئالىدۇ. يەنى ئەگەر ئادەتتە سائىتىگە 10 دوللار ئالىغان بولسا، ھېلىقى ئارتۇق ئىشلىگەن 2

ساەتنىڭ بىر ساىتىگە 15 دوللاردىن بېرىلىدۇ. شەنبە كۈنىمۇ ساىتىگە 15 دوللار بېرىلىدۇ. يەكشەنبە ياكى بايرام كۈنلىرى ئىشلىسە ساىتىگە 20 دوللار (يەنى 2 ھەسسە) مائاش بېرىلىدۇ. بۇ كالىفورنىيەدە بىر قانۇندۇر.

مەن WaveSplitter دېگەن شىركەتتە ئىشلەۋاتقاندا، مەن مەسئۇل بولغان بىر گۇرۇپپىدا ئاشۇنداق سائەتلىك ئىشلەيدىغان،

30 ياشلاردىكى بىر خەنزۇ ئايال بار ئىدى. بىزنىڭ ۋەزىپىمىز بىر يىلدىن بىر يېرىم يىلغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە، ئۆزۈن يوللۇق نۇر تالالا خەۋەرلىشىشىگە ئىشلىتىلىدىغان بىر زاپچاسنى تەتقىق قىلىپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپ چىقىرىش ئىدى. بۇ زاپچاسنى چىقىرىش ئۈچۈن لازىم بولغان نۇر تالانى ئىشلەپ چىقىرىدىغان ياپونىيە

شىركىتى Fujikura بۇ مەشۇلات ئۈستىدىكى تەتقىقاتنى باشلىغىلى 10 يىل بولغان ھەمدە ئۇ مەھسۇلاتنى بازارغا ئاللىقاچان سېلىپ بولغان بولغاچقا، بىزنىڭ ۋەزىپىمىز ئىنتايىن ئېغىر ئىدى. ئەگەر بىز ئۇنى بەلگىلىك ۋاقىت ئىچىدە ئىشلەپ چىقىرالمىساق، ئۇنىڭ بازىرى ئۆتۈپ كېتىش ئېھتىماللىقى بار ئىدى. شۇ چاغدا مەن جۇڭگودا فىزىكىدا باكالاۋر

ئۇنىۋانى ئالغان ئۇيغۇر دوستۇمدىن يەنە ئىككىسى مۇشۇ شىركەتكە خىزمەتكە ئالدۇرغان بولۇپ، شۇ چاغدىكى بىر مەزگىل بۇ شىركەت ئامېرىكا بويىچە ئۇيغۇرلار ئەڭ كۆپ (يەنى جەمئىي 3 ئۇيغۇر بار) بولغان بىر يۇقىرى تېخنىكىلىق شىركەت بولۇپ قالغانىدى. مەن كۆپىنچە شەنبە كۈنىمۇ شىركەتكە بېرىپ ئىشلەيتتىم. بەزىدە مېنىڭ بىر

ئۇيغۇر دوستۇم مەن بىلەن بىرگە كىلەتتى. بۇ مەھسۇلاتنى ئىشلەش جەريانىدا، مەن يۇقىرىدا تىلغا ئالغان خەنزۇ قىز ئىنتايىن قاتتىق ئىشلەپ بەردى. ئۇنىڭ ئوقۇغان ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك مەكتىپى جۇڭگودىكى بىر ئوتتۇرا تېخنىكوم بولۇپ، بىزنىڭ گۇرۇپپىغا يىڭى كەلگەندە ئۇنىڭ سالاھىيىتى «تېخنىك» ئىكەندۇق. ئۇ ياخشى ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن، بىر يىلنىڭ

ئىچىدە مەن ئۇنىڭ خىزمەت دەرىجىسىنى ئىككى دەرىجە ئۆستۈرۈپ، كاندىدات ئىنژېنېر (ئىنگلىزچە "associate engineer) گە كۆتۈرۈپ بەردىم. بىز بۇ مەھسۇلاتنى چىقىرىپ بولغاندا، بازارنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئېھتىياجى ئاخىرلىشىپ، ئۇ مەھسۇلاتنى بازارغا سالمايلا بۇ پروجەكتنى توختىتىشقا مەجبۇر بولدۇق. بىزنىڭ شىركەتتە

سائەتلىك ئىشلەيدىغانلارنىڭ چۈشلۈك تاماق ۋاقتى 30 مىنۇت ئىدى. مەن بۇ پروجەكتنىڭ ئاخىرقى باسقۇچلىرىدا بۇ ئايالنىڭ شىركەتتىكى بىر قانچە ئىنژېنېرلار بىلەن بىرگە چۈشلۈك تاماقتا كېتىپ (ئىنژېنېرلار مائاشلىق خىزمەتچىلەرگە كىرىدۇ)، بىر سائەتتىن 2 سائەتكىچە يوقاپ كېتىۋاتقانلىقىنى بايقىدىم. مائاش بېرىلىدىغاندا ئۇ

ئايالنىڭ ۋاقىت تىزىملاش قەغىزىگە قارىسام، چۈشلۈك دەم ئېلىشقا چىققان ۋاقتى بىرەر قېتىممۇ 30 مىنۇتتىن ئېشىپ كەتمەپتۇ. كېيىن بۇ ئايال ھەر كۈنى ئۆزى تاماقنى مىكروتولقۇن مېكىشتىن بۇرۇن، بىزنىڭ گۇرۇپپىدىكى يەنە بىر خەنزۇ قىزغا ئېيتىپ قويۇپ، شۇ قىز ئۆزىنىڭ ۋاقىت جەدۋىلى بىلەن بۇ ئايالنىڭ جەدۋىلىگە تەڭلا ۋاقىت تامغىسى

ئۈرۈدىغانلىقنى بىلدىم. مېنىڭ كۆڭلۈم ئىنتايىن يېرىم بولدى. بەك ئېچىندىم. بىر يىلدەك ۋاقىت جەريانىدا، مەن ئۇلارنىڭ ھەر كۈنى 8 سائەتتىن ئارتۇق ئىشلىشگە ھەمدە بەزى شەنبە كۈنلىرىمۇ ئىشلىشگە يول قويغاندىم. شۇنىڭ بىلەن شۇ بىر يىلدا بۇ ئايال 50 مىڭ دوللاردىن يۇقىرى كىرىمگە ئېرىشەلىگەنىدى. لېكىن، بۇ مەسىلە توغرىسىدا بىر

ئىش كۆرۈشنى ياقتۇرمىدىم. بىزنىڭ شىركەتنىڭ مەخسۇس مۇشۇنداق ئىشلارغا مەسئۇل بۆلۈمى بار بولۇپ، خىزمەتچىلەرنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەلىم-تەربىيىسىگە ئاشۇلار مەسئۇل ئىدى. شۇڭا مېنىڭ ئۇ ئىشقا ئارىلاشقۇم كەلمىدى. ئۇ ئىشنى باشقا ھېچ كىمگە ئۇ ئېيتمىدىم. كېيىن بۇ پروجەكت توختىتىلغاندىن كېيىن، بىزنىڭ

گۇرۇپپىمۇ تارقىتىۋېتىلدى. ئۇ ئايال باشقا بىر گۇرۇپپىغا كەتتى. ئارىلىقتا 2-3 ئاي ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر كۈنى، مەن ئۇ ئايالنىڭ شىركەتتىن چىقىرىلغانلىقىنى بىلدىم. ئۇ ئايال ئۆزى شىركەتتىن چىقىرىلغان كۈنى مېنى ئۆزىنىڭ بۇرۇن قانچىلىك ياخشى ئىشلىگەنلىكىگە گۇۋاھچىلىققا تارتىپتىكەن. مەن ئاشۇنداق گۇۋاھچى بولۇپ بەردىم.

ئەمما، ئۇ ئايالنىڭ قىلغىنى شىركەتنىڭ تۈزۈمگە خىلاپ بولغاچقا، ئۇ ئايال يەنىلا شىركەتتىن چىقىرىۋېتىلدى.
مەن مۇشۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا، بىر شىركەتكە بىر ئادەم ئېلىشتا، ئۇ شىركەتنىڭ نېمىلەرنى كۆزدە تۇتىدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ ئۆتتۇم. ئامېرىكىدىكى شىركەتلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى شەخسنىڭ قولىدا بولۇپ،

ئۇلارنىڭ بىر يېڭى ئادەم
ئېلىشىدىكى مەقستى شىركەت
ئىگىلىكىنى تېخىمۇ تەرەققىي
قىلدۇرۇش ئۈچۈن بولۇپ، ھەرگىز
ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنى بېقىۋېلىش
ئۈچۈن ئەمەس. شۇڭا ئۇلار ئۆز
شىركىتىگە ئادەم ئالغاندا، ئەگەر
بىر خىزمەتكە بىر تۇغقىنى بىلەن
بىر يات ئادەم تەڭلا ئىلتىماس
قىلغان بولۇپ، بۇ ئىككىسىنىڭ
خىزمەت ئىقتىدارى ئوخشاش

بولۇپ قالسا، ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنى ئېلىشى مۇمكىن. ئەگەر ياتنىڭ قابىلىيىتى تۇغقىنىنىڭ قابىلىيىتىدىن يۇقىرىراق بولۇپ قالسا، كۆپىنچە ھاللاردا چوقۇم ھېلىقى ياتنى ئالىدۇ (لېكىن، جۇڭگولۇقلار قۇرغان شىركەتلەردە جۇڭگودىكىگە ئوخشاش ئىشلار ئىنتايىن ئېغىر، دەپ ئاڭلىدىم). ئامېرىكىلىقلار ئۆزىنىڭ تۇغقىنىنىڭ شىركىتىدە ئىشلەشنى، ئەر-

خوتۇن بىر شىركەتتە ئىشلەشنى پەقەت ياخشى كۆرمەيدۇ. ئامېرىكىدا تونۇش ئارقىلىق خىزمەت تاپىدىغان ئىشلارمۇ ئاز ئەمەس. لېكىن، مېنىڭ بىلىشىمچە، قانۇن بويىچە ئادەم سانى تەخمىنەن 50 تىن ئاشىدىغان شىركەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى «ئوخشاش خىزمەت پۇرسىتى بېرىدىغان ئورۇن» دەپ ئېلان قىلىشى ھەمدە شىركەتكە ئادەم

ئالغاندا ئادەم كەمستەملىكى كېرەك. بۇنداق شىركەتلەرنى ئەنگلىزچە «Equal Opportunity Employer» دەپ ئاتاپ، قىسقارتىپ «EOE» دەپ يازىدۇ. شۇڭا، گېزىتكە چىقىرىلغان خىزمەت ئېلانىغا قارىسىڭىز، كۆپلىرىنىڭ ئاستىدا «EOE» دەپ يېزىلغانلىقىنى كۆرىسىز. سىز ئەگەر مۇشۇنداق بىر شىركەتكە ئىلتىماس قىلىپ، ئۆزىڭىزنىڭ

كەمــــــــــستلگەنلكنى
ئسپاتلىيالــسڭىز، ئۇ شـركەت
ئىغـر جازاغـا تارتىلـدۇ. شۇڭا،
تونۇشـلارنىڭ خـزمەت تىپـشتا
ئوينايـدىغان ئاساسـلىق رولى،
ئۆزىنـىڭ شـركىتىدە قانـداق
خزمەتلەرنىڭ بارلقنى تونۇشـىغا
ئىيتـپ بىـرش ھەمـدە ئۇنىڭغـا
ئىلتماس قىلىپ بولغاندىن كيىن
نەتىجىسى قانـداق بولغـانلقنى
سۈرۈشتە قىلىپ بىرشتىن ئىبارەت

بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئەگەر سىزنىڭ شىركەتتە ئىناۋەتىڭىز بولسا، سىز بىر كىشىگە گۇۋاھچى بولۇپ، ئۇنى ئاسانراق ئىشقا ئالدۇرالايسىز. مەن CVI دېگەن شىركەتتىكى سابىق باشلىقىم، شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسىنى WaveSplitter دېگەن شىركەتكە ئەنە شۇنداق ئىشقا ئالدۇرغان ئىدىم. يۇقىرىقى ئىككى ئۇيغۇر دوستۇمنىمۇ ئاشۇنداق

ئىشقا ئالدۇردۇم. ئۇلارنى مەن
تونۇشتۇرغان بولسامۇ، يەنىلا
نورمال رەسمىيەت بويىچە،
شىركەتتىكى بىر قانچە كىشى ئۇلار
بىلەن ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشۈپ،
ئۇرغۇن سوئاللارنى سوراپ، ئۇلار
ئۈستىدە «بولىدىكەن» دېگەن
خۇلاسىنى چىقارغاندىن كېيىن
ئاندىن ئۇلارنى شىركەتكە
ئالغاندى. بۇنداق ئىشلار كۆپ
ئۇچرىمايدۇ. لېكىن ئۇ ئامېرىكا

جەمئىيەتتە دىمۇ مەۋجۇت. كىچىكرەك شىركەتتە ئاشۇنداق قىلغىلى بولىدۇ. لېكىن، مەن ھازىر ئىشلەۋاتقان ئىدارىگە ئوخشاش چوڭ شىركەتتە بولسا ئۇنداق قىلىش مۇتلەق مۇمكىن ئەمەس.

ئامېرىكىدا مەن يۇقىرىدا ئېيتقاندەك كىشىلەرنىڭ خىزمەت ئەخلاقى توغرىسىدىكى ئاڭ-سەۋىيىسى ئىنتايىن يۇقىرى بولۇپ، كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى

مۇناسىۋەت قانۇن بويىچە نورمال
خىزمەت مۇناسىۋىتى تەرىقىسىدە
ئېلىپ بېرىلىدىغان بولغاچقا،
كىشىلەر ئىنتايىن كۆڭۈل
ئازادىلىكى ئىچىدە ياشايدۇ.
ئادەم كەمسىتىش،
ھەققانىيەتسىزلىك، ئەخلاقسىزلىق،
ئادالەتسىزلىك دېگەندەك
نەرسىلەرنى ئانچە ئۇچراتمايمىز.
جۇڭگودىكىگە ئوخشاش بىر
ئادەمنىڭ يەنە بىر ئادەمگە

ھاجتى چۆشـدىغان ئـش
ئاساسەن مەۋجۇت ئەمەس. پۇللا
بولسا، ھەممە ئىشنى قانۇنلۇق
ياكى نورمال مۇناسىۋەت بىلەن
ھەل قىلغىلى بولىدۇ. مەن مۇشۇ
سوئالغا بىرەر سەلبىي مىسال
تېپىش ئۈچۈن خېلى تىرىشىپ
باققان بولساممۇ، ئۆز
سەرگۈزەشتىلىرىمنىڭ ئىچىدىن
بىرەر ياخشى مىسال تاپالمىدىم.
پەقەت كالىفورنىيە شتاتلىق

ھۆكۈمىتىدە بۇنىڭدىن بىر قانچە يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن مۇنداق بىر ئىش ئېسىمگە كەلدى. دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ سانلىق ئامبار باشقۇرۇش يۇمشاق دېتالىنى چىقىرىدىغان «Oracle» دېگەن شىركەت بىزنىڭ بۇرۇنقى ئۆيىمىزدىن 10 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر شەھەردە بولۇپ، كالىفورنىيە شتاتلىق ھۆكۈمەتكە بىر قېتىم ئۈلاردىن تەخمىنەن 30

مليون دوللار قىممىتىدىكى يۇمشاق دېتالنى سېتىۋاپتۇ. بۇ ئىشقا مەسئۇل بولغان كىشى «Oracle» دېگەن شىركەتتىكى سودا-سېتىقتا مەسئۇل كىشى بىلەن يېقىن بولۇپ، سودا پۈتكەندىن كېيىن ئۇراچلە ھېلىقى ئەمەلدارغا بىرەر يۈزمىڭ دوللار ئەتراپىدا «مۇكاپات پۇلى» بېرىپتۇ. كېيىن بۇ ئىش پاش بولۇپ قالدى. ھۆكۈمەت تەكشۈرۈپ

قارىسا، ئالغان يۇمشاق دېتالنىڭ سانى ئۇنى ئىشلىتەلەيدىغان خىزمەتچى خادىملارنىڭ ساندىنمۇ كۆپ ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن، شتاتلىق ھۆكۈمەت ھېلىقى سودا ئۆستىدىن «قانۇنسىز ئىش» (ئىنگلىزچىدا «illegal practice») دەپ ئاتايدۇ دېگەن خۇلاسىنى چىقىرىپ، ئۇ يۇمشاق دېتاللارنىڭ بىر قىسمىنى ئۇراچلەغا قايتۇرۇپ، ھېلىقى

ئەمەلدار ئىرىشكەن مۇكاپات پۇلنى تارتۇۋىلىپ، ئۇ ئەمەلدارنى ئىشتىن بوشىتىۋەتتى. بۇ يەردىمۇ بىر ئاددىي ھېساب بار. ھېلىقى ئەمەلدارنىڭ يىللىق مائاشى چوقۇم بىر يۈز مىڭ دوللاردىن جىق يۇقىرى. مانا ئەمدى ئۇ خىزمىتىدىن قۇرۇق قېلىش بىلەن بۇنداق ماائاشتىنمۇ قۇرۇق قالدى، دېگەن سۆز. ئۇ كىشىنىڭ باشقا بىر خىزمەت تېپىشى پۈتۈنلەي

مۇمكىن. لېكىن، ئەگەر ئامېرىكىدا
بىرى پارە يېمەكچى بولسا، ئۇ
پارىنى خېلى كۆپ يېمىسە، ئۇ
كىشىنىڭ تۇرمۇشىغا ئانچە تەسىر
كۆرسەتمەسلىكى، ھەتتا ئۇنىڭ
نەتىجىسىدە چوڭ زىيانلارنى
تارتىپ قېلىشى مۇمكىن.
مۇشۇنداق بىر رېئاللىق ئامېرىكىدا
كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى
مۇناسىۋەتنىڭ بىر خىل نورمال
خىزمەت مۇناسىۋىتى بولۇشىدىكى

ئاساسلىق سەۋەبلەرنىڭ بىرى بولۇشى مۇمكىن.

ئاخىردا، گەرچە يۇقىرىقى سوئال بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتى بولمىسىمۇ، مەن ئامېرىكىنىڭ ياش ئۆسمۈرلەرنى تەربىيىلەشتىكى يەنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. ئالدىنقى پەيشەنبە (2005-يىلى 28-ئاپرېل) كۈنى كالىفورنىيەدە «بالىسنى ئاتا-ئانىسىنىڭ ئىدارىسىگە ئاپىرىش كۈنى»

بولدى. ياش-ئۆسمۈرلەر داۋاملىق
ئاتا-ئانىسىدىن ئۆزىنىڭ
خىزمىتىگە ئائىت نەرسىلەرنى
ئاڭلاپ تۇرىدۇ. ھەمدە ئۆزىنىڭ
چوڭ بولغاندا قىلىدىغان
خىزمىتىنىڭ قانداق
بولىدىغانلىقىنى بىلگۈسى كېلىدۇ.
شۇڭلاشقا ئامېرىكا ھۆكۈمىتى
يۇقىرىقى كۈننى بالىلارنىڭ دادىسى
ياكى ئاپىسىنىڭ ئىدارىسىگە
بېرىپ، بىر كۈن ئۇلار قىلىدىغان

خىزمەتتىنىڭ پۈتتۈن جەريانىنى كۆرۈپ باقىدىغان كۆن قىلىپ بېكىتكەن ئىكەن. مەكتەپلەرمۇ ئۆ كۈنى مۇشۇ ئىش مۇناسىۋىتى بىلەن مەكتەپكە كەلمەيدىغانلارغا يول قويىدۇ. مەن ئوغلۇمنى ئۆزۈمنىڭ ئىدارىسىگە ئاپاردىم. ئادەتتىكىگە ئوخشاشلا بىز ئەتىگەن سائەت 5:45 دە ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، سائەت 6:15 دە ئۆيدىن يولغا چىقىپ، سائەت

6:30دە ئىدارىنىڭ مىنبۇسى
بىلەن يىغىلىش ئورنىدىن يولغا
چىقىپ ئىشقا باردۇق. ئۇ كۆنى
بىزنىڭ ئىدارىگە 400-500 گە
يېقىن بالا بېرىپتۇ. ھەممە يەردە
باللىسنى يېتىلەپ كېتىپ
بارغانلارنى ئۇچراتتۇق. چۈشتىن
بۇرۇن باللارنى 4 چوڭ گۇرۇپپىغا
بۆلۈپ، نۆۋەت بويىچە بىر چوڭ
زالنىڭ ئىچىدە بۇ ئىدارىدە ئاتا-
ئانىلار نېمە خىزمەتلەرنى

قىلدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا قانداق باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈردى. ئولتۇرغان ئاتا-ئانىلاردىن 4-5 نى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن سەھنىگە چاقىرىپ چىقىپ، ئۇلارنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغىنىنى سوراپ، ئاندىن ئۇلاردىن ھەرىكەت بىلەن ئۆز خىزمىتىنىنى قانداق ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆرسەتكۈزدى. بىر قىسىم بالىلارنىمۇ سەھنىگە

ئېلىپ چىقىپ، ئۇلارنىمۇ ئاتا-
ئانىلارغا ياردەملەشتۈرۈپ، بەزى
ھەرىكەتلەرنى قىلدۇردى. يىغىن
باشقۇرغۇچى ئىنتايىن قىزىقچى
ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ سۆزى ۋە
قىلىقىنىڭ قىزىقلىقىدىن بۇ
پاالىيەتنىڭ بېشىدىن تارتىپ
ئاخىرغىچە ھەممە ئادەملەر
قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ تۇردى. بۇ
پاالىيەتتىن كېيىن، باللارنى
ئالدىن تەييارلاپ قويغان 3-4

تەجرىبخانىغا ئاپاردۇق. ئۇ يەردە روبوت (ماشىنا ئادەم) قاتارلىق نەرسىلەرنىڭ قانداق ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. ئىدارىدىن ھەر بىر بالىغا بىر خالتا سوۋغاتمۇ تەييارلاپ قويۇپتۇ. بىزدىن باللاردىن بىر قەدەممۇ ئايرىلماسلىق تەلەپ قىلىنغان بولۇپ، بىز پۈتۈن بىر كۈن بالىمىز بىلەن بىرگە يۈردۇق. چۈشتىن كېيىن بىزنىڭ

گۇرۇپپىنىڭ بىر تېخنىكىلىق يىغىنى بار بولۇپ، مەن ئۇنىڭغا قاتناشمىسام بولمايتتى. ئۇ بىر نامايەندىلىك يىغىن بولۇپ، ئادەتتە سىرتتىن كېلەرنى ھەرگىزمۇ كىرگۈزمەيتتى. مەن باشلىقىمدىن ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلىنى كىرسەم بولىدىغان-بولمايدىغانلىقىنى سورىسام، ئۇ كىشى: «ئۇسۇلىنى كىرگۈزۈڭلار» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆگىنىشنىمۇ بۇ يىغىنغا باشتىن-

ئاخىر قاتناشتى. ئۆزى چۆشەنگەن
بەزى گەپلەرنى مەندىن پىچىرلاپ
سوراپ ئولتۇردى. بىزنىڭ باش
ئىدارىمىز بولغان كالىفورنىيە
تېخنىكىلىق ئىنستىتۇتى بىزنىڭ
ئىدارىدىن 10 كىلومېتىر
يىراقلىقتا بولۇپ، دىلشات بىلەن
ئىككىمىز ئۇ ئىدارىگىمۇ بېرىپ، بىر
سائەت ئۇ مەكتەپنى ئايلىنىپ
كەلدۇق. بۇ بىر كۈن ئىچىدە
خىزمىتىمنىڭ ئاساسەن ھېچ

ئۆنۇمى بولمىدى. مۇشۇنداق بولسىمۇ، ئامېرىكا ھۆكۈمىتى باللارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ- يېتىلىشى ئۈچۈن، مۇشۇنداق ئىقتىسادىي زىيانغىمۇ چىداپ، يىلدا بىر كۈننى باللار ئۈچۈن ئاجراتقان. بۇ پاالىيەتنىڭ يەنە بىر پايدىسى باللار ئاتا-ئانىلارنىڭ ھەر ئايدا ئۆيگە ئەكىرىدىغان پۇلنى قانداق ئىشلەپ تاپىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن

كۆرۈشتۇر. شۇ ئارقىلىق باللار كىچىككىدىن تارتىپ پۇلنى قەدىرلەشنى ئۆگىنىدۇ. بىزنىڭ ئائىلىدە مەن باللارنىڭ بىر نەرسىنىڭ باھاسىنى «ئاران XXX پۇل ئىكەن» دېيىشىنى پۈتۈنلەي مەنئى قىلغان بولۇپ، ئۇلار قىممىتى بىر دوللاردىن يۇقىرى نەرسىلەرگە بۇ سۆزنى ھەرگىز ئىشلەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ پۇلنى قەدىرلەش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈش

ئۆچۈن مۇشۇنداق قائىدىنى چىقارغانىدىم.
بىر قېتىم بىز باللىرىمىزنى ئۆيىمىزدىن 40 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بىر ھاۋا ئارمىيە بازىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن ھەربىي ئايروپىلان ئۇچۇرۇش ئويۇنىغا ئاپارغان ئىدۇق. بۇمۇ ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ ئۆز پۇقرالىرىغا يىلدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغان پائالىيەت بولۇپ، ئۇنىڭغا ھېچ

كىمدىن پۇل ئېلىنمايدۇ.
ئامېرىكىلىقلارنىڭ نۇرغۇنلىرى ھەر
يىلى بۇ پائالىيەتكە باللىرىنى
ئاپىرىدۇ. بىز بارغان بازىغمۇ ئۇ
كۈنى 5 مىڭ ئەتراپىدىكى ئادەم
بارغان بولۇپ، كىچىك باللارمۇ
ئىنتايىن كۆپ ئىكەن. ھەربىي
ئايروپىلان ئۇچۇرۇش ئويۇنىدىن
كېيىن، بىز قاتارى تىزىپ قويۇلغان
ھەر خىل ئايروپىلانلارنى كۆردۇق.
بىر تىك ئۇچار ئايروپىلان بىلەن

بىر چوڭ تىپلىق ھەربىي
توشۇغۇچى ئايروپىلانغا
تاماشىچىلارنى كىرگىلى
قويىدىكەن. بىزمۇ ئۇلارنىڭ
ئىچىگە كىرىپ، كۆرۈپ چىقتۇق.
ئامېرىكىنىڭ ئەڭ يېڭى تىپتىكى
چاشقان-شەپەرەڭ شەكىلدىكى،
رادار كۆرەلمەيدىغان
ئايروپىلانلىرىدىن تارتىپ بار
ئىكەن. ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىش
مەنئى قىلىنغان بولۇپ، بىز 3-4

مېتىر يېقىنلىقتا كېلىپ كۆردۇق. ئامېرىكىدا ئىشلەپ چىقىرىلغان ئايروپىلانلارنىڭ ھەممىسىدىن بىرەرسى بارىدەك ھېس قىلدۇق. بىز شىمالىي كالىفورنىيەدە تۇرۇۋاتقان ۋاقتىمىزدا، بىر قېتىم ئامېرىكىنىڭ بىر چوڭ تېپلىق ھەربىي ئايروپىلان توشۇغۇچى پاراخوتى سان فرانچىسچو دېڭىز بوغۇزىدا توختىدى. ئۇ پاراخوت سان فرانچىسچودا تۇرغان كۈنلەردە

ئۇمۇ پۇقرالارنىڭ كۆرۈشگە ئېچىپ بېرىلدى. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ئۆز پۇقراسى ۋە ئامېرىكىلىق ياش-ئۆسمۈرلەر ئۇچۇن بۇنداق ئىشلارنى ناھايىتى كۆپ قىلىپ بېرىدۇ. ئامېرىكىلىقلارمۇ باللىرىنى مۇشۇنداق پااليىتلەرگە ئېرىنماي ئاپىرىپ تۇرىدۇ. ياش-ئۆسمۈرلەر مۇشۇنداق ئىشلارغا قاتنىشىش ئارقىلىق كۆزى ئېچىلىپ، چوڭ بولغۇچە دۇنيادىكى نۇرغۇن

يۇقىرى تېخنىكىلىق نەرسىلەرنى بىلىدىغان بولۇپ كېتىدۇ.

مەن ئالدىنقى بۆلۈملەردىمۇ تىلغا ئالغاندەك، باللارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ-تېتىلىشى مۇنداق 3 تەرەپكە باغلىق: 1) ئاتا-ئانا؛ 2) مەكتەپ؛ 3) جەمئىيەت. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ھەممە مەكتەپلەرگە ئوخشاش مىقداردىكى مەبلەغ ئاجرىتىپ، ھەممە مەكتەپكە ئوخشاش قارايدىغان بولسىمۇ،

ئوخشمىغان مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان ئاتا-ئانىلار بىلەن ئوخشىمىغان مىللەتنىڭ جەمئىيىتى ئوخشاش بولمىغاچقا، بالىلارنىڭ تەربىيىلىنىشىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. مەسىلەن، مەيلى كالىفورنىيە ئۇنىۋېرسىتېتىدا بولسۇن ياكى كالىفورنىيە شتات ئۇنىۋېرسىتېتىدا بولسۇن، مەن مېكسىكىلىق ۋە قارا تەنلىك ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى ئىنتايىن

ئاز كـۆردۇم. ئاسـپرانتلارنىڭ
ئىچىدە بولسا تېخمۇ شۇنداق.
ئامېرىكا ھۆكۈمىتى 2000-يىلى
ئېلان قىلغان بىر دوكلاتتا
ئاساسـلانغاندا، گەرچە
ئامېرىكىدىكى قارا تەنلىكلەرنىڭ
سـانى نوپۇسـنىڭ ئاران 12
پىرسەنتىنى ئىگىلىسىمۇ، ئامېرىكا
تۈرمىلىرىدىكى جىنايەتچىلەرنىڭ
44 پىرسـەنتى قـارا تەنلىكـلەر
ئىكەن. مانا بۇ ئاتا-ئانا ۋە

جەمئىيەتنىڭ بالا تەربىيىلەشتىكى رولىنىڭ بوشلۇقىنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئۇيغۇرلارچۇ؟ يۇرتىمىزدا ئاق چېكىش، AIDS كېسىلىگە گىرىپتار بولۇش، ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار تۆپەيلىدىن تۈرمىگە كىرىش، بۇ جەھەتتە ئۇيغۇرلارنىڭ نىسبىتى قانداق؟ مېنىڭ ئاڭلىشىمچە ئۇيغۇرلارنىڭ نىسبىتى ئىنتايىن يۇقىرى ئىكەن. ئامېرىكىلىقلار ئۆز پەرزەنتلىرىنى

سىرتقى مېھمانلاردىن، ھەتتا ئۆزىنىڭ يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىدىن مۇتلەق ئۆستۈن كۆرىدۇ. ئۆز باللىرىنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ئېشىنسا ئاندىن باشقىلارغا ياردەم قىلىدۇ. ئۇيغۇرلارچۇ؟ بىر ئادەمگە 5 كىشىلىك تاماق بۇيرۇتۇپ، تاماقنى ۋەھشىيلەرچە ئىسراپ قىلىپ كەيپى-ساپالىق تۇرمۇش

كۆچۈرۈۋاتقان ئاشۇ كىشىلەرنىمىز ئۆز باللىرىدىن قانچىلىك خەۋەر ئېلىۋاتىدۇ؟ ئۇيغۇر جەمئىيىتى ئۇيغۇر باللىرى ئۈستىدىن ئازراق نازارەت قىلىش رولىنى ئۆتەمدۇ؟ ئەگەر ئۇيغۇرلار ئۆز-ئۆزىگە كۆيۈنمەيدىكەن، باشقىلار تېخىمۇ كۆيۈنمەيدۇ. ئەگەر ئۇيغۇرلار ئۆز-ئۆزىدىن خەۋەر ئالمايدىكەن، باشقىلارنىڭ تېخىمۇ كارى يوق. شۇڭا ئويلىنىش كېرەك.

مەن بۇ بۆلۈمنى 2 ھەپتىدىن ئىلگىرى يېزىشقا باشلىغان. مەن بىر پارچە خەت بىلەن ئاخىرلاشتۇراي: «مەن بىر يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى. بۇ يەردە كىتاب پۈللۈق. ھەر دائىم كىتاب پۇلى يىغىدىغان ۋاقتىمدا بىر قېتىم كۆز يېشى قىلىمەن. نۇرغۇن باللار كىتاب پۇلى ئۈچۈن 2–3 دانە تۇخۇم ياكى توشقان، توخۇ كۆتۈرۈپ كېلىپ، كىتاب

بىرشمنى قاپقارا كۆزلرى بىلەن تەلمۈرۈپ تۇرۇپ سورايدۇ. نۇرگۇن قېتىم مااشمنى باللار ئۇچۇن تۆلەپ، ئۆزۈمگە پۇل ئاشمىدى. باللارنىڭ ئاتا-ئانىسى باللىسىنى مەكتەپكە ئەۋەتمەيدۇ. بۇ چاغدا بىز ئۆيگە بېرىپ، چاقرىپ كېلىمىز. بەزى ئاتا-ئانىلار بىزنى تىللاپ يولغا سالىدۇ. ئۇلارنىڭ دېيىشچە يەيدىغانغا نەرسە يوق، مەكتەپكە نەدە پۇل؟ ئۇنىڭدىن

ئۆيدە ئىش قىلسۇن، دەپ قوپال
گەپ قىلدۇ. يەنە بېزىلەر بىر يىلدا
بىر قېتىم تويغۇدەك گۆش
يېيەلمىگەنلىكىنى، باللارنى
ئوقۇتۇشنى تولىمۇ
خالايدىغانلىقىنى، ئەمما ئامال
يوق ئىكەنلىكىنى دەپ، كۆز يېشى
قىلىشىپ كېتىدۇ. نۇرغۇن باللار
ئوقۇشسىز قېلىۋاتىدۇ. ئالىي
مەكتەپكە ئۆتكەن تەقدىردىمۇ،
ئوقۇش پۇلى تاپشۇرالماي، تارام-

تارام يىغلاپ كەلگەن ئوغۇل-
قىزلارنى كۆرۈپ، چىدىيالماي
قالىمان. بىزنىڭمۇ تۇرمۇشىمىز
ئارانلا كېتىپ بارغاچقا، جىق
ئامال قىلالمايمىز».

18- سوئال: ئامېرىكىدا يېڭى شىركەت قۇرۇش ئىشلىرى قانداق بولىدۇ؟ ئۆزىڭىزنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىگە بىرلەشتۈرۈپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: كالىفورنىيەنىڭ San

Francisco شەھىرى قۇرۇقلۇقتىن دېڭىز ئېچىگە سوزۇلغان، خۇددى بىر كىچىك ئارالدەك يەرگە جايلاشقان بولۇپ، ئەگەر ئۇ شەھەرنىڭ ئۇستىدىن ئايروپىلان بىلەن ئۆتسىڭىز، بىر توپ ئىنتايىن ھەيۋەتلىك ۋە چىرايلىق ئېگىز بىنالارنى كۆرىسىز. بۇ بىنالاردا ئىشلەيدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ئىنگلىزچە «Venture Capitalist» دەپ ئاتىلىدىغان، قىسقارتىپ

«VC» دەپ يازىدىغان كەسپتىكلەر ئەڭ كۆپ. ئۇنىڭدىن قالسا ئادۋوكاتلار كۆپ. بۇ يەردىكى «Venture» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى ئۇيغۇرچىدە «دەتتىكام دەپ ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، تەلەي سىناپ بېقىش» دەپ چۈشەنسەك ئانچە خاتالاشمايمىز. يەنى، بۇ كاپىتالىستلار يېڭىدىن قۇرۇلىدىغان شىركەتلەرگە مەبلەغ

سالىدۇ. ئەگەر ئۇ شىركەت ياخشى مېڭىپ قالسا، ئۇلار مەبلەغ سالغان پۇلىدىن 10 ھەسسە ھەتتا 100 ھەسسىلەپ پايدا كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇ شىركەت مەغلۇپ بولۇپ كەتسە، ئۇلارنىڭ سالغان مەبلىغى يوق بولۇپ كېتىدۇ. San Francisco دىن باشقا، سىلىكون جىلغىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان Palo Alto دېگەن شەھەردىمۇ كىشىلەر

«VCلار كوچـــــــسى» دەپ ئاتايدىغان بىر كوچا بار بولۇپ، بـۇ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپگە نۇرغـــۇن VC شـــركەتلىرى جايلاشقان.
ئەگەر بـر ئادەمدە بـرەر يېڭى تېخنىكا ياكى يېڭى ئىدىيە بولسا، ئۇ ئادەم كەم دېگەنـدە يەنە بىر ئىككى ئادەمنى يېنىغا يىغىپ، بىر شـركەت قـۇرۇش توغرىـسىدا ئىگىلىك پىلانى تۈزىدۇ. بۇلار ئاشۇ

شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بىر شىركەتنى 2 ئادەم باشلىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى ئادەتتە «رەئىس»، «باش ئىجرالىغۇچى ئەمەلدار» (ئىنگلىزچە « Chief Executive Officer» دېيىلىپ، قىسقارتىلىپ «CEO» دەپ ئاتىلىدۇ)، ياكى «Reis ۋە CEO» دېگەن ۋەزىپىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ كىشى شىركەتنىڭ

ئومۇمىي ئىگىلىك ئىشلىرىغا، بولۇپمۇ دەسلەپكى مەزگىللەردە شىركەتكە مەبلەغ ئېلىش ئىشلىرىغا مەسئۇل بولىدۇ. يەنە بىر ئادەم «باش تېخنىكا ئەمەلدارى» (ئىنگلىزچە « Chief Technology Officer» دېيىلىپ، قىسقارتىلىپ «CTO» دەپ ئاتىلىدۇ) دېگەن ۋەزىپىنى ئۆتەيدۇ. بۇ كىشى شىركەت چىقارماقچى بولغان يۇقىرى تېخنىكىلىق مەھسۇلاتنى

لايىھەلەش، ئۇ مەشۇلاتنى
چقرىشقا زۆرۈر بولغان ئادەم،
ئەسۋاب-ئاپپارات ۋە ۋاقىت
جەدۋىلىنى پىلانلاش، ئۆزى
چقارماقچى بولغان، شۇ ۋاقىتتا
باشقا شىركەتلەر تەرەپىدىن
ياسىلىپ سىنتلىۋاتقان
مەھسۇلاتلارنىڭ ئىشلەتكەن
تېخنىكىسىنى تەپسىلي تەكشۈرۈپ
تەتقىق قىلىش ئىشلىرىغا مەسئۇل
بولىدۇ. يىڭى مەھسۇلاتنى تەتقىق

ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپ
چىقىرىش ۋەزىپىسى ئاساسەن
مۇشۇ كىشىگە يۈكلەنگەن
بولغاچقا، بۇ كىشى شىركەتنىڭ
مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇش-
بولماسلىقىدا ئىنتايىن مۇھىم رول
ئوينايدۇ. كۆپىنچە ئەھۋالدا 3-
بىر كىشىمۇ شىركەتنىڭ قۇرۇلۇشىغا
قاتنىشىدىغان بولۇپ، ئۇ كىشى
شىركەتنىڭ سودا-سېتىقىغا
مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسلىك

ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدۇ.
شىركەتنىڭ ئەڭ دەسلەپكى
باسقۇچىدىلا مۇشۇنداق بىر
كىشىنىڭ بولۇشى ئىنتايىن مۇھىم
بولۇپ، بۇ كىشى مەملىكەت ئىچى
ۋە خەلقئارالىق بازارنىڭ ئەھۋالى
توغرىسىدا ئىنتايىن مۇكەممەل
تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقات ئېلىپ
بېرىپ، بۇ شىركەت چىقارماقچى
بولغان يېڭى مەھسۇلاتنىڭ
قانچىلىك بازىرى بارلىقى

توغرىسىدا تەپسىلىي ئۇچۇرغا ئىگە بولىدۇ. شۇنداقلا دەسلەپكى مەزگىلىدىلا بۇ شىركەت چىقارماقچى بولغان مەھسۇلاتقا خېرىدار توپلاشنى باشلايدۇ. بۇمۇ شىركەت ئۈچۈن مەبلەغ ئېلىشتا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.
شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرى VC كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا مەبلەغ تەلەپ قىلىپ بېرىشتىن بۇرۇن، چوقۇم بىر تەپسىلىي «ئىگىلىك

پىلانى» تـوْزۇپ چىقىشى كېرەك. بـۇ پـىلان كەم دېگەنـدە تۆۋەنـدىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1) بۇ شىركەت ئىگە بولغان يېڭى ئىدىيە ۋە يېڭى تېخنىكا ھەمدە بۇ شـىركەتنىڭ تېخنىكـىسىنى باشـقىلارنىڭ كۆچۈرۈۋېلـىشىنىڭ ئالـدىنى ئالـدىغان مـۇھىم تـوسـالغۇلار. ئەگەر مۇشـۇ شىركەتنىڭ قۇرغۇچىلىرىغا تەۋە بىر

قانچە پاتېنت بولسا تېخمۇ ياخشى. بۇ يېڭى ئەدىيە ۋە تېخنىكىنىڭ باشقا تېخنىكىغا سىلىشتۇرغاندىكى ئالاھىدىلىكلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنىشى كېرەك.

2) مەھسۇلات چېقىرىش ۋاقىت جەدۋىلى. مەسىلەن، شىركەتكە مەبلەغ بېرىلىپ بىر يىلدىن كېيىن مەھسۇلاتنىڭ 1-نۇسخىسىنى، بىر يېرىم يىلدىن كېيىن 2-نۇسخىسىنى، ئىككى يىلدىن كېيىن

رەسمي نۇسخىسىنى ئىشلەپ چىقىرىپ، مەھسۇلاتنى بازارغا سېلىش. تۆت يىلدىن كېيىن كىرىم-چىقىم تەڭلىشىش. ئالتە يىلدىن كېيىن پايدا كۆرۈش قاتارلىقلار.

3) مەھسۇلاتنى ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ ئوخشىمىغان باسقۇچلىرىدا ئىشلىتىلىدىغان ئادەملەرنىڭ كەسپىي تۈرلىرى ۋە سانى.

4) مەھسۇلاتنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئوخشىمىغان باسقۇچلىرىدا سېتىپ ئېلىنىدىغان ئاپپارات-ئۈسكۈنىلەر (ئىنگلىزچە «capital equipment» دەپ ئاتىلىدۇ) نىڭ تۈرلىرى، سانى ۋە باھاسى.

5) مەھسۇلاتنى تەتقىق ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن، ھەمدە پايدا كۆرۈشكىچە بولغان ۋاقىت

جەرياندا چىقىم بولىدىغان پۇلنىڭ تەپسىلىي سانى، پىلانى ۋە جەمئىي مەبلەغ پۇلنىڭ سانى.

سىز ئىشلەپ چىقىرىدىغان نەرسىگە باشقا شىركەتنىڭ زاپچاسلىرى ئىشلىتىلىدىغان بولسا، سىز ئۇلار بىلەن بىر-بىرلەپ كۆرۈشۈپ، سىزگە كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ بار-يوقلۇقى، ئۇنىڭ باھاسى قاتارلىقلارنىمۇ تەپسىلىي تەكشۈرۈپ چىقىسىز.

مۇشۇنداق بىر ئىگىلىك پىلانىنى
يېرىم يىلدەك ۋاقىت سەرپ قىلىپ
پۇختىلىغاندىن كېيىن، شىركەتنىڭ
قۇرغۇچىلىرى ئۆزلىرى بىلىدىغان
ياكى بىر ئاز ئىشەنچ باغلىغان،
كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ،
ئۇلارغا ئۆز ئىگىلىك پىلانىدىن
دوكلات بېرىپ، ئۇلاردىن مەبلەغ
تەلەپ قىلىدۇ. بۇ كاپىتالىستلار
كەم دېگەندە بىرەر كەسپىي
ساھەدە باكالاۋر ئۇنۋانى، كۆپىنچە

ھالاردا ماگىستېرلىق ھەتتا دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغانلار ھەمدە ئۆزىنىڭ كەسپى ساھەسىدە 10 يىلدىن ئارتۇق ئىشلەپ باققانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئاساسلىق قىلىدىغان ئىشى مەملىكەتلىك ۋە خەلقئارالىق تېخنىكا بازىرىنى تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەت بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار بازار ئەھۋالىدىنمۇ ھەمدە تېخنىكا ئەھۋالىدىنمۇ

تولۇق خەۋەردار بولۇپ، ئالدىغا پۇل سوراپ كەلگەنلەرنى تەرەپ-تەرەپلەردىن سىقىپ تەرلىتىۋەتتى. ئۇلار ئالدىغا كەلگەنلەرنىڭ دوكلاتىنى قايتا-قايتا ئاڭلاپ، ئۆزلىرى بۇ «ئىگىلىك پىلانى» دىكى ھەممە مەزمۇنلارنى تەپسىلي تەكشۈرۈپ، ئۇنىڭدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەرسىلەرنىڭ راستلىقىغا ھەمدە بۇ شىركەتنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك

بولىدىغانلىقىدا ئۈمىد بارلىقىغا تولۇق ئىشەنگەندىن كېيىن، ئاندىن بۇ شىركەتكە ئىنتايىن قاتتىق شەرت ئاستىدا مەبلەغ سالىدۇ. بۇ شەرت مۇنداق بولۇشى مۇمكىن: شىركەتنىڭ 50 پىرسەنتىنى ئۆزلىرىگە بېرىش. بۇ، ئەگەر ئۇلار بۇ شىركەتكە 5 مىليون دوللار مەبلەغ سالغان بولۇپ، 5 يىلدىن كېيىن بۇ شىركەتنىڭ پاي چېكى بازارغا

سىلىنىپ، ئۇنىڭ بازار قىممىتى 100 مىليون دوللارغا يارىسا، ئۇنىڭ 50 مىليون دوللار قىسمى مۇشۇ كاپىتالىستلارنىڭ بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. ئەگەر 5 يىلدىن كېيىن بۇ شىركەت ئەسلىدە پىلانلىغان مەھسۇلاتنى چىقىرالماي قالسا، ئۇ ھالدا بۇ شىركەت تاقىلىپ، ھېلىقى كاپىتالىستلار مەبلەغ سالغان 5 مىليون دوللار پۇلدىن پۇتۇنلەي

قۇرۇق قالىدۇ. شىركەتنى قۇرغۇچىلار ھەرگىز قانۇن جەھەتتىن جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ. ئاڭلىشىمچە، ئادەتتە كاپىتالىستلار مەبلەغ سالغان 10 شىركەتنىڭ ئۈچىدە 3ى مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، قالغان يەتتىسى مەغلۇپ بولىدىكەن. شۇنداقتىمۇ ياخشى ماڭغان 30 پىرسەنت شىركەتتىنلا ئۆزلىرىنىڭ مەبلەغ سالغان ھەممە پۇلىنىڭ 10

ھەسسسدىن كـۆپرەكگە تەڭ كېلىدىغان پايدا كۆرىدىكەن. شۇڭا بۇ كەسپكە كىرىپ قالغانلار ھەرگىز باشقا كەسپنى قىلغۇسى كەلمەيدىكەن.
كاپىتالىستلار ئۆزلىرى تېخنىكا ۋە سودا بازارلىرىنى ئىزچىل تۇردە تەكشۈرۈپ، تەتقىق قىلغاندىن باشقا، ئامېرىكىدا يەنە نۇرغۇن مەخسۇس كەسپلەر بويىچە ئوخشىمىغان مەھسۇلاتلارنى

تەھلىل قىلىپ، شۇ ئاساستا يېزىپ چىققان ئىلمىي دوكلاتنى باشقا شەخسلەر ۋە شىركەتلەرگە سېتىپ بېرىدىغان شىركەتلەر بار. ئۇلار تېخنىكا ساھەسىدىكى يېڭى يۈزلىنىشلەرنى ئانالىز قىلىپ، كەلگۈسىدىكى بازار ھەققىدە ئىلمىي مۆلچەرنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۇلارنىڭ بىر دوكلاتىنى ئادەتتە 1500 دوللارغا سېتىۋالغىلى بولىدۇ.

ئامېرىكىدا خۇسۇسىي مەبلەغ سالىدىغان كاپىتالىستلاردىن باشقا، ئامېرىكا ھۆكۈمىتىمۇ كىچىك تىپلىق ئىگىلىكلەر ئۈچۈن ھەر يىلى بەلگىلىك پۇل ئاجرىتىپ مەبلەغ سالىدۇ. مېنىڭ پەرىزىمچە ھۆكۈمەتنىڭ مەبلەغ ئۈچۈن ئاجراتقان پۇلى پۈتۈن ئامېرىكا بويىچە ھەر يىلى مەبلەغ سېلىنىدىغان پۇلنىڭ تەخمىنەن 10 پىرسەنتىنى ئىگىلىشى

مۇمكىن. ھۆكۈمەت مەبلىغىنىڭ كۆپ قىسمى دۆلەت مۇداپىئەسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىدىغان شىركەتلەرگە بېرىلىدۇ.

مەن تېخى يەنە بىر مۇھىم مەسىلىنى چۈشەندۈرمىدىم VC دەپ ئاتالغان كاپىتالىستلارنىڭ ئەسلىدىكى پۇلى نەدىن كېلىدۇ؟ ئۇنى ھەرگىز ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىشلەپ تاپقان مائاشىدىن يىغقان

ئەمەس. ئامېرىكىدا مائاشنى يىغىپ ئۈنچىلىك پۇل توپلاش ئاساسەن مۇمكىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئەينى ۋاقىتتا كەم دېگەندە بىر شىركەت قۇرۇپ، ئۇنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ماڭدۇرۇپ، 5-10 يىلنىڭ ئىچىدە ئۆز شىركىتىنىڭ پايچېكىنى بازارغا سېلىپ، شۇ ئارقىلىق نەچچە مىليون دوللارلىق بولغانلاردۇر. مەن سىلىكون جىلغىسىدىكى

SDL دېگەن يېرىم ئۆتكۈزگۈچ لازېر نۇرى زاپچىسى ئىشلەپ چىقىرىدىغان بىر شىركەتتىكى سودا-سېتىقتا مەسئۇل بىر ئوتتۇرا دەرىجىلىك باشلىقنى تونۇيتتۇم. ئۇ شىركەتنىڭ پاي چېكىنى 2000-يىلىنىڭ ئاخىرلىرى 20 دوللاردىن بازارغا سالغانىدى، 2001-يىلىنىڭ ئاخىرى بىر پاي چېچكىنىڭ باھاسى 300 دوللارغا چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ

شـركەتكە بالـدۇر كرگەنلەرنـڭ
ھەممسى مليونىر بولۇپ كەتتى.
مەن كپين بر ئش بلەن ھېلقى
تونۇشـۇمنى ئـزدەپ بارسـام،
شـركەتتكلەر ماڭـا ئۇ كـشنڭ
بـۇ شـركەتتكى خزمتـدن
ئستپا بېرىپ، كاپىتالست بولۇپ
كەتكەنلكنى ئېيتتى. ئەگەر سز
بـر يېڭـى قۇرۇلغـان شـركەتكە
قـانچە بالـدۇر كرسـڭز، ئۇ
شـركەت سـزگە ئنگلـزچە

«Option» دەپ ئاتىلىدىغان پايچەكتىن شۇنچە كۆپ ۋە شۇنچە ئەرزان بېرىدۇ. ئۇنى سېتىپ ئېلىش-ئالماسلىق ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارلىقىدا. ئەگەر شىركەت ئوبدان مېڭىپ، ئۇنىڭ پاي چېكىنى بازارغا سالغاندىن كېيىن ئۇ پاي چەكنىڭ باھاسى شىركەت سىزگە سېتىپ بەرگەندىكى باھادىن يۇقىرى بولسا، سىز ئۆزىڭىزگە تەۋە پاي

چەكنى سېتىۋېلىپ، ئۇنى بازاردا ساتىسز. شۇنىڭ بىلەن پايدا كۆرىسز. ئەگەر شىركەت ياخشى ماڭمىسا، ئۇ پاي چەكنى ئالمايسىز.

سىلىكون جىلغىسىدا «Cisco» دېگەن بىر چوڭ شىركەت بار. پۈتۈن دۇنيادا خەۋەرلىشش تورلىرى ياساش ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان يۇقىرى تېخنىكىلىق ئەسۋاب-ئاپپاراتلارنىڭ يېرىمىدىن

تولسنى مۇشۇ شىركەت ئىشلەپ چىقارغان بولۇشى مۇمكىن. بۇ ئاپپاراتلار بىر تەرىپىنىڭ ئۆزۈنلۈكى يىرىم مېتىردىن ئاشمايدىغان قەلەي ساندۇقتا قاچىلانغان بولۇپ، ئۇنىڭ باھاسى ئىنتايىن يۇقىرى. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، «Cisco» ئىشلەپ چىقارغان بىر ساندۇق بىلەن ھەجمى شۇ ساندۇق بىلەن ئوخشاش بولغان ئالتۇننىڭ باھاسى

سىلىشتۇرغاندا، «Cisco»نىڭ ساندۇقى ئالتۇندىن جىق قىممەت توختايدىكەن. بۇ شىركەتنىڭ پاي چېكىنىڭ باھاسىمۇ 2001-يىلى ئىنتايىن ئۆسۈپ كېتىپ، شىركەتتە بىر ەر باشلىق دەرىجىسى بار كىشىلەرنىڭ ھەممىسى بىر يىلنىڭ ئىچىدىلا مىليونېر بولۇپ كەتتى. شۇ يىلى «Cisco» دىكى مىليونېر بولغانلارنىڭ سانى 800 كىشىدىن ئاشىدىكەن.

شۇنى ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەككى، ئامېرىكىدا شىركەتنىڭ پايچېكى بىلەن باي بولۇپ كېتىدىغانلارنىڭ بولغىنىدەك، شۇ پاي چەك بىلەن كەمبەغەل بولۇپ كېتىدىغان ئەھۋاللارمۇ بار. يەنى، ئىقتىساد ياخشى بولغاندا، شىركەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي قىممىتى ئۆسۈپ، ئادەملەر باي بولىدۇ. ئىقتىساد ياخشى بولمىغاندا، شىركەتنىڭ،

جۇملىدىن شىركەتلەر پاي-چېكىنىڭ قىممىتى چۇشۇپ كېتىپ، كىشىلەر نۇرغۇن بايلىقتىن ئايرىلىپ قالىدۇ. مەن مۇشۇ سۆھبەتنىڭ ئالدىنقى بىر بۆلۈمىدە ئېيتقاندەك، 2001-يىلىدىن 2003-يىلىغا قەدەر 2 يىل ئىچىدە، ئامېرىكا ئىقتىسادىنىڭ، جۇملىدىن كالىفورنىيەنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىشنى مەركەز قىلغان يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائىتىنىڭ

ناچارلىشپ كېتىشى سەۋەبىدىن، كالىفورنىيە شىتاتىدا 2.3 تىرىللىيون دوللار قىممەتتىكى ئىقتىساد يوقىلىپ كەتكەن. ماشا30 «WaveSplitter» مىڭ پاي چېكىنى بىر دوللاردىن بەرگەنىدى. ئارىلىقتا شىركەتنى بازارغا سالىدىغان گەپ-سۆزلەر كۆچىيىپ قالغاندا، مەن ئۇنىڭدىن 5 مىڭنى 5 مىڭ دوللار خەجلەپ سېتىۋالغانىدىم. دەل شۇنىڭدىن

كېيىن ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى پەسكە چۈشۈشكە قاراپ مېڭىپ، بىر چۈشكەنچە توختىمىدى. بىرنىڭ شىركەتنىڭ پاي چېكى دەپتەر ئۈستىدە بىر دوللاردىن 9 دوللارغا ئۆسكەن بولۇپ، ئىقتىسادنىڭ چۈشۈشى بىلەن ئۇنىڭ باھاسمۇ چۈشۈپ، ئاخىردا بىر پاي چېكىنىڭ قىممىتى 3 سەنت (يەنى 0.03 دوللار) بولۇپ قالدى.

مېنىڭ 5 مىڭ دوللار مەبلىغىم
150 دوللارغا چۈشۈپ قالدى. بۇ
150 دوللار پۇلمۇ ماڭا قايتىپ
كېلەمدۇ-يوق، ئۇنىمۇ بىلمەيمەن.
بىزنىڭ شىركەتتىكى يەنە بىر بالا
مۇشۇنداق ئىش بىلەن 10 نەچچە
يىل يىغقان 90 مىڭ دوللار
پۇلىدىن قۇرۇق قالدى. ئاشۇ
ۋاقىتتا مەن رادىيو خەۋەرلىرىدە
ئىقتىسادىي جەھەتتىن ۋەيران
بولۇپ، يىغلاپ كەتكەن

كىشىلەرنىڭ ئاۋازىنى خېلى ئاڭلىدىم. مەسىلەن، بىر كىشى شىركەتتىن بەرگەن پاي-چېكىنىڭ دەپتەردىكى قىممىتىنى ھېسابلاپ، پايدا تېخى ئۆز قولىغا تەگمىگەن بولسىمۇ، 3 مىليون دوللارلىق ئۆيىدىن بىرنى قەرزگە ئالغان پۇل بىلەن سېتىۋاپتۇ. كېيىن ئۇ پاي چېكىنىڭ قىممىتى يوق بولۇپ كېتىپتۇ. ئۆيىنىڭ باھاسىمۇ 2 مىليون دوللارغا چۈشۈپ قاپتۇ.

ئۆيىنى سېتىپ، قەرز تۆلەپ، بانكىغا يەنە بىر مىليون دوللار قەرز بولۇپ قاپتۇ. شىركىتى يوقاپ كېتىپ، خىزمەتسىز قېلىپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۆيىنى قۇرۇق قاپتۇ. ئەگەر سىز بانكىغا يىللىق ئۆسۈمى 6 پىرسەنتلىك بىر مىليون دوللار قەرزىڭىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆسۈمى ئۆچۈنلا ھەر ئايدا 5000 دوللار تۆلىشىڭىز كېرەك. يۇقىرىقىدەك ئەھۋالدا، كىشلەر نۇرغۇن شەرتلەر ئاستىدا

ئىنگلىزچىدە «bankruptcy» دەپ ئاتىلىدىغان ۋەيران بولغانلىقنى ئېلان قىلىپ، قەرز پۇلدىن قۇتۇلالايدۇ. ۋەيران بولغانلىقنى ئېلان قىلىشنىڭ خېلى كۆپ زىيىنى بار. مەسىلەن، سىز ئۇنىڭدىن كېيىنكى 10 يىل ئىچىدە بانكىدىن ھېچقانداق قەرز پۇل ئالالمايسىز.
1996-يىلى 6-ئايدا، مەن ساندىئا دۆلەت تەجرىبخانىسىدا

دوكتورئاشتىلىق قىلغۇاتقان ۋاقتىمدا، مېنىڭ ئاشۇ ئىداردىكى ئۇستازىمنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن، بىر يۇقىرى تېخنىكىلىق يېڭى شىركەت قۇرماقچى بولغان 3 كىشىنىڭ بىرى بولدۇم. بىزگە «CEO» بولغان كىشى ھىندىستاندىن 6 يېشىدا كەلگەن، سىلىكون جىلغىسىدا ئۇزۇن يىل ئىشلەپ، ئۆزى بۇرۇن 2 شىركەت قۇرۇپ باققان، يېشى 60 قا

يىقىنلىشىپ قالغان بىر كىشى ئىدى. سودا-سېتىقتا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىس بولسا ئەينى ۋاقىتتا سىلىكون جىلغىسىدىكى يىللىق سودىسى بىر قانچە مىليارت دوللارلىق بىر چوڭ شىركەتنىڭ سودا-سېتىقىغا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ، بىزنىڭ «CEO» بىلەن يېقىن دوست ئىدى. مەن بولسام «CTO» بولدۇم. شىركىتىمىزنىڭ ئىسمى

«Telelase» بولۆپ، بۆ يەردىكى «Tele» دێگەنىنىڭ مەنىسى خۇددى «تێلێگرام»، «تێلێفون» دێگەندىكىگە ئوخشاش «يىراق» دێگەن مەنانى ئۇقتۇراتتى. «Lase» بولسا (ئىنگلىزچە «Laser» يەنى لازېر نۇرى) نىڭ بىر قىسمى ئىدى. بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز، لازېر نۇرىنى ھاۋادا ماگدۇرۇپ، ئارىلىقى 1 كىلومېتردىن 4 كىلومېتىرغىچە

بولغان بىنالارنىڭ ئارىلىقىدا يۇقىرى سىغىملىق خەۋەرلىشىش تورى قۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان ئاپپارات ئىدى. بۇ ئاپپاراتنىڭ كۆرۈنۈشى بىر خىل تېلېسكوپقا ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدە تېلېسكوپتىن باشقا يەنە نۇر سىگنالنى ئېلېكتىر سىگنالغا ئايلاندۇرىدىغان يۇقىرى سۈرئەتلىك زاپچاسلار ھەمدە يۇقىرى سۈرئەتلىك ئېلېكتىر

سىگنالنى باشقا خەۋەرلىشىش تورلىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان زاپچاسلارمۇ بار ئىدى. San Francisco غا ئوخشاش چوڭ شەھەرلەر ۋە ئالىي مەكتەپلەردە بىنالار بەك زىچ بولغاچقا، ئەگەر يەرنى كولاپ نۇرلۇق تالا كۆمۈپ، خەۋەرلىشىش تورى ياسىماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ۋاقىت ۋە ئىقتىساد ئىنتايىن كۆپ كېتەتتى. بەزى جايلاردا بولسا ئۇنداق قىلىش

مۇمكىن، پۈتۈنلەي مۇمكىن بولمايمۇ قالىدۇ. ئەگەر بىزنىڭ ئاپپاراتتىن ئىككىنى بىر-بىرىگە قارىتىپ ئورناتساق، بىر-ئىككى ھەپتىنىڭ ئىچىدىلا ئىككى بىنانى بىر-بىرىگە ئۇلىغىلى بولاتتى. مەن مۇشۇنداق ئاپپاراتتىن 3 خىلنى لايىھىلىدىم. ئۈچىمىز بىرلىشىپ شىركىتىمىزگە ئىگىلىك پىلانى تۈزۈپ، نۇرغۇن «VC» لارنىڭ قىزىقىشىغا ئېرىشتۇق. لېكىن، بىزنىڭ

ئىگىلىك پىلانىمىز ئۇلارنى قانائەتلەندۈرەلمەي، بىز زادىلا پۇل ئالالمىدۇق. بۇ جەرياندا مەن ئۆز يېنىمدىن 5 مىڭ دوللاردەك پۇلنى مۇشۇ شىركەت ئۈچۈن خەجلىدىم. بىزنىڭ يېڭى قۇرغان شىركىتىمىزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ھېچ قانداق كاپالەتكە ئىگە بولمىغاچقا، مەن بۇ شىركەتكە ئۆزۈمنىڭ 2-نىشانى تەرىقىسىدە مۇئامىلە قىلىپ،

ئۆزۈمنىڭ رەسمىي خىزمىتىنى زادىلا توختاتمىدىم. پەقەت بىزنىڭ «CEO» لا بۇ شىركىتىمىز ئۈچۈن پۈتۈن كۈن ئىشلىدى. 1996-يىلى 9-ئايدا، مەن «CVI» دېگەن لازىر شىركىتىگە خىزمەتكە كىردىم. بىر تەرەپتىن «CVI» دىكى خىزمىتىمنى نورمال داۋاملاشتۇرۇپ، ھەر كۈنى ئاخشىمى، شەنبە-يەكشەنبە ۋە باشقا دەم ئېلىش كۈنلىرىنىڭ

ھەممىسى «Telelase» نىڭ ئىشىنى قىلدىم. بىز مەبلەغ ئېلىش جەھەتتە قاتمۇ-قات قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسەكمۇ، ھەرگىز بۇ شىركەتتىن ۋاز كەچمىدۇق. ئەمما، 1998-يىلى ئامېرىكىدىكى غايەت چوڭ شىركەتنىڭ بىرى بولغان «Lucent Technology» شىركىتى ۋاشىنگتون شىتاتىنىڭ Seattle شەھىرىدە قۇرۇلغان «Terrabeam» دېگەن بىر

شىركەتكە 500 مىليون دوللار مەبلەغ سالدى «Terrabeam» نىڭ چىقارماقچى بولغىنى بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز بىلەن ئوپ-ئوخشاش ئىدى. بۇ ئىشتىن كېيىن بىزنىڭ مەبلەغ ئالالىشىمىزدا ئاساسەن ئۈمىد قالمىدى. شۇنداق بولسىمۇ بىز باشقا يۇقىرى تېخنىكىلىق نەرسە چىقىرىش يولىدا ئىزدەندۇق. مۇشۇ جەرياندا «Telelase» نىڭ ئېھتىياجى بىلەن

مەن ئۆزلۈكمەدىن Windows پروگراممىسى ۋە SMNP قاتارلىق يۇمشاق دېتاللارنى ئۆگەندىم. 2001-يىلىغا كەلگەندە مەن ئىنتايىن ھارغىنلىق ھېس قىلىپ، بۇ شىركەتتىكى ۋەزىپەمدىن ئىستېپا بەردىم. «Telelase» بىر رەسمىي تىزىمغا ئالدۇرۇلغان شىركەت بولۇپ، ئۇ ھازىرمۇ مەۋجۇت. مەن يەنىلا ئۇنىڭ بىر ئاساسلىق پايچەك ئىگىسى.

هازىر ئۇنى بىزنىڭ ئەينى ۋاقىتتا «CEO» بولغان كىشى ئۆزى يالغۇز ماڭدۇرۇۋاتىدۇ. باشقا شىركەت-ئىدارىلەرگە مەسلىھەتچىلىك قىلىپ بېرىپ، ئىشخانىنىڭ ئىجارىسى بىلەن ئۆزىنىڭ مائاشىنى تېپىپ ياشاۋاتىدۇ. ھازىر بىز چىقارماقچى بولغان ھېلىقى ئاپپاراتنى چىقىرىدىغان شىركەتلەر ئامېرىكا، ياپونىيە، ئىسرائىلىيە، ئەنگلىيە

قاتارلىق نۇرغۇن دۆلەتلەردە قۇرۇلۇپ كەتتى. ھازىر يەر شارى بىلەن ئالەم بوشلۇقى ئوتتۇرىسىدىكى خەۋەرلىشىشتە ئىشلىتىدىغان «Deep Space Network, DSN» دەپ ئاتىلىدىغان (ئۇيغۇرچە مەنىسى «چوڭقۇر ئالەم بوشلۇقى تورى» دېگەنگە يېقىن كېلىدىغان) بىر مىكرو دولقۇنلۇق خەۋەرلىشىش تورى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدۇ.

ھازىر مارستىكى ئىككى
تەكشۈرگۈچى ماشىنا تارتقان
رەسىملەرنىمۇ ئاشۇ تور ئارقىلىق
يەر شارىغا ماڭدۇرۇپ تۇرۇۋاتىدۇ.
بۇ تورنىڭ ئانتېنناسى قازان
شەكلىدە بولۇپ، ئۇنىڭدىن
جەمئىي 3 ى بار. ئۇلار يەر
شارىنىڭ ئۈستىدىكى ئۆز-ئارا
120 گىرادۇس ياسىغان جايلارغا
ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ
بىرى ئامېرىكىنىڭ كالىفورنىيە

شتاتىدا، بىرى ئاۋىستىرالىيەدە، يەنە بىرى ئىسپانىيەدە. بۇ ئاتىپنىنىڭ دىئامېتىرى 34 مېتىر ۋە 70 مېتىر چوڭلۇقتا بولۇپ، ئىگىزلىگى بىر 10 قەۋەتلىك بىنا بىلەن باراۋەر كېلىدۇ. مىكرو دولقۇنلۇق خەۋەرلىشىشنىڭ سۈرئىتى تېز بولمىغاچقا، ھازىر ئامېرىكا ۋە غەرب ئەللىرى يەر شارى بىلەن ئالەم بوشلۇقى ئوتتۇرىسىدىكى خەۋەرلىشىش ۋە

ئالەم بوشلۇقىدىكى ئۆز ئارا خەۋەرلىشىشنى نۇر دولقۇنى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىش توغرىسىدا نۇرغۇن تەتقىقاتلارنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ.

تۆۋەندە يازىدىغان نەرسىنى چۈشىنىش ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، نۇرلۇق تالا (ئىنگلىزچە «optical-fiber») خەۋەرلىشىشگە ئائىت ئازراق ئۇقۇم بېرىپ ئۆتۈپ كېتەي. ھازىر كۆپ سانلىق نۇرلۇق تالا

خەۋەرلىشىشتە بىر كانالنىڭ تېزلىكى بىر سېكۇنتتىغا 10 گىگا بىت بولۇپ، ئۇنى قىسقارتىپ 10 GBPS (ئىنگلىزچە «10 giga bit per second») دەپ ئاتايدۇ. بىر نۇرلۇق تالادا مۇشۇنداق كانالدىن تەخمىنەن 40 بولىدۇ. بىر ئاۋاز كانالىنىڭ ئىگىلەيدىغان مىقتارى (بەزى بىر يېڭى تېخنىكىنىڭ ياردىمى بىلەن) تەخمىنەن سېكۇنتتىغا 10 كىلو-بىت (Kbps)

10)بولغاچقا، بىر نۇرلۇق تالادا 40 مىليون ئاۋاز (يەنى تېلېفون) كانالى ماس قەدەملىك ئىشلىيەلەيدۇ. 2001-يىلىدىن بۇيان نۇرلۇق تالا ئىشلىتىش تېخنىكىسى كۈنسايىن تەرەققىي قىلىپ، نۇرلۇق تالىنىڭ ئۇچۇر يەتكۈزۈش سۈرئىتى 40Gbps قىلىش توغرىسىدا نۇرغۇن گەپلەر بولدى. بۇ تېخنىكىغا كىرەلىگەن بولغان ئاپارات زاپچاس تەمىنلىگۈچى ۋە قۇرۇلۇش ياسايدىغان نۇرغۇن شىركەتلەر قۇرۇلدى. لېكىن، 2003-يىلغا

كەلگەنـدە بـۇ تېخنكىنـىڭ ئىقتـىسادىي ئۈنـۈمى يـۇقىرى ئەمەسـلىكى بايقىلـىپ، بـۇ تېخنكىنـى ئومۇملاشتۇرمايدىغان بولۇپ، يىغىّدىن قۇرۇلغان نەچچە مىڭ شىركەت ۋەيران بولدى.

كانادادا بىر تۈركىيەلىك ئۆمەر ئىسىملىك تۈرك قۇرغان بىر ئۇپتىكا شىركىتى بار. ئۇ بىر 200 كىشىلىك شىركەت بولۇپ، ئۇنىڭ مەھسۇلاتى ئامېرىكىدىمۇ كۆپ سېتىلىدۇ. مەن

«WaveSplitter» ۋە «CVI»
دېگەن شىركەتلەردە ئىشلەۋاتقان
ۋاقتىمدا، بۇ شىركەتتىن نەچچە
قېتىم ئوپتىكا زاپچاسلىرى
سېتىۋالغانىدىم. 2001-يىلىنىڭ
بېشىدا بىر خەلقئارالىق نۇرلۇق تالا
خەۋەرلىشىش يىغىنىغا بېرىپ،
كۆرگەزمە زالىدا بۇ شىركەتنىڭ
كۆرگەزمىسىنىمۇ زىيارەت قىلىپ،
ئۆمەر بىلەن كۆرۈشتۈم. ھەممە بۇ
شىركەتنىڭ ئامېرىكىدىكى بىر

تەتقىقات ئىشخانىسىغا مەسئۇل
بىر مۇئاۋىن رەئىسى بىلەنمۇ
تونۇشتۇم. ئۇ بىر دوكتورلۇق
ئۇنۋانى بار، زەينەپ ئىسىملىك
ئايال كىشى بولۇپ، ئۇمۇ
تۈركىيەلىك تۈرك ھەمدە يېشى
ئۆمەرنىڭكىدىن 10 ياش ئارچە
چوڭ ئىدى. بىز كەسىپ توغرىسىدا
كۆپ پاراڭلاشتۇق. پارىژنىڭ
ئاخىرىدا زەينەپ مېنىڭ ئۇلارنىڭ
شىركىتىگە يۆتكىلىپ، ئۇلار

ئۆچۈن ئىشلەپ بېرىشنى تەكلىپ قىلدى. گەرچە شۇ چاغدا بۇ شىركەت «WaveSplitter»گە قارىغاندا كۆپ پىشىپ يېتىلگەن شىركەت بولۇپ، ئىستىقبالىمۇ كۆپ ياخشىدەك كۆرۈنگەن بولسىمۇ، مەن ئۇنى رەت قىلدىم. بۇنىڭ سەۋەبى، مەن زەيىنەپ بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان ۋاقتىمدا، بىر قېتىم ئۇ مەر بىزنىڭ قېشىمىزغا

كېلىپ، زەينەپنى «ئىشلىمەي كەچكىچە پاراڭ سالامسەن؟» دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئىنتايىن سەت سىلكىشلىۋەتتى. زەينەپ ئۆز شىركىتىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن كۆچەۋاتقان بولۇپ، ئۆمەرنىڭ ئۆزىنىڭ ھەدىسىدەك بىر كىشىگە ئۇنداق مۇئامىلە قىلىشى مېنى ئىنتايىن سەسكەندۈرگەندى. شۇڭا مەن ئۆزۈمنىڭ ئويلىنىغىنىنى زەينەپكە شۇ پەيتتىلا ئېيتتىم.

2001-يىلىنىڭ ئاخىرى زەينەپ مېنى بىر ئايرىم كۆرۈشۈشكە چاقىرىپ، ئۆزىنىڭ بىر يېڭى شىركەت قۇرماقچى بولغان ئىدىيىسىنى ئېيتتى. ھەممە مېنىڭ ئىنژېنېرلىققا مەسئۇل مۇئاۋىن رەئىس بولۇپ ئىشلەپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. زەينەپ مەندىن باشقا يۇمشاق دېتال مۇتەخەسسىسىدىن بىرنى ۋە ئېلېكتىر ئىنژېنېرلىق

مۇتەخسسسەدىن بىرنىمۇ ئۆز يېنىغا يىغىپ بولغانىكەن. ئۇلار ئۆمەرنىڭ شىركىتى سېتىۋالغان بىر كىچىك شىركەتنىڭ رەئىس ۋە مۇئاۋىن رەئىسلىرى بولۇپ، زەينەپ بىلەن بىرلىكتە بۇ يېڭى شىركەتنى قۇرۇشتا ماقۇل بولغانىكەن. بىزنىڭ چىقارماقچى بولغىنىمىز، ئۆزۈن يوللۇق، Gbps40 لىق نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىشگە ئىشلىتىدىغان بىر

ئاپپارات بولۇپ، مۇشۇنداق خەۋەرلىشىش توردا كەم بولسا بولمايدىغان، ئىنگلىز تىلىدا Polarization Mode Dispersion (PMD) دېگەن بىر خىل هادىسىنىڭ نۇر سىگنالىنىڭ سۈپىتىنى بۇزۇۋېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان بىر يېڭى ۋە يۇقىرى تېخنىكىلىق ئاپپارات ئىدى. ئۇ بىر يېڭى نەرسە بولغاچقا، ئۇنى بۇرۇن هېچكىم قىلىپ باقمىغانىدى.

بىزنىڭ «WaveSplitter» دېگەن شىركىتىمىزدە مۇشۇ PMD پارامېتىرىنى ئۆلچەيدىغان بىر ئاپپارات لازىم بولۇپ قېلىپ، ئاشۇنداق ئاپپاراتنى چىقىرىدىغان بىر شىركەتنىڭ ئادەملىرى بىزنىڭ شىركەتكە كېلىپ، ئۆز مەھسۇلاتىنى تونۇشتۇرغاندا، مەن ئۇ ئاپپاراتنىڭ ئىشلەش پرىنسىپىنى پۈتۈنلەي چۈشەنمىگەنىدىم. مەن

ئۆزىمىزنىڭ شىركىتىگە «ماشىنا 6 ئاي ۋاقىت بېرىڭلار. ئۇنى مەن لايىھىلەپ ياساپ چىقاي» دېگەندە، شىركەتتىكىلەر «بىزنىڭ 6 ئاي ۋاقتىمىز يوق» دەپ، ئۇ ئۆلچەش ئاپپاراتىدىن بىرنى 120 مىڭ دوللارغا سېتىۋالغاندى.

مەن ئۆزۈمنىڭ «Telelase» دىكى تەجرىبەمگە ئاساسەن، بىزنىڭ بۇ ساھەدە تېخى تەجرىبىمىز ياكى تېخنىكىمىز

يوقلۇقىنى، شۇڭا مەبلەغ ئېلىشنىڭ
ئىنتايىن تەسلىكىنى ئېيتقانىدى،
زەينەپ ئۆزىگە پۇل بېرىشكە
تەييار بولۇپ قالغان بىر قانچە
«VC» كاپىتالىستلارنىڭ بارلىقىنى
ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەندە خېلى
كۆچلۈك ئىشەنچ پەيدا بولدى،
مەن بۇ يىگى شىركەت مەبلەغ
ئېلىپ بولغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭدا
پۈتۈن كۈن ئىشلەيدىغانلىغا،
ئۇنىڭغىچە «WaveSplitter»دىكى

خىزمىتىمنى تاشلىمايدىغانلىقى شەرت قويۇپ، زەينەپنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولدۇم. بىز تۆت كىشى بىرلىشىپ ئىگىلىك پىلانى تۈزگەندە، زەينەپ پىلانغا «بىزنىڭ بۇ ساھەدە يېڭى تېخنىكىمىز بار» دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. مەن ئۇنىڭ نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى سورىغىنىمدا، ئۇ ئەگەر بىز ئۇنداق قىلمىساق، كاپىتالىستلار پۇل بەرمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنداق

قلىش مېنىڭ كەسپىي ئەخلاقىمغا ۋە كىشىلىك پرىنسىپىمغا پۈتۈنلەي خىلاپ بولىدۇ، مەن بۇ ئىشنى ئازراقمۇ ياقتۇرمىدىم. شۇنىڭ بىلەن قالغان 3 كىشىگە «يېڭى تېخنىكىمىز بار» دەپ يالغان ئېيتماي، بىزدە ئاشۇنداق بىر ئاپپاراتنى ئىشلەپ چىقىرالايدىغان تالانت ئىگىلىرى ۋە بىلىم بارلىقىنى، ئەگەر بىز گە مەبلەغ سېلىنسا، بىز ئۇ ئاپپاراتنى قىسقا

ۋاقىت ئۆچىدە لايىھەلەپ ياساپ چىقىرالايدىغانلىقىمىزنى ئىپتىشنى تەشەببۇس قىلدىم. لېكىن مېنىڭ گېپىمنى قالغانلار ئاڭلىمىدى «VC» كاپىتالىستلارنىڭ ئالدىغا دوكىلات بېرىش ئۈچۈن بارىدىغاندا، ئۇلار بىزنىڭ ئېگىلىك پىلانىمىزدىكى ئۇپتىكىلىق تېخنىكىغا ئائىت مەزمۇن توغرىسىدا مېنىڭ دوكىلات بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. لېكىن

مەن ئۇنىڭغا ئۇنىمىدىم. مەن ئادەتتىكى ئىشلاردا يالغان گەپ قىلالمايدىغان بىر ئادەم، بۇنداق يۇقىرى تېخنىكىلىق ئىشلاردا تېخىمۇ يالغان سۆزلىيەلمەيتتىم. شۇنداق بولسىمۇ مەن بۇ گۇرۇپپىنىڭ دوكلاتىنى تەييارلاشقا پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ياردەم قىلدىم. بىز بىر ھەپتىنىڭ ئىچىدە ئىككى «VC» كاپىتالىست شىركىتىگە بېرىپ، ئۇلارغا دوكلات

بەردۇق. بىزنىڭ تېخنىكمىز توغرىسىدىكى مەزمۇنلارنى زەينەپ ئۆزى دوكلات قىلدى. ئەمما، خۇددى مەن پەرەز قىلغاندەك، ھەر ئىككىلىسىدىلا كاپىتالىستلار «سىلەر ئۆزەڭلاردا يېڭى تېخنىكا بارلىقنى دېدىڭلار. كېلەر قېتىم شۇ تېخنىكا توغرىسىدا بىزگە تەپسىلىي ئۇچۇر بېرىڭلار» دەپ، بىزنى چىرايلىق يولغا سالدى. بىز ئۆزىمىزنىڭ پۇتىغا ئۆزىمىز پالتا

چىپىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قايتا بىرىشقا ئامالسىز قالدۇق. يەنى، ئەگەر بىز دوكلاتنى مەن يۇقىرىدا تەشەببۇس قىلغاندەك بەرگەن بولساق، بىزنىڭ «VC» كاپىتالىستلارنى ئۆزىمىزنىڭ تالانتى بىلەن تەجرىبە-بىلىملىرىگە ئىشەندۈرۈش ئېھتىماللىقى بار ئىدى. بىز ئۇنداق قىلماي، يالغان گەپ قىلىپ، ئىنتايىن ئوسال ئەھۋالغا قالدۇق.

شۇ چاغدا مەن قالغانلارنىڭ بۇ ساھەدە تېخى مەنچىلىك تەجرىبىگە ئىگە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدىم. ئارىلىقتا بىر ئىككى ئاي ۋاقىت ئۆتۈپ، بىز كېيىنكى قەدەمنى قانداق ئېلىشنى مۇزاكىرىلىشۋاتقان مەزگىلدە، ئامېرىكىنىڭ نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى 180 گرادۇس بۇرۇلۇپ، ئىنتايىن تېز سۈرئەتتە تۆۋەنگە قاراپ ماڭدى.

شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ مەبلەغ ئاللىشىمىزدىن ئۈمىد قالماي، بىز تۆتىمىز تارقىلىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدۇق.

2000-يىلىنىڭ بېشىدا، مەن «CVI» دىن چىقىپ كېتىپ، يېڭى خىزمەت تاپىدىغاندا جەمئىي 3 شىركەتكە تەڭلا ئىلتىماس قىلدىم. ئۇ 3 شىركەتنىڭ ھەممىسىمۇ مېنى قوبۇل قىلدى. ئۇنىڭ بىرى

«WaveSplitter» بولـۇپ، يەنە بــىرى «KLA-Tencor» دەپ ئاتىلىدىغان، يىللىق سودىسى 4 مىليارت دوللاردىن ئاشىدىغان، يېرىم ئۆتكۈزگۈچ ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان چوڭ تىپلىق ئۈسكۈنىلەرنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان بىر خەلقئارالىق چوڭ شىركەت ئىدى. بۇ شىركەتنىكى مېنى قوبۇل قىلغان كىشى مەندىن 5 ياش ئەتراپىدا

چوڭ، ئەنگلىيەنىڭ ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن، بۇ شىركەتتە ئىشلىگىلى 10 يىلدەك بولغان، شىركەتنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ، شىركەتنىڭ پۈتۈن ئىچكى تۈزۈلمىنى تەتقىق قىلىدىغان بۆلۈمگە مەسئۇل كىشى ئىكەندۇق. ئۇ ئەسلىدە ئىرانلىق بولۇپ، چىرايى ئۇيغۇرغىلا ئوخشايتتى. مەنمۇ بۇۋاستە شۇ

كـشـنـىڭ قولـدا ئـشلەيدىغان بولـۇپ، ئۇ مەنـدىن ھەر خـل ئـمتـھانلارنى ئـلـپ بـقـپ، مـنى ئـنتاين ياقتۇرۇپ قالـدى ھەمـدە مـنى ئالغان 3 شركـەتـنىڭ ئـچـدە ماڭاشـنـمۇ ئەڭ كـۆپ بەردى. لـكن، ئاخـردا قارار قلـدىغـاندا، مەن يەنـلا «WaveSplitter»نى تاللـــدىم. ســەۋەبى «WaveSplitter» پـاي چـكـى تـخى بازارغـا سـلـنمـغان يـگـى

شىركەت بولغاچقا، پاي چېكى
ئارقىلىق بىراقلا باي بولۇش
ئېھتىماللىقى بار ئىدى. مەن
«KLA-Tencor» غا بارمىغان
بولساممۇ، شۇنىڭدىن كېيىن مېنى
ئالغان ھېلىقى ئىرانلىق بىلەن
دوست بولۇپ قالدىم. ئۇنى بىر
قېتىم ئۆيۈمگە چاقىردىم. ئۇ
بىزنىڭ ئۆي تۇتۇشىمىز ۋە
دۇتتىرىمىزنىڭ ئۆزلىرىنىڭكى بىلەن
قانچىلىك ئوخشايدىغانلىقىغا

ئىنتايىن ھەيران قالدى. بىز
ئادەتتە پات-پات تېلېفوندا
كۆرۈشۈپ تۇردۇق. ئۇ ئاللىقاچان
مىليونېر بولۇپ بولغان بولۇپ،
2002-يىلى ئۇ خىزمىتىدىن
ئىستېپا بېرىپ، نۇرلۇق تالا
خەۋەرلىشىش ساھەسىدە شىركەت
قۇرماقچى بولۇپ، مېنىڭ ئۇنىڭ
بىلەن بىرگە ئىشلىشىمنى تەلەپ
قىلدى. بۇ چاغدا ئامېرىكىنىڭ
نۇرلۇق تالا خەۋەرلىشىش سانائىتى

ھە دەپ تـــۈۋەنگە قـــاراپ مېڭىۋاتقاندى. مەن ئۇنىڭغا پۇل ئېلىشنىڭ ئىنتايىن تەسلىكىنى، ھەتتــا ئاســاســەن مــۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېيتقانــدا، ئۇمـۇ ئۆزىنىڭ «VC» كاپىتالىستلاردىن يـېقىن تونۇشلىرىنىڭ بـارلىقىنى، شۇڭا پــۇل ئالالايــدىغانلىقىنى ئېيتتـــى. شــۇنىڭ بىلــەن مەن شىركەتتىكە پۇل ئېلىشتىن بۇرۇن «WaveSplitter» دىكى ئىشىنى

داۋاملاشتۇرۇۋېرىدىغانغا، پۇل
ئالغاندىن كېيىن ئاندىن رەسمىي
ئىشلەيدىغانغا ماقۇل بولدۇم.
شىركەتكە ئۇ ئۆزى رەئىس، مەن
ئىنژېنېرلىققا مەسئۇل مۇئاۋىن
رەئىس بولدۇم.
بىزنىڭ دەسلەپتە چىقارماقچى
بولغىنىمىز ئۇزۇن يوللۇق نۇرلۇق
تالا خەۋەرلىشىش تورىغا بىر
كانالنى قوشۇپ، بىر كانالنى
چۇشۇرىدىغان، ئىنگلىزچە

Optical Add/Drop » دەپ Multiplexer, OADM» ئاتىلىدىغان ئاپپارات ئىدى. مەسىلەن، جەنۇبىي شىنجاڭدىن بېيجىڭغىچە بولغان خەۋەرلىشىش تورىنى ئېلىپ ئېيتساق، بۇ تور ئۆرۈمچىگە كەلگەندە ئۇنىڭدىكى بىر كانالنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭغا يېڭى بىر كانالنى قوشۇش كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا قەشقەردىن ئۆرۈمچىگە ماڭدۇرغان ئېلخەت

ئۆرۈمچىگە، قەشقەردىن بېيجىڭغا ماڭدۇرغان ئېلخەت بېيجىڭغا، ۋە ئۆرۈمچىدىن بېيجىڭغا ماڭدۇرغان ئېلخەت بېيجىڭغا يېتىپ بارالايدۇ. مەن پۈتۈن دۇنيادىكى مۇشۇنداق نەرسە چىقىرىدىغان شىركەتلەرنىڭ تېخنىكىسىنى تەكشۈرۈپ، ئۆزۈمنىڭ «WaveSplitter» دە قىلغۇاتقان نەرسىلەرىمدىنمۇ پايدىلىنىپ، چىقىرىدىغان نەرسىنى لايىھەلەپ چىقتىم.

ئىگىلىك پىلانىنى تۈزۈپ، بىز «VC» كاپىتالىستلار بىلەن كۆرۈشۈشنى باشلىدۇق. مېنىڭ ھەيران قالغىنىم، ئامېرىكىنىڭ يۇقىرى تېخنىكىلىق سانائىتىدە ناھايىتى مۇھىم ئورۇنلاردا ئىشلەيدىغان ئىرانلىقلار خېلى كۆپ ئىكەن. مەسىلەن، مەن يۇقىرىدا تەسۋىرلەپ ئۆتۈپ كەتكەن «Cisco» شىركىتىنىڭ سودا-سېتىققا مەسئۇل مۇئاۋىن

رەئىسى ئىرانلىق ئىكەن.
ياپونىيەنىڭ «Hitachi» خىتاچى
شىركىتىنىڭ ئامېرىكىدىكى مەبلەغ
سېلىش ئىشخانىسىنىڭ مەسئۇلىمۇ
ئىرانلىق ئىكەن. مەن ئۇ ئىرانلىق
شىركەتكە ئۇزۇن يوللۇق
خەۋەرلىشىش تورى ئاپپاراتى
چىقىرىدىغان، «OADM» نى
ئىشلىتىش ئېھتىماللىقى بار بىر
شىركەتنى تونۇشتۇرۇپ قويسام،
ئۇنىڭ ئاساسلىق قۇرغۇچىسى ۋە

1-قول باشلىقىمۇ ئىرانلىق چىقىپ قالدى. مۇشۇنداق تونۇشلىرىمىز بولغان بولسىمۇ، ئامېرىكىنىڭ ئەيىنى ۋاقىتتىكى بىزگە پايدىسىز ئىقتىسادىي ئەھۋالى تۈپەيلىدىن، بىز بۇ شىركەتكىمۇ پۇل ھەل قىلالمىدۇق. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولدۇق. ئامېرىكىدا ئۆزىنىڭ دۆلىتى بار ھەر قانداق بىر مىللەتنى سىرۇشتۇرسە، ئۇلارنىڭ

ئامېرىكىدا ياشاۋاتقان ئادەم نوپۇسىنىڭ خېلى كۆپلۈكى بايقىلىدۇ. مېنىڭ پەرىزىمچە، ئامېرىكىدا ئۇيغۇردەك نوپۇسى ئاز ئىككىنچى بىر مىللەت بولمىسا كېرەك.

بۇ ئىشتىن كېيىن، مەن سىلىكون جىلغىسىدىكى 15 تەك ئادىمى بار بىر يېڭى قۇرۇلغان شىركەتكە خىزمەت تېپىش كۆرۈشۈشكە باردىم. مەن شىركەتنىڭ 5-6

باشلىق ۋە ئىنژېنېرلىرىغا ئۆزۈمنىڭ
بۇرۇن قىلغان ئىشلىرىم ۋە
«OADM» توغرىسىدىكى
بىلىدىغانلىرىم توغرىسىدا بىر
سائەت دوكلات بەردىم. دوكلات
جەريانىدا ئۇلار مەندىن
ئۆزلۈكسىز سوئال سوراپ
تۇردى. بۇ «OADM»
ئاپپاراتى چىقارماقچى بولغان بىر
شىركەت بولۇپ، تېخى قايسى
تېخنىكنى ئىشلىتىشنى قارار قىلىپ

بولالمىغان ئىكەن. دوكلاتنىڭ ئاخىرىدا شىركەتنىڭ «CEO» باشلىقى مەندىن: «ئەگەر بىز قايسى تېخنىكىنى ئىشلەتسەك، سىنىڭ ئۆز ئىختىيارىڭغا قويساق، سەن بىر OADM نى قانچە پۇلغا پۈتتۈرەلەيسەن؟» دەپ سورىدى. مەن «4500 دوللاردىن 6000 دوللارغىچە» دەپ جاۋاب بەردىم. ئۇ كىشى: «ساڭا بىر ھەپتە ۋاقىت بېرىمىز. ئەگەر مۇشۇ بىر ھەپتە

ئچىدە 2500 دوللارغا پۈتىدىغان OADM دىن بىرنى لايىھەلىسەك، بىر ھەپتىدىن كېيىن بىزنىڭ شىركەتكە كېلىپ ئىشقا چۈشكىن. ئەگەر لايىھەلىمىسەك، بىز بىلەن ئىككىنچى ئالاقىلەشمە» دەپ مېنى يولغا سالدى. مەن بۇرۇن قانداق قىلىپ قاتتىق رىقابەتتە ئۆتۈپ چىققىلى بولىدىغان «OADM» توغرىسىدا كۆپ ئىزدەنگەن بولغاچقا، 2500

دوللارغا «OADM» دىن بىر پۇتتۇرگىلى بولمايدىغانلىقنى ئۇبدان بىلەتتىم. شۇڭا بۇ كۆرۈشۈشتىن چىقىپلا بۇ شىركەتنى پۇتتۇنلەي ئۇنتۇپ كەتتىم. بۇنىڭدىن 2-3 ئاي ۋاقىت ئۆتكەندە، بۇ شىركەتتىكى مەن ئالاقىلەشكەن كىشىگە تېلېفون قىلسام، شىركەتنىڭ تېلېفونى ئىشلىمىدى. قارىغاندا ئۇلار «OADM» نىڭ 2500 دوللارغا

پۇتتدىغان لايىھىسىنى تاپالماي، «VC» كاپىتالىستلار يېڭى پۇل بەرمەي، شۇنىڭ بىلەن ئىشكىنى تاقاپ ئۆيلىرىگە كەتكەن ئوخشايدۇ. سىلىكون جىلغىسىدا بۇنداق ئىشلار ئىنتايىن كۆپ. ئەگەر ھازىر سىز ئۇ يەرگە بېرىپ، ماشىنا بىلەن ئايلانسىڭىز، ئۇ يەردىكى شىركەت بىنالىرىنىڭ يېرىمىنىڭ ئىچى قۇرۇق ئىكەنلىكىنى كۆرىسىز. 2003-

يىلللىرى نۇرغۇن شىركەتلەر تاقىلىپ كېتىپ، نۇرغۇن كىشىلەر سىلىكون جىلغىسىدىن باشقا جايلارغا، ھەتتا باشقا شىتاتلارغا كۆچۈپ كەتتى. ئالدىنقى بىر بۆلۈمدە تىلغا ئالغىنىمدەك، بىزمۇ جورجىيا شىتاتىنىڭ ئاتلانتا شەھىرىگە كۆچۈپ كەتكىلى تاس قالدۇق.

2003-يىلى ئەتىيازدا، مەن «WaveSplitter»دىن چىقىپ

كېتىپ، ئىنتېرنېت ئارقىلىق بىر كىچىك، يۇقىرى تېخنىكىلىق بىئولوگىيە شىركىتىنى تېپىپ، شۇنىڭغا يېڭى ئىشقا كىردىم. مەن كىرىشتىن بۇرۇن بۇ شىركەتتە جەمئىي 7 ئادەم بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۈچىنىڭ دوكتورلۇق ئۇنۋانى، بىرىنىڭ ماگىستىرلىق ئۇنۋانى، قالغانلىرىنىڭ باكالاۋر ئۇنۋانى بار ئىكەن. مەن 4-دوكتور ئۇنۋانلىق خادىم بولدۇم. بۇلارنىڭ

ئۇچەدە بىر ئاق تەنلىك دوكتورنىڭ كەسپى بىئولوگىيە (شىركەتنىڭ رەئىسى)، بىر ئاق تەنلىك دوكتورنىڭ كەسپى خىمىيە، يەنە بىر ئىرانلىق دوكتورنىڭ كەسپى مېخانىكا بولۇپ، مېنىڭ كەسپىم ئېلېكتىر بولەن ئوپتىكا ئىدى. قالىغان 3 دوكتور كالىفورنىيەدىكى «Livermore» دۆلەتلىك تەجرىبىخانىسى ۋە يەنە بىر شەخسىي شىركەتتە بىرگە

ئىشلىگەن دوستلاردىن بولۇپ، ھەممىسى ئۆز كەسپىي ساھەسىدە كۆزگە كۆرۈنگەن، مەملىكەتلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپ باققان كىشىلەر ئىكەن. شىركەتنىڭ رەئىسى 2003-يىللىق مىكرو ئېقىملىق ئۆلچەش ئەسۋابلىرى بويىچە ئېچىلغان بىر خەلقئارالىق يىغىننىڭ رەئىسلىكىنى ئۆتىدى. ئۇلار قىلىۋاتقان ئىشلاردىن بىر قانچىسى بولۇپ، ئۇنىڭ بىرى

ئامېرىكا ھۆكۈمىتىگە بىر كىچىك تىپلىق، ھاۋادىكى بىئولوگىيەلىك ۋە خىمىيەلىك قوراللىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلايدىغان ئاپپارات ياساپ بېرىش ئىكەن. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ھەر بىر تېخنىكىلىق ساھەدە مۇشۇنداق شىركەتلەردىن ھەر يىلى بىر قانچىسىگە مەبلەغ سېلىپ، ئۇلارنى رىقابەتكە سېلىپ، قايسى شىركەتنىڭ مەھسۇلاتى ئۇتۇپ چىقسا، شۇنى ئىشلىتىدۇ.

بۇ ئىش ئۈچۈن بۇ شىركەتكە
ھۆكۈمەتتىن 1.5 مىليون دوللار
پۇل بەرگەن ئىكەن. ئەگەر
مۇۋەپپەقىيەتلىك بولسا، ياسالغان
نەرسىنىڭ ئىراق ئۇرۇشىغا ئىلىپ
بېرىلىش ئېھتىماللىقمۇ بار
ئىكەندۇق. بۇ ئاپپارات ھاۋادىكى
زەررىچىلەرنى يىغىپ، ئۇنى
كۆپەيتىپ، DNA ئارقىلىق ئۇنىڭ
تەركىبىنى ئانالىز قىلىپ، شۇ
ئارقىلىق ھاۋادا بىئولوگىيەلىك ۋە

خىميەلىك قۇرالنىڭ بار-
يوقلۇقىنى ئىنقىلاپ چىقىدىكەن.
بۇ زەررىچىنىڭ تەركىبىنى ئانالىز
قىلىدىغان نەرسە بىر ئوپتىكىلىق
ئاپپارات بولۇپ، مېنىڭ ئىشىم ئەنە
شۇنى لايىھەلەپ ئىشلەپ چىقىرىش
ئىدى. مەن بۇ ئوپتىكىلىق
قىسمىنىڭ ئوپتىكا، ئېلېكتىر،
مېخانىكا ۋە يۇمشاق دېتاللارنىڭ
ھەممىسىنى ئۆزۈم لايىھەلەپ
ھەمدە ياساپ چىقتىم. ھەمدە

ئۇنى ئامېرىكىدا سېتىلىشۋاتقان،
پەقەت بىرلا ئىشنى قىلالايدىغان
يەنە بىر ئاپپارات بىلەن
سېلىشتۇرۇپ، مەن ياسىغان
ئاپپاراتنىڭ فۇنكسىيەسى
باشقىلارنىڭكىدىن سەل ياخشىراق
ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقتىم.
شىركەتتىكىلەر مەندىن ئىنتايىن
رازى بولدى. بۇ ئومۇمىي
مەھسۇلاتنى ھۆكۈمەتكە 2003-
يىلى نويابىردا تاپشۇردىغان

بولۇپ، ۋاقىت توشقاندا ئۇنىڭ
مىكرو ئېقىملىق زەررىچىلەرنى بىر
تەرەپ قىلىش قىسمى ئىشلىمىدى.
شۇنداق بولسىمۇ، شىركەت بۇ
ئاپپاراتتىن بىرنى ئامېرىكىنىڭ
پايىتەختىگە ماڭدۇردى. بۇ
ئاپپارات گەرچە ئىنگلىز تىلىدا
«portable» يەنى «كۆتۈرۈپ
يۈرگىلى بولىدىغان» دەپ
ئاتالغان بولسىمۇ، ئۇنى بىر بىر
تونىلىق ماشىنا ئاران سۆرىدى. بۇ

ئاپپاراتنى ماڭدۇرۇپ بولۇپلا، شىركەتنىڭ باشلىقلىرى بىزنىڭ ماگىستىرلىق ئۇنۋانى ۋە كۆپ يىللىق تەجرىبىسى بار مىخانىكلىق ئىنژېنىرىمىزنى ئىشتىن بوشاتتى. ئەگەر بىر شىركەت ئۆزىنىڭ خىزمەتچىلىرىنى ئىشلىمەيدىغان ياكى سۈپىتى ناچار مەھسۇلاتنى ماڭدۇرسا، ئۇ بۇ شىركەتنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇنغا بارمايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

شۇڭا، مەن بۇ شىركەتتە داۋاملىق تۇرۇشنىڭ ياخشى ئىستىقبالى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، يېڭى ئىش تېپىش قارارىغا كەلدىم. بۇ شىركەت ھازىرمۇ مەۋجۇت. ئۇنىڭ قۇرغۇچىلىرى كەسىپي جەھەتتە ناھايىتى نوپۇزلۇق كىشىلەر بولغاچقا، ئۇلار ئامېرىكا ھۆكۈمىتىدىن ئالىدىغان مەبلەغ ئۆزلۈكسىز قالماي، شىركەت ھازىرمۇ مېڭىۋاتىدۇ.

2003-يىلى نويابىردا مەن ئۆزۈمنىڭ ھازىرقى ئىدارەم بولغان JPL بىلەن ئىنتېرنېت ئارقىلىق ئالاقىلىشىپ، بىر كۈنلۈك خىزمەت تېپىش كۆرۈشۈشىگە ئېرىشتىم ھەمدە مەن ئىشلەۋاتقان يۇقىرىدىكى شىركەتتىن ئىككى كۈنلۈك تەتىل رۇخستى ئېلىپ، «JPL» بىلەن كۆرۈشۈپ كەلدىم. بۇ كۆرۈشۈشنىڭ رەسمىي نەتىجىسى چىققىچە مەن

ئۆلتىماس قىلغان، سىلىكون جىلغىسىدىكى يەنە بىر يېڭى قۇرۇلغان شىركەت مېنى كۆرۈشۈشكە چاقىردى. بۇ شىركەت ياپونىيەنىڭ « Xerox، Fuji، Hitachi» قاتارلىق 3 چوڭ شىركىتىدىن چىققان 3 ئادەم بىرلىشىپ قۇرغان شىركەت بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىسىم مەبلىغىنى ياپون ھۆكۈمىتى سالغان ئىكەن. شىركەتنىڭ تەتقىقات ۋە

تەرەققىيات بۆلۈمى ئامېرىكىدا بولۇپ، مەن كىرسەم ئاشۇ بۆلۈمدە «ئوپتىكا لايىھەلەش دىرېكتورى» بولۇپ ئىشلەيدىكەنمەن. شىركەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش فابرىكىسى ياپونىيەدە بولۇپ، مەن دەسلەپتە ياپونغا بېرىپ، 6 ئاي ۋاقىت ئىچىدە بىر تەجرىبىخانا قۇرىدىكەنمەن. مەن ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشكە كېلىشتىن بۇرۇن، ئۇلارنىڭ ئىلان قىلغان مائاشنىڭ

ئازلىقنىي، ماڭا يىللىق مائاش ئۆچۈن يەنە 5000 دوللار قوشۇپ بېرىشنى ئېيتتىم. ئۇلار ماقۇل بولدى. ھەمدە 45 مىنۇتلۇق دوكلات ۋاقتى بەردى. لېكىن، مېنىڭ دوكلاتىم باشلانغاندىن كېيىن، يىغىنغا كىرگەنلەر يالغۇز تېخنىكا ئەمەس، مەندىن شىركەت باشقۇرۇش، خېرىدار تېپىش، يېڭى شىركەت قۇرۇش توغرىسىدا ھەر خىل سوئاللارنى سوراپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ دوكلات يىغىنىمىز 3 سائەتتە ئاران تۈگىدى. شىركەتنىڭ ياپونلۇق باشلىقلىرى مېنى ئىنتايىن ياقتۇردى. دوكلاتتىن كېيىن مەن بىلەن يەنە ئايرىم-ئايرىم كۆرۈشتى. بەزىدە ياپونچىلا سۆزلەشتۇق. ئۇلار مېنى ئىشقا ئالىدىغانلىقىنى شۇ چاغدىلا قارار قىلىپ، مېنىڭ قارار قىلىشىم ئۈچۈن ساق بىر ھەپتە ۋاقىت

بەردى. مەن ئۇلاردىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن، ئۆزۈمنىڭ «JPL» بىلەنمۇ كۆرۈشۈپ بولغانلىقىمنى، ئەگەر «JPL» مېنى خىزمەتكە ئېلىپ قالسا، چوقۇم «JPL»گە كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار مېنىڭ بۇ قىلغىنىمدىن ئىنتايىن تەسىرلىنىپتۇ. ماڭا «ھەقىقەتەنمۇ ئەخلاقى يۇقىرى، سەمىمىي كىشى ئىكەن» دەپ باھا بېرىپتۇ. ئايرىلىقتا بىر ھەپتە بولمايلا

ئۇلاردىن ماڭا تېلېفون كەلدى:
- ئەگەر مائاشىڭىزنى يەنە ئۆستۈرۈپ بەرسەك، بىزنىڭ شىركەتكە كېلەمسەن؟
- رەھمەت. مەن «JPL»نى باھانە قىلىپ تۇرۇپ، بۇ شىركەتتىكى مائاشىمنى ئۆستۈرۈۋېلىشنى خالىمايمەن. مەن ئۇنداق ئادەم ئەمەس. ئەگەر سىلەرنىڭ شىركەتكە بارسام، ھازىرقى مائاش بىلەنلا بارىمەن.

بىر مەزگىل ئەشلىگەندىن كېيىن، مېنىڭ ئىپادەمگە قاراپ بېقىپ ئاندىن مائاشىمنى ئۆستۈرۈپ بەرسەڭلار بولۇۋېرىدۇ. مەن «JPL» نىڭ جاۋابىنى چوقۇم كۈتمىسەم بولمايدۇ.

– «JPL» ساڭا قانچىلىك مائاش بەرسە، بىزمۇ شۇنچىلىك مائاش بېرەيلى. شۇنداقتا كېلەمسەن؟

– رەھمەت. ئەمما، مەن ئۇنداق

قىلالمايمەن. بۇ پەقەت پۇلنىڭلا ئىشى ئەمەس.
ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ماشىنا «JPL» دەك چوڭ ئىدارىنىڭ ئۇلارنىڭكىدەك كىچىك شىركەت بىلەن سىلىشتۇرغاندا قانداق يېتەرسىزلىكى بارلىقىنى تەپسىلىي چۈشەندۈردى. ئۇلارنىڭ ماشىنا دىگەنلىرى توغرا بولۇپ، مەن ئۇنىڭ ھەممىسىگە قوشۇلدۇم. لېكىن، «JPL» كەملا بولسا

كىرەلەيدىغان ئورۇن ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئالەم تېخنىكىسى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان دۇنيادىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ھەم ئىنتايىن مۇقىم بىر ئورۇن بولغاچقا، «JPL» نى ئۇ شىركەت بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايتتى. شۇڭا مەن «JPL» نىڭ جاۋابىنى كۈتتۈم. ئۇلارمۇ ئەسلىدىكى مېنىڭ بىر ھەپتە ئىچىدە جاۋاب بېرىشىم كېرەكلىكىگە توغرىسىدىكى شەرتىنى

ئۆزگەرتىپ، ئۇلارمۇ «JPL» نىڭ جاۋابىنى ساقلىدى. ماڭا «JPL» دىن رەسمىي خىزمەتكە قوبۇل قىلىش خېتى كەلگەندىن كېيىن، مەن ئۇلار بىلەن تېلېفوندا يەنە بىر ئاز پاراڭلىشىپ، چىرايلىق خوشلاشتىم. مەن بوگوتون مۇشۇ قىسمىنى يېزىۋاتقاندا، ئۇ شىركەتنىڭ تور بېتىگە كىرىپ قاراپ باقتىم. ئۇلارنىڭ تور بېتى ئېچىلىدى. لېكىن، «شىركەتنىڭ

تارىخى» دېگەن بەتتە پەقەت 2003-يىلىغىچە بولغان ئۇچۇر بار ئىكەن. قارىغاندا بۇ شىركەتمۇ 2004-يىلىنى چىقىرالمىغان ئوخشايدۇ.

مەن يۇقىرىدا ئامېرىكىدا يىگىرمە ئىگىلىك يارىتىشتىكى سەلبىي نەرسىلەرنى كۆپرەك سۆزلىدىم. بۇ ھەرگىز ئامېرىكا بىر ناچار مەملىكەت دېگەنلىك ئەمەس. مەن بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن بىر

قانچە يىل ئۆچىدە، ئامېرىكىدا ئەنە ئاشۇنداق ئىشلار بولۇپ ئۆتكەنىدى. مەن ئۇلارنى شۇ پېتىچە يازدىم. پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدىن ئېيتقاندا، ئامېرىكا يەنىلا يېڭى ئىگىلىك يارىتىشتىكى ئەڭ ئىلغار، ئەڭ ياخشى دۆلەتتۇر. دۇنيادىكى يەڭى ئىلىم-پەن ۋە يېڭى تېخنىكىنىڭ كۆپىنچىسىمۇ يەنىلا ئامېرىكىدا ئىجات قىلىنىدۇ. ئامېرىكىدا شىركەتلەر دەسلەپتە

كىچىك قۇرۇلۇپ، سىتۇئىلش ۋە قوشۇلۇش ئارقىلىق ئۇ بارغانسىرى چوڭىيىپ ماشىدۇ ھەمدە يېڭى ئىگىلىك يارىتىش پۇرستى ھەممە ملىلەتلەر ئۇچۇن ئوخشاش. مەسلەن، كومپيۇتېرنىڭ «CPU» سىنى چىقىرىدىغان ئىنتېل شىركىتىنى ئەسلىدە بىر ۋېنگىرىيىلىك ئىنژېنېر قۇرغان. مېنىڭ بىلىشىمچە، ئۇ ئادەم ھازىرمۇ ئىنتېلنىڭ «CEO» سى

بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئىگىلىك يارىتىشتا، بىز ئۇيغۇرلاردا نۇرغۇن ئاجىزلىق بار. مەن بۇرۇن يۇرتىمىزغا بىرىپ كىلىپ يۈرگەن ۋاقتىمدا، ئاتا-بالا ئىككەيلەنمۇ بىر-بىرى بىلەن كىلىشەلمەي، دۇكان ئايرىغىنىنى كۆرگەنىدىم. بىز بىرلەشمەي، بۆلۈنىمىز. بۇنىڭ زىيىنى ئىنتايىن چوڭ. مەسىلەن، ئۈرۈمچىدە 100 ئۇيغۇر دۇكان ئاچقان بولسا، ئۇلار بىيجىڭغا كەم

دېگەندە 100 ئادەم ماڭدۇرۇپ، شىنجاڭغا مال توشۇيدۇ. ئەگەر مۇشۇ 100 ئادەم بىرلىشىپ، بىر چوڭ دۇكان ئاچقان بولسا، بېيجىڭدىن مال توشۇش ئۈچۈن بىر قانچە ئادەم ماڭدۇرۇلسىلا كۇپايە قىلاتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئامېرىكىنىڭ ئىگىلىكى زەنجىرسىمان ۋە ئومۇملاشقان بولىدۇ. بۇ يەردىكى «زەنجىرسىمان» دېگىنىمىز، ئەگەر

بىرى «رابىيە سودا سارىيى» دېگەن بىر شىركەتنى قۇرغان بولسا، 6 شەھەرنىڭ ھەممىسدە بۇ شىركەتنىڭ سودا سارىيىدىن بىرنى ئاچىدۇ («ئارمان» شىركىتىدەك). «ئومۇملىشىش» دېگىنىمىز، ئەگەر بىر ئادەم قەشقەر بىلەن ئۈرۈمچىنىڭ ئارىلىقىدا قاتنايدىغان بىر يولۇچى توشۇش شىركىتى ئاچقان بولسا، بۇ 1500 كىلومېتىر ئارىلىقتا يولۇچىلار

كېچىسى چۈشىدىغان مېھمانساراي، يول بويى تاماق يەيدىغان ئاشخانا قاتارلىقلارنىمۇ مۇشۇ ئادەم ئۆزى قۇرىدۇ. زەنجىرسىمان ئىگىلىك بىلەن ئومۇملاشقان ئىگىلىكنىڭ باشقۇرغۇچىلىرى، مالىيەسى، تەشۋىقاتى، مال يۆتكىشى قاتارلىق ئىشلىرى بىر تۇتاش بولىدىغان بولغاچقا، ئايرىم-ئايرىم ئىش ئېلىپ بارىدىغان

كىچىك شىركەتلەرگە قارىغاندا، نۇرغۇن چىقىمنى ئازايتىپ، پايدىنىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش تاناسىپ ھالدا كۆپەيتكىلى بولىدۇ.

ئۇيغۇرلارنىڭ بۇ ئىشلاردا ئاجىز بولۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇنىڭ ئىچىدىكى 3 سەۋەپ مۇنداق بولۇشى مۇمكىن: 1) ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى تۆۋەن؛ 2) ئۇيغۇرلاردا ئۆز شىركىتلىرىگە بولغان

سەمىيەت يېتەرلىك ئەمەس؛ 3) ئۇيغۇرلار ھازىرقى زاماندا بىر نورمال ھالەتتە ياشاپ مېڭىشى ئۈچۈن، چوقۇم بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەپ مېڭىشى كېرەكلىكىنى تېخى تونۇپ يەتمىگەن.

مەن بىر دوستۇمدىن مۇنداق بىر ھېكايىنى ئاڭلىغان. ئۇنىڭ راست-يالغانلىقىنى بىلمەيمەن، لېكىن، ئۇ ھازىر ئۇيغۇرلار ئىچىدە

ساقلىنىۋاتقان بىر گەۋدىلىك مەسىلىنى ناھايىتى جانلىق چۈشەندۈرۈپ بەرگەن. ئۇ ھېكايىدە مۇنداق دېيىلگەن:

چىڭ سۇلالىسى مەزگىلىدە، چىڭ ئەسكەرلىرى ئۇيغۇرلارنى زادىلا بېسىۋالالماي، پادىشاھ ئۆزىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرىدىن بىر قانچىنى ئۇيغۇرغا ئوخشىتىپ ياساپ، ئۇيغۇر دىيارىغا ماڭدۇرۇپتۇ. ئۇلار

ئۇيغۇر دىيارىغا كېلىپ قارىسا،
ھەممە ئادەم ئىنتايىن قاۋۇل ۋە
جەڭگىۋار بولۇپ، كىچىك باللارمۇ
بىر ياغاچنى ئات قىلىپ مىنىپ،
يەنە بىر تاياقنى قىلىچ قىلىپ،
ئۇرۇش قىلىشنى مەشىق قىلىپ
ئوينايدىكەن. بۇلارنى كۆرگەن
چىڭ پادىشاھنىڭ ئادەملىرى
«ئۇيغۇرلارنى ئۇرۇش بىلەن يېڭىش
مۇمكىن ئەمەس ئىكەن» دېگەن
خۇلاسىگە كېلىپتۇ. دەل شۇ چاغدا

ئۇلارنىڭ بىرى بىر قوغۇنچى ئۆيغۇرنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنىڭ قوغۇنلىرىنى كۆرۈپ، باھاسىنى سوراپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇ قوغۇنچىنىڭ يېنىدىكى يەنە بىر قوغۇن دۆۋىسىگە قاراپ ماڭسا، بۇ قوغۇنچى «ئۇنىڭ قوغۇننى ئالما. ئۇنىڭ ياخشى ئەمەس. سۇنى جىق قويۇپ، چىرايلىق قوغۇنلارنى چۈشۈرگەن بىلەن، ئۇنىڭ قوغۇنى تاتلىق ئەمەس. مېنىڭكى كۆپ

ياخشى». دەپتۇ. بۇنى كۆرگەن چىڭ پادىشاھنىڭ ئادىمى «ئۇيغۇرلارنى ئۇرۇش بىلەن ئەمەس، ھىيلە بىلەن، بىر-بىرىنى ئۇرۇشقا سېلىپ، ئاسانلا يەڭگىلى بولىدىكەن. چۈنكى ئۇلاردا ئۆز-ئارا ھېچقانداق ساداقەتلىك يوق ئىكەن» دېگەن خۇلاسىگە كېلىپ، قايتىپ كېتىپتۇ. شۇنداقلا، راستتىنلا كېيىنلىكتە ھىيلە-مىكىر بىلەن ئۇيغۇرلارنى يېڭىۋاپتۇ.

مەن 1991-يىلى يۇرتقا بېرىش ئۈچۈن بېيجىڭغا بېرىپ، شىنجاڭ ئىش ئورنىغا چۈشكەندە، بىر قېتىم گەنجياكوغا چۈشلۈك تاماق يېگىلى باردىم. ياتاققا ئەڭ يېقىن بىر ئۇيغۇر ئاشخانىسىغا كىرىپ، يېرىم سائەت ساقلىسام، ئاشپەز ئۇستام ماڭا زادىلا تاماق كەلتۈرمىدى. مەندىن كېيىن كىرگەن خەنزۇلاردىن نەچچە گۇرۇپپا كىشلەرگە تاماق

كەلتۈرۈپ بولدى. مېنىڭ قورسىقىم بەك ئېچىپ كېتىپ ھەم بۇ ئىشلارغا قورسىقىم كۆيۈپ، ئاشپەز ئۇستامدىن نېمىشقا مەندىن كېيىن كەلگەنلەرگە مەندىن بۇرۇن تاماق بېرىدىغانلىقىنى سورىسام، ئۇ كىشى «ئۇكام، سىز تاماقتىن ئاران بىر كىشىلىك بۇيرۇتىدىكەنسىز. ماۋۇلار دېگەن بىر قېتىمدىلا 40-50 كىشىلىۋاق تاماق بۇيرۇيدۇ. شۇڭا ئالدى

بىلەن شۇلارنى كۆتمىسەك بولمايدۇ. يەنە سەل ساقلاپ تۇرۇڭ» دېدى. مېنىڭ غەزەپ ئاچچىقىم كېلىپ، بۇ ئاشخاندىن چىقىپ كەتتىم. يەنە بىر ئاشخانىغا بېرىپ، ئۇ يەردە يەنە بىر ئاز ساقلاپ، ئاران تاماق ئېلىپ، بىر ۋاق قورسىقىمنى تويغۇزدۇم. يەھۇدىيلار ئارىسىدا بۇنداق ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. مەن ئالدىنقى

بىر بۆلۇمدە، يەھۇدىيلارنىڭ «ياشاش يولى» نى خۇلاسىلىگەندە، «بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەيدۇ» دېگەنىدىم. بۇنىڭ مەنىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ ئامېرىكا نيۇ-يورك شەھىرىنىڭ مانخاتتون دېگەن رايونىدا يەھۇدىيلار ئىنتايىن كۆپ ئولتۇراقلاشقان بولۇپ، ئۇلار بىر نەرسە ئالماقچى بولسا، پەقەت يەھۇدىيلارنىڭ

دۇكىندىنلا ئالىدىكەن. مېنىڭ ئاڭلىشىمچە، يەھۇدىيلارنىڭ ماللىرى باشقا يەردىن قىممەت ھەمدە باشقا دۇكانلاردا يوق بىر خىل ئالاھىدە باج پۇلمۇ بار ئىكەن. بەزى يەھۇدىيلارنىڭ ئۆيىنىڭ يېنىدىلا باشقا دۇكانلار بار بولۇپ، يەھۇدىينىڭ دۇكىنى نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتا بولسىمۇ، يەھۇدىيلار ئاشۇ يىراق يەرگە ئېرىنمەي بېرىپ، نەرسە-

كېرەكنى شۇ يەردىن ئالىدىكەن. بىز شىمالىي كالىفورنىيەدە تۇرۇۋاتقان ۋاقتىمىزدا، تاللىغان ئائىلە دوختۇرىمىز بىر يەھۇدىي دوختۇر ئىكەن. كېيىن ئۇ بىزنى بەل ئاغرىقى دوختۇرى، كۆز دوختۇرى ۋە بالىلار دوختۇرى قاتارلىق باشقا دوختۇرغا ماڭدۇرغاندا، ئۆز شەھىرىمىزدىكى دوختۇرنى كورسىتىپ بەرمەي، نەچچە شەھەر يىراقلىقتىكى

دوختۇرلارنى كۆرستىپ بەردى. بىز دەسلەپتە بۇنىڭ نېمىشقىلىقنى بىلمەپتىمىز. كېيىن ئۇقساق، بىزنى داۋالىغان بۇ دوختۇرلارنىڭ ھەممىسى يەھۇدىي ئىكەن. «بىر-بىرىنى شەرتسىز يۆلەش» دېگەن مانا شۇ. بۇلار بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۆزىنىڭ ئازراق ماددىي مەنپەئەتىنى دەپ، ئۆز مىللىتىگە زىيان سالىدىغان، ئۆز مىللىتىنى خارلايدىغان، ئۆز

مىللىتىدىن يىۈز ئۆرۈيدىغان
ئۇيغۇرلارنى بىز نېمە دەپ ئاتىساق
بولىدۇ؟ مەن ئۇنى بىلمەيمەن.
مېنىڭچە، كۆپ سانلىق ئۇيغۇرلار
«مىللەت»نىڭ مەنپەئەتىنى
ئۆزىنىڭ شەخسىي مەنپەئەتىدىن
يىۇقىرى قويىدۇ. ئەمەس،
ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇستۇن قويۇپ،
قىلغان ھەر بىر ئىشىدا ئاشۇنى
ھالىدا ئۆز-ئارا بىر-بىرىنى
يۆلىشىدىغان بىر ۋەزىيەتنى

شەكىللەندۈرگەندىلا، ئۇيغۇرنىڭ كۈنى ھازىرقىدىن كۆپ ياخشىلىنىشقا قاراپ مېڭىشى مۇمكىن.

ھازىر ئۇيغۇر دىيارىدا باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە خەنزۇ تىلىدا ئوقۇتۇشنى ئومۇملاشتۇرۇش ئىشلىرى ناھايىتى چىڭ تۇتۇلۇۋېتىپتۇ. بۇ ئىش ئەمەلگە ئاشقاندىن كېيىن، خەنزۇ تىلىدا ئوقۇغان ياش-ئۆسمۈرلەر بارا-بارا

ئۇيغۇر تىلدا يېزىلغان كىتابلارنى ئوقۇمايدىغان بولۇپ قالدۇ. ئۇ چاغدا تەبىئى پەن ئۆچۈن پۈتۈنلەي خەنزۇچە كىتابلارنى قوللىنىدىغان بولۇپ، ئەگەر ئىجتىمائىي پەن ۋە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا ئائىت كىتابلارمۇ ئانچە ئوقۇلمايدىغان بىر ھالەت شەكىللەنسە، ئۇيغۇر مىللىي نەشرىياتچىلىقى ئىنتايىن ئېغىر تەھدىتكە ئۇچرىشى مۇمكىن.

ئەگەر ئۇيغۇر مىللىي
نەشرىياتچىلىقى ۋەيران بولسا،
شېئىر، ھېكايە، رومان قاتارلىق
ئۇيغۇر ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى باشقا
تىلدا يازغىلى بولمىغاچقا، ئۇيغۇر
ئەدەبىياتىمۇ بىر ئېچىنىشلىق
تەقدىرگە دۇچ كېلىشى مۇمكىن.
ئەمما، ئاشۇنداق بىر شارائىتتا،
ئەگەر بىر مىليون ئۇيغۇر ئائىلىسى
ھەر يىلى بىر-ئىككى
مېھماندارچىلىقتىن ۋاز كېچىپ، بىر

يىلدا 100 سوم پۇلنى ئۇيغۇر تىللىدىكى كىتابلارنى سېتىۋېلىشقا خەجلىسە، ئۇيغۇر مىللىي نەشرىياتچىلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋە ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىمۇ يەنە بىر مەزگىل قوغداپ قېلىش مۇمكىن. مۇشۇ ئىشنى بىز ئۇيغۇرلار قىلالارمىزمۇ؟

19- سوئال: بىزنىڭ ھازىرچە سىزدىن سورايدىغان سوئاللىرىمىز

يۇقىرىقىلار بىلەن ئاخىرلاشتى.
سىزنىڭ ئەڭ ئاخىردا ئۇيغۇر دىيارىدىكى ۋەتەنداشلارغا دەيدىغان يەنە قانداق سۆزلىرىڭىز بار؟
جاۋاب: 1976-يىلى 7-ئايدا، مەن ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن كۈنلا تىراكتور ۋاگوندا ئولتۇرۇپ، يوتقان-كۆرپىلىرىم بىلەن بىر كەتمەننى كۆتۈرۈپ، يېزىغا قايتا تەربىيە ئېلىشقا ماڭغاندا، مېنىڭ

كۆز ئالدىمدا ھېچ قانداق نۇر كۆرۈنمىگەندى. مەن ئۆچۈن ئىستىقبال دېگەن بىر قاپقارا ئۆڭكۈردىن ئىبارەت ئىدى. ئىچىمدە «مەن قاچانمۇ بىر ئېيغا 25 سوم مائاش بېرىدىغان بىر ئىشچىلىق ياكى باشقا خىزمەتكە ئېرىشەلەرمەن؟» دەپ ئويلايتتىم. ۋەتەنىدىكى نۇرغۇن ياشلىرىمىز ھازىر دەل ئاشۇنداق بىر ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ، ئوتتۇرا مەكتەپ

ھەتتا ئالىي مەكتەپ ئوقۇشىنى بىر
خىل كۈۋرۈكتىن ئۆتىۋش ئىشى
قىلىۋېلىشقا يۈزلەنگىلى تۇرغاندەك
قىلدۇ. مەن بۇ ئىشلار توغرىسىدا
كۆپ ئويلىنىپ، ئۇلارغا ئىنتايىن
ئىچ ئاغرىتتىم. مېنىڭ كۆڭلۈم
ئۇلارغا نىسبەتەن چوڭقۇر
ھېسداشلىق تۇيغۇسى بىلەن
تولدى. مەن ئازابلىنىش ئىچىدە
ئۇلارغا بىرەر ئىش قىلىپ بېرىشكە
يول تاپالماي تۇرغان بىر ۋاقىتتا،

بىلىۋال تور بېكىتىنىڭ قۇرغۇچىسى قۇربانجان روزى ئەپەندىم بىلەن ئۇنىڭ ياردەمچىسى «مۇخبىر» ئەپەندىم ئۇشبۇ سۆھبەتنى ئېلىپ بېرىشنى ماڭا تەكلىپ قىلدى. مەن ئۇلارنىڭ تەكلىپىگە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلدۇم. بىز بۇ سۆھبەتنى باشلىغان 3 ئاي ئەتراپىدىكى ۋاقىت جەريانىدا، قۇربانجان بىلەن «مۇخبىر» ئەپەندىلەر ئۆزلىرىنىڭ قانچىلىك

ئالدىراشلىقىغا قارىماي، بۇ ئىش ئۆچۈن نۇرغۇن ۋاقىت ۋە كۈچ سەرپ قىلدى. مېنىڭ يازمامنى تەھرىرلەپ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلار كېچە سائەت 2 گىچە ئىشلىگەن ۋاقىتلار ئاز ئەمەس. مەن مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قۇربانجان روزى ئەپەندىم بىلەن «مۇخبىر» ئەپەندىمگە چىن كۆڭلۈمدىن

رەھمەت ئېيتمەن. بۇ ئىككى ئوت يۇرەك قېرىنداشىمىزدىن باشقا، بىلىك تور بېتىنىڭ باشقۇرغۇچىسى ئەلىيار ئەپەندىم بۇ سۆھبەتنى ئەڭ دەسلەپىدىن تارتىپلا ئۇيغۇر لاتىن يېزىقى (ULY) دىن ئۇيغۇر ئەرەپچە يېزىقى (UEY) غا ئۆزگەرتىپ، ئۇنى بىلىك تور بېتىگە قويۇپ، ULY نى بىلمەيدىغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇ سۆھبەت خاتىرىسىدىن پايدىلىنىشىغا

ئۇڭايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ يەردە مەن ئەليار ئەپەندىمگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، مەيىن شامال، نەۋرۇز ۋە شەھرىزات، ئىزدىيارى ۋە باشقا بىر قىسىم تور بەتلىرى بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى ھەمدە مەن يۇرتىمىزدىكى ئۇيغۇر ياشلىرى ئۈچۈن تەييارلىغان

http://www.meripet.com

دېگەن تور بېتنى تەشۋىق قىلىش يولىدا ئىزچىل تۈردە كۆچ چىقىرىپ كېلىۋاتىدۇ. مەيىن شامال تور بېتى مېنى ئۆزلىرىنىڭ ئاۋازلىق چايخانىسىغا 2 قېتىم تەكلىپ قىلىپ، مېنى يۇرتىمىزدىكى ياشلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈشى بىلەن، مەن خۇددى ئۆزۈمنى ئۆز خەلقىمنىڭ ئارىسىغا قايتىپ بارغاندەك ھېس قىلىپ، چەكسىز خۇشاللىق ۋە ھاياجانغا

چۆمدۇم. مەندە ئۈنداق بىر ھېسسىيات بولۇپ باقمىغلى 15 يىلدىن ئاشقانىدى. مەن يۇقىرىقى تـــور بەتلىرىنىـــڭ باشــقۇرغۇچىلىرىغىمۇ ئۆزۈمنىـــڭ ســـەممىي تەشـــەككۈرىنى بىلدۈرىمەن.

بىز بۇ سۆھبەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نۇرغۇن كىشىلەردىن ئىنكاس تاپشۇرۇپ ئالدۇق. ئۇلار ئۆز ئىنكاسلىرىدا مەندىن تەلەپ

قلغان نەرسىلەرنىڭ بىرى، بۇ سۆھبەتنى ئىمكان قەدەر ئۇزۇنراق يېزىش. ماڭا كەلگەن بۇ ئىنكاسلار مەن ئۈچۈن زور ئىلھام بولدى. ماڭا زور كۈچ-قۇۋۋەت بېغىشلىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھەر بىر سوئالنىڭ جاۋابىنى بارغانسېرى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇزۇنراق قىلىپ يازىدىغان بولۇپ كەتتىم. مەن ۋەتەندىكى قېرىنداشلارغا ئېيتىپ بېرىشنى

ئارزۇ قىلغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى
توغرىسىدا بىردىن سوئال
چىقىرىش مۇمكىن بولمىغاچقا،
مەن چىقىرىلغان سوئالنى
چۈرىدىگەن ھالدا، شۇ چاغدا
ئېسىمگە كەلگەن نەرسىلەرنىڭ
ھەممىسىنى يېزىشقا تىرىشتىم.
بولۇپمۇ چەت ئەلگە چىقىش
پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىغان كەڭ
ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئوقۇپ
پايدىلىنىشى ئۈچۈن، ئامېرىكىنىڭ

ھەر ساھەدىكى ئەھۋالنى
تونۇشتۇرىدىغان ھەمدە
ئامېرىكىلىقلارنىڭ بالىنى قانداق
تەربىيىلەيدىغانلىقى توغرىسىدىكى
مەزمۇنلارنى كۆپلەپ قوشۇپ
قويىدۇم. مەن ئېلېكتىر ۋە ئوپتىكا
ساھەسىدىكى كەسىپ ئەھلى،
ئىلمىي تەتقىقاتچى ۋە ئىنژېنېر.
ئەمما، ئىجتىمائىي پەن
ساھەسىدىكى كەسىپ ئەھلى ياكى
تەتقىقاتچى ئەمەس. ئۇنىڭ

ئۇستىگە، ماڭا ۋەتەنىدىن، ئۇيغۇر تىلىدا سۆزلىشىدىغان مۇھىتتىن ئايرىلغىلى 20 يىلدىن ئاشتى. مەن بۇ سۆھبەتنىڭ خاتىرىسىنى ئاشۇنداق بىر سالاھىيەت بىلەن يازدىم. ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى بەزى كەسپ نۇقتىسىدىن قارىغاندا، يازغانلىرىمنىڭ بەزى يەرلىرى دىگەندەك تولغرا بولماي قالغان بولۇشى مۇمكىن. مەن

ئوقۇرمەنلەرنىڭ توغرا چۈشىنىشىنى سورايمەن. ھەمدە ماڭا ئىلھام بېرىپ يازغان ئېلخەت ۋە باشقا ئىنكاسلىرى ئۈچۈن، بارلىق ئوقۇرمەنلەرگە چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.
بىلگۈال بىلەن مېنىڭ بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى ئېلىپ بېرىشىمىزدىكى مەقسىدىمىز پەقەت بىرلا: يۇرتىمىزدىكى ياش ئوقۇغۇچىلارغا قولىمىزدىن كېلىشىچە روھىي

جەھەتتىن بولسىمۇ بىر ئاز ئىلھام بېرىپ، ئۇلارنىڭ كەلگۈسى ئۆچۈن بىر توغرا يول تاللىۋېلىشىغا ئازراق بولسىمۇ ياردەم قىلىش. مېنىڭچە، ماڭا ئوخشاش ھەر خىل ئېگىز-پەس، ئەگرى-توقايلىقنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈپ، كىشىلىك ھاياتنىڭ بىر قىسمىنى ياشاپ بولغان ھەممە ئۆزى ئۈچۈن بىر قەدەر توغرا يول تېپىپ، كىشىلىك ۋە كەسپىي ھاياتىنى بىر قەدەر

مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆلپ ماڭالغان
ھەر بىر ئۇيغۇر قىرىندىشىمىزنىڭ،
يـــۈرتىمىزدىكى يـــاش
ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا مۇنداق بىر
چۈشەنچىنى تەشەببۇس قىلىش
مەجبۇرىيىتىمىز بار: ھازىر ئوتتۇرا
مەكتەپ ۋە ئالىي مەكتەپتىكى
ئوقۇشنى قانداق داۋام قىلىشتا،
جۇڭگونىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتىنى
ئەمەس، بۇنىڭدىن 10 يىل، 20
يىل ھەتتا 30 يىلدىن كېيىنكى

ۋەزىيەتنى كۆزدە تۇتۇش كېرەك. جۇڭگو ھازىر ئىنتايىن تېز ئۆزگىرىۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن 10-20 يىل بۇرۇنقى "خىزمەتنى بىر تۇتاش تەقسىم قىلىش" تۈزۈمى ھازىر رىقابەت تۈزۈمىگە ئۆزگەردى. ئەگەر قانۇن-تۈزۈملەر مۇكەممەللەشسە، رىقابەت ۋە خىزمەت پۇرستى ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر بولىدىغان بىر ۋەزىيەت شەكىللەنسە، ھازىر

ئگلىگەن بلىم، تەربىيلەپ
يەتىشتۈرگەن ئۇقتىدارلار ئەڭ
قىممەتلىك گۆھەرگە ئايلىنىدۇ.
ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۇ جەھەتتىكى
چۈشەنچىسىنى ئۆستۈرۈش
جەھەتتە، ھازىرغىچە ئۇزۇن
مۇددەت ترىشىپ، چەت ئەلگە
ئوقۇشقا چىقالىغان ھەر بىر ئۇيغۇر
ۋەتەندىشىمىز ئوخشىمىغان
دەرىجىدە تۆھپە قوشالايدۇ.
مىنىڭ بۇ قېتىم يىزىپ چىققىنىم

ئۆزۆمدىن ئىبارەت بىر ئادەمنىڭ ھېكايىسى. ئىشىنىمەنكى، ھازىر چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقان ۋە ئىشلەۋاتقان يۇرتداشلارنىڭ ئىچىدە مەندەك ھېكايىسى بارلار ئىنتايىن كۆپ. ھەر خىل ئەگرى-توقاي يوللارنى بېسىپ ئۆتۈپ، ئاخىرىدا غەربتە تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەرگە كېلىپ ئەمەلىيەتتە بىر يولدا ئۆز ئائىلىسى، ئاتا-ئانا، ئۇرۇق-

تۇغقانلىرى ۋە ئۇيغۇر مىللىتى
ئۆچۈن ئوخشىمىغان دەرىجىدە
شان-شەرەپ كەلتۈرۈۋاتقان،
ئۇيغۇر دېگەن بىر مىللەتنىڭ
مەۋجۇتلۇقىنى دۇنياغا بىلدۈرۈش
جەھەتتە ئوخشىمىغان دەرىجىدە
تۆھپە قوشۇۋاتقانلار خېلى كۆپ.
مۇۋەپپەقىيەت بالدىقىنىڭ ئەڭ
يۇقىرىسىغا تېخى چىقىپ
بولالماي، تېخىچە جاپا-
مۇشەققەتلىك دەۋرىنى ئۆز

بىشىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقان بولسىمۇ، ۋەتەن ۋە مىللەتنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىنى كۆزلەپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش يولىدا كېچە-كۈندۈز بوشاشماي تىرىشىۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس. مەن شۇلاردىن، ئۆز ھېكايىلىرىنى ماڭا ئوخشاش يېزىپ چىقىپ، ئۈنىڭدىن ۋەتەندىكى ياش ئەۋلادلارنى خەۋەردار قىلىشنى سەممىيلىك بىلەن سورايمەن. بىز

ھەممىز قېرىيمىز. ئەڭ ئاخىردا ئۆلۈپ كېتىمىز. شۇڭا يۈرتىمىزدىكى يېڭى ئەۋلادلار ئۆچۈن پايدىلىق نەرسىلەرنى ئۆلارغا قالدۇرۇپ قويايلى. بۇ يەردە، ھازىرغىچە ئازراق بولسىمۇ ئۆز ھېكايىسىنى ۋە ئۆيغۇر مەسىلىسىگە بولغان كۆز قارىشىنى يېزىپ، ئۇنى بىلۋال تور بېكىتى ئارقىلىق كەڭ ئوقۇرمەنلەرگە سۇنغان ياپونىيەدىكى دوكتور

دىلشات ئابلا ئەپەندىم قاتارلىق ۋەتەنداشلارغىمۇ چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

مەن ئۆزۈم بېسىپ ئۆتكەن يولنى خۇلاسىلەپ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ مۇنداق بىر فورمۇلاسىنى خۇلاسىلەپ چىقتىم:

مۇۋەپپەقىيەت = تالانت + تىرىشچانلىق + پۇرسەت

ھازىرغىچە تور http://www.meripet.com

بېتنى كۆرۈپ باقىقان يۇرتداشلار ئۆچۈن بۇ فورمۇلا ناتونۇش ئەمەس. ئەمەلىيەتتە، بۇ بىر يېڭى فورمۇلا بولماستىن، مەن ئۇنى بۇنىڭدىن 20 نەچچە يىل بۇرۇن، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدىلا ئوتتۇرىغا قويغانىدىم. ئېسىمدە قېلىشىچە، مەن ئۇنى بىر قېتىملىق مەكتەپ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن «يېڭى ئوقۇغۇچىلارنى قارشى ئېلىش چوڭ

يغنىـى» دا سـۆزلـگەن سـۆزۋمگە كىرگۈزگەندىم. ئەسلىدە ئۈنى بىر چـوڭ قەغەزغە يېزىـپ، يىغـىن زالىنىڭ سەھنىسىگە ئېسىپ قويۇپ تۇرۇپ چۈشەندۈرۈشنى ئويلىغان بولسامۇ، ئۈنىڭغـا ئىمكانىيەت بولمىغانـــدى. بـۇ قېتىمقــى سۆھبەتنى تولۇق ئوقۇغـان كىشى، مېنىـڭ نـېمە ئۆچـۈن يـۇقىرىقى فورمـۇلادا كۆرسـتىلگەن بـىر خۇلاسىگە كەلگەنلىكىمنى ئاسانلا

چۈشنەلەيدۇ. بۇ فورمۇلادىكى 3 ئامىلنىڭ ھەر بىرىنى مەن http://www.meripet.com تور بېتىدە بىر قەدەر تەپسىلىي چۈشەندۇردۇم. شۇڭا ئۇلارنى بۇ يەردە تەكرارلىمايمەن. مەن بۇ يەردە تىلغا ئېلىپ ئۆتۈپ كېتىشنى مۇۋاپىق كۆرگەن، ئامېرىكىلىقلارنىڭ مۇنداق بىر مىجەزى بار:

ئامېرىكىلىقلار ھەرگىز ئېرىشكەن

مۇۋەپپەقىيەتتى ئۆچۈنلا ئەمەس، بىر چوڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلمىگەن تەقدىردىمۇ، ئۆزىنىڭ شۇ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش يولىدا كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىدىن پەخىرلىنىدۇ.
ھەر بىر ئادەم ئۆچۈن ئېيتقاندا، يۇقىرىقى فورمۇلادىكى «تالانت» بىلەن «تىرىشچانلىق»نىڭ قانداق بولۇشى شۇ ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغلىق. لېكىن، «پۇرسەت»

ئۇنداق ئەمەس. ھازىر زور كۆپ
مىقتاردىكى ئۇيغۇرلار «پۇرسەت»
ئالدىدا ئۆزى ئۆچۈن بىر ئىنتايىن
پايدىسىز ئورۇندا ياشاۋاتىدۇ.
ئەمما، بىز بۇنىڭ ئۆچۈن ئاھ
ئۇرۇپ، بىر چۈشكۈنلىشىش،
يوقلىش يولىغا قاراپ ماڭساق، ئۇ
ئۆچىغا چىققان نادانلىق بولىدۇ.
چۈشكۈنلىشىش ئۆزىمىزنىڭ
ئۆلۈمىنى ساقلاپ تۇرغان بىلەن
باراۋەر. ئۇنداق قىلىش بىزنىڭ

هازىرقى ھالىتىمىزنى ئۆزگەرتىشكە ئىلىپ بارمايدۇ. ئۇنداق قىلىشنىڭ بىز ئۈچۈن ھېچ قانداق قىممىتى يوق. ئۇنىڭ ئەكسىچە، بىز چۆشكۆنلۈكنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ، ئۆز-ئۆزىمىزگە بىر ياشاش يولى ئېچىش ئۈچۈن تىرىشىشىمىز كېرەك. يېڭى پۇرسەت يارىتىش جەھەتتە ئەڭ كۆچلۈك رول ئوينايدىغىنى بىلىم. مەن بۇ سۆھبەتتە مۇشۇنداق بىر

نۇقتىنى تولۇق نامايەن قىلىش
ئۆچۈن ئىنتايىن كۆپ تىرىشتىم.
ئۆزۈمنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ
مىللەتلەر ئارىسىدىن كېلىپ
چىققان ئەڭ ئۇلۇغ كىشىلەر بىلەن
قانىداق رىقابەتلەشكەنلىكىمنى
ھەمدە بۇ رىقابەت ئىچىدە قانىداق
قىلىپ ئۆزۈمگە توختىماي يېڭى
يول ئېچىپ ماڭغانلىقىمنى
تەپسىلىي يېزىپ چىقتىم. بىلىمنىڭ
پۈرسەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقى بىر

دۇنياۋي ھەقىقەت بولۇپ، ئۇ
ھەممە مىللەت ئۈچۈن ئورتاق.
مەن مۇشۇ سۆھبەتتە نەقىل
كەلتۈرگەن، ئوغلۇم دىلشات
ئۆزىنىڭ مەكتەپىدىكى بىر
پائالىيەتتە ئوقۇغان،
ئامېرىكىلىقلارنىڭ بۇ جەھەتتىكى
كۆز قارىشى مۇنداق ئىدى: «بىلىم
ھاياتلىقنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەركىبىي
قىسمى بولۇپ، ئۇ بىر ئادەمنى
ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك

مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈردۇ. ئۇنى ئىگىلەشنىڭ پەقەت بىرلا يولى بار: سەممىيلىك ۋە تىرىشچانلىق. ئۆگىنىش بىر چىراق بولۇپ، بىز ئۇ ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ ئۆتمۈشىنى ئوقۇيالايمىز، ھەمدە ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسىنى يورۇتالايمىز. كىشىلەر بىلىم ئارقىلىق تەمىن ئېتىلىدىغان پۇرسەتلەر ئارقىلىق ئۆز دۇنياسىنى كېڭەيتەلەيدىغان كۈچ-قۇدرەتكە

ئىگىدۇر». مەن يۇرتىمىزدىكى ھەر بىر ياش-ئۆسمۈرنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ، ئۆزىنىڭ ياشلىق دەۋرىنى ئىسراپ قىلماي، ۋاقتىنى يۈزدە-يۈز پىرسەنت بىلىم ئېگىلەش ئۈچۈن سەرپ قىلىشىنى تولىمۇ ئۈمىد قىلىمەن.

مەن بۇ سۆھبەتتە يەھۇدىيلارنىڭ ئىشلىرىنى خېلى كۆپ تەسۋىرلىدىم. ئۇلارنىڭ «ياشاش يولى» نىمۇ خۇلاسىلەپ ئوتتۇرىغا

قويدۇم. شۇ خۇلاسىنىڭ ئىچىگە
تېخى كىرگۈزۈلمىگەن يەنە بىر
ئىش بار. ئۇ بولسىمۇ، يەھۇدىيلار
داۋاملىق ئۆزلىرى دۈچ كېلىش
ئېھتىماللىقى بولغان ئەڭ ناچار
ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىپ،
شۇنىڭغا ھەر تەرەپلىمە تەييارلىق
كۆرۈپ تۇرۇپ ياشايدۇ. بۇ
خۇددى بىر كۆپ يەر تەۋرەيدىغان
رايوندا ياشاۋاتقان كىشىلەر
«ئەگەر ھازىرلا 8 بال يەر تەۋرەپ

قالسا، بىز قانداق قىلىمىز؟» دەپ سوراپ تۇرغانغا ئوخشاش ئىش. شۇنداقلا، بىر ئۇرۇش بولۇۋاتقان رايوندا ياشاۋاتقان بىر ئائىلە كىشىلىرى «ئەگەر ھازىرلا بىزنىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئۈستىگە بىر بومبا چۈشسە، بىز قانداق قىلىمىز؟» دەپ سوراپ تۇرغىنىغا ئوخشاش ئىش. ھازىر ئۇيغۇرلار ئىنتايىن كۆپ ۋە ئىنتايىن كەسكىن مەسىلىلەرگە دۇچ كېلىۋاتىدۇ.

مېنىڭچە ئەقلى-ھوشى جايىدا، ھەقىقىي ۋىجدانى بار بىر كىشىنىڭ بۇنىداق كەسكىن ئەھۋاللارنى كۆرمەسلىككە سېلىپ، كاللىسىنى پۈركىۋېلىپ ياشاپ ماڭالىشى ئاسان ئەمەس. شۇڭا ئۇيغۇرلارمۇ ئارىلاپ-ئارىلاپ، «بىز دۇچ كېلىشىمىز مۇمكىن بولغان ئەڭ ناچار ئەھۋال قايسى؟» دەپ ئۆز-ئۆزىدىن سوراپ تۇرغىنى ياخشى. تېخىمۇ مۇھىمى، يالغۇز ئۆز-

ئۆزىدىن سوئال سوراپلا قالماستىن، ئاشۇنداق ناچار ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، توختىماي تىرىشىشى كېرەك. يەھۇدىيلار دەل ئاشۇنداق قىلدۇ. يەھۇدىيلارنىڭ ئانچە كۆپ كۆلمەي، ناخشا ئېيتماي، ئۇسسۇل ئوينىماي، كۆپىنچە ۋاقتىتا بىر خىل جىددىي ھالەتتە تۇرغاندەك كۆرۈنۈشى، مانا مۇشۇنداق سەۋەبتىن بولۇشى

مۇمكىن. بۇ خۇددى ئۇيغۇرلارنىڭ
بىر تەمسىلدە ئېيتىلغانىدەك ئىش:
«مىدىرلاپ تۇرغان قۇرۇت
كۆمۈلۈپ قالمايدۇ». مەن
يۇقىرىقى ئىشنى ئۆزىنىڭ ئادىتىگە
ئايلاندۇرۇشنى ھازىر ئۆز
ئىستىقبالىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ،
ئانچە تىرىشمايدىغان بولۇپ
قالغان ھەر بىر ئۇيغۇر ياش-
ئۆسمۈر ئۆگىنىۋالسا ئۆچۈنمۇ تەشەببۇس
قىلىمەن. چۈشكۈنلىشىپ ھېچ بىر

ئىش خوش ياقمىغان ۋاقىتىڭىزدا، ئۆزىڭىزدىن يۇقىرىقىدەك بىر سوئالنى سوراپ بېقىڭ. چوقۇم چۈشكۈنلۈكنى كۆچكە ئايلاندۇرالايسىز. ھېچ بولمىغاندا، مەن شۇنداق بولۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئادەم جاپالىق ئىشلىگەنگە، ئىزچىل تۆردە قاتتىق تىرىشقانغا ئۆلۈپ قالمايدۇ. قىينچىلىقتا باش ئەگمەي، ئەڭ قىيىن ئىشلاردا

باشقىلار ئاسانلىقچە قىلالمىغان ئىشلارنى قىلىشقا جۈرئەت قىلىش ئارقىلىق، ئۆزىگە بارغانسېرى كۆپ يول ئېچىپ ماڭالايدۇ. مەن يۇقىرىقى يازمامدا بۇ نۇقتىنى ئىلگىرى سۇرۇشكىمۇ كۆپ تىرىشتىم. بۇ يىل (يەنى 2005-يىلى) 6-مارت كۈنى، 20-ئەسىرنىڭ ئەڭ مەشھۇر فىزىكا ئالىمىنىڭ بىرى بولغان Bethe ئەپەندىم ئۆلۈپ كەتتى. ئۇ كىشى

2-دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ئامېرىكىنىڭ لوس-ئانژېلىس دۆلەت تەجرىبىخانىسىكى مانخاتتون پروجەكتىنىڭ نەزەرىيۋي فىزىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئاتوم بومبىسىنىڭ كەشپ قىلىنىشىدا ئاچقۇچلۇق رول ئوينىغان ھەمدە قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئىسسىقلىق ئېنېرگىيەسىنىڭ پەيدا بولۇش جەريانىنى بايقاش ئارقىلىق

1967-يىلى نوبېل مۇكاپىتىغا ئېرىشكەن. 1906-Bethe يىلى تۇغۇلغان بولۇپ، ئاپىسى يەھۇدىي بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ گېرمانىيەدىكى پروفېسسورلۇق خىزمىتىدىن قۇرۇق قېلىپ، 1933-يىلى گېرمانىيەدىن قېچىپ كەتكەن. 1935-يىلى ئامېرىكىنىڭ Cornell ئۇنىۋېرسىتېتىغا پروفېسسور بولۇپ كىرگەن. بۇ

كشىنىڭ يۇقىرىقىدەك بىر قانچە
جۈملە سەرگۈزەشتىلىرىدىن ئۇنىڭ
ئۆز ئۆمرىدە قانچىلىك جاپا-
مۇشەققەتلەرنى ئۆز بېشىدىن
ئۆتكۈزگەنلىكىنى، قانچىلىك
تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى
كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. شۇنداق
قىلىپ تۇرۇپمۇ، ئۇ كىشى 99 يىل
ئۆمۈر كۆرۈپتۇ. شۇڭا بىر ئادەم
ھەرگىز ئۆزىنىڭ قاتتىق ئىشلەپ،
ئاسان قېرىپ كېتىشىدىن ياكى

بالدۇر ئۆلۈپ كېتىشدىن ئەنسىرىمەسلىكى كېرەك. خاتىرجەم ھالدا ئۆزىنىڭ بارلىق ئۇقتىدارىنى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىشقا سېلىپ، ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن كۈچىدىن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە پايدىلىنىش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر تىرىشىشى كېرەك. باشقىلار قىلالمىغاننى قىلىش، باشقىلاردىن ياخشىراق ياشاش ئۈچۈن، چوقۇم باشقىلارغا قارىغاندا بەكرەك

تىرىشىش كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا يول يوق.
بىر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىش ھەرىكىتىنى بىر نىشان ياكى باياننامە (ئىنگلىزچە «declaration») ئارقىلىق كونترول قىلغاندا، ئۇنىڭ ئۈنۈمى ئەڭ ياخشى بولىدۇ. مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۆزۈم ئۆچۈن تۈزگەن باياننامىلەرنىڭ بىرى: «باشقىلار قىلالىغان ئىشنى ئۇيغۇرلارنىڭمۇ

قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش»
بولغانىدى. مەن بۇ بايانىنامىنى
مەلۇم دەرىجىدە ئەمەلگە
ئاشۇردۇم. ئۇنى مەندىن باشقا
جۇڭگودىكى ۋە چەت ئەلدىكى
نۇرغۇن شىجائەتلىك ئۇيغۇر
ياشلىرىمۇ ئىسپاتلىدى. ئۇنى
بۇنىڭدىن كېيىن يەنە كۆپلىگەن
تىرىشچان ئۇيغۇر ياشلىرى
داۋاملىق ئىسپاتلايدۇ.
مەن بۇ يەردە بارلىق ئوت يۈرەك

ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن
مۇنداق بىر بايانىنامىنى تۈزۈشنى
تەكلىپ قىلىمەن: «مەن
توختىماي تىرىشىپ، ئۇيغۇردىن
ئىبارەت بىر مىللەتنىڭ
مەۋجۇتلۇقىنى دۇنياغا بىلدۈرۈش
ئۈچۈن بىر كىشىلىك تۆھپە
قوشىمەن». ھازىر بۇ جەھەتتە
نۇرغۇن كىشىلەر جاپالىق
تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتىدۇ.
لېكىن بۇ قوشۇن يەنىلا ئىنتايىن

كىچىك. يەنىلا ئىنتايىن ئاجىز. بۇ جەھەتتە بىر ئاز كۆزگە كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتىش ئۈچۈن، يەنە نۇرغۇن ئۈگىنىشلىرى بۇ قوشۇنغا قوشۇلىشى كېرەك.
مەن بۇ يەردە پۈتۈن ئۇيغۇر خەلقىگىمۇ ئۆزلىرى ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىن ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانغا مۇنداق بىر بايانىامىنى تاللىۋېلىشنى تەكلىپ

قىلــمــەن: «مەن توختىمـــاي تىرىشىپ، ئۇيغۇرنىڭ كىملىكىنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بىر كىشىلىك تۆھپە قوشىمەن». بۇ بايانىمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بىر ئۆزۈن مۇددەتلىــك مۇشــكۇل ۋەزىــپە. ھەر بىــر ئۇيغۇرنىــڭ بۇ ساھەدە ئوينىغان رولىنىڭ قانداق بولۇشى پۈتۈن ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ كەلگۈسىــدىكى تەقــدىرىنى بەلگىلەيــدۇ. ئۇيغۇرنىــڭ

ئۈستقبالىغا، ئۇيغۇرنىڭ كېيىنكى ئەۋلادلىرىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ھەر قانداق بىر ئادەم، بۇنداق بىر باياناماسىدىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچماسلىقى كېرەك. بىز پەقەت شۇنداق قىلىش ئارقىلىقلا، ئۆزىمىزنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىغا يۈز كېلەلەيمىز. بىز پەقەت شۇنداق قىلغاندىلا، ئۆزىمىز ئۆلىدىغان ۋاقىتتا: «مېنىڭ ھېچ قانداق ئارمىنىم يوق. چۈنكى،

مەن ئۆزۈمنىڭ پۈتۈن ھاياتنى ئىنتايىن مەنىلىك ئۆتكۈزدۈم» دەپ ئېيتالايمىز. ياخشى ئادەم ئەڭ ئاخىرى چوقۇم ئۇتۇپ چىقىدۇ. بىر ياخشى مىللەتمۇ شۇنداق. بىز ھەممىمىز ئورتاق تىرىشىپ، ئۇيغۇرنىڭ بىر ياخشى مىللەتلىكىدىن ئىبارەت بىر ھەقىقەتنى ئىسپاتلاپ چىقايلى.

ئەركىن سىدىق

2005-يىلى 19-ماي

خۇلاسە

«بلىۋال» تور بېتىنىڭ تەھرىر ئىلاۋىسى:

شۇنداق قىلىپ «ئۇيغۇر ئالىمى ئەركىن سىدىق بىلەن سۆھبەت»تىن ئىبارەت ئىلھامبەخش ئەسەرنىڭ تور بېتىمىزنىڭ ماقالىلەر سەھىپىسىدە بېرىلىدىغان قىسمى تامام بولدى. ئەمما ھازىرغىچە ئېلان قىلىنغىنى سۆھبەتنىڭ ئاساسىي قىسمى،

شۇنداقلا رەت تەرتىپ نومۇرى بويىچە ئىپتىقاندا ئالدىنقى يېرىمى.
قالغان سوئاللارغا ئەركىن ئەپەندى داۋاملىق جاۋاب بېرىدىغان بولدى، سوئاللارغا تولۇق جاۋاب بېرىلىپ بولغاندا بىز ئۇنى تېزلىكتە تورىدا PDF فورماتىدا، ULY ۋە UEY يېزىقىدا كىتاب قىلىپ چىقىرىمىز. ئەگەر ئىمكانىيەت يار بەرسە، ئۇنى رەسمىي باسما شەكلىدە

چىقىرىشىمىزمۇ مۇمكىن، بۇ چەت ئەللەردىكى قېرىنداشلارنىڭ مەسلىھەتى، شۇنداقلا ۋەتەندىكى تورداشلارنىڭ ئۈمىدى.

ئەركىن ئەپەندىنىڭ دەسلەپتىن باشلاپلا بەرگەن مۆكەممەل ھەم ئەتراپلىق جاۋابلىرىدىن ئىلھاملىنىپ چىقارغان سوئاللىرىمىز تورداشلىرىمىزنىمۇ رازى قىلدى، چۈنكى جاۋابلار بىزنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغىنىمىزدىنمۇ

كەڭ مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ داۋام قىلدى. شۇنداق ئېيتالايمىزكى، بۇ سۆھبەت بىزنىڭ پوتكۇل هايات مۇساپىمىزگە ئىجابىي تەسىر كۆرسەتتى. بۇ يەردە بىز ئەركىن ئەپەندىگە يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر رەھمىتىمىزنى بىلدۈرۈش بىلەن بىللە، «سۆھبەت»نى ئاخىرلاشتى دىيىشكە ئېغىز ئاچمىقىمىزنىڭ تولىمۇ قىيىنغا توختىغانلىقىنى

ئىپتىماي تۇرالمايمىز، بىز ئۇنىڭ سۆھبەتلىرىگە ھەمىشە مۇھتاج. شۇڭا بىز بۇنىڭدىن كېيىن تور بېتىمىزنى ئىشلەش جەريانىدا، تورداشلىرىمىزنىڭ رايىغا يېقىندىن دىققەت قىلىپ، ئەتراپلىق جاۋاب بېرىشكە تىرىشىمىز. ئۇنداق بولغاندا مەسىلىلەر يولۇقسا ئەركىن ئەپەندىنىڭ ياردىمىگە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئەركىن ئەپەندى ۋە ئۇنىڭ

ئائىلىسىگە بەخت تىلەيمىز.
ئەركىن ئەپەندىگە2- تۈركۈمدە جاۋاپ بېرىشكە يوللانغان قالغان سوئاللار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:
1. ھازىر جۇڭگو خەلقئارادىكى ئەڭ چوڭ بازار دەپ قارىلىۋاتىدۇ. جۇڭگو «غەربىي رايوننى كەڭ كۆلەمدە ئېچىش» ستراتېگىيىسىنى يولغا قويۇۋاتىدۇ. سىزچە، بازار ئېگىلىكى

دەۋردىكى جۇڭگو بازىرىنى ئېچىش، پۇت دەسسەپ تۇرۇشتا قانداق قىلىش كېرەك؟ قانداق يولدا ماڭغاندا بۇ جەھەتتە تېز ئۇنۇم ياراتقىلى بولىدۇ؟

2. ئالدىنقى ئەسىرنىڭ 90-يىللىرىدىن باشلاپ شىنجاڭدا ئۇيغۇر قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەت خۇسۇسىي كارخانىچىلىرى كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى، شۇڭغىنىسى، بۇ

شـــركەتلەر مەھـــسۇلاتلىرىنى رايونـدىن ھالقىتالـمىدى. سىزچە خۇسۇسـي مىللـي كارخـانىلار قانـداق قىلغانـدا سـاھەدىن، رايونـــــدىن، چېگـرىـــــدىن ھالقىيالايدۇ؟

3. سىزچە، بىر مىللەت قۇدرەت تېپىشتا ئالدى بىلەن ئىقتىسادىي ساھەدە ئۆزىنى نامايان قىلىشى كېرەكمۇ؟ ناۋادا شۇنداق بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەكسىچە

بولسچۇ؟
4. سز هازر ئىلىم-پەندە ئالەمگە يۈزلىنىۋاتىسز، ۋەتەنىڭىزدىكى ئۇيغۇرلار بولسا ئاپرىدە بولغان شۇ جايىنىڭ ئەسلى-ۋەسلىنى بىلمەس ھالەتتە تۇرۇۋاتىدۇ. دېمەكچى، سىزنىڭ نەزەرىڭىزدىكى دۇنيا بىلەن شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ نەزەرىدىكى دۇنيا ھەققىدىكى قاراش قارىمۇ-قارشى، سىز بۇ

ئوبيېكتىپ مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟
5. سىزچە مىللەتپەرۋەرلىك، ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسىنىڭ ئەھمىيىتى بارمۇ؟ بۇ تەربىيىنى باللاردىن باشلاپ تۇتۇش كېرەكمۇ-يوق؟
6. مۇستەقىل ئىگىلىك تىكلەشكە بولغان قاراشلىرىڭىز قانداق؟ قانداق قىلغاندا تېز ھەم مۇستەھكەم ئىگىلىك تىكلىگىلى

بولدۇ؟

7. ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش سىياسىتى يولغا قويۇلغاندىن بۇيان دۆلىتىمىزدىن چەت ئەللەرگە چىقىپ ئوقۇيدىغان ئۇيغۇرلار كۆپەيدى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن بۇلارنىڭ بەزىلىرى قايتىپ كەلدى، بەزىلىرى قېلىپ قالدى، سىز بۇ ئىككى مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟

8. جۇڭگو مائارىپىدا، ئالىي

مەكتەپلەردە ئىجتىمائىي پەن، تەبىئىي پەن دەپ ئايرىلغان. بىزدە يېقىنقى 25 يىلدىن بۇيان ئىجتىمائىي پەندە ئوقۇغانلار ھەقىقەتەن كۆپ بولدى. سىزچە تەبىئىي پەندە ئوقۇش ئالەمنىڭ خوجايىنى بولۇشنىڭ مۇقەددىمىسىمۇ؟

9. مىللىتىمىز ئارىسىدا «پېشقەدەملەر» ئۆزىنى كۆز-كوز قىلىش، ياشلارنىڭ ئۆتۈۋېلىرىغا

ئاكتىپ، تۇغرا باھا بەرمەسلىك مەسىلىسمۇ مەۋجۇت. دېمەكچى، بىزنىڭ پىششىۋالىرىمىزدا بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئۆسۈپ-يېتىلىۋاتقان ياشلىرىمىزغا «كەڭ قورساق بولماسلىق» مەۋجۇت، چەت ئەللەرنىڭ بۇ ساھەدىكى ئىشلىرى قانداق؟

10. ھازىر ئۇيغۇرلاردا چەت ئەللەرگە چىقىشقا قىزىقىدىغان ھالەت بار، ھازىر دۆلىتىمىزدە

بۇنىڭغا ئىلھام بېرىش سىياستى بار. شۇڭىنىسى، بۇ جەھەتتە «كۆز قورقۇش» مەسىلىسى ئېغىر. سىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى قارىشىڭىز قانداق؟

11. ئامېرىكىلىقلارنىڭ «سورۇن مەدەنىيىتى» ھەققىدە ئىككى كەلىمە سۆزلەپ ئۆتەمسىز؟

بۇ سوئاللارنىڭ جاۋابى يىقىن مەزگىل ئىچىدە تور بېتىكىتىمىزدە ئېلان قىلىنىدۇ. قەدەم تەشرىپ

قلىپ تۇرغايسىزلەر.
بىرىنچـــى تۇركۇمـــدىكى سۆھبىتىمىز تامام.
تەھرىرلىگۈچى:
بىلىۋال نىڭ باشقۇرغۇچىسى:
قۇربانجان رۇزى،مۇخبىر ئەپەندى
UEY بـۆلگىنى كورىكتورلـۇق
قىلغۇچى: ساداق ، ئەليار
ئىزاھات:
1)قايتـا كورىكتورلـۇق قىلـش داۋامـدا سۆھبەت ئىلان قىلىنىپ

بولغانـدىن كېيىن ئۆزگەرتىلگەن تـور بەت ئادرېسلىرى تەھرىرلەپ قويۇلدى.
2) 8-بۆلۈمگە ULY ئېلىپبەسى قوشۇپ قويۇلدى.
نەشـــــــــــــــرھوقۇقى
www.biliwal.com دا
تەييـــــــــــــارلىغۇچى:
www.bilik.cn/bbs